

INDRIKIS REINBERGS

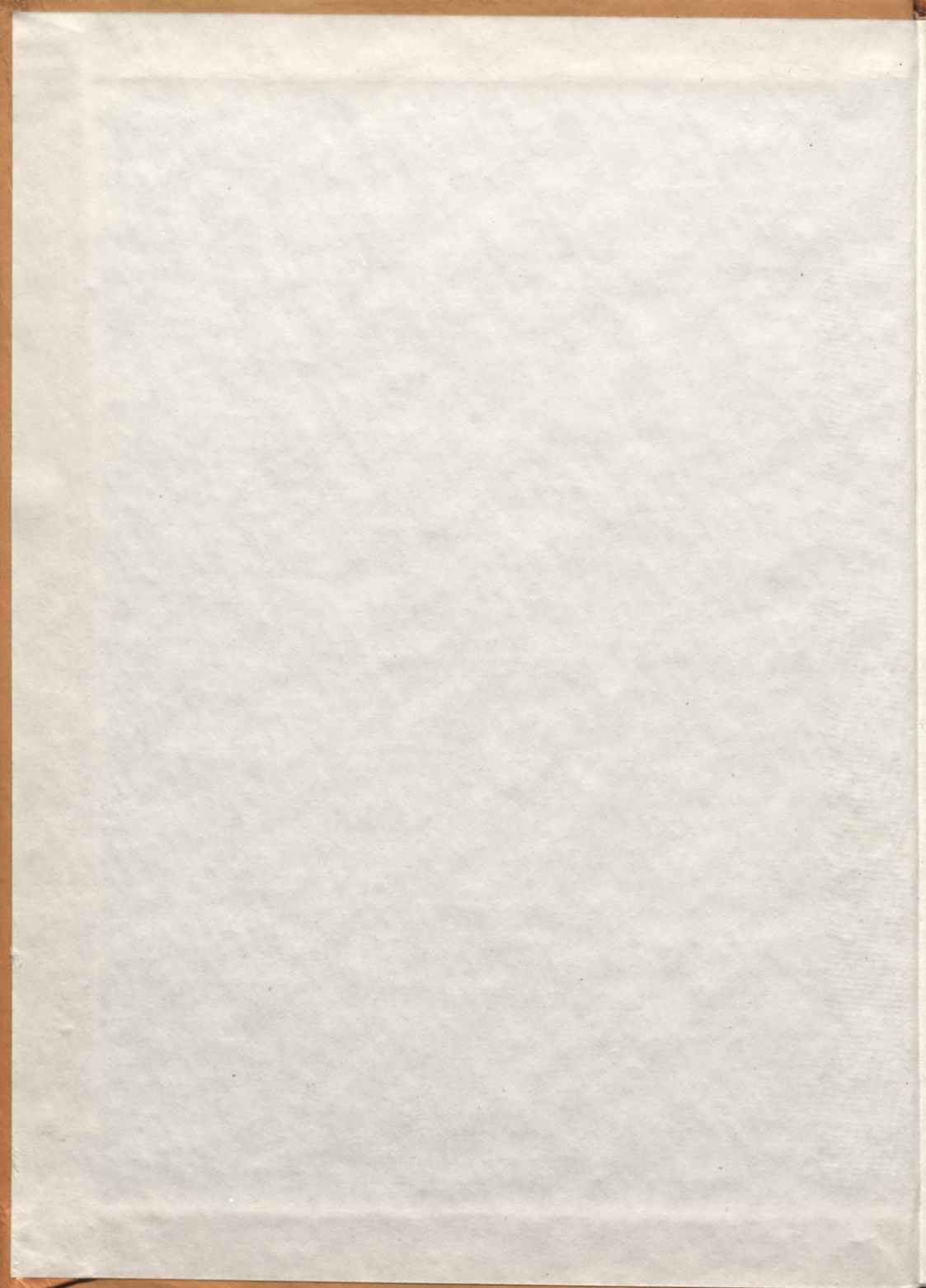
ATVAĻINĀTS KAPTEINIS, LĀČPLĒŠA KARA ORDEŅA KAVALIERIS

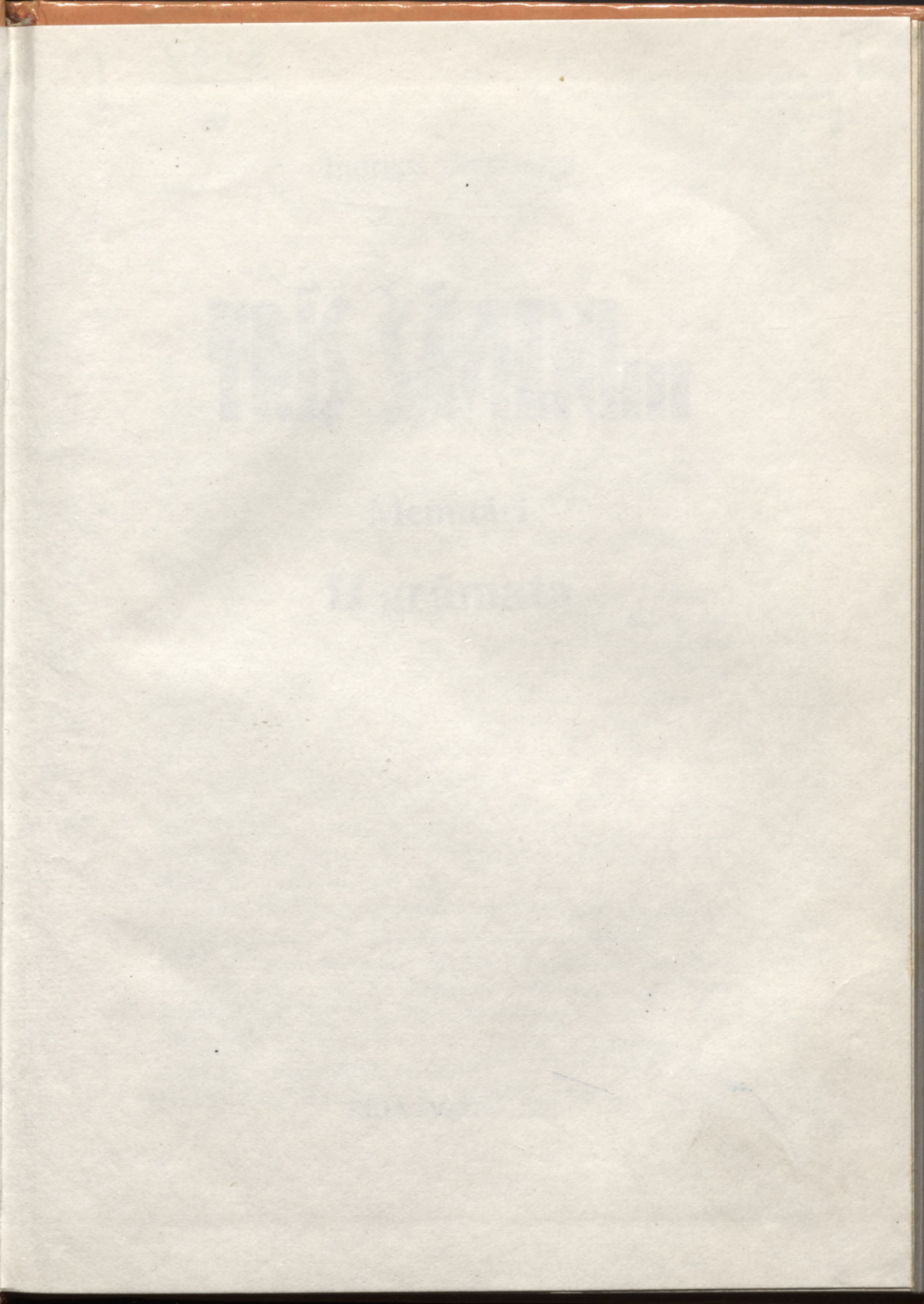
TRIS SĀMĒNI

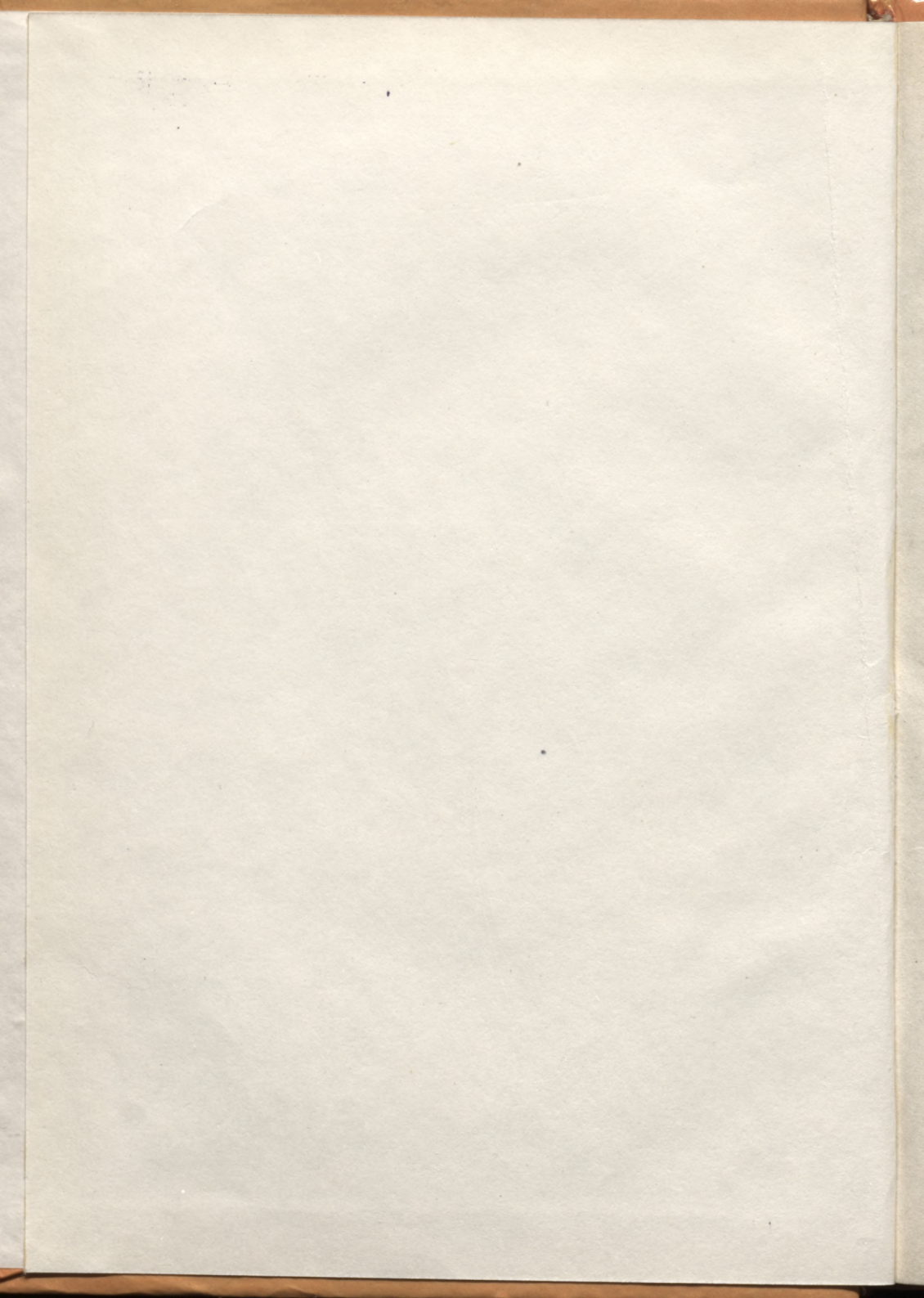
2.GRĀMATA

ACULIECINIEKA VĒSTĪJUMS
LEGENDĀRĀ PULKVEŽA BRIEŽA
LĪDZGAITNIEKA MEMUĀRI

L

93-3

40

Obligātais eksemplārs

g

L

Indriķis Reinbergs

TRĪS SĀVIENI III

Memuāri

II grāmata

RĪGA «VAGA» 1992

84L1-4
Re343

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

~~93-~~

~~2.887~~

0306042992

Piektā fronte

Autora izdevums Rīga — 1935.

Priekš divdesmit gadiem

Autora izdevums Rīga — 1938.

R $\frac{4702370000}{M82I(09)-92}$ 92

ISBN 5-86574-005-9

© Mākslinieciskais
noformējums,
«Vaga», 1992
© Sakārtojums,
«Vaga», 1992

PIEKTĀ FRONTE

(turpinājums)

11. Jātņieku divīzija. Maskavas ieņemšana.

... «Briedis tam piekrīt...

... bet trīs dienu laikā divīzijai no skatuves jāpazūd...

... un ilgi pēc tam mani paziņas mēdz zoboties: «Reinbergs ar 100 vāciešiem ieņēmis Maskavu, — iejātot caur Sarkaniem vārtiem, viņš gāzis lieliniekus»...

Vēl kāda raksturīga epizode iz ciņām pretlielinieciskā kustībā.

Mūsu organizācija dzīvo dienu no dienas gaidās. Viņa zina: vajaga nākt pavēlei, lai ieročiem rokās izietu pret lieliniekiem un tos gāztu. No kurienes tādai pavēlei jānāk — nav grūti uzminēt. Organizācija stāv uz sabiedroto platformas — tas izskaidro visu pārējo. Ka pavēle nāks un ka viņa jau pat sagatavota, liekas, nav noslēpums ne vienam. Jautājums paliek atklāts vieniģi: kād? — Vai rīt, vai parīt, vai, varbūt, pēc nedēļas.

Vēroju, ka organizācijas virsvadība ir trauksmes stāvoklī. Organizācijas pārējie ļaudis gluži tāpat. Mums, atbildīgākiem, nākošā apvērsuma dalībniekiem, pie Brieža tagad jāierodas gandrīz katru dienu. Jāsaņem norādījumi, jāuztur sakari, jābūt gataviem uz visu.

Visintensīvākā organizācijas darba brīdī, kādu dienu, Briedis, izaucis mani pie sevis, vaicā, kas tie esot par jātniekiem, kuri sadzīti pa Maskavas mezgla stacijām un dzīvojot vagonos pilnā apbruņojumā, it kā sagatavoti kaut kādiem speciāliem nolūkiem, kādam kara darbības uzdevumam? Vai šī karaspēka daļa neesot domāta varbūtējai apvērsuma likvidēšanai?

Tiešām, man nav noslēpums, ka jau pāris dienas manas stacijas pilnas šo jātnieku. Maskavas mezglā viņi ieradušies

pēc lielinieku spēku padzišanas no Ukrainas. Viņu ir vesela divīzija. Par viņiem nezināt nevaru, jo tik liels karaspēks Maskavas mezglā rada zināmus traucējumus. Bet ko Isti viņi gaida un kādēļ jātnieki ar zirgiem sēž vagonos, par to neesmu vēl skaidrībā. Ka viņiem no sliedēm jānovācas, par to divu domu nevar būt, bet uz kuriem ved to tālākais ceļš — es nezinu.

To pasaku Briedim. Bez visa tā vēl piebilstu, ka neredzu iemesla, kādēļ lai par kādu tur sarkanarmijas divīziju būtu vajadzīgs tik daudz galvu laužīt. Lieliniekiem karaspēka daļu tik daudz, ka tām neredzēt ne gala, ne malas. Bet cik viņas nopietni ņemamas, mēs zinām pēc viņu vēl nepiedzīvoti straujās aizbēgšanas no Ukrainas. Pēc manām domām, kaujas spējīgu un organizācijas nodomu traucējošu armijas daļu, lieliniekiem nav. Varbūt, vienīgi kopš Vidzemes laikiem uzticamie latviešu strēlnieki...

Briedis uz to man atbild, ka lielinieku pulki bieži vien neesot viena šāviena vērts, bet šoreiz tomēr esot citādi. Šoreiz esot darīšana ar jātnieku daļām. Esot iespējams, ka viņi savā starpā vēl ieturot pietiekoši stingru disciplīnu. Uz to norādot tas, ka divīzija nonākusi līdz Maskavai pilnā sastāvā. Viņa nav pa ceļam sairusi, kā tam vajadzējis notikt, vērojot apstākļus citos pulkos. Šajos jātniekos dezertieru, acīmredzot, neesot, un tas jau liekot par lietu padomāt nopietnāk. Ja divīzijā pastāvēt disciplīna un jātnieki esot kaujas spējīgi, tad mans uzdevums tagad būšot noskaidrot, kāds viņu garastāvoklis un vai pie gadījuma nebūtu iespējams šo karaspēka daļu izmantot apvērsuma nolūkiem. Pozitīvā gadījumā viņu kaujas spēja būtu mums noderīga. Pretējā gadījumā labāk tos no Maskavas aizvākt.

Atbildu, ka noskaņojumu pārzinu jau tagad. Divīziju sastāda ļaudis, kam pasaulē viss apnicis. Ir karot, ir brāļoties, ir dēdēt Maskavas mezglā, ir piedalīties apvērsumos, ir, varbūt, pat aizstāvēt lieliniekus. Pēc maniem novērojumiem, šie jātnieki jūtas tādā kā strupceļā. Turas viņi visi kopā, bet kam pieslieties un kur sevi parādīt, viņi nezina vēl paši.

Noskaņojums neskaidrs un jātnieki diezin vai kam būs noderīgi. Un ja kāds pie viņiem arī gūtu panākumus, tad apvērsuma izvedēji, liekas, uz to var cerēt kā pēdējie. Jātnieki drīzāk atbilstu kādam bandītisma uzdevumam, bet nekādā ziņā pasākumam, kas meklē jaunus kārtības ceļus.

Briedis tam piekrīt. Tādi ļaudis, kādus tagad redzam armijas daļās vispāri, būs lietojami tikai tad, kad rasies vara, kas drīkstēs tos saukt pie kārtības. Un tādēļ labāk, ja šādu jātnieku Maskavas apkārtnē nemaz nebūtu. Lai darot ko zinot, bet trīs dienu laikā divīzijai no skatuves jānozūdot. Apvērsums jau esot paredzēts, un varot gadīties, ka tas jāatliek vienīgi jātnieku divīzijas dēļ. Vai es saprotot, ko tas nozīmējot?

Kā lai nesaprotu?

Domāts labi: «triju dienu laikā». Pasacīt to nav grūti. Bet kā man to izpildīt? Liekas, šimbrīžam to nezina ne viens. Es neesmu ne Leņins, ne Trockis, ne Aralovs. Es neesmu ne Muralovs, nedz kāda cita lieliniecišķi spilgta personība, kam šodien Maskavā vara un noteikšana par armijas daļām. Kur lai ņemu iespēju sev tādu varu piešķirt?

Es mēģinu no Brieža izdibināt, vai viņam nebūtu kas padomā. Neesot nekā. Vislabāk man veikšoties, ja rīkošoties bez padomiem, kā dažkārt. Lai tikai nekavējoties un ķeroties pie darba.

Ko lai saku? Būs jau kaut kas jāizgudro. Ja laimēsies, būs labi, ja nē — pazaudēšu uz mani liktās cerības.

Mūsu saruna notiek vakarā.

Otrā rītā, pašā darba sākumā, esmu jau štābā. Ziņoju Degsbacham, ka man Maskavas mezglā kā korķis pudelē stāv jātnieku divīzija un bez kādas vajadzības aiztur vagonu kustības. Pēc manām domām (to ieteicu Degsbacham) divīziju vajadzētu novietot citur. Piemēram, viņa ļoti labi noderētu, varbūt, frontē pret vāciem, aiz Kurskas, vai aiz Brjanskas. Kas par aprēķinu nevajadzīgi apgrūtināt Maskavu ar karaspēku, kad viņam piemērota vieta vislabāk tur, kur prasa apstākļi.

Degsbachs piekrīt, ka taisnība esot man. Bet vai es arī zinot, ka šī pati divīzija nupat no turienes tikko kā aizvākusies. Atpakaļ dabūt būšot grūti, pat neiespējami.

Aizrādu, ka domāt varam visādi, bet apstākļus precīzi iepazīst varēsim tad, kad noskaidrosim, kā lietas stāv Istenībā.

Labi. Man piekriņt Degsbachs. Lai stāvokļa noskaidrošanu uzņemt看 es. Štābā visā drīzumā vajagot ierasties pašam divīzijas priekšniekam. Lai pagaidot, tad varēšot noturēt mazu apspriedi. Pēc tam lai rīkojoties kā vajadzīgs.

Divīzijas priekšnieku sagaidu drīz. Tas ir kāds agrākais jātnieku eskadrona vachmistrs. Iepazīstos ar viņu un vēroju to. Nav grūti viņā saskatīt kādreiz krietnu, karā rūdītu un pienākumos apzinīgu karavīru.

Sarunās ar viņu noskaidroju, ka par saviem apakšniekiem viņa ieskati ir ne visai glaimojoši.

Esot tīrie bandīti. Nevienu neklausot. Paši uz savu galvu kaut ko rīkojot. Ar visu ko esot neapmierināti. Galu galā — ko isti viņi vēloties, grūti esot saprast. Gandrīz asarām acīs divīzijas komandieris lūdza štābu, lai dodot padomu, ko ar šiem velniem iesākt.

Tad tādas tās lietas! Divīzija savam priekšniekam neklausā. Par to tad arī vecais vachmistrs tā noskaities uz saviem zeļļiem. Nepaklausīgā divīzija viņam nepatīk. Nepatīk viņa arī man, jo kāda nelaime viņu te uznesusi. Tieni nu ar tādu sērgu galā trijās dienās! Es redzu, ka arī vachmistrs būtu pateicīgs katram, kas viņu no šiem «biedriem» — jātniekiem atsvabinātu. Noprotu, ka divīzijas priekšnieks vislabāk grib turēties tuvāk pie mums, pie Maskavas kara komisāriāta. Lai divīzija paliek kaut arī Dieva ziņā.

Prasām Degsbacham, ko iesākt. Gadas tuvumā arī Prozovs. Runājam arī ar viņu. Tas ieteic griezties pie Muralova.

Galū galā tomēr nospriežam augstāko priekšniecību, pagaidām, netraucēt, bet par divīziju uz dzelzceļiem ievākt tuvākas ziņas uz vietas.

Visu vajadzīgo kārtot uzdod man. Nesaprotu, kādēļ gan ne citam. Turpat tuvumā ir arī Janka. Vispiemērotāk šādu jautājumu kārtošānu uzticēt viņam. Kādreiz, grūtā brīdī, sarkanais virspavēlnieks Kriļenko ir Janku sūtījis uz Vidzemi pēc palīgspekiem pie latviešu sarkaniem strēlniekiem. Šo

uzdevumu Janka esot veicis spīdoši — palīgos dabūjis veselu pulku. Pateicoties tam panākuši uzvaru pār baltajiem. Pareizāk gan būtu, ja Maskavas mezgla jātnieku divīzijas lietu ņemtu savā ziņā tik pārbaudīts komūnists, kāds Istenībā ir «draugs» Janka. Bet nē. Viņš saka, lai braucot es.

Man tas tieši tā kā vajadzīgs. Gribu redzēt sava uzdevuma objektu, gribu noskaidrot, vai nerastos kāda pietura, ko izmantot sava mērķa sasniegšanai. Manā rīcībā Iss laiks. Jāsteidzas kaut ko darīt, cik ātri vien iespējams.

Pēc mūsu norunas man jāapmeklē divīzijas ešaloni, jāpārlicinājas par viņu prasībām, par viņu neapmierinātību, lai pēc tam štābs zinātu ko darīt tālāk. Norunājam arī, ka uz ešalona atrašanās vietām mani vedīs automobili. Tādu priekš manis izsaukšot no kādas karaspēka daļas. Pavadišot, protams, mani pats divīzijas priekšnieks.

Vachmistrs gan brīdina štābu būt uzmanīgam. No viņa jātniekiem varot sagaidīt arī pārsteigumus. Uz to man Prozorovs piesola miesas sargos matrožus. Man iedod vēl revolveri, labu riekšavu patronu, un es taisos laukā pa durvīm, lai sēstos pie komisāriāta piebraukušā automobili.

Jau paveru durvis, kad dzirdu kādu saucam mani atpakaļ. Vai es traks esot, ka braukšot pie tik revolūcionāri noskaņotiem jātniekiem nepārmainījis savu galvas segu.

Nu tik attopos, ka visu laiku vēl nēsāju virsnieka ziemas cepuri — pelēka karakula «papachu». Tāda aizmāršība uzskatāma par augstāko pārgalvību. Mētāties no vieniem «boļševikiem» uz otriem, kad tiem skaidri redzams, ka esmu no virsniekiem, nav prātīgi darīts. Tādu nevērību var samaksāt ar dzīvību. Jo kas lai zina, kādi kuru reizi un kurā vietā var pagadīties «boļševiku» ļaudis. Nav mazumu dzirdēts, ka cilvēki nošauti vienīgi tādēļ, ka tie nēsājuši balinātu, tīru veļu un nebalinātu, netīru. Un kas pie tādiem apstākļiem lai nenotiktu, ja piedevām vēl gadas kāds, kas nēsā pieklājīgu cepuri. Labi, ja to zinu, un labi, ka kāds mani ar manu «papachu» ir atturējis.

Nometu savu cepuri un apmainu viņu pret pirmo tuvumā gadījušos vienkāršu kareivja nadzeni, kura izrādās Jankam

piederoša. Cepure gan manai galvai stipri maza, bet Janka jau priecājas par iemainīto karakula vērtību un, kā redzu, ne labprāt vēlēties mainīties atpakaļ. Janku pazīstu. Mana cepure viņam ļoti patīk. Nav arī laika daudz gudrot — automobilis ar matrožiem gaida. Uzspaužu Jankas cepuri kaut kā pakausī un esmu jau lejā.

Mani gaida automobilis, kas automobilis, bet gan mazliet citāds par tiem, kādus esmu redzējis līdz šim. Proti: man padotā mašīna pilnīgi bez kādas virsbūves. Ir tikai auto šasija uz riteņiem. Tai pāri krusteniski piebūvēta kāda neliela kaste, laikam domāta instrumentiem. Vairāk nekas.

Braucēji esam seši. Es, divīzijas priekšnieks un 3 matrožmiesas sargi. Sestais šoferis. Automobilis tik neērts, ka nesa-protu, kā esam uz šīs kastes sasēdušies. Liekas, gandrīz neiespējami braukt tādā stāvoklī bez nelaimes gadījuma. Tomēr citas izejas nav — matroži ir tikai matroži, un ne viņiem par to bēda, ja kāds nolauztu kaklu. Tādas lietas viņiem parastas, tās viņus neuztrauc. Un ne jau tamdēļ man palikt atpakaļ! Jābrauc.

Ieķeros rokām kastes malā un turos, lai nenokrīstu. Auto nesas uz priekšu, cik spēj.

Izbraucot no pilsētas, šoferis ātrumu vēl palielina. Es turos abām rokām, un ja vien tā darītu turpmāk, tad ļauni nebūtu. Kaut kā līdz galam tiktu. Bet nelaime, kas nelaime. Jankas dotā cepure tik maza, ka manai galvai viņa neder ne no sāniem, ne uz pakauša. Cik cieti arī viņu neuzspiežu, tā neturas savā vietā ne par kādu cenu. Man atliek vienīgā izeja turēties pie kastes ar vienu roku, bet ar otru pieturēt Jankas «nadzeni». Kamēr auto drāžas bez grūdieniem, bez negaidītiem rāvieniem, kaut kā pie kastes vēl turos. Bet vajadzētu tikai niecīgāka piesitiena, un es no sava sēdekļa aizlidotu pa gaisu gaisiem. Jāpaļaujas laimei un jācer, ka šoferam izdosies novadīt auto vienmērīgā gaitā.

Beidzot laimīgi nonākam stacijā, kurā stāv divīzijas štāba vagoni. Auto paliek pie stacijas ārpusē. Arī matroži tāpat. Uz vagonu aizejam vienīgi mēs ar vachmistru.

Sasaucam pulku komisārus un pulku izpildu komiteju priekšniekus. Mēs gribam dzirdēt izsmeļošu informāciju par divīzijas stāvokli. Tādu mums neliedz. Un mūsu savstarpējās sarunās noskaidrojas, ka jātnieki vairs karot nevēlas, bet prasa, lai laiž viņus mājās. To jātnieki prasījuši jau frontē, un tieši tādas vēlēšanās dzīti viņi visi, kā viens, ieradušies Maskavā. Ja ne citādi, tad lai ar ieročiem rokās panāktu savu prasību ievērošanu. Viņiem līdz esot batarejas un ložmetēji, un ja vistuvākā laikā divīzija nepanāksot savu, tad atklāšot uguni pa Maskavas kara apgabala komisāriātu.

Tāda ziņa priekš manis negaidīta. Negaidīta man jātnieku pārdrošība, bet vēl pārsteidzošāka viņu vēlēšanās, kas atbilst tieši tam, ko vēlas arī mūsu organizācija, ko prasa no manis Briedis. Jātnieku izdoma ir laba. Atliek vienīgi viņiem vēlēt laimes, lai savu tie panāktu. Tā nodomāju visā klusībā. Bet atklātībā man jārunā cita valoda.

Ko Isti runāt man, kā divīzijas lielgabalu mērķim izraudzītā komisāriāta pārstāvim, es gan vēl neaptveru. Savs viedoklis man tomēr jāizsaka, jo saniknotie ļaudis to no manis gaida. Uz labu laimi tādēļ grūžu vaļā:

«Maskavas kara komisāriāts prasa, lai divīzija sagatavojas atpakaļ braucienam uz vietām, no kurām tā atnākusi.»

Vajadzētu gan to redzēt Degsbacham, Prozorovam, kas pēc tādas valodas notiek mūsu vagonā. Ja divīzijas priekšnieks, vecais kauju vilks vachmistrs neiestātos man aizbildņos un palīgos, noteikti, bez mežonībām no jātnieku puses man šoreiz nelaimētos iztikt. No linču tiesas mani neglābtu ne riekšava patronu, ne miesas sargi matroži.

Kopā ar vachmistri mēs manāmieš no vagona laukā, manāmieš tuvāk savam automobilim.

Pačukstu šoferam — braukt, ko nagi nes.

Tagad turēties pie kastes ar vienu roku pilnīgi neiespējami. Auto nesas kā negudrs. Man obligātoriski jāturas ar abām rokām. Jankas cepure man padusē, to nozaudēt mazliet tā kā nepieklājīgi, lai nebūtu iemesls kādam zoboties. Sak', aizbēga bez cepures!

Cauri esmu ticis sveikā, kaut gan daudz netrūka, ka saniknotie jātnieki manu automobili būtu aizturējuši.

Sveiks un vesels atgriežos Maskavā un par notikušo informēju Prozorovu un Degsbachu.

Lai ejot un par visu ziņojot Muralovam.

Klausos, kā pienākas, un minūtes desmit vēlāk jau esmu paspējis pārliecināt Muralovu par jātnieku divīzijas «kontr-revolucionāro» noskaņu.

«Labi,» nosaka Muralovs, «ņemiet un šo divīziju izformējiet.»

Un kad atstāju lielo zāli, aiz manis vēl reiz noskan Muralova noteiktais: «rasformirovaļ!»

Ko vēl lai piebilstu? Vai to, ka nākošā dienā, sasaucis tanī pašā vagonā tos pašus divīzijas pārstāvjus, bargā un pavēlošā tonī, Maskavas kara komisāriāta uzdevumā, dodu pavēli divīzijas pulku komitejām izsniegt visiem jātniekiem demobilizācijas apliecības ceļam uz mājām? Pēc tāda rīkojuma man jātniekos vairs ienaidnieku nāv. Ir vienīgi draudzīgi ļaudis, kas tagad domā vienīgi par mājām.

Vēl viena diena un no jātnieku divīzijas Maskavas mezglā es atrodu vienīgi kādus 100 liktenim pamestus zirgus, bet jātnieka neviena. Arī citi zirgi izgaisuši.

Paņemu no tuvākās gūstekņu nometnes austriešus, uzšēdinu tos zirgiem mugurā un gājiena kārtībā, pats gājiena priekšgalā, mazliet pavēlākā pievakarē, iejāju Maskavā pa Sarkaniem vārtiem ne mazāk lepni, kā savā laikā, varbūt, to darīja Napoleons, viņa ieņemtā Krievijas galvas pilsētā.

Savā apziņā arī es šoreiz esmu uzvarētājs. Tieši trijās dienās uz Brieža pavēli ir divīzija likvidēta. Un kā vēl likvidēta! Pat tie zirgi, kurus ievēdu Maskavā, līdz nākošam rītam ir nozagti. Laikam tatāri pamanījušies izvārtīties. Kur gan citur lai viņi būtu palikuši?

Un ilgi pēc tam mani paziņas mēdz pazoboties: «Reinbergs ar 100 vāciešiem kādu vakaru ieņēmis Maskavu, iejādot caur Sarkaniem vārtiem, un gāzis lielniekus. (Austriešu gūstekņu mēteļi pelēkā krāsā — gluži kā vācu karavīriem.)

Ko zobgaļiem padarīsi? Visu notikušo esot redzējusi pat kāda Frīdberga jaunkundze, kura dzīvojot pie Priedes jaunkundzes — pati savām acīm. Bet tā kā viņas, ir viena, ir otra, mēdz satīkties ar Maskavas latviešiem, tad lielais «vaņņdarbs» nācis zināms arī tālākai atklātībai.

Zobgaļi. Bet manis pēc lai paironizē. Tik nopietniem momentiem sava jautrība nepieciešama. Ar ko gan citu lai Maskavas draugi tagad aizpildītu vienu otru brīvāku brīdi drūmajās lielinieku dienās? Nervi visiem sasprindzināti, uzvilkti kā stīgas. Un kā gan lai būtu citādi, ja šodien katrs latvietis-nelielinieks jūtas ne sliktāk kā uz pulvera mucas, jeb pie vulkāna krātera malas.

Iedomājoties par šādu stāvokli, bieži vien paliek slikti ap dūšu. Piemēram, kaut vai es pats. Vai neesmu ar savu pārgalvību pat uz tādas pulvera mucas, kurai deglis jau aizdedzināts? Vismazākā neuzmanība, vai nejaušība, un es varu uziet gaisā!

Bet tagad nav laika domāt par tādām lietām. Jāstrādā tālāk.

Par sekmīgo divīzijas likvidēšanu man nu ir vislielākā atzinība no organizācijas, no Brieža. Tā esot labi, mana uztvere pareiza. Pie sarkanarmijas daļām šādu taktiku lai ieturot pastāvīgi. Muralova, vai Aralova priekšā, daļas lai pataisot par «kontrevolucionārām», par izformēšanai nolemjamām. No sarkano «biedru» pulkiem tik un tā mēs nekādu labumu gaidīt nevarot. Tādi pulki derīgi vienīgi haosam. No tādiem pēc iespējas tālāk.

Darba man pilnas rokas, arī citādi stāvoklis organizācijā pilns nopietnības. To saprot jo labi pats Briedis. Viņš lietas labā man piedod sakarnieku. Ar tā starpniecību varēšu sazināties vajadzības gadījumā ar pulkvedi, bez lieka laika tēriņa. Tiešām, man nu ir ērtāk, jo ne katru reizi izdodas Briedi sastapt bez ilgākas gaidīšanas. Viņš tagad aizņemts vēl vairāk. Viņa ziņā faktiski atrodas organizācijas visatbildīgākais dienests. Ar Briedi esmu izrunājies, par visu esam vienojušies, savas gaitas varu turpināt.

Un neesmu vēl savā darba vietā, Maskavas kara apgabala štābā, ne lāgā apsildījies, kad atkal noskan Muralova cietais: «rasformirovaķ». Cik spilgti tas iegriežas manā dzirdē!

12. Artilerijas brigāde. Brieža «Beningers». Štabskapitāns Pinka.

... «Es pievaldu mēli un piebilstu vienīgi, ka arī es esmu no Rīgas, no Latvijas daļas...

... Beningera grāmatu Briedis, es redzu, nolēmis pārrakstīt uz mašīnas...

... Es redzu, ka Briedim tuvu stāvošās aprindās ir radusies šķelšanās»...

Atkal, līdzīgi jātnieku divīzijai, kāda artilerijas brigāde Maskavā nolikusies, kā jūrnieki teiktu, «uz enkura». Atbēguši no Ukrainas un ar savu karot negribēšanu uzkrituši kaklā Maskavai.

Ko darīt ar tādiem, mums izšķirties nav vairs grūti. No piedzīvojumiem zinām, ka labākās zāles arī šoreiz var būt atvaļinājuma apliecības uz mājām. Un tāpēc, — Muralova rīkojums: «izformēt».

To darīt uzdod ne Jankam, ne kādam citam, bet atkal man.

Šoreiz darbs gan nedaudz sarežģītāks, jo uzdod man pārņemt savā zināšanā visu brigādes nedzīvo inventāru. Liekas, lēmums stāv sakarā ar tādu jātnieku divīzijas nolikvidēšanu, kad pāri nepaliek pat neviena zirga...

Artilerijas brigādes izformēšanai Muralovs ieceļ revīzijas-likvidācijas komisiju ar mani kā priekšsēdētāju. Palīgos man piedod kādu gadus četrdesmit vecu pulkvedi un vēl trijus artileristus, kurus jau ar pirmiem soļiem pazīstu kā lāga vīrus. Cik vēroju, neviens no viņiem nav komūnists, ne vispāri lielinieku piekritējs. Tas redzams jau darba pirmās dienās. Visu vadības iniciatīvu es pārņemu savās rokās un mani palīgi, bez kādiem iebildumiem, strādā pēc manas nospraustās darba līnijas.

Mūsu pirmais lēmums: atlaist mājās visus brigādes artileristus, paturot vienīgi nepieciešamo daudzumu inventāra apsigāšanai līdz laikam, kad mēs to pieņemsim, vai uzrādīsim kam to nodot. Otrs mūsu lēmums — izdarīt revīziju brigādes naudas norēķinos. Ar pirmo mēs panāksim brigādes likvidēšanu, ar otro sakompromitēsim bravurīgos brigādes komisārus-komunistus, kas vēl mēģina mums, komisijai, pretim runāt. Aralovs kādreiz esot teicis, ka Muralova bardzība ir tikpat liela, cik pie gadījuma liela viņa sirsnība. Un sveikā netiks cauri pat viskomunistiskākais artilerists, ja viņam pierādīs naudas nekārtīgu izlietošanu.

Viss notiek kā esmu paredzējis. Lielinieku komisārus es pataisu «mazus un melnus». Neviens vairs neuzdrošinās likvidācijas komisiju traucēt. Rodas vienīgi kāds sastrēgums ar artileristu atlaišanu.

Izrādās, ka visa brigāde nav saņēmusi algas par diviem, trim mēnešiem. Tie pirms aizbraukšanas pieprasa algas izmaksu.

Par stāvokli ziņoju Muralovam. Man uzdod sastādīt algu sarakstus. To veicu ātri. Bet izrādās, ka nav neviena, kas šim izmaksām asīgnētu naudu. Nevienai kara iestādei tādu summu nav. Nauda guļ bankās, bet no tām bez iespaidīgāka ordera naudu neizdod.

Eju atkal pie Muralova. Bet nu notiek kas neparedzēts.

Muralovs sabīstas orderi parakstīt. Algas kopsumma sastāda ļoti lielu skaitli. Liekas, Muralovs tādai summai netic. Līdz ar to jāpieņem, ka viņš šoreiz baidās uzticēties arī man.

Mazliet nepatīkami. Dodos atpakaļ uz štābu, kas ir arī mūsu komisijas darbības vieta.

Sprīžam, ko darīt. Muralova atteikšanās dot savu parakstu nāk zināma visiem artileristiem. Ka algas izmaksa kavējas — nav mūsu vaina. Tā arī lietu nostādām un artileristi jau sāk pārmetēt Muralovam. Neapmierinātība liela. Pie mums nāk apvaicāties gan augstāki, gan zemāki artilerijas brigādes dienesta cilvēki.

Vispēdīgi atnāk kāds uzkrītoši savāds, gadus divdesmit četrus vecs komūnists. Viņš ģērbies tādās kā strādnieka drē-

bēš, platmali galvā un melnu pelerīnu plecos. Tādi agrāk izskatījās dzejnieki, rakstnieki, mākslinieki. Tagadējos apstākļos šāda izskata cilvēks nepavisam neiederas.

Noskaidrojas, ka viņš atnācis, lai palīdzētu mūsu artileristiem algas lietā. Viņš pats esot artilerists un Muralova ļoti tuvs draugs. Kopā viņi taisījuši Maskavā lieliniecisko apvērsumu. Viņa vārds — Demidovs. Lai parādot viņam algu sarakstu.

Noprotu, ka šis cilvēks ir Muralova sūtīts — pārbaudīt algu saraksta pareizību. Manis pēc, lai kontrolē cik patīk! Sarakstu esmu sastādījis pēc datiem, kādus man ir uzdevuši brigādes komisāri, un ja kādas nepareizības tur rastos, tad komunistu partijai pāris komunistu būs mazāk.

Galu galā Demidovs algu sarakstu tikai pāršķirsta. Tad paņēma sev. Viņš došoties personīgi pie Muralova, un cerot, ka vēl šodien mūsu uzstādīto summu Muralovs akceptēsot. Es gan lai nākoļ līdzī.

Norunāts.

Demidovam, izrādās, pie rokas kāds automobilis. Mēs sēstamies iekšā, un dažās minūtēs jau esam Muralova lielajā kabinetā.

Demidovu redzu pirmo reizi. Arī dzirdējis par viņu neko neesmu. Baidos, ka tikai šis komunistis visu algu lietu nesa-gandē un mani pie Muralova neiegrūž nežēlastībā.

Bet jau ar pirmiem vārdiem, kurus Demidovs apmaina ar Muralovu, saprotu visu. Demidova stāvoklis komunistos nav zemāks par Muralova.

Muralovs ir ierēdnis, bet Demidovs spēlē augstu lomu pašos komunistiskos strādniekos. Partijas iekārtā viņš ir vēl iespaidīgāks.

Muralovs bez kādiem iebildumiem Demidova pasniegto brigādes algas sarakstu, pat cauri neizlasot, paraksta.

Artilerists Demidovs, tā tad ir vīrs, kam spēks un vara. Es painteresējos tālāk, un Demidovs man pastāsta, ka viņš esot rīdzinieks. Oktobra apvērsuma laikā pārzinājis Maskavā visu pret ienaidniekiem vērsto artileriju.

Prasu, vai Kudrina laukuma baterija oktobra dienās viņam labi pazīstama.

Kā nē. Tai esot bijis viens no visatbildīgākajiem uzdevumiem: šaut pa Aleksandra kara skolu.

Tagad saprotu, kādēļ nācās ciest mūsu slimnīcai. Šāvieni, kas bija noņemti par tuvu, karaskolu nesasnieduši krita joslā, kurā atradās slimnīca. Gribētos ar Demidovu padalīties oktobra dienu iespaidos tieši par šo gadījumu, bet lai jau paliek. Ieskriesi komunistam nagos un sajauksi visu stāvokli. Pievaldu mēli un piebilstu, ka arī es esmu no Rīgas puses, no Latvijas daļas.

Tas mūs manāmi tuvina. Un kad no Muralova aizejot Demidovs dodas uz attiecīgu naudas iestādi, es tieku aicināts līdz.

Ierodamies kādā lepnā savrupmājā. Šeit noteikts naudu saņemt. Kas tā par iestādi — nezinu.

Mums pasaka, ka naudu došot, bet ne šodien. Esot par vēlu. Rīt lai nākot un saņemot. Labi arī tā.

Laiks jau iet uz vakarpusi un strādāšana šodien tik pat nekāda neiznāks. Tādēļ dodamies katrs uz savu pusi. Rīt noteiktā laikā tiksimies brigādes štābā.

Eju uz mājām, uz savu Bristoles viesnīcu. Atpūtišos, pārģulēšu un rītu atkal darbā. Bet tad nevilus mani sāk mocīt kāda doma.

Es atceros vienmēr dzirdēto par mūsu organizācijas grūto materiālo stāvokli. Kā būtu, es domāju, ja rīt saņemamā lielā naudas summa nonāktu ne izlaidušos un pienākuma apziņu pazaudējušo artileristu rokās, bet mūsu organizācijā? Neiespējami gan ir izgudrot kādu plānu, ar kura palīdzību to panākt. Bet domājot tālāk, nāku pie atziņas, ka organizācijas interešu atbalstīšanai jādara daudz vairāk, nekā no pirmā acumirkļa tas iespējams. Kā būtu, es domāju, ja organizācijas ļaudis šo naudu Demidovam kādā šķērsielā atņemtu? Varbūt, pulkvedim Briedim gadīsies vīri, kas to prātis. Naudas summa pietiekoši liela, lai organizācija gūtu vērtīgu atbalstu. Materiālā puse organizācijai ir tik kritiska, ka šāds naudas iegūšanas veids «izņēmuma gadījumā» nav smādējams. Es zinu to jau no agrākām dienām. Par līdzekļu

trūkumu esmu dzirdējis bieži vien arī no paša Brieža. Tādēļ noprotu, ka būtu izdarīts liels pakalpojums, ja es spētu saviem cilvēkiem izpaldzēt arī šādā ziņā.

Dodos pie Brieža viņa štābā. Domāju kopīgi ar viņu izstrādāt plānu. Varbūt, viņu sastapšu. Ja nē — gan tad redzēšu.

Brieža mājās nav. Mani ielaiž viņa pieņemamā istabā. Ja gribot, varot atsēsties un gaidīt. Gan jau atnāksot.

Ienākot dzīvoklī, pamanu pulkvedi Gopperi. Zinu, viņš strādā ar Briedi kopā. Iedomājos: varbūt, runāt ar viņu? Bet kā lai to uzdrošinos? Tāda atļauja man nav dota. Bez tam ar Gopperi nemaz neesam pazīstami. Tas neiet. Sēžu man ierādītā istabā un gaidu.

Paiet pusstunda, paiet stunda, bet Brieža nav.

Gaidot iepazīstos ar kādu grāmatu, kura gadas turpat uz Brieža rakstāmgalda. Savāda literatūra — bībeles pareģojumu tulkošana. Grāmatas autors kāds Beningers, vecs, atvaļināts, krievu armijas pulkvedis, bet cilvēks, kuram prāts nesies arī uz teoloģiskām lietām. Beningera brālis, kāds Kurzemes mācītājs, liekas, pulkvedi šādai reliģijas lietai būs ieinteresējis.

Beningera bībeles tulkojumi pazīstami ļoti plaši. Pirms kara pats autors apbraukāja arī Latvijas pilsētas, un par saviem tulkojumiem noturēja referātus klausītājiem pārpildītās zālēs.

Pats to redzēju Ventspilī. Atceros, savus izskaidrojumus pulkvedis lasīja vācu valodā, bet viņus tulkoja vietējā grāmatu veikala Ipašnieks un laikraksta «Ventspils Apskats» izdevējs Amtmanis.

Kara un revolūcijas laikā Beningera grāmata ir palikusi vēl populārāka un populārāka tādēļ, ka pēc viņas pasaulē paredzēti lieli notikumi sekošos gados: 1904., 1915., 1917. un vēl kādos. Vēstures notikumi rāda, ka pirmais gada skaitlis — krievu-japāņu karš, kas iezvanīja 1905. g. lielo revolūciju, eventuāli sociālisma mācību pirmās bezdelīgas praktiskiem mēģinājumiem. Otrs — 1915. g. kā zināms atbilst pasaules kara sākumam (1914. g. vēl daudzas lielvalstis nekaroja). Bet trešais gada skaitlis — 1917. g. — acīmredzami,

pielaiķots lielniecismam, kurš ūinā gada saņēma rokās tik lielu zemes gabalu, kādu ieņem Krievija. Beningera pareģojumos minēti vēl kādi gadi uz priekšu, un liekas, taisni tādēļ par ūiem bībeles tulkojumiem interesējusies tāda reliģioza personība, kā strēlnieku varonis Briedis.

Viņa interese par garīgo pasauli ir tik liela, ka Beningera grāmatu, — to es redzu, — Briedis nolēmis pārrakstīt uz mašīnas. Blakus rakstāmmašīnai, kura atrodas turpat uz galda, guļ jau pārrakstītas loksnes, bet viena iesākta stāv rakstāmmašīnā.

Redzams, Briedis apūtas brīžos strādā pie ūiem norakstiem.

Varētu domāt, ka tādu darbu viņš izraudzījies ar nolūku jaukt savas pretlielnieciskās darbības pēdas. Lieliniekiem ierodoties ar to būtu iemesls taisnoties: nodarbošanās, lūk, esot bībeles pētīšana. Tomēr nē. Ja ūāda hipoteze būtu patiesa, tad domātā uzmanība būtu saskatāma arī citos virzienos. Tādas nav. Brieža pieņemamā istabā visas malas pilnas papīriem, sarakstiem, un, kas zin, kādiem vēl dokumentiem.

Sev par lielu pārsteigumu, redzu turpat uz galda mētājamies savu sarakstu par sprāgstošām vielām Eiropas Krievijā. Negribu rakņāties pa Brieža galda atvilktņēm, bet esmu jau pārliecināts, ka līdzīga nevērība būs atrodama arī pie citiem organizācijas dalībnieku rakstiem un ziņojumiem. ūāds stāvoklis ir ļoti nepatīkams. Lieliniekiem jāizdara tikai viena kratīšana un visa organizācija būs atklāta.

Brieža neuzmanība man iespiežas kaklā kā rūģts kumoss. Tomēr... ko lai es daru? Virziens, kuru esmu uzņēmis ir mana sirds lieta. Nevaru pagriezt muguru tiem, ar kuriem eju roku rokā. Galu galā es ceru, ka kratīšanas lielinieki nepagūs sarīkot — viņus gāzīs, pirms tie par to sāks domāt. Tādēļ daudz neuztraukšos. Sagaidīšu Briedi.

Bet viņa nav. Cik ilgi lai sēžu? Varbūt pārņāks ap pusnakti? Tik ilgi kavēties nevaru, un tādēļ nolemju runāt ar Gopperi.

Es neteikšu viņam, ko esmu sev padomā ieņēmis. Tikai atstāšu viņam priekš Brieža zīmīti. Būs labi tā.

Griežos pie Goppera un vaicāju:

«Jums, pulkveža kungs, ar Briedi taču noslēpumu nav?»

«Nē,» es saņemu atbildi.

«Tādā gadījumā es lūdzu, jūs, pulkveža kungs, nododiet savam kara biedrim no manis vēstulīti,» saku tālāk.

Labi. Viņš to izdarīšot.

Pateicos. Man nebūs lieki jāapgrūtiņa ar savu klātbūtni slepenais dzīvoklis. Mana vēstule lai ir tā, kas rīt nodomāto operāciju ievirza.

Un proti: viņā es lūdzu pulkvedi Briedi sagatavot rītdienai vienu vieglo automobili un 2—3 drošsirdīgākus vīrus ar ieročiem. Vairāk nekā. Tuvāk es paskaidrošu cilvēkam, kuru Briedis atsūtīs pie manis. Zināmā stundā, vēlā vakarā, es sēdēšu Puškina bulvārī uz sola. Viņa cilvēkam jānāk no Puškina pieminekļa, kamēr pa kreisi tas mani ieraudzīs. Pie manis pienākot, tam jāvaicā: «kur atrodas tāda un tāda šķērsiela?» No tā pazišu, ka prasītājs ir īstais.

Noteiktā stundā esmu tur kur solīts. Un noteiktā stundā pie manis pienāk kāds bijušā karavīra tērpā ģērbies cilvēks.

Noprotu, ka viņš Brieža sūtīts. Bet atkal kāda ārkārtīga neuzmanība!

Cilvēks pienāk pie manis, un bez norunātās pazišanās, grūž vaļā pilnīgi atklāti:

«Jūs esiet pieprasījuši no Brieža cilvēkus. Man uzdots stāties ar jums sakaros un jums palīdzēt. Tomēr,» turpina tālāk Brieža sūtītais, «man jums jāsaaka, ka uz riskantām lietām es neiešu. Kas par lietu, kuru jūs esiet izdomājuši?»

«Tiešām, viena no visriskantākām, kādu jūs jebkad esiet pieredzējis,» atbildu.

Tādā gadījumā lai Briedis sūtītu savus tuvākos līdzstrādniekus, savus labāk ieredzētos draugus. Tādu Briedim netrūkstot. Kādēļ tas nevarot sūtīt, piemēram, savu adjutantu Bolšteinu, jeb kādēļ, nevarot sūtīt vēl kādu citu, kas draugos ar Bolšteinu? Kādēļ visur, kur vien kas riskantāks, esot jāiet viņam, un ne vienam citam?

Redzu, ka Briedim tuvu stāvošās aprindās ir radusies tāda kā šķelšanās. Nevērība slepenas organizācijas konspirācijā,

tad vēl klāt savstarpēja nesaprašanās! Tas mani nepatīkami pārsteidz lieku reizi. Ja apstākļi šādi, ja atsūta man cilvēku, kas organizācijas vadībai atrodas opozīcijā, tad labāk neskriet ar galvu sienā. Ja trūkst īstu vīru manam rīt nodomātam pasākumam, tad labāk nedarīt neko.

To pasaku atsūtītam cilvēkam, un lūdzu viņu pateikt Briedim, ka no sava nodomātā plāna atsakos.

Mēs šķīramies bez naida, bez pārmetumiem. Paliekam katrs pie sava.

Bet kas ir šis cilvēks, organizācijas vadošo personu kritizētājs? — Viņa uzvārds Pinka. Viņš štābskapitāns, pulkveža Brieža virsnieks.

Es nepārmetu Pinkam — viņam liela taisnība. Ne attiecībā uz pārmetumiem Briedim, bet attiecībā uz nevēlēšanos piedalīties tik riskantā uzdevumā, kāds ir manis sadomātais. Varbūt, naudas atņemšana pie labas gribas būtu bijusi iespējama, un, varbūt, ka uzbrukuma izvedēji paspētu arī aizbēgt. Varbūt. Bet kas notiktu ar mani, nav grūti iedomāties. Šinī virzienā Pinkas apsvērums, varbūt, ir nācis istā laikā.

Tādēļ es nodusmojos vienīgi par konspirācijas neievērošanu. Citādi jācer tas labākais un jāturpina darbošanās tālāk.

Ar brigādi tieku galā divās, trīs nedēļās. Pa starpam nolikvidēju vēl vienu, otru mazāku karaspēka vienību. Pa starpam esmu vienu otru reizi Maskavas dzelzceļu mezgla stacijās, veicu vienu otru sīkumu citās vietās.

Visā visumā līnija uzņemta pareiza un viņa tiek turēta. Kopā ar organizāciju pret lieliniekiem un vāciem. Noteikti un neatlaidīgi.

Līdz pienāk kāds lūzums, kāda jauna situācija, jauns posms — un turpmākā strādāšana organizācijai vajadzīgā virzienā jāpārkarro, jāpāriet spēlē pie cita galda...

13. Ļova Trocka fokusi. Jankas bēdas.

... «Palūkosim,» smaida ģenerālis, otras izpēršanas sistēmas izgudrotājs. «kurš uzvarēs? Vai Lavras (Korņilova) Kubanāas baltie, vai mūsu, vīzēs tērtie, sarkanie?»...

...Līdzekļi bija tik saprotami un tik asi, ka piecu-sešu dienu pietika, lai daudz maz iedīdītu visizlaistāko karaspēka daļu...

... Ar vienu šāvīenu Janka grib sasniegt pārākumu par pārējiem»...

Mēdz domāt, ka lieliniecisko varu Krievijā ir cēluši komūnisti un tikai tie... Nekā tamlīdzīga. Iesāka gan viņi, iesāka Ļeņins ar Trocki, bet turpmāko veica pavisam citi ļaudis. Un zīmīgi: tieši vislielākie pēc sava sociālā un sabiedriskā stāvokļa lielinieku pretinieki, lielinieku un lieliniecisma vislielākie nīdēji jau kopš revolūcijas dienām, kad vēl Krievijā valdniekos skaitījās pilsoniskā Kerenska pagaidu valdība. Ļstenība šāda.

Revolūcijai sākoties plašajā Krievijas iedzīvotāju masā uzpeld patvaļa. Zemāko instinktu izpausme paliek par visikdienišķīgāko parādību. Visplašākie tautas slāņi atraisās no katras pienākumu apziņas. Ja kāds mēģina domāt citādi, tad viņu vajā un ļoti bieži pat nogalina. Arī armijā, tūlīt pēc zināmās pavēles Nr. 1, kareivju patvaļa pieņem ne mazāk bīstamus izpausmes veidus.

Pēc Baltijas flotes «Bērtuļu nakts» Helsingforā, tādas seko vēl daudz citos rajonos.

Virsnieku vaina — viņu griba un aicinājums turpināt karu ar Vāciju līdz galīgai uzvarai. Kareivju masa domā citādi. Rezultātā ekscesi starp kareivjiem un virsniekiem. Neciešamā kareivju izturēšanās, kas iet pāri katrai robežai, neatļauj virsniekiem palikt vienaldzīgiem. Kareivjiem ir direktīvas no Pēterpils komūnistiem. Viņi tās pilda, apzinādamies sevi īpašu uzdevumu augstumos. Viņi zina, kas tiem jādara, lai atbrīvotos no tiešiem, saviem frontes pienākumiem.

Bet arī virsnieki zina savu pienākumu. Nekad tie labprātīgi nepadosies ienaidnieka šās dienas pārsvaram. Viņi

nebūs tie, kas akli paklausies vācu aģentu viltīgai Pēterpils politikai. Bez tam vēl ir daudz un dažādi jautājumi, kuros viņi nav vienu prātu ar Krievijas jaunceļamās lielinieckās iekārtas piekritējiem.

Rodas nepārredzama plaisa starp virsniekiem un kareivjiem. Plaisa, kas tik liela, ka abi nostājas viens pret otru kā lielākie ienaidnieki. Kareivji domā, ka virsniekus vajaga iznīcināt, virsnieki — ka pie pirmās izdevības jālauž kareivju hulīganiskās tieksmes. Konkrēti runājot, virsnieki vēlas ievest armijā disciplīnu, lai varētu kareivjus saukt pie atbildības un sodīt katru pēc viņa nopelniem.

Kā pirmais solis, lai to panāktu, tiek uzskatīta lielinieku gāšana. Mērķa sasniegšanai virsnieki, ar ģenerāļiem Aļeksejevu un Korņilovu priekšgalā, nodibina pretlieliniecisko, saucamo, balto armiju Donā un Kubaņā. Viņu nolūks — gūt uzvaru par lieliniecko Maskavu. Kādā gan citādā veidā atgūt varu, lai izrēķinātos ar noziedzīgo kareivju daļu. Citādu iespēju, kā vienīgi kara vešanu pret Maskavu, viņi neredz. Vienīgi pilsoņu karu, vienīgi ar ieročiem rokās uz Maskavu! Tāda ir balto armijas vadoņu un viņu atbalstītāju devīze. Un tāpat domā visa Krievijas pretlielinieciskā intelliģence.

Ka būtu arī vēl cits veids, kā daudz drošāk, daudz labāk izpērt neapzinīgos, vakarējos pretvācu karotājus, to nespēj iedomāties ne Aļeksejevs, ne Korņilovs, ne Krasnovs, nedz arī kāds cits no balto armijas. Un nav arī viņu nolūks meklēt kādus aplinkus ceļus. Vienmēr atklāti un taisni.

Bet ne tā domā visi augstākie virsnieki un ģenerāļi. Ne visi virsnieki ir apvienojušies zem balto armiju karoga. Ārpus Korņilova apvienības ir palikuši daudzi ģenerāļi un pulkveži ar ļoti lielu militāru izglītību. Viņi nav pieslēgušies balto formācijām. Tie nobīdīti pie malas jau cara laikā. Viņi — virsnieki, ne kara vadības favorīti. Tie nevar iet Korņilova un Aļeksejeva vadībā, kuri tos savā laikā ignorēja. Nesenās pagātnes dēļ šie augstākie karavīri jūt it kā naidu pret bijušiem cara un Kerenska favorītiem, kādi bija Korņilovs

un Aļeksejevs. Ar tiem kopā iet viņi nevēlas. Ar to nav teikts, ka lielnieciskā iekārta un lielnieku varas ļaudis viņiem būtu patīkamāki kā Korņilova ļaudīm baltās armijās. Īsi — arī savā laikā nežēlastībā kritušie kara mākslas cienītāji, kā arī viņi neieredzētu savus agrākos konkurentus, jautājumā par karotnegribētāju kareivju izpēršanu domā tāpat kā favorīts Korņilovs u. c.

Ka tumšā, lielnieciskā un pēdējiem labvēlīgā masa par viņas huļīgānismu pret pilsonisko iekārtu sodāma tā, ka soda rīkstes, lai paliktu atmiņā uz bērnu bērniem, par to domstarpību nav. Atklāts paliek tikai jautājums, kā šo mērķi sasniegt.

Korņilova un Aļeksejeva plāns viņu agrākiem dienesta konkurentiem neder. Te jāizgudro kas cits. Un ilgi tie nedomā. Viņiem rodas padoms un tik veikli uzbūvēts atriebības plāns, kāds var rasties vienīgi visaugstākam politiskās stratēģijas izpratējam un ģenerālštāba akadēmiķim.

Viņu padomā ir nevis baltā armija, kas saņems stingrās rokās nepaklausīgos «kareivjus», bet tieši otrādi. Viņi — dibinās tādu armiju, kādu vēlas paši karot negribētāji, armiju, kādu vēlas lielnieki.

Ja Korņilovs un Aļeksejevs gatavojas nākt uz Maskavu zem baltiem karogiem, tad tā ir spēle, kur kartis liktas uz baltajiem zirgiem. Viņi — jaunās sistēmas izgudrotāji — spēlēs pretim. Liks metienu uz sarkaniem zirgiem. Sarkanā armija — lūk, devīze ģenerāļiem un virsniekiem ārpus Korņilova un Aļeksejeva piekritējiem. Mērķis viņiem tas pats, kas baltajiem: saņemt dzelzs pirkstos izlaidīgo, karot negribētāju aunu baru, sadot tam, kā tas pelnījis.

Spēle var sākties. Korņilovs uz baltajiem, sarkanās armijas nākošie formētāji uz sarkaniem zirgiem.

«Palūkosim,» smaida ģenerālis, otras izpēršanas sistēmas izgudrotājs, «kurš uzvarēs? Vai Lavras (Korņilova) Kubanās baltie, vai mūsu vizēs tērptie sarkanie?»

Sacensība par varas iegūšanu pār tumšo, neapzinīgo Krievijas ļaužu jūru iesākta, lai ja ne vieni, tad otri savu sprausto mērķi sasniegtu.

«Mēs nekarojam un mieru arī neparakstām,» paziņo vāciem Brestā Trockis.

Viņš dodas atpakaļ uz Pēterpili. Lieliniekiem pienākušas grūtas dienas.

Vācu korpuss ar ģenerāli Eichhōrnu okupē Ukrainu. Otrā virzienā vāci iebrūk Krievijā no Bologoje stacijas Pēterpils-Maskavas ceļā. Liekas, vāci nupat pārtrauks satiksmi starp abām Krievijas galvas pilsētām. Pēterpili lielinieku varas vīri, galvas pazaudējuši, nezina kā rīkoties, ko darīt. Iespaidis tāds, ka viņu vakarējie sabiedrotie — vācieši — grib lielniecismu nožņaut, un ka nebūs ilgi jāgaida, kad cīņīgiem vācu ģenerālštāba direktīvu pildītājiem drīz vien vāci vai nu Pēterpili, vai Maskavā cels karātavas.

Pārbijušies lielinieku vadoņi telegrafē Vācijai, lai dodot kādu vien miera līguma tekstu gribot, viņi parakstīšot bez iebildumiem.

Vāci neatbild. Viņu karaspēks turpina virzīties zemes iekšienē. (Vāci ieņem frontes joslu, kur guļ milzīgos daudzumos jauniegādātie kara piederumi.)

Trockim palīgos dots ģenerālis Podvoiskis. Tas spējīgs karavīrs. Vienīgais, kas nezaudē galvu. Viņš dod rīkojumus organizēt pretošanos vāciem. Populārais matrozis Dibenko spiests vākt vienkopus savus matrožus un stingrā apsardzībā dzen tos Narvas virzienā.

Matroži piedzērušies, savā dzēruma trakumā iedomājas, ka karot frontē ir tikpat viegli un vienkārši kā caur kuģa illūminatoru lodziņiem apšaut savus virsniekus (kā to darīja kādreiz Pēterpili un Helsīngforsā). Viņi domā nesodīti veikt to pašu attiecībā uz vācu okupācijas karaspēku. Cer, bet «uzraujas» uz pazemes mīnām. Noliec galvas. Pārpalikums bēg uz Jamburgu. Pats Dibenko gan apšauj katru, kas gadās ceļā. Bet velti. Vācus neapsturēt.

25. februārī, Smoļņas institūtā, pie Trocka un Ņeņina ierodas ģenerālis Parskis. Viņš gribot kalpot lieliniekiem.

Parskis saka: «Starp vāciem un lieliniekiem izšķirties nav grūti. Labāk sarkanā zvaigzne, nekā melnais ērglis.»

Trockis to saprot un uzdod viņam nekavējoties, kopā ar Kriļenko, organizēt Pēterpils aizstāvēšanu.

Parskim jādodas uz Narvas nocietināto rajonu. Šo apgabalu viņš pazīst kopš 1917. g., kad, komandējot 12. armiju, viņa uzdevums bija aizstāvēt Rīgu. Lielinieki viņu pazīst kā Koriņilova pretinieku. Viņš lieliniekiem liekas pilnīgi drošs.

Parskis priecājas. Tagad, zem patriotisma maskas, viņš parādīs savas spējas. Viņš būs arī tas, kas liks kartis uz sarkanām zirgiem.

Nedaudz padomājis, Parskis ķeras pie lietas. Viņš iesniedz Trockim projektu. Taisnība, pēc tā laika ieskatiem pilnīgi aplamu. Viņš ieteic lielinieku varas vīram uzaicināt savā dienestā visus virsniekus.

Pāris dienas vēlāk vēl pilnīgāku, bet līdzīgu projektu iesniedz ģenerālis Bonč-Brujevičs.

Par to, cik neikdienišķa tiek uzskatīta šāda ģenerāļa rīcība, liecina laikrakstos redzami virsraksti. Piemēram, «Ģenerālis pie lieliniekiem?!», kur pēc virsraksta uzlikta milzīga jautāšanas zīme un aiz tās tikpat liela izsaukšanās zīme. Ģenerāļu nodomus šīnī momentā, kad lielinieki ved cīņu uz dzīvību un nāvi ar armijām, kuras vada virsnieki, uzskata par augstāko pārgalvību. Grūti iedomāties, ka lielinieki dos ģenerāļu projektiem savu sankciju.

Tomēr Trockis stāvokli saprot. Viņš pārliecināts, ka augstākā lielinieku vadība virsnieku izaicināšanai nepiekrītīs. Bet viņš zina arī to, ka bez īstiem lietas pārzinātājiem viņam ar sarkanās armijas izbūvi galā netikt. Trocka lēmums katēgorisks: kopā ar ģenerāļiem akadēmiķiem — lietpratējiem.

Lai netraucēti izvestu savu nodomu, viņš nevienam atļaujas neprasa un projektiem principā piekrīt. Trockis nodod Bonč-Brujeviča un Parska rīcībā savu vilcienu «A», un tie sāk Nikolaja stacijā organizēt štābu.

Leņins, padzirdis komunistu neapmierinātību par notiekošo, izlīdzina jauno pagrieziena ar to, ka «Lova (Trockis) taisa fokusus».

Tā pirmā sākumā ģenerāļu un virsnieku ieiešanu sarkanā armijā nokrista par «Ļova fokusiem». Bet kā tas arī nebūtu, ar Ļovas «svētību» Bonč-Brujevičs un Parskis iegūst brīvas rokas. Viņi liekas pie darba.

Viņi meklē virsniekus. Viņiem vajadzīgi virsnieki, daudz virsnieku. Viņi meklē tos pa pilsētām, pie paziņām, pa restorāniem, teātriem. Republikas aizsardzības kara lietu vadītāji izlaiž uzsaukumus, kuros ieteic virsniekiem neaizrauties no Koriņilova avantūrām, bet palīdzēt restaurēt krievu armiju. Iesākums gluži spīdošs.

Ilgi nav jāgaida, un pie lielinieku sarkanās armijas formēšanas nāk palīgā pat tādi vīri kā ģenerālis Klembovskis un Hutors. Hutoram arī pieder izteiciens: «kurš uzvarēs, vai baltie, vai mūsu sarkanie».

«Atspēlēšanās» saviem agrākiem dienesta konkurentiem iesākusies.

Izrēķināšanās ar pienākuma apziņas pazaudējušiem arī nav vairs aiz kalniem.

Tikai uz priekšu! Cik lieliem soļiem tuvojas izšķirošais moments, kur visa, vēl vakar nepaklausīgā, karotnegribētāju. 100.000.000 lielā ļaužu masa saņems tādu pērienu, kādu nav pieredzējusi pat Jāņa Briesmīgā laikā! Šos apstākļus raksturo kāds viņu pazinējs Parīzē 1921. gadā. Viņš raksta:

«Kara padomei trūka teorētiķa, speciālista reglāmentos, reformās. Parskis atcerējās ģenerāli Baltijsku. Birokrats — «pur sange», Suchomļinova sekretārs, informēts visās bij. kara ministra kombinācijās, Nikolaja akadēmijas profesors, visdažādāko kara komisiju priekšsēdētājs, Baltijskis ar ātru un piedzīvojušu skatu novērtēja stāvokli: ļaužu daudz, bet viens otra baidās un nezina ko darīt. Jāpiedod lietai serde, jāpāriet no psiholoģiski patīkamās izjūtu daļas uz nomierināšanu, pazīstamu un mīļu terminoloģijas apjomu. Baltijskis lika priekšā Trockim pagatavot jaunu organizācijas projektu, kurš pēc autora idejas spētu izvest reformas apgabalos, kur štābos bija sasēdušies kreiseru kurinātāji un Obuchovas rajona atslēdznieki. Līdztekus šai augstākās kara

inspekcijas radīšanai, Baltijskis ķērās pie visa kara reglāmenta vispārējas pārstrādāšanas.

Asi izjūtot jaunā patrona aizdomīgumu, Baltijskis likās uz provokāciju. Iesāka no sociālrevolūcionārisma.

«Uzskatu par noderīgu darbu pamatos ņemt reglāmenta projektu, kuru izstrādāja sevišķa komisija pie pagaidu valdības.»...

Un Trockis, uzķēries uz makšķeres, momentāli uzliesmoja: «Nē, nē, lūdzu atmetiet šādus murgus!»

«Tad Gučkova kara reglāmentu, tādā veidā, kādu tu pieņēma 3. Dome?», apzināti naīvi ieminas profesors.

«Arī to pie velna. Tā mēs varējām saārdīt veco armiju. Mūsu armijai vajadzīgs dzelzs reglāments!»...

Baltijskis atsveicinās un pasmīnot retās ūsās ar savu sīko sievišķīgo rokrakstu sastādīja projektu pilnu Arakčajeva atraugām. Sarkanā armijā pastāv spieķi, pēriens, par pavēļu neizpildīšanu praktizē nošaušanu. Ja kāds līdzīgu projektu būtu uzdrošinājies celt priekšā Kerenska laikā, kaut vai visrevolūcionārākais kareivis, viņš būtu saplosīts gabalos.

Ģenerālis Ļebedjevs — Baltijska draugs un protežē (vecmāmiņa aiz vectētiņa, sunītis aiz vecmāmiņas — kā pie lielās bites izraušanas) — griežas pie Trocka ar lūgumu atdzīvināt žurnālu — valdības vēstnesi «Krievu Invalids», kur kā redaktors viņš sastāvēja vairākus gadus. Žurnāls apsoltija izstrādāt sarkanā virsnieka ideoloģiju un propagandēt komūnistiskā garā jauniešu sporta savienības.

Spējīgais redaktors sastādīja kompilāciju no divu desmitu vācu brošūrām, atvietojot vārdus «Vācija» un «impērija» ar attiecīgiem lieliniecisma iniciāliem. Attiecībā uz pārējo, viņš palika uzticīgs ģenerālim Bergardam un admirālim Tirpicam, kuri tādā kārtā palika par komūnisma skolotājiem.

Dienvidnieka Trocka ātri iespaidojamo dvēseli Ļebedjeva projekts noveda līdz galīgai sajūsmai. Papildinājis visu to, ko Ļebedjevs pat nedomāja, Trockis jau sapņoja par jaunu rāsi, par mākslīgo izlasi un pārējo savu vecu veco Vīnes

lekciju pārlikšanu uz Maskavas toni. Lebedjevam nekavējoties izsniedza pirmo avansu žurnāla izdošanai (apmēram, 150.000 rubļ.); viņam arī uzticēja kara apmācības nozares nodibināšanu un nodeva pārzināt jauno komunistu organizāciju. Vēl pēc gada Lebedjevs spēlēja ievērojamu lomu revolūcionārā kara padomē.

...Iekārdināja vēl vienu ģenerāļa dvēseli — Sitjīnu. Sitjīni pie lieliniekiem izrādījās divi: — viens bijušais rumāņu frontes dežūrģenerālis un Rakovska miera delegācijas eksperts Kijevā, neizturēja un pārbēga pie baltajiem; otrs Sitjīns (nākošais lielinieku dienvidaustrumu grupas pavēlnieks) sastāv sarkanā dienestā vēl līdz šai dienai. Līdzīgi Hutoram arī viņš — Deņikina personīgais ienaidnieks. Pabeidzis ar Deņikīnu vienā izlaidumā akadēmiju, Sitjīns ieskatīja priekš sevis par apvainojošu atrasties padotā stāvoklī. Viņam gribējās parādīt visai pasaulei savas ģeniālās spējas un tādēļ tas rāvās tieši kaujā.

«Palūkosim tagad, kādi ir Antona Deņikina talanti!» — pašapmierināti teica jaunais virspavēlnieks, kad tas ieradās dienvidos savā jaunā nometnē (st. Liski, Dienvidaustrumu dzelzc.). Antona Deņikina talanti izrādījās diezgan ievērojami. Ieguvis īslaicīgas sekmes pār Krasnova kazakiem pie Voronežas un uz Donas upes, Sitjīns sadursmēs ar brīvprātīgo armiju tika galīgi sakauts. Blakus viņam Ukrainā, ar tādām pat mainīgām sekmēm, darbojās Hutors un Klembovskis. Pie Sitjīna komisāros un aizkaros bija Jegorovs, pie Hutora — Vorošilovs.

* * *

...Pēdīgi pienāca vēsturiskā aprīļa diena. Percova mājas pieņemamā istabā salasījās jauna ģenerāļu partija ar Potapovu priekšgalā.

Trockis izgāja pie viņiem un, greizi smīnot, sacīja šādu neticamu runu:

«Ģenerāļu kungi! Es pieņemu jūs Padomju dienestā. Jūsu darbā, pasaules revolūcijas labā, jums nāksies sastapties ar pilnīgi jums pelnītu strādnieku masas neuzticību un naidu.

Es nevaru garantēt jums drošību gadījumā, ja izceltos jauns tautas nemiers, bet es katēgoriski nodrošinu jums neželīgu, nekavējošu izrēķināšanos gadījumā, ja tautas uzbudinājumu pacentīsaties izsaukt jūs paši. Pie darba, kungil!»...

«Nu, kā jums mūsu Ļova patika?» — painteresējās vakarā Parskis.

«Nekas, nekas,» — atbildēja Potapovs, — «sajūtama Ista priekšniecība. Pievilks mūs, bet arī nekaunām (lielinieciski noskaņotai masai) neglābties tagad. Runāšanas vairs nebūs!..»

... Kara korespondenti, bijušie zemstu savienības pilnvarotie un vispāri ļaudis, kam bijusi izdevība 1914.—1917. g. g. pabūt frontē, ieejot Čermisova, vai Klembovska štābā, nevarēja noslēpt savu pārsteigumu. Liekas, nekas nebija noticis, un mēs vēl kā arvien esam vecās ziemeļrietumu frontes štābā. Tas pats smaidošais uzdevumu virsnieks, tas pats sakaru dienesta priekšnieks, tā pati ģenerālkvartirmeistera pārvalde...

Otrās lieldienas 1918. gadā.

... Kremļa krastmalā, viņa labā stūrī, izrotāta veckrievu stilā, atrodas inženiera Percova māja. Kādreiz viņā dzīvoja saimnieks fantasts, kādreiz viņas pagrabā plauka jaunu dzejnieku kabarē.

1918. g. martā viņu aizņēma kara komisāriāts un Podvoiska, Mechanošina, Skļanska un paša lielā Trocka personīgie dzīvokļi.

Uz šo dienu nolikta ievērojama kara speciālistu sēde.

Trockis vēl guļ.

«Atpūšas,» svarīgi paziņo sarkanais durvju sargs ar acīmredzamu baltgvardejisku fizionomiju. Bet tā kā iepriekšējā vakarā «viņi» (Trockis) nedeava nekādus rīkojumus, tad kara «speci» spiesti gaidīt uz trotuāra. Ieradušies: Baltijskis, Ļebedjevs, Hutors, Klembovskis, Parskis. Trockis pieceļoties tikai pus desmitos. Tā tad pusstundu jāgaida.

Referētājs šodien Baltijskis ar pasmagu mapi rokās. Viņš dzīvi apspriež ar Ļebedjevu jaunā kareivju likuma izdošanu...

... Tieši pusdesmitos durvju sargs aicina «biedrus» pāriet uz augšējo stāvu.

Aiz gara galda sēž Trockis, Podvoiskis, Mechanošins...

... Pirms referāta sākuma Baltijskis izlūdz atļauju uzdot kādus jautājumus.

Pirmais: «Erceņģeļu (komisāru) loma?»

Trocka atbilde enerģiska un skaidra: «Ja politiskais komisārs uzdrošināsies iejaukties jūsu operatīvos rīkojumos, es viņu nošaušu uz jūsu tēlegrammu pamata. Ja jūs iedomāties frontē radīt nodevību — politisko komisāru pienākums nošaut jūs uz manu telegrammu pamata. Vai saprotami?»

«Pilnīgi,» smaida referents...

... Referātā iet runa par kara apgabalu organizēšanu. Apgabalu priekšgalā atrodas neizglītoti matroži. Nepieciešami restaurēt vispirmā kārtā kara aprīņa priekšniekus sarkanās armijas organizēšanai u.t.t.

Vārdu sakot no diletantisma un atsevišķu virspavēlnieku iniciatīvas — pāreja gandrīz uz vācu armiju.

«Viss pareizi,» apgalvo Trockis. — «Par varu uz vietām nebaidāties. Vietējos nelgas mēs aplusināsim ātri. Tas nebūs jums Kerenskis. Pierunāšanas nekādas nebūs. Lieku priekšā nekavējoties sastādīt dalībnieku sarakstus pirmam inspekcijas (soda ekspedīcijas) braucienam...»

... Nepaiet ir nedēļa, kad kara inspekcija, Baltijska un Parska vadībā, stājas pie darba. No Kurskas stacijas atiet trīs vilcieni: priekšā divi bruņotie ar sevišķās divīzijas kareivjiem; aiz tiem «A» ērtos salonos sēž ģenerāļi... No vagona uz vagonu pāriet Podvoiskis, atdodot instrukcijas par pirmo apstāšanās vietu pirmam jaunās slotas mēģinājumam... Orla... Stacijā viesus sagaida izpildu komitejas sastāvs. Priekšsēdētājs ziņo, ka pilsētā nemierīgi.

«Kas īstenībā?» — vaicā Podvoiskis.

Noskaidrojas — Dibenko pierunājis vietējo garnizonu cīnīties ar «jauno kontrevolūciju». Podvoiskis dod īsu

rīkojumu. No platformām noceļ bruņotos automobiļus, no vagoniem, pārmijoties no kājas uz kāju, sasaucoties savā nesaprotamā valodā izlien, blondi jaunekļi.

Paiet divas stundas. Sākumā no pilsētas puses atskan ložmetējs, pēc tam klusums: ved sarunas ar pretošanās organizētājiem, kuri iesēdušies gubernatora mājā. Atsevišķs lielgabala šāviens. Atkal klusums. Vēl pēc pusstundas stacijā zem blondo kareivju eskorta atved piekautus matrožus. Viņu četri, piektais — galva — Dibenko paspējis nozust. Visus četrus nošauj turpat uz perona. Atklātā automobilī uz pilsētu aizbrauc divi kara speci, kas nozīmēti Orlai. Bet vilcieni dodas tālāk.

Vislielāko pretošanos izrāda Voroneža. Šeit nākas izturēt īstu kauju ar 2000 ļaudīm no kādas Marusjas Ņikiforovas nodaļas, kas ieperinājusies Ukrainā.

Voronežā ierīko centrālo kara pārvaldi Voronežas-Tambovas-Penzas un Rjazaņas gubernām. Kara iecirkņu priekšgalā tiek nolikti agrākie speciālisti. Tanīs dienās, kad baltās armijas vēl ir pat nedomāja par mobilizācijām, pie sarkaniem ar kara «specu» palīdzību restaurēti saraksti, tiek ieviesta vispārēja kara klausība. Tambovas gubernā, kur izrāda pretošanos kara priekšnieka darbam, brauc pats čekists Lācis ar soda ekspedīciju. Nodedzina vairākus ciemus, pārējie nodod prasīto rekrūšu skaitu pilnībā...

Pēdīgi nokārtots aparāts, un piespiedu kārtā mobilizētie vazaņki pārvēršas staltos bataljonos...

... Un kad uzliesmoja Kronštates apvērsums, tad pat nela-bojamiem skeptiķiem kļuva saprotams, ka Ļova «fokuss» ir izdevies īstenībā.»

Protams, izdevās arī sadot pa ādu nekaunām no karot negribētājiem, bijušiem pretvācu frontes kareivjiem, arī matrožiem un viņu pirmiem palīgiem dezertieriem rezerves bataljonos. Cik asi tiešām ir bijuši līdzekļi pūļa savaldīšanā un pārmācīšanā, cik ģenerāļiem, kas lika kartis uz sarkaniem zirgiem, ir izdevies pūli pārmācīt un piespiest būt absolūti paklausīgam, norāda vēl pašu lielinieku apraksti, kādi pa

retam paspīd viņu vēstures izdevumos. Starp tiem populārākais bij. lielinieckās armijas virspavēlnieks V. vārdu pa vārdam raksta:

«1918. g., atbalstoties uz latviešu strēlnieku dūšību, izdevās ievest disciplīnu arī krievu pulkos, kas tomēr nācās ļoti grūti: bija jālieto ļoti asi līdzekļi.

Izirusē masa uz reizi saprata, ka arī masu noziegumus ir iespējams sodīt.

Tiklīdz kā zaldātu masa bija šādu pārliecību piesavinājusies, nenācās grūti piespiest viņu izpildīt kaujas pavēles. Tika dots spēcīgs un bargs uzsaukums visiem tiem, kuri domāja strādāt tādā pat garā, kā to bija pieraduši līdz šim. Līdzekļi bija tik saprotami un tik asi, ka piecu, sešu dienu pietika, lai daudz maz iedīdītu visizlaistāko karaspēka nodaļu.»

Tālāk iet runa par tribūnāliem un par īpašām nodaļām, gan sarkanās armijas priekšā, gan aizmugurē.

Vēl tas pats virspavēlnieks raksta: «Polītisko revolūciju var salīdzināt ar vēsturisko Bucefalu, kuram mugurā var tikt tikai drošākie. Un tad, pēc tam, šo Bucefalu var nodzenāt līdz kauļiem un ādai, kamēr tas nepaliek rāms.»

Vai sarkanā virspavēlnieka spriedums ir aplams kaut par vienu vārdu? Apbrīnojams pareģis! Bet kas par vīru, kam tādas zināšanas?

Un lūk: arī šis sarkanais komandieris nav ne kuģu kurinātājs, ne fabrikas atslēdznieks, bet īsts ģenerālštāba pulkvedis, «Ļova fokusu» līdzdalībnieks.

Kā redzam, bruņu kuģu kurinātāju un Obuchovas fabriku atslēdznieku diletantismam jāizbeidzas, lai tā vietā stātos profesionāla lietpratība. Kara apgabala komisāriātā diletanti nav vajadzīgi.

* * *

Bet vai mūsu Maskavas «prečistjenkas» — Muralova un Aralova-Trocka komisāriāti lai būtu izņēmums? Pārmaiņām būtu jāskar viņi vispirmām kārtām. Tiešām, mums nāk

zināms, ka tagad šinīs štābos reprezentēsies ģenerālštābisti-«speci».

Aralovam nekas — viņš tāds skaitījies jau no agrākiem laikiem kādā armijas štābā. Prozorovs, Degsbachs un vēl pāris agrākie štābu dienesta virsnieki, paredzams, paliks netraucēti savās tagadējās vietās.

Bet pārējie? Kā tie lai samierinās ar «netaisno degradāciju»? Kur viņi, vienkāršie vakardienas skrīveri, vai ierindas jaunākie virsnieki, var vairs cerēt uz tik augstām vietām, kādās tie atradās Muralova un Trocka štābos? Nu katram kurpniekam būs jāatgriežas pie savām liestēm. Dažiem tas liekas vienalga, bet gadās arī tādi, kam samierināties visai grūti. Un viens no tādiem ir Janka.

Janka, lielais Kriļenko adjutants! Tas lai atzītu sevi par nederīgu štāba dienestam? No kura laika?

Janka protestē, draud. Viņš, liekas, netic, ka pārvērtība, kas noliks neieredzētos kontrrevolūcionāros ģenerāļus līdzās komisāriem, ņemama nopietni.

Tomēr, Janka, ja daudz runāsi, tad paliksi nevien ārpus štāba, bet vari pazaudēt daudz vairāk. Ļovas fokusi var attiekties arī uz tevi!

Tā maz pamazām Janka, cik arī tas nespārdās, ir spiests izlaist savu «septi» no rokām. Par to, ka tam nenovēršami jānotiek, mēs pārliccināmies lielā apspriedē, kuru sasauc satiksmes komisārs — lielnieciskās Krievijas satiksmes ministrs.

Apspriede, kā to redzam no paziņojuma Maskavas kara apgabala komisāriātam, sasaukta tieši tā jautājuma apspriešanai, kas attiecas uz Maskavas dzelzceļu mezglu atbrīvošanu no sastrēguma. Apspriedes organizētāji, liekas, zina, ka šo jautājumu vislabāk pārzin mūsu «likvidācija», tādēļ arī aicinājums sūtīt uz apspriedi pārstāvjus no Muralova štāba.

Pēc nelielas Degsbacha un Prozorova apspriedes, pārstāvjos tiek izvirzīts Janka.

Tāds gods Jankam imponē, un mūsu ventīņš priecājas, ka nu atkal būs gadījums reprezentēties un parādīt sevi kā augstu un spējīgu lielu lietu darītāju. Jā, Janka ir lepns. Tas

staigā apkārt kā gailis. Lūk, lieli vīri sasaukuši apspriedi jautājumā, kur viskompetentākā persona būs viņš! Kas gan cits «likvidācijas» lietu zīn labāk?

Pienāk brīdis un manam «draugam» jāiet — viņu gaida. Tas sapomādē matus, savelk ciešāk no leitnanta laikiem pārpalikušo siksnu ap uzglabājušos aizsargu krāsas kreklu, un noviksē zākakus spožākus par spožākiem. Uzvelk veco šineli, bet... tad kaut ko atceras. Liekas, pats galvenais, kas tam bijis padomā, aizmirsts. Viņa žests, ar kādu tas atgricžas atpakaļ, skaidri rāda, ka Jankam vēl kas sakāms. Kas gan tik svarīgs varētu būt?

«Klausies,» viņš griežas pie manis, «varbūt nebūtu slikti, ja nāktu man līdz arī tu.»

Redzams, Janka gandrīz būtu piemirsis, ka tas jutīsies iespaidīgāks, ja viņu pavadīs viņa paša «sekretārs-adjutants». Tā vienam iet nav nekāda skata. Un kuru gan citu lai līdzī aicinātu, ja ne veco paziņu no Ventspils reālskolas? Bez tam, var gadīties arī jautājumi, kur derīgs padoms nenāks par sliktu. Ņemt līdzī kādu no strēlniekiem nebūtu prātīgi. Tie labi, ja pie gadījuma, prot paklaigāt. Vairāk no viņiem sagaidīt nevar. Ar mani mazliet citādi. Esmu kādas reizes viņu no «tintes» izvilcis. Ko, piemēram, viņš būtu iesācis lielajā Maskavas mezglā, ja es «Kurskas ceļa likvidācijas» pārzinis nebūtu pratis daudzās kravas pārsūtīt uz Volgu, uz ziemeļiem un austrumiem. Noteikti no visiem «adjutantiem» Jankam izdevīgākais esmu es.

Lai notiek Jankas griba! Uz lielo konferenci ejam divatā.

Apbruņojušies zīmuļiem un papīriem, ierodamies norādītā vietā, kur sastopam augstas personas, valsts komisārus, viņu palīgus un vēl kādus, kas sagatavojušies uz piezīmju rakstīšanu tāpat kā mēs. Nu, gan mēs šiem gudriniekiem parādīsim, kas īsti ir Jankas Maskavas «likvidācija», liekas, domā sevī mans biedrs.

Nosēstamies pie galda cilvēku divdesmit. Apspriedi atklāj satiksmes komisārs. Viņš uzaicina izteikties par līdzekļiem, kādus lietot Maskavas dzelzceļu mezgla sekmīgākai atbrīvošanai no joprojām pastāvošā vagonu sastrēguma.

Nav nekāds noslēpums, ka Maskavas mezglu vēl arvien pilda lupatām, sasistiem stikliem un vispāri nekam nevajadzīgām kravām piekrauti vagoni. Kam gan interesē tos novākt, ja pirmā vietā mums ar «vikzeli» stāv derīgie kara piederumi, kas nepieciešami Volgas apgabalos. Tādēļ Maskavas plašais dzelzceļu mezģls vēl joprojām apdraudēts no nepārredzamiem vagonu strēķiem un vēl nebūt nav teikts, ka kādā jaukā dienā šis sastrēģums nevarētu pārtraukt Krievijas dzelzceļu kustību. Lidzšinējie, mazie puslīdzekliši briesmas nav novērsuši.

Tādēļ arī tagad notiek lielā, visu iestāžu pārstāvju apspriede, lai izstrādātu konkrētu, vispārinošu plānu, pēc kura tad sistematiski, ar valsts pārvaldīšanas augstākā aparāta palīdzību, panāktu to, ko spēj dot vienīgi organizēts darbs.

Satiksmes komisāra uzaicinājumam seko runas — viena pēc otras. Tiek likti priekšā daudzi projekti. Par viņiem debatē, noderīgo saskaņo, vēl pārrunā un pamazām vairojas uzmetums — plāns nākošiem Maskavas dzelzceļu mezglu atbrīvošanas nodomiem.

Runājuši jau visi apspriedes dalībnieki, daži pat vairākas reizes, bet ko gaida mans lielais «lietpratējs», Janka? Kas viņam padomā? Noslēdzies sevi, tas sēd un taisa tādu seju, it kā viss tas uz viņu neattiektos. Neizprotami un savādi!

Bet, patiesību sakot, mīļais Janka, ko gan tu šeit iesāksi? Vari, bez šaubām, celties un runāt, vari paņemt savu «naganu», kā kādreiz esi darījis stacijā, lai paterrorizētu stacijas dežurantu. Tu vari noturēt vispirmklasīgāko mītiņa runu, bet ko tas līdzēs, ko ar to panāksi? Pārējie runā un ir runājuši tādā valodā, kādu tu nesapratīsi, varbūt, vēl pēc 20 gadiem. Viņiem līdzī runāt nav tavos spēkos. Starp runu un runu ir izšķirība, to ievēro, Janka! Tava bravūra, ārpus kuras tev arī vairāk nekā nav, apspriedē nederēs. Tu, Janka, esi lietpratējs pēdējās, bet pārējie salastjušies ir sava darba meistari. Vai tiešām tu neredzi, kas tie par vīriem un no kurienes viņi nāk? Draugs, tie visi ir inženieri, tie ir ļaudis, kas sameklēti, varbūt, pēc ilgām pūlēm, bet vienīgi tādi, kas lietpratēji pēc savas izglītības un agrākām darba gaitām.

Man tomēr nav noslēpums, ka visu to labi apzinās arī pats lielais «likvidators» Janka no Maskavas vēl lielākiem kara štābiem. Janka maziņš. Viņam neērti. Tas ļoti labi saprot, kas tagad notiks un kān jānotiek uz priekšu. Nav viņa spēkos pacelties pāri «specu» kompanijai nevienā jautājumā. Viņš ir nedomā būt oponents pieņemtā sagāšanai. Visi pieņemtie lēmumi ir tik lietpratīgi, pārdomāti un nosvērti, — ko Janka pret tiem lai iebilstu?

«Saki,» viņš beidzot uzrunā mani, «vai mēs arī runāsim, jeb visam tikai piekritīsim?»

Savā neērtā stāvoklī, liekas, Janka nejūtas apmierināts. Tiešām, tādām vīram, kā Maskavas kara apgabala štāba pārstāvim taču vajaga ar kaut ko sevi izcelt. Un to var vienīgi līdz runānot. Janka nolēm: runāsim arī mēs.

Protams, viņš grib runāt pirmais. Saskatījies ar mani, viņš nopurinājas un pieceļas tik pašapzinīgi, pašpārliecinoši, kā to dara vienīgi vīri, kam dota vara, kas reprezentē, jāsaka, vispēcīgāko Maskavas iestādi. Viņš pārļaiž pašapzinīgu skatu pāri lielajam sēdes galdam, krietni noklepojas, parausta uz leju aizsargu krāsas krekla stūrus, lai ieņemtu runai piederošu pozu, un iesāk:

«Mēs, Maskavas kara apgabala komisāriāta pilnvarotie, Maskavas mezglā atbrīvošanas darba darītāji, esam strādājuši pašreizējīgi, nenogurstoši. Nerēķinoties ar šķēršļiem, esam sasnieguši ļoti labus rezultātus. Maskavas mezglis sākumā bija caurlaides nespējīgs, kurpretim tagad, kā ziniet, ir nosūtīti tik daudz vilcieni uz ziemeļiem un austrumiem. Maskavas mezglis līdz ar to no sastrēguma ievērojami atbrīvojies. Pasažieru vilcieni, kā ziniet, mūsu darbošanās laikā nav bijuši spiesti satiksmi pārtraukt. Viss tas ir mūsu nopelns un mēs esam pierādījuši, ka uzdevumu esam veikuši pietiekoši labi. Pēc manām domām,» nobeidz «orators», «nekādi jauni plāni un lēmumi par jauniem pasākumiem šā uzdevuma veikšanai nav vajadzīgi. Es beidzu.» Tas ir teikts tik krasi, pat vēl krasāk, par... naganu.

Es vēroju, un pie sevis nospriežu, ka tieši tādām vajadzēja būt Jankam toreiz, kādu redzu to tagad. Runā bravurīgs, sevī pārliecināts, tas paliek arī runu nobeidzis.

Ar vienu šāvienu Janka grib sasniegt pārākumu par pārējiem, pierādīt savu pārspēku, lai galu galā paliktu viņa «likvidācija», bet ne jaunradies satiksmes komisāriāts. Tā domā Janka, tāda viņa pārlicība.

Bet tad pieceļas pats komisārs-ministrs un ļoti pieklājīgā, miermīlīgā tonī paskaidro drošsirdīgajam kara iestāžu pārstāvim, ka dzelzceļu lietas kārtot labāk piederētos dzelzceļniekiem. Ja to līdz šim nav vērā ņēmuši ne dzelzceļnieki, ne kara iestādes, tad vienīgi tādej, ka līdz šai dienai visi ir vadījušies no gadījuma uz gadījumu, bet ka ar šo dienu dzelzceļu pārvaldīšana notiks pēc normālas iekārtas, dzelzceļu nododot lietpratēju rokās, nobeidz runātājs. Un, liekas, šiem vārdiem līdzī runā visi satiksmes ministra sasauktie ļaudis, izņemot vienīgi Janku.

«Ko nu darīsim?» vaicā mans draugs.

«Neko,» atbildu. «Tagad tiksīm no nepatīkamās mētāšanās dzelzceļniekiem pa kājām vaļā.»

«Nesaki tā,» atcērt Janka, «labāk celies un runā tu arī,» viņš mēģina aicināt mani. Es vēl esmu viņa vienīgā cerība.

Bet, Janka, mīļais! Vai tu tiešām neredzi, ka tavai godībai pienācis gals pie šiem lietpratējiem-«speciem», tāpat kā pie ģenerāļiem un pulkvežiem visos kara štābos? Tagad, kurpnieki pie liestēm! Ja gribi kādā vietā līdzrunāt, tad sapieru bataljons un ceļš pāri purviem frontē — tur tu būsi istā vietā.

Dienesti štābos un braukšana pa Maskavas dzelzceļa mezglu izbeigti.

Un viens no pirmajiem apliecību par atlaišanu, izņemu es — Jankas «draugs» no ventiņu «realkas».

14. Adams Erdmanis. Anarchisti. Lielinieki.

... «Sāku apskatīties, līdz pustumsā, aiz aizkariem, netīrā gultā, ieraugu dzeltēnu krievu puskažociņu, bet virs tā... garu dzeltenīgu rudu bārdu»...

... «Maskavas universitātes tīrās matemātikas katedra privātdocents, kas Lobačevska teoremu izskaidro pantos, bet nojaušamais sabrukums un pasaulu radīšana iemiesojas viņā klusā diferenciālu un integrālu mūzikā»...

... «Kremļa augšgali padod ziņu Dzeržinskim, ka istais laiks iestājies»...

Novembra mēneša beigās (1917. g.) vēl slimnīcā man esot, kādu vakaru, atgriežoties no pilsētas, atrodu uz sava galdiņa vēstuli. Blakus slimnieks stāsta: kāds noslēpumains cilvēks ieradies slimnīcā un izteicis vēlēšanos visādā ziņā mani sastapt. Savādi! Kas gan man kopējs ar noslēpumainiem svešiniekiem?

Tveru pēc vēstules. Uzplēšu un lasu. Izrādās, vēstuli rakstījusi man pilnīgi nepazīstama persona. Mani lūdz noiet pie viņas uz kādu viesnīcu ļoti svarīgā lietā.

Pilnīgi nesāprotami, kādā gan svarīgā lietā esmu tik nepieciešams. Domāju nepieņemt uzaicinājumam vērību, bet kā lai to daru — vēstuli parakstījis kāds kapteinis, tā tad virsnieks. Jāiet vien būs. Tak kāda vajadzība viņam ir.

Otrā dienā esmu viesnīcā. Sameklēt norādīto istabu nenākas grūti. Pieklauvēju. Nekādas atbildes. Pieklauvēju vēl reiz. Kāda balss aicina «iekšā».

Vienkāršā, trešās šķiras viesnīcas nelielā istabē ieraugu dažas nepieciešamās mēbeles, ja par tādām var saukt salūzušu galdu un tādas pat krēslus. Cilvēka tomēr neviena neredzu. Sāku apskatīties, līdz pustumsā, aiz aizkariem, netīrā gultā, saskatu dzeltēnu krievu puskažociņu un virs tā garu sārkanu bārdu.

Saku labdienu un vaicāju bārdas Ipašniekam, vai viņš ir virsnieks, kas aicinājis mani uz šo satikšanos.

Jā, viņš tas esot, atbild man sarkanbārdis un paliek atkal bez valodas gulot zem kažociņa. Jāatzīstas, jūtos neērti. Kas

tā par nepiedodamu izturēšanos? Tomēr paņemu krēslu, piensu pie gultas, apsēstos un uzsāku ar kapteini sarunu. Uzstādu viņam vienu jautājumu, tad vēl kādu, un redzu, ka pamazām šis savādais cilvēks atdzīvojas. Paiet vēl brīdis un cilvēks ar sarkano bārdi uzsāk garu un neparastu stāstu.

Viņš esot latviešu strēlnieku pulka virsnieks. Iebraucis Maskavā, lai šē organizētu aktīvus pretlielinieciskus spēkus. Šim darbam esot nodevies kopš februāra revolūcijas. Jau 1917. g., dažas dienas pēc pirmās revolūcijas, viņš ieradies Taurijas pili Valsts domē un griezies pie deputāta Cheidzes ar aizrādījumu par nenormālo stāvokli frontē un ieteicis izvirzīt pret frontes sabrukumu reālu spēku. Viņš uzstājies tik enerģiski, ka sakaitinājis jaunos varas vīrus un tie viņu izmetuši pa logu laukā, sniegā. Savācis savus kruķus, bez kuru palīdzības viņš, kā ievainots, nav varējis staigāt, un tanī pašā dienā aizbraucis uz fronti. Frontē mēģinājis organizēt triecienu bataljonus, ar kuru palīdzību cerējis atjaunot armijā disciplīnu. Bet tā kā ne ziemeļu frontes pavēlnieks ģenerālis Klembovskis, ne XII armijas pavēlnieks ģen. Radko-Dmitrijevs, ne arī tās pašas frontes komisārs Stankevičs viņam nekādu atbalstu neesot devuši, tad organizēšanas darbs esot bijis ļoti grūts. Kāda viņa triecienu bataljona štābs atradies Rīgā, Marijas un Stabu ielas stūrī. Licies, ka vismaz šo bataljonu saformēšot pienācīgi, bet tad drīzā laikā sanācis naidā ar lieliniekiem Daniševski un Pētersu un tie viņam uzsūtījuši lielinieciski saaģitētas karaspēka daļas, kuras bataljona telpas izdemolējušas un pašu bataljonu padzinušas. Pašam laimējies izglābties. Pēc tam viņš pārcelts uz citu fronti. Tomēr arī tur, Polčani stacijā, lielinieciskie kareivji viņu saķēruši. Atkal bēdzis un nokļuvis Pēterpilī. Tur piedalījies virsnieku apvienošanā ap kara slimnīcām, nolūkā radīt pretlielinieciskas vienības. Lai viņa politiskie ienaidnieki-lielinieciskie kareivji to neuzzīmētu, viņš, pārģērbjoties, pārveidojies par skrandaini un uzaudzējis bārdi. Esot griezies gan pie bagātniekiem, gan pie Anglijas sūtņa Bjukenena, pie Francijas sūtniecības un citur ar

aicinājumu pabalstīt pretlieliniecisko kustību, palīdzot tādā kārtā atjaunot arī Krievijas fronti pret vāciem. Mēģinājis savu organizēšanas darbu attīstīt vēl citiem līdzekļiem. No virspavēlnieka Duchoņina šim darbam pretimnākšanu neesot atradis, kādēļ braucis pie tagadējā jaunā virspavēlnieka Kriļenko. (Kā zināms, matroži Duchoņinu noslepkavoja un virspavēlnieka posteni iesēdās Kriļenko.) Esot mēģinājis šim Kriļenko iegālvot, lai tas atļautu frontes aizsardzībai un izmētāto ieroču pievākšanai formēt atsevišķas vienības no intelligences, nolūkā, tad šinīs domātās vienībās ievilkt it kā jau saorganizētos virsniekus. Sava plāna realizēšanas nolūkos griezies arī pie lielinieku komisāriem Podvoiskija un Kedrova, kuri tāpat kā Kriļenko uz tādām operācijām nav ielaidušies, bet gan to aizturējuši. Viņam atkal izdevies aizbēgt. Aizbraucis uz Pēterpili. Kaut ko atkal darījis un organizējis, bet nu jau vairākas dienas kamēr Pēterpili atstājis un iebraucis Maskavā. (Maskavā viņam izdevies iepazīties ar franču konsulāta darbinieku Kūno. Tas apsolījis pretlieliniecisko kustību atbalstīt ar naudas līdzekļiem.)

Viņš stāsta arī par bijušiem Maskavas pilsētas galvām N. Gučkovu un Rudņevu un inženieri Atroginskiju. Visas šīs personas viņam apsolījušas naudu. Tā tad pretlieliniecisko spēku organizēšanas darbam tas līdzekļus esot nodrošinājis un nu atliekot tikai ķerties pie paša darba.

Kā pirmo soli savā darbā viņš uzskatot Maskavas pretlielinieciski noskaņotu karavīru apvienošanu. Šim nolūkam meklējot kādu virsnieku un tādu esot gribējis vislabāk izvēlēties no Maskavā esošiem latviešiem. Tādēļ viņš nogājis uz latviešu laikraksta «Dzimtenes Atbalss» redakciju, kur laikraksta redaktors ieteicis šinī jautājumā griezties pie manis. Viņa vēlēšanās tad nu esot, lai Maskavas karavīru apvienošanas darbu uzņemtos es.

(Tā runājot mans kapteinis bieži atkārtoti, ka līdzekļu šim darbam netrūkstot. Nosaucot summas, tās dzirdu tikai miljonos.) Vēl piebilst, ka atbildi viņš nevēloties tūlīt, bet lai labāk padomānot, un savu lēmumu viņam paziņojot pēc

kādām dienām. Aizrāda arī, ka pastāvīgi mājās nebūšot sastopams, bet tikai noteiktās stundās. Bez tam, kad es nākošo reizi pie viņa nākšot, lai esot uzmanīgs un ārpusē pie istabas durvīm apskatot, vai uz tām nebūs uzgriezts krusts. Tādā gadījumā iekšā nenākt, bet palikt ārpusē, kamēr krusts no durvīm nebūs nozudis. Savādi!

Pēc visa dzirdētā un neparastā esmu pilnīgā neziņā. Ko lai atbildu? Mēs tomēr šķiramies neko galīgu nenorunājuši.

Pārnācis mājās, t. i. slimnīcā, ņemos šo atgadījumu nopietni pārdomāt. Strēlnieku virsnieka nostāsts man liekas neticams un es atstāju viņa priekšlikumu bez kādas ievēribas.

Otrā dienā apmeklēju «Dzimtenes Atbalsi». Prasu, kas par cilvēku, kuru viņi pie manis atsūtījuši. Izrādās, ka arī te ir šis latviešu pulku kapteinis, kā tas sevi bija rekomendējis, pilnīgi svešs. Arī viņiem svešinieka nostāsts liekoties pārspīlēts un gaisīgs. Piekrītu.

Kas ir šis vīrs? Atbilde nav tāla — viņa vārds Erdmanis, pēc priekšvārda Adams.

Atgadījumu atstātu aizmirstībai, ja ne pulkveža Brieža organizācija, kur darbojoties man nākas pārliecināties, ka zināmā virzienā Erdmanim tomēr izdevies tikt uz savu nolūku sliedēm.

Viņa nākošās gaitas ir cieši saistītas ar Maskavas latviešiem, ar zināmo laikmetu, un sakarā ar to, atrodu par nepieciešamu pie tām pakavēties.

A. Erdmanis piedzimst 1889. gadā Kurzemē, Valtaiķos. 1905. g. viņam, vēl zēna gados esot, nākas novest no Auces uz Jelgavu kādu sašautu un vajātu revolūcionāru. Šo atgadījumu Erdmanis savā burtnīcā, runājot par sevi trešā personā, uztver šādi:

«1905. g. būdams vēl tikai 16 gadus vecs jauneklis, viņš aizrāvās no revolūcionārās kustības un ņēma tanī aktīvu dalību.

Tanī pat laikā viņš noorganizēja dažiem simtiem uz nāvi notiesātiem revolūcionāriem aizbēgšanu uz ārzemēm.»

Cik no visa tā jānomet, nav grūti spriest lasītājam pašam.

Pārlaidis zēna gadus, Erdmanis iestājas Mangaļu jūras skolā. Skolu atstāj un uzkāpj uz kuģa. Braukā pa jūrām un,

liekas, Erdmanim taisnība, ka dažreiz nākas redzēt arī Vidus jūru. Savās jūrnieka gaitās tas grūti saslimst, kādēļ 1913. g. jūras braukšanu spiests pārtraukt. Ierodas Rīgā, lai atgūtu veselību.

Tad nāk 1914. g. un Erdmani pārsteidz karš. Daudz nedomājis, viņš iestājas kara dienestā un tur, nobeidzis kādu prāporščiku skolu, aiziet aktīvā armijā. Sākumā dien kādā krievu armijas daļā, bet vēlāk pārnāk latviešu pulkos.

Erdmanis — nemiera gars. Viņš — cilvēks, kas arvien meklē pēc kā tāda, kas stāv ārpus parastā. Arī armijā viņš bieži un neatlaidīgi nāk ar priekšlikumiem un plāniem, kas pēc viņa domām, spēj atrisināt vissvarīgākos kara jautājumus, t. i. ienaidnieka sakaušanu. Štābi bieži vien nezināšanā, kā uz Erdmaņa projektiem reaģēt. Viņa priekšlikumi izceļas ar savām tīri, ja atļauts teikt, erdmaniskām īpatnībām. Erdmanim arvienu ir izgudrots kaut kas jauns, kaut kas oriģināls.

Beidzot neatlaidīgam strēlnieku pulka virsniekam uztic forsēt Daugavu.

Tas Erdmanim patīk, un, paņēmis cilvēkus, viņš ķeras pie darba.

Latviešu zēni drošsirdīgi, bet šoreiz viņi nesaprašana. Forsēt Daugavu, kad otrā krastā ienaidnieka ložmetēji un artilērija pilnā darba gatavībā gaidīt gaida pēc atklātāka apšaudīšanas objekta — to zēni uzskata par pārgalvību ārpus robežām. Bet karš paliek karš, un ja reiz pavēle dota, tad viņa jāpilda, kaut arī zaudējumi būtu vislielākie. Un vai pirmo reizi latviešu strēlnieki izsītuši vāciešus ar viņu ložmetējiem un lielgabaliem?

Tādēļ krietnie karotāji sēžas laivās un... dodas Daugavas ūdeņos. Bet tālāk? Kas notiek tālāk?

«Nekas sevišķs». Pirmās laivas sagrabj Daugavas stiprā, ātrā straume, un aiznes uz leju, lai atdotu pilnīgai vācu iznīcībai.

Plāns nederīgs. Nav tak paredzēts pat upes straumes ātrums.

To redzēdami, pārējie kareivji paliek atpakaļ. Arī Erdmanis satrūcies ne pa jokam. Kas tagad lai zina, ko teiks štābi? Bet štābi nesaka neko.

Iesākas revolūcija, un štābiem vairs nav runāšana. Arī Erdmanim, sliktākā gadījumā, nozust no armijas nav nekas neiespējams.

Revolūcija paver Erdmanim vārtus uz plašākiem ceļiem. Nekad viņš nav samierinājies ar uzdevumiem, kādi viņam līdz šim piešķirti kā vienkāršam virsniekam. Uz priekšu tas grib redzēt sevi kādā izcilākā lomā.

Pa daļai tas Erdmanim izdodas tūlī pēc otrās revolūcijas, pēc lielinieku apvērsuma. Cik vēl Kerenska laikā viņam ar saviem nodomiem neveicās, tik tagad, lieliniekiem pie varas esot, Adamam Erdmanim atveras vislielākais darba lauks viņa «virsnieku organizēšanas» pasākumos.

Neatradis manī sev līdzdalībnieku, Erdmanis neliekas traucēties. Tādu kā es simts tūkstoši. Viņš meklē citus sakarus. Apstaigā vietas, kur virsnieki sastopami, un klāsta savus projektus atkal un atkal. Pavada dienas uz ielas, trīnas gājējos, un vēro, vai kaut kur negadīsies viens otrs, kas viņam paredzētā darbā noderēs. Neatlaidīgi Erdmanis meklē, tausta un — satausta.

Uz ielas viņš saskata kādu kungu, tumšu seju, katliņu galvā. Acīmredzams, svešautībnieks, ne krievs, kā vēro pats Erdmanis. Ielas publikā tas kaut ko meklē un tausta — tāpat kā viņš.

Erdmanim piemīt reta īpašība: katru cilvēku, kuru viņš novēro kā sev derīgu, tas nekautrējas katros apstākļos un katrā vietā apturēt un uzrunāt. Arī šoreiz tas ir tā. Iepazīšanās «ekspromptum». Erdmanis svešo «lūkotāju» uzrunā un apvaicājas, kas šo te Maskavā interesējot. Svešais atbild ar tādu pat ļautājumu un gaida, kas nu notiks tālāk. Bet vēl viņš nepazīst, kas ir Erdmanis. Tas pēc vārda kabatā nemeklē.

«Es organizēju virsniekus pret lieliniekiem un vēroju, kur atrast cilvēkus, kas man palīdzētu,» bez stomīšanās met kungam ar tumšo seju atpakaļ Erdmanim.

«Ak, tā?» flegmatiski, pus neuzticīgi novelk kungs.
Bet kad Erdmanis pasteidzas tam atstāstīt šo to no savām agrākām gaitām, nāk brīdis, kad jaunais paziņa piepeši atdzīvojas, kaut ko it kā atceras, un ar draudzīgu smīnu pačukst:

«Es arī organizēju virsniekus.»

Tāds gala iznākums Erdmanim negaidīts. Kas par virsnieku organizētāju varot būt cilvēks, kas tik spilgti, no izskata, atgādinot semītu rases pārstāvi? Tādus virsnieki neieredzot.

«O, nē,» atbild Erdmanim svešais, «esmu francūzis un sastāvu Francijas konsulārā dienestā. Ja vēlaties, strādāsim kopīgi. Mans vārds Kūno,» stādās priekšā Maskavas ļaužu pūlī nozvejotais ārzemnieks, nākošais Erdmaņa draugs.

Kāda apbrīnojama laime! Cik Erdmanis nav staigājis gan pie bagātniekiem, gan pa ārzemju sūtniecībām pēc naudas un līdzekļiem vispāri, bet neviens viņa prasību nav vērā ņēmis. Un tagad, negaidot, viņš uzgājis to ārzemniecisko pretlielinieciskās politikas zelta āderi, pēc kuras tik sen jau meklējis kā pa tukšām smiltīm.

Attiecībā un šīm neveiksmēm Erdmanis savā burtnīcā, atkal trešā personā, raksta:

«Neviens līdzekļus nedod. Autors griežas pēc palīdzības ne tikai pie krievu turīgām aprindām, bet arī pie angļu sūtņa Bjukenena un pie franču sūtniecības. Visi tomēr atsakās.»

Tik grūti līdz šim Erdmanim klājies. Tagad, beidzot, jādomā, nāks labāki laiki. Francūzis Kūno apsolās tam viņa darbā palīdzēt un sākumam izsniedz nelielu naudas summu. Vēlāk došot vairāk.

Erdmanis nu jūtas pilnīgi savā elementā. Virsnieku netrūkst. Tādu Maskavā daudz, un konsulāta darbiniekam Kūno viņš par saviem panākumiem virsnieku organizēšanā var dot jaunas ziņas, kaut vai katru dienu. Tas patīk Erdmaņa financētājam, un solītais atbalsts, kā norunāts, neizpaliek.

Bet tad nāk gadījums, kur Erdmanis izceļas jo sevišķi.

Ticis kontaktā ar ārzemniekiem, Krievijas pretlielinieciskās kustības atbalstītājiem, Erdmanis zem savām kājām

sajūt tik spēcīgu pamatu, ka viņam padomā ienāk augstākas lietas. Viņš atceras pašreizējā strēlnieku pulka virsnieku pulkvedi Briedi. Ar to Erdmanis nolemj stāties sakaros par katru cenu. Viņš brauc gan un Pēterpili, gan uz Vitebsku. Vairākas reizes sastop Briedi un iegalvo tam pieslēties viņa pretlielinieciskam organizēšanas darbam Maskavā. Liekas, sākumā Briedis negrib uz Erdmaņa priekšlikumu ieiet. Uz to norāda tas, ka Erdmanim nākas ar viņu runāt ne vienu, bet vairākas reizes.

Savā burtnīcā par Briedi un sevi viņš raksta:

«Pēterpili, 1917. g. es ievilku (vķanul) darbā pret lieliniekiem Fr. Briedi.»

Redzams, ka arī Briedis uz Erdmaņa pasākumu neskatās pavirši, bet iet ar saviem virsniekiem uz Maskavu visu pārliecināts.

Briedis, vācu niknākais ienaidnieks, un tāds pat ienaidnieks arī lieliniekiem, nevēlas sēdēt rokas klēpī salicis. Viņš ar mieru iet jaunā cīņā. Ar mieru strādāt darbu, kādu jau it kā dara Erdmanis. Bet Briedis vēlas visu apsvērt un par visu pārliecināties. Viņš izvaicā arī vēl citus, un dodas pretim jaunam darbam tikai tad, kad ir pilnīgi pārliecināts, ka aiz viņa stāv visi agrākie sabiedrotie, lielā Francija un vēl lielākā Anglija.

Briedim un viņa virsniekiem, ierodoties Maskavā, sabiedroto pārstāvniecību darbiniekos rodas jauna dzīvība. Latviešu virsniekus tie pazīst no strēlnieku laikiem kā uzņēmīgus un drošsirdīgus karavīrus. Par tiem domā kā par noteikti drošiem un spējīgiem lielinieku gāšanā. Uz viņiem skatās kā uz pārākiem par krieviem.

Tā nu Erdmanis ir izdarījis pretvācu spēkiem izcilu pakalpojumu. Par viņu zin visās sūtniecībās un visos konsulātos. Vienmēr kustīgs un vienmēr darbīgs tas paspēj pabūt gan vienā, gan otrā, gan piektā, gan desmitā vietā. Erdmanis paspēj jo bieži pabūt attiecībās ar visu konsulātu pārstāvjiem. Ar Kūno viņš iepazīsies, ar Brieža «ievilkšanu» sevi izceļ un ar Kūno nākošo palīdzību viņš sava panākuma slavu zem pūra neatstāj.

■ Erdmanis un Kūno saprotas, bet ne sliktākas attiecības viņam ir vēl ar citiem. Un tā Brieža un viņa pretlieliniecisko līdzdarbinieku noorganizētai, slepcnai organizācijai tas ir jau nepieciešama persona.

■ Var arī rasties vienam otram par Erdmani nelabvēlīgi spriedumi, bet viņa nepieciešamība ar to nebūt nav apgāzama. Taisni otrādi — Briedis ar Erdmani rēķinājas kā ar labu palīgu.

■ Organizēšanas darbs norit pietiekoši apmierinoši, kamēr par to uzzina lielnieku valdība. Sākas represijas un apcietināšanas. Līdz ar to organizācijas locekļiem jābūt sevišķi uzmanīgiem, viņiem pilnīgi jāpāriet pagrīdē. Tas rada traucējumus un liek šķēršļus nākamiem nolūkiem. Tāpēc organizācijas vadošās personas notura apspriedi, lai izlemtu par jauniem cīņas paņēmieniem.

■ Un atkal Erdmanim ir iespēja runāt un, varbūt, runāt pat visiespaidīgāko vārdu. Viņš apspriedes dalībniekiem pasaka, ka uzņemoties uz sevis iespiesties lielnieku iestādēs, lai pretlieliniecisko kustību atbalstītu no turienes.

■ Ar Briedi viņš saprotas un lielniekos ieiet. Un, kā viņš pats atkal kādā vietā izsakās, viņa uzdevums nu ir «graut Padomju varu viņas iestādēs».

■ Jaunās gaitās Erdmanis savā darbībā aiziet tālu. To veicina kāda atsevišķa nejaušība.

■ Kādreiz, savās ļaužu meklēšanās pa ielām, Erdmanis satiek Maskavas kara komisāru Peči. Varbūt, pat tišām viņu sameklē. Šo cilvēku tas pazīst no agrākiem laikiem. Pazīst gan ne personīgi, bet kā cietumnieku, kas sēdējis kopā ar kādu revolucionāru Birzi. Par Birzi Erdmanim zināms, ka tas aizbēdzis uz Ameriku. Tagad, pēc 12 gadiem, par to atceroties, Erdmanim ienāk prātā ideja izlietāt šā emigranta vārdu saviem nolūkiem.

■ Saticis Peči, viņš griežas pie tā un uzrunā:

«Vai jūs atceraties pie sevis cietumā kādu Birzi?»

■ Tā viņš pārsteidz Peči ar negaidītu jautājumu.

■ Tas atceras gan. Kopā sēdējuši vienā kamerā.

«Man ļoti liels prieks,» runā tālāk Erdmanis. «Es tā vēlējos jūs sastapt. Esmu tas pats Birze un nupat pēc revolūcijas iebraucu Krievijā. Jūs taču ziniet,» turpina viņš savu stāstu, «ka es toreiz aizbēgu uz Ameriku.»

«Kā nē,» Peče sava drauga bēgšanas gaitas atceras ļoti labi. Redzot tagad Birzi sveiku un veselu, viņš priecājoties ļoti un kā vecam draugam uz vietas arī piesola atbalstu un palīdzību, kur vien tas Birzem būšot vajadzīgs.

Erdmanis vēl pastāsta Pečem, ka Amerikā esot iegājis anarchistos un pie tiem spēlējis augstu lomu. Šeit Krievijā viņš nodomājis savu darbu turpināt. Organizēšot anarchistus, dibināšot anarchistu melno gvardi, un ja Peče viņam pie šā darba piepalīdzēšot, tad lieliniekiem viens nopietnāks atbalsta spēks būšot radies tieši no viņu abu rokām.

Peče no prieka par iespēju pakalpot saviem augšgaliem, ir vai septītās debesīs. Par Erdmani-Birzi viņš jau galvo, ka pats mēdz izteikties, «ar savu galvu».

Erdmanim to tikai vajaga. Uz priekšu viņam aizmugure nu būs spēcīga, un nokļūt pie lieliniekiem cienīgā stāvoklī iespēja ir radusies. To apzinoties, Erdmanis ar lielāko patiku uzņemas strādāt lielinieku komisāriātos — ministrijās, lai «grautu Padomju varu viņas iestādēs».

Erdmaņa nākošais solis: anarchistu organizēšana. Ar to viņš solās pakalpot organizācijai, uzņemot un piepildot visu anarchistu melno gvardi ar organizācijas virsniekiem. Organizācijas locekļiem tādā ceļā izdosies legalizēties. Bet galvenais — tie iegūs no lieliniekiem ieročus un zem anarchisma segas varēs saturēties kopā atsevišķās kauju vienībās. Pēc organizācijas projekta anarchistu melnās gvardes pretlielinieciskās grupas paredz novietot pa vienai katras lielinieku iestādes tuvumā. Tā, apvērsuma gadījumā, šīs vienības būtu jau bruņots spēks iestāžu ieņemšanai.

Tā kalkulē gan Erdmanis, gan pa daļai organizācijas vadība, kas ar Erdmani kopā strādā.

Lielinieki anarchistu melnās gvardes formēšanai šķēršļus neliek, bet kur to prasa, drīzāk gan atbalsta.

Liekas, pretlieliniecisko bruņoto spēku savākšanai vajadzētu noritēt ātri un sekmīgi. Tomēr tas neizdodas. Anarchistos saiet tik daudz un dažādu ļaužu, ka grūti spriest, kur sākas lielinieku pretinieks un kur beidzas lielinieku atbalstītājs.

Lai atļauts man stāstu par Erdmani pārtraukt. Man nepieciešami parādīt oriģinālo sabiedrību, kura zem anarchisma aizsegas sastāda visu to, kas gan apzinīgi, gan neapzinīgi nospēlē tik īpatnēju lomu ir lieliniecisma padziļināšanā, ir pretlielinieciskās kustības pacelšanā.

Krievijā ir daudz partiju. Jau cara laikā starp tām kāda pavisam īpatnēja partija — anarchisti.

Pēc lielinieku apvērsuma neliela anarchistu daļa nosveras uz lielinieku orientāciju. Tos uzskata kā atšķēlušos grupu. Tā deleģē savus pārstāvjus pat uz «ciku» (Viskrievijas centrālo izpildu komiteju). Šos anarchistus mēdz apzīmēt ar vārdu «samierinātie».

Galvenie viņu līderi: Vladimirs Karelins un Aleksandrs Gē.

Viss, kas attiecas uz partijas idejisko un taktisko daļu, nāk no Aleksandra Gē galvas. Viņu uzskata par savādieku. Tas Ļeņinam un citiem cenšas pierādīt, ka «proletāriātam nav vajadzīgi dzelzs bataljoni, jo viņa spēks sastāv no visu strādnieku organizētām pūlēm.»

Ļeņins uz to pakasa vienīgi savu šķidro bārdeli, bet Trockis par tādiem anarchistiem pasaka: «tiem ir vājas galvas, kas slikti turas uz bezspēcīgiem pleciem.»

Gē redzams lielinieku amatos, bet bieži viņš gadas arī grāfa Mirbacha (vācu) sūtniecībā. Uz turieni tas iet arī tad, kad nolemj izdot anarchistu laikrakstu. Sūtniecībā strādā lietpratējs anarchisma jautājumos, profesors Borovojs. Tas palīdz Aleksandram Gē. Bet, noskaidrojas, ka Aleksandrs Gē palīdz arī vāciešiem. Izrādās, ka viņa gaitas nav tīras jau kopš kara laika. Tādēļ, lai neatmaskotos pilnīgi, Gē pasteidzas no Maskavas aizbraukt.

1918. g. vasarā Gē uzpeld Kislovodskā kā vietējās augstākās varas sekretārs. Pie viņa meklē žēlastību naftas, banku un biržas karaļi. Tie apber to ar zeltu un dārgakmeņiem. Cilvēkiem jāglābjas no terrora šausmām.

Lai šo dārglietu vākšanas uzņēmumu nostādītu uz pavisam «solidām» kājām, anarchistam Gē nāk palīgā viņa sieva. Tā ievērojama māksliniece, bet neatsakās arī no avantūrām. Viņa, operas prīmadonna, ierīko «mākslas salonu», kur sapulcina ministrus, baņķierus, ģenerāļus, rūpniekus, pat lielkņazus, kurus tad apcērpj un iztukšo, kā mēdz teikt, līdz apakšveļai.

Šinī pašā laikā Ksenijas Gē draugs Andžijevskis Kislovodskā nocērt kā «ķīlniekiem» galvas ģenerāļiem Ruzskim un Radko-Dimitrijevam un latvietim pulkvedim Kasparsonam no Valkas.

Nāk Deņikina valdība. Ksenija aizrāvusies no saviem panākumiem lielinieku laikos, domā pie balto varas iekārtoties ne mazāk omulīgi. Viņa nebēg, bet mēģina izvirzīt savu Aleksandru arī pie brīvprātīgo armijas. Tas neizdodas. 1919. g. 7. janvārī Aleksandru Gē nošauj. Nedaudz vēlāk, tanī pašā janvāra mēnesī, uz operas prīmadonnas kakla bēnde uzmet cilpu.

Ar to izbeidzas «samierināto» anarchistu neizdevusies «lielinieku orientācija».

Pārējā anarchistu daļa saucas «nesamierinātie». Tie lieliniekiem «opozīcijā».

Viņu priekšgalā izvirzās Gordjins, Barmašs, Solonovičs un Čornijs.

Gordjins — krievu Marats, netīrs, aizpuvušām ausīm, neglīts, klībs vīrelis — salasījis ap sevi kādus Kaukaza tipus, ielaužas Tirgotāju klubā, lielā Dmitrovkā, ielaužas vēl dažās savrupmājās, Rjabušinski tipografijā un «Krievijas RiTs» telpās. Tā esot anarchistu «melnās gvardes» un laikraksta «Anarchija» «nodibināšana». Saņēmis savās rokās spiestuvi un papīru, Gordjins laikrakstu arī izdod.

Ļauns no dabas, viņš tagad savu žulti izgāž pret visiem, ko vien ierauga. Viņa lamāšanos apzīmē par «nikna kamieļa

spļaudīšanos». Gordjins savos rakstos nežēlo ne savu skolo-tāju Kropotkinu, ne pašu Leņinu, ne Brušilovu. Viņš vienādā naidā arī pret sabiedroto sūtņiem, pret Šveices sociālistiem.

Bet ar to vien vēl nepietiek. Gordjins sarīko uzbrukumus arī privātiem dzīvokļiem un tos aplaupa. Kas neuzrāda naudu, tam ar galda nazi nogriež vaigus, vai novelk ādas gabalus no citām ķermeņa daļām, un sagraizītās vietas aplej ar ode-kolonu. Šādus paņēmienus apzīmē par «revolūcijas iejauk-šanos neciešamā vilcināšanā, kādu izrāda lielnieciskā reakcija pie ekspropriatoru ekspropriācijas».

Barmašs, Tambovas guberņas muižnieks, ar īpašumu 1200 ha. Līdz lielinieku laikam kalpojis «zemgusāros» (pilsē-tu un zemstu savienībā). Dzīvojis augsti, kā īsts muižnieks. Revolūcijas sākumā nokļuvis kādā sapulcē un noturējis runu, aicinot brāļoties ar vāciem. Aicinājis arī nekavējoties sadalīt zemi, naudu un... un baltmaizi. Klausītāji runu uzņēmuši ar gaviļēm un sarīkojuši Barmašam tādas ovācijas, ka pusstun-das laikā tas palicis par slavenību.

Tagad Barmašs jau aicina uz «terroru, bet tādu terroru, kādu neviens vēl nav redzējis». Atkal Barmašu nes uz rokām.

Lielinieki piedāvā Barmašam posteni, bet ne tādu, kādu viņš pats vēlas. Barmašs tādēļ atsakās un bijušā Tirgotāju Klubā atver kursus anarchistiem.

Šeit viņam nāk palīgā tāds vīrs kā Solonovičs. Tas «Maskavas universitātes tūrās matēmatikas katēdra privāt-docents, kas Lobočevska teorēmu izskaidro pantos», bet «nojaušamais sabrukums un pasaulu radīšana iemiesojās viņā klusā diferenciālu un integrālu mūzikā».

«Ko neizteica Ničše,» viņš saka, «ko nesaprata Štirners — es atklāju nevainīgā analizē. Un vai likums par bezgalīgi maziem nav katras personas vērtības simbols?..»

Iesāk izdot anarchistu žurnālu «Sauciens». Solonovičs piesakās uzrakstīt poēmu «par cilvēku viņa vertikālā tieksmē uz dievību un horizontālo ceļu uz anarchismu...»

Beidzot Čornijs. Katordznieks, nekādas varas neatzinējs. Daudz «meklējies», kamēr nonācis līdz «Tirgotāju Kluba doktrīnām».

Tā Hersonā. Bet Maskavā pilsoņi cer uz tādiem pat katordzniekiem-anarchistiem. Vienā, otrā vietā tie lieliniekus tiešām arī savalda.

Par anarchistiem, kā lielinieku opozicionāriem, interesējas pat brīvprātīgās armijas vadība. Ģenerālis Aļeksejevs dod Maskavas pretlielinieku organizāciju vadoņiem instrukciju «uzturēt intensīvus sakarus ar Čornija organizāciju.» Kad virsnieki, zem anarchistu maskas, organizē virsnieku grupas, arī to Aļeksejevs akceptē.

No kluba apmeklētājiem jāmin filozofu Viktorovu (1920. g. pakārās), pasaules slaveno dzīvnieku dresētāju, klaunu Durovu, un Mamontu Daļskiju ar visām viņa teātra cienītājām. Pastāvīgi klubā skan vecā artista brēcieni:

«Ļeņins un cars, Kerenskis un Trockis — vienādi draņķi. Man un manai mākslai nekādas varas nevajaga.»

Par šo klubu kā vienīgo, kurš atklāti rīko lieliniekiem nepatīkšanas, ieinteresējas visdažādāko šķiru pārstāvji. Marta vidū jau Maskavas lielinieki ar bažām runā par kluba locekļu skaita pieaugšanu un kluba bruņošanu.

Vēlāk nāk zināms, ka jauni locekļi sastādās pat no bijušiem virsniekiem. Dzeržinskis ieteic anarchistu organizācijas likvidēt visdrīzākā laikā. Daži pielaiž iespēju ar anarchistiem sastrādāties, ja ne «sovnarkomā», tad «savnarhozā» (augstākā saimniecības pārvalde). Bet Ļeņins pieņem lēmumu: «ar anarchistiem pabrāļoties, bet slepeni gatavot viņu likvidāciju.»

1918. g. 24. martā Ļeņins iedod avīzei «Anarchija» papīri un brīvpusdienām maizi.

Anarchistu vadoņi opozīciju pārtrauc. Barmašs jau domā par portfeli, bet Čornijs notic «kopējai strādnieku šķiras glābšanai uz brīvas, oikonomiskas, profesionālu savienību organizēšanas pamata». Arī Gordjins sāk pieturēt savus laupītājus.

Bet ne visi tā samierinās. Kaukazu grupa ar kādu Iljiko priekšgalā, sadusmojusies par piekāpšanos, izrauj mauzerus un kluba trepju telpā sašaujot griestus, aiziet, lai strādātu separāti. Viņus visus pa vienam izķer un 1918. g. rudenī

palicis pāri tikai pats Ilīko. Viņš aizbrauc uz Kaukazu un Pjakiġorskā ar Gē palīdzību ietiek palīgos «izpōlkoma» priekšsēdētājam Andžijevskim. Tā arī «nesamierinātie» pārvērsas «samierinātos».

Visu šķiru pārstāvji, kā redzam, ietilpst organizācijā «anarchisti». Viņi savā starpā spriež, kalkule, analizē. Viņi visi kopā sastāda patreizējās Maskavas noskaņu visdažādākos variantos un uztverē.

Anarchistu sabiedrību sastāda ļaudis, kuru zināšanās, kopā ņemot, ietilpst vislielākā informācija par apstākļiem un politiskiem notikumiem gan pagātnē, gan tagadnē. Anarchistus sastāda gan lielinieku atbalstītāji, gan to pretinieki — divu naidnieku divi pretēji virzieni. Runājot vēl konkrētāk, anarchistos smeļamas daudzas, jaunas un vispusīgas ziņas, kas tik nepieciešamas šinī pārvērtību brīdī gan pašiem lieliniekiem, gan pārējiem — nelieliniekiem.

Un, liekas, to ņem vērā visi, kam informācija vajadzīga. Rezultātā: anarchistu klubu apmeklē pat vīri «katliņos» — ārzemnieki. Arī viņiem nepieciešamas «ziņas».

Bet lielinieki? Tiem tāpat šē savi aģenti. Tādu viņiem netrūkst pat starp anarchistu vadoņiem. Par vispārbaudītāko izrādās «idejiskā anarchisma dvēsele» Čornijs. To pierāda kāda epizode.

Pēc Brieža apcietināšanas, apcietina arī Erdmani. Šoreiz viņš kaut kādi sakaitinājis lieliniekus. Viņa stāvoklis tādēļ lielinieku cietumā nav no vieglajiem.

Erdmanis domā, ka šoreiz lielinieki nekādiem viņa solījumiem vairs neticēs. Iekritis tādā nežēlastībā, kas zin, vai izdosies palikt starp dzīvajiem. Viņam jābaidās no nošaušanas. Un tiešām, liekas, pats Dzeržinskis uz to jau gatavojas. To saklaušina kādas Erdmanim tuvu stāvošas personas, un nolemj par katru cenu viņu no cietuma izraut.

Sevišķi viens Erdmaņa pastāvīgs balsts un atbalsts, katru dienu, sazinoties ar pašu cietumnieku, kaļ plānu, kā ieslodzīto

glābt. Tas sūta uz cietumu produktus, bet grozā, aiz skala, katru reizi noglabā rakstītu zīmīti. Šāda pašā ceļā no cietuma savam labvēlim zīmīti izsūta Erdmanis. Tā sazinoties, abi nolemj, ka vienīgā, drošākā izeja ir griezties pēc palīdzības pie anarchistiem, lielinieku uzticības vīriem.

Vistuvāk Erdmanis pazīst Čorniju, tādēļ tas liek savam labvēlim anarchistu uzmeklēt un lūgt, lai tas ietu pie Dzeržinska viņu izgalvot.

Produktu nesējs, Erdmaņa sakarnieks, Čornija pēdas sadzen, bet tas par Erdmani galvot ne labprāt uzņemas. Tikai pēc lielām pūlēm Erdmaņa sūtītam cilvēkam izdodas Čorniju pierunāt aiziet vismaz uz cietumu.

Iet uz turieni abi kopā. Čornijam labi sakari, kādēļ piekļūt pie Erdmaņa viņam nenākas grūti. Atliek tam izteikt savu vēlēšanos, kad čekas un cietuma durvis Čornija priekšā atveras.

Cietumā starp Erdmani un Čorniju notiek saruna, klāt esot Erdmaņa labvēlim, Čornija atvedējam.

Erdmanis ar Čorniju agrāk ir sapraties. Tagad tas izsaka savu izbrīnu, kādēļ gan Čornijs savus ieskatus grozījis. Kādēļ viņam tagad neticot. Lai tikai atbrīvojot no cietuma, un viņš nekavēšoties pierādīt, ka līdz šim dāvāto uzticību neesot velti valkājis. Sastrādāšot atkal roku rokā kā līdz šim. Apcietināšana esot vienīgi pārpratums u.t.t., u.t.t.

Beidzot vienošanos panāk, un lielais anarchists, Dzeržinska labā roka izlūkošanas lietās, Čornijs dodas pie sava patrona, lai par Erdmani pagalvotu. Viņš apsola Dzeržinskim Erdmaņa mūžīgu uzticību. Apsola, ka Erdmanis strādāšot ārzemju aģentūrā.

Cietuma durvis atveras un Erdmanis ir atkal brīvībā. Viņš ir atkal Maskavas ielās.

Bet ko tas dara šoreiz? Vai atkal meklē noderīgus cilvēkus, vai atkal lūko uzņemt jaunas pazišanās? Nē!

Tagad Erdmanis taisnā ceļā dodas uz staciju. Dodas ar savu labvēli, atpakaļ nepaskatījušies. Dokumentu un dzelzceļa kartes Erdmanim netrūkst, un abi tie dodas uz Pleskavu. Viņi aizbrauc no Maskavas ar tādu steigu, ka Erdmanis

neiegriežas pat savā viesnīcā. Atstāj liktenim savas virsdrēbes, bet puskažociņš, virs kura kādreiz redzēju Erdmaņa dzeltenrudo bārdū paliek Nižņij-Novgorodā.

Pleskavā jau baltie. Tālāk Igaunija un Latvija. Erdmanis glābts.

Bet kā gan radies Čornijam maģiskais spēks, ar kuru tas pielauza visuvareno Dzeržinski? Uz to visu zinošais Erdmanis atbild: «Čornijs apsoliņa Dzeržinskim, ka es izspiegošu Latviju un Igauniju.»

«Bet biedri,» Čornijam pie izgalvošanas iebildis Dzeržinskis, «kā lai es ticu Erdmanim, ja nokļuvis pāri robežai viņš piekrāps mani, varbūt, tāpat kā to dara daudzi citi.»

«Nu, tādā gadījumā, jūs Erdmani novāksiet pie malas kaut vai ārzemēs,» zinājis atbildēt Čornijs.

Tā, lūk, gadījies Erdmanim 1918. g. rudenī.

Bet nu atpakaļ pie sākta.

Anarchistu sabiedrība, visdažādākā savā sastāvā, strādā roku rokā ar lielnieku slepeno izlūkošanu. Erdmanis tik augstu gan vēl nav uzkāpis, bet viņa pienākums pret organizāciju un tai dotais solījums sadraudzēties ar lielnieku varas vīriem prasa, lai vajadzīgo pakāpi viņš tomēr sasniegtu. Un atkal kā vienmēr, visgrūtākās situācijas atvieglo kāda nejaušība, kāds atgadījums.

Kā zināms, Savinkova pretlielnieciskā organizācija stāv uz sabiedroto orientācijas. Viņa prasa turpināt karu ar Vāciju. Līdz marta vidum šī programmas daļa nekādus traucējumus nerada. Bet tad vāci dodas visā bijušā frontē uz priekšu un līdz ar to savā kreisā spārnā apdraud Pēterpili, apdraud to no dienvidiem, bet no ziemeļiem, uz galvas pilsētu, virzās arī ģenerāļa Manerheima somu korpuss. Lielnieku valdības stāvoklis ir neapskauzams. Pēterpils evakuējas. Valdība pārceļas uz Maskavu. Viņai līdzī dodas vācu sūtnis grāfs Mirbachs.

Ar to Savinkova organizācijai jābūt savā darbā nevien uzmanīgākai, bet jārada arī spēks, kas organizāciju stiprinātu. Tiek pastiprināta virsnieku un pretlielnieciski noskaņoto pilsoņu grupēšanās anarchistu vienībās. Anarchistu pretlielnieku skaits aug ar katru dienu.

To vēro arī vācu sūtniecība. Tas nepaliek apslēpts grāfam Mirbacham. Šis gudrais pārstāvis, ilgus gadus nodzīvojis Krievijā, jau pirms kara, pazīst visus apstākļus ļoti labi. Bez tam savā sūtniecībā tas sagrupējis palīgos tāds ļaudis, kam Krievijas dzīve un viņas īpatnības pazīstamas vēl labāk. Grāfa Mirbacha ļaudis visi savā darbā ir lietpratēji un, protams, viņu vēriņam acīm nevar palikt apslēpts tāds fakts, kā pretlieliniecisko spēku organizēšana un kārtošana. Grāfam Mirbacham nāk zināms, ka daudzi anarchistu klubi īstenībā ir pret vāciem vērstas, kareiviskas vienības. To Vācijas pārstāvis necieš un pieprasa uz Krieviju sūtīt vācu revolūcionāram Leņinam anarchistu klubus nekavējoties likvidēt.

Kremļa augšgali padod ziņu Dzeržinskim, ka īstais laiks iestājies.

Kluba likvidēšanai uzpērk sargus, kuri sabojā ložmetējus, kas šaušanas gatavībā novietoti klubā un viņa logos. Naktī klubā ieiet dažas grupas no lielinieku «sevišķu uzdevumu divīzijas» ar paslēptiem ieročiem.

Rītā austot, 13. aprīlī pie kluba piebrauc bruņotais auto, no kura atklāj artilērijas uguni. Pārsteigtie anarchisti dodas pie ieročiem, bet par vēlu. Paslēptie sarkangvardisti metās tiem virsū un pēc vienas stundas tepiķi, parkets un mēbeles ir vienās asinīs. Pieveic vispirms tos anarchistus, kas sastāv no matrožiem un laupītājiem. Pārējos veikt nav vajadzīgs, jo viņi padodas tāpat labprātīgi. Pareizāki, lielinieki tos pārsteidz kaujai nesagatavotus un aplasa gan pa klubiem, gan pa mājām — pa vienam kā cāļus. Šie anarchisti, teiksim, Erdmaņa organizētie, liekas, vēl nav bijuši cīņai nobrieduši.

Barmašs pārģērbies un nogrimējies aizbēg uz savu muižu, bet Gordjins, Čornijs un Solonovičs tiek arestēti un iesēdināti Butirku cietumā. Aprietina arī A. Erdmani-Birzi «anarchistu vadoni» no Savinkova organizācijas.

Ar 1918. g. 13. aprīli nomirst anarchistu kustība un noiet no skatuves viņas vadoņi. Runājot par kreisiem «eseriem», Leņins kādreiz teic:

«Viņi izvēlējās ieiet vēsturē kā upuri, bet ne kā muļķi» (kā tas noticis ar anarchistiem).

Apcietināto daudz un nepatīkšanas lielas. Rodas nepatīkamas rūpes arī organizācijai.

Pirmā sākumā visiem tāda pārliecība, ka iekritušos nošaus. Visvairāk raizes Erdmanim, anarchistam, klubu organizētājam un sveša vārda nesējam. Bet atkal laime, kas arviem viņam nāk smaidīdama.

Erdmani pratina čekas dižvīri, arī pats Dzeržinskis un viņa palīgs Zakss. Erdmanis viņu priekšā atkal spēlē ievērojama Amerikas anarchista Birzes lomu. Viņš apgalvo čekistiem, ka ja kādi anarchisti arī būtu laupīšanas izveduši, tad tie neesot viņa, bet citu ļaudis.

Dzeržinskis viņam notic un sadraudzējas ar Erdmani tik tālu, ka lūdz to izteikt savus ieskatus par pretlieliniecisko kustību Krievijā vispāri.

Erdmanis prot atkal Dzeržinski apvārdot un iegalvo tam, ka pretlielinieciskā kustība viņam pietiekoši pazīstama, lai šinī jautājumā uzskatītu sevi par kompetentu.

Vārds pa vārdam, un Dzeržinskis ir pārliecināts par Erdmaņa nevainību. Čekas vadība notic, ka anarchists Birze būšot viņiem visnoderīgākā persona, lai lielinieku pretiniekus — Savinkova kontrrevolucionārus izķertu.

Savu lomu Erdmanis spēlē tik veikli, ka Dzeržinskis Erdmanim apvaicājas ne par vienu vien jautājumu. Viņš lūdz, piemēram, to izteikties par pulkvedi Muravjovu. Kā Erdmanis domā: vai Muravjovs padomju valdībai uzticīgs, vai nē. Esot paredzēts virspavēlnieka postenim.

Šis pulkvedis vēsturiska persona. Viņš komandēja armiju tani laikā, kad lielinieki pirms vācu iebrukuma Ukrainā ieņēma Kijevu un Odesu. Muravjova armija sastāvēja no vislabākiem visas Krievijas bandītiem. Savā gājienā uz Krievijas dienvidiem tie zvēriskā kārtā nogalināja vairāk kā 10.000 virsnieku un citu pilsoņu, pie kam šinī skaitā ietilpst gandrīz vienīgi tādi, kas lieliniekiem nav pretojušies. Šo Muravjova bandu, kā nu izrādās, lielinieki nodomājuši vērst pret Aleksejeva saformēto pretlieliniecisko armiju.

Erdmaņa ieskati: labāk būtu ja Muravjova un viņa gaiņu griezēju karaspēka nebūtu. Padod tādiem vaju, un tie apkaus

lieliniekus pašus. Tādēļ, atbildot Dzeržinskim, viņš apņemas pierādīt, ka Muravjovs ir kontrrevolūcionārs. Ja šis pulkvedis kādreiz ar savu armiju iekarojis lieliniekiem plašu apgabalu, tad pēc Erdmaņa iegalvojuma, darījis to vienīgi tādēļ, lai kļūtu populārs. Muravjova popularitātei vairojoties, tas pagriezīšot savu fronti kādreiz pret Maskavu. Un tad lai piesargoties ir Ļeņins, ir Trockis, ir Dzeržinskis.

Dzeržinskim pašam arī esot par Muravjovu līdzīgi ieskati. Bet ko lai darot, ja Ļeņins un Trockis Muravjovam ticot un to aizstāvot.

Erdmanim padoms tomēr rodas. Lai dodot komandējumam uz Pēterpili, un viņš tur sagādāšot materiālus pret Muravjovu. Pēc tam Dzeržinskis varēšot ieteikt Ļeņinam sastādīt Ipašu komisiju, kas Muravjova uzticību vai neuzticību izlemtu kolektīvi.

Dzeržinskim priekšlikums patk.

Erdmani, «anarchistu slavenību» Birzi, nosūta uz Pēterpili.

Ieradies šeit, viņš uzņem sakarus ar Pēterpils Čekas priekšnieku Uricki. Pastāsta tam, ka Muravjovs savā laikā aģitējis un iesniedzis projektus par triecienu bataljonu organizēšanu.

Erdmanis pats, abraukājot ar līdzīgiem projektiem štābus, Muravjova gaitās ir novērojis daudzus blakus sīkus. Muravjova darbības illūstrēšanai tagad šie sīkumi noder. Erdmaņa informācija par Muravjovu pilnīgi pietiekoša, lai Urickis telegrafētu uz Maskavu: «Muravjovs atmaskots. Viņš kontrrevolūcionārs.»

Erdmanis atgriežas Maskavā un proponētā komisija tiek sasaukta.

Dalību viņā ņem arī pats apsūdzības autors. Komisija lemj: drošs paliek drošs, labāk Muravjovu apcietināt, nekā viņa uzticību pārvērtēt.

Muravjovu iemet cietumā.

Protams, Muravjovam nav ne prātā nācis griezties pret lieliniekiem. Viņa armija jaunos apgabalos būtu slepkavojusi

pa labi un pa kreisi tāpat kā Ukrainā. Bet tagad, nonākot cietumā, viņa ieskati mainās. Tagad Muravjovs, nevienam nedzirdot, visā klusībā, zīmējoties uz lieliniekiem, draud: «Pagaidiet tikai svoloči-nelieši tādi, tikšu kādreiz laukā, tad jums parādīšu.»

Muravjova izolēšanu un viņa pārvēršanu pretlieliniekā Savinkova-Brieža organizācija var vienīgi apsveikt. Taču ir gāzts kandidāts virspavēlnieka postenim. Ne mazāk par to pašu priecājas lielinieku augšgali. Muravjova aizvākšana visvairāk pa prātam Dzeržinskim. Novākts konkurents ļaužu «likšanā pie sienas». Erdmaņa pakalpojums ir pakalpojums Dzeržinskim. Un tā no «anarchista kontrrevolucionāra» Erdmanis Dzeržinska atziņā pārvēršas par «pašu cilvēku». Dzeržinskis viņu notur par lieliniekiem pilnīgi uzticamu, un notic arī, ka Erdmanis atklās viņa iestādei un viņam, Dzeržinskim, visas pretlielinieciskās organizācijas ar Savinkova organizāciju priekšgalā.

Erdmanim izsniedz dokumentus un «anarchists — biedrs Birze» ieiet jaunā lomā.

Nedaudz vēlāk Dzeržinskim zināms, ka Birze ir jau «kontrrevolucionāriem uz pēdām» un Erdmanim durvis lielniekos paveras vēl plašāk. Viņam veicas. Soli pa solim tālāk, un Dzeržinskis Erdmani ieteic Trockā štāba operatīvās daļas vadītājam Aralovam. Tas savkārt Trockim, bet Trockis Ļeņinam.

Par to savā burtņīcā Erdmanis raksta:

«Visur viņš bija padomdevējs augstiem komisāriem. Tāpat viņš bija draugs un sarunu biedrs Ļeņinam un Dzeržinskim. Gandrīz visa Viskrievijas čeka slepeni atradās viņa rokās...»

Autors ņēma dalību visslepenākās lielinieku apspriedēs, kurās iezīmējās visas pasaules sagraušanas plāni un sarkanās armijas organizēšana šo plānu reālizēšanai...»

Erdmanis, jūrniekos padzīvojis, prot sarunāties bez krievu valodas arī angļiski. Viņš prot, cik vajadzīgs, arī vāciski. Tas Erdmaņa spēju sarakstā lieliniekiem jauns atklājums. Tādu

cilvēku viņiem nav, bet tādi vajadzīgi vairāk kā maize. Uz Erdmani lielinieki liek lielas cerības.

Aralova štābā ir visādas nodaļas. Ir viņā arī kāda atsevišķa, savrup novietota izlūkošanas nodaļa pret vāciem. To nedrīkst rādīt kopā ar pārējām, ar oficiāli apzīmētām štāba daļām, bet tai jāpaslēpjas, lai viņu nesaskatītu kāda no grāfa Mirbacha daudzām acīm. Viņa atrodas projām, tālāk no štāba, kādā savrupmājā un sastāv no viena vienīga vadītāja, no kāda Kaukāza tipa — Čikaļinī.

Jāatzīst, ka ieceļot šādā postenī tieši Čikaļinī un ne citu, Trockis ar Aralovu ir notēmējuši pareizi. Vispirms tādēļ, ka Čikaļinī ir mazrunīgs, neattīstīts u.t.t., vārdu sakot, cilvēks, kas nevienam neko neprātīs pateikt, ja arī viņš pats to gribētu. Bez tam savā izlūkošanas darbā viņš strādā tik maz, ka vāciem nav arī vajadzība par viņa panākumiem uztraukties. No šā viedokļa Čikaļinī ir Istā vietā.

Bet ko lai dara Trockis un Aralovs, ja vācieši visā Krievijā mācās lieliniekiem virsū arvien vairāk un vairāk? Ja nerādīsies apstākļi, kas vācu uzņēmēšanos apturēs, kas zin, kā galu galā var kļāties pašiem lielinieku augstmaņiem.

Trockis un Aralovs ar stāvokli nevar samierināties. Viņi jau sen dusmīgi uz vāciem. Mieru nodiktēja, kādu paši gribēja, kāds tas vāciem bija vajadzīgs. To lielinieki parakstīja. Nu varēja cerēt pret pakalpojumu saņemt pakalpojumu. Bet nē. Vāciem vēl vienmēr par maz. Viņi paņēmuši Eiropas Krievijas, atgriež Krieviju no jūrām un, liekas, nevienu no pastāvošām norunām vairs netura. Uzsēdies kaklā, un vēl tepat Maskavā, tāds Mirbachs. Arī tas. Dari priekš viņa to, un dari atkal citu. Gluži tāpat kā tie, kas Berlīnē. Vācu uzvešanos Trockis sāk uzskatīt par nekaunību. Viņš vāciem ir jau naidīgs un labprāt ietu ar tiem cīņā, labprāt redzētu savā vadībā kādu armiju, kas būtu ar mieru pret vāciem karot. Tomēr... kur tādu ņemt, ja viss tik bezkaunīgi izārdīts. Jāsadomā kaut kas cits. Jāzina, kas padomā vāciem pāri robežlinijai un šeit, Maskavā.

Dzeržinskis ieteic cilvēku «amerikāni», «anarchistu», «jūrnieku», «valodnieku» un labu «vācu pazinēju», «biedri» Birzi.

Bez liekas kavēšanās, Aralovs izsauca pie sevis Čikaļiņi, un uzdod tam stāties sakaros ar Erdmani-Birzi un organizēt pretvācu kampaņu Maskavā un Ukrainā. Uzdod vācus izlūkot un uzdod organizēt vācu aizmugurē, pāri robežai dumpinieku kustību.

15. Briedis uz Volgu. Kurskas štābs. Tarasbuļbieši. 100.000 karbovancu. Miķelis Stengrevics. Informācija.

... «Nepieņemt.» skan lakoniska Bricža atbilde, «darbību Maskavā mēs izbeidzam»...

... Izlūkošanas daļas priekšnieks nespēj attapties, kad uz viņu birst atkal jauni jautājumi, viens pēc otra.

... Ieraugu iebrucējus ar tādām pat matu šķipsnām «čubām», gludi noskūto pakaušu vidū, kādas nēsāja senie ukraiņi haidamaki.

... Attapties mums grūti, sevišķi man, jo 100.000 karbovancu atrodas zem mana spilvena...

... Stengrevicam bija nācies teikt vēsturiskus vārdus, mazliet vēsturiskā momentā...

... Šīs armijas pārstāvis Ukrainā, skaitās mans bij. divīzijas komandieris, franču dzimtas barons Bodē...

Maskavas Muralova štābu «Ļova fokusi» skar jūnija mēnesī. Notiek plaša «tīrīšana». Atlaisto vietās no augšienes nozīmēti un štābā paredzēti kādi augstāki virsnieki, štāba darbu lietpratēji. Līdzšinējie, no visdažādākām aprindām un ļaužu kategorijām savāktie diletanti, nesaprašanā, ko viņiem darīt. Tos atlaiž un — diezgan! Atlaišanu piesaka arī Jankas «likvidātoriem».

Es redzu visu labi un saprotu vēl labāk. Saprotu, ka atlaidīs pat tādu revolūcijas «nopelniem bagātu» cilvēku kā Janku, par citiem nemaz nerunājot. Zinu, arī es neesmu labāks, ne sliktāks, par kuru katru atlaižamo. Visu notikušo, kam sakars ar lielo reorganizāciju, laižu pāri galvai daudz nedomājot.

Strādāt vairs neko nestrādāju, bet klaiņāju pa pilsētu, pa kara iestādēm no vienas uz otru, tāpat bez kāda uzdevuma. Visvairāk uzkavējos štābā uz Prečistjenkas pie Prozorova un Degsbacha.

Kādā sarunā ar viņiem, man vaicā: vai es nevēloties palikt dienestā arī uz priekšu?

Tas mani pārsteidz. Nevienam tāds priekšlikums nenāk. Pat Janka tādu nedzird. Kādēļ gan es esmu izņēmums? «Specos» mani pieskaitīt nav iemesla, tāds štāba dienestam neesmu bijis nekad. Atliek vienīgā varbūtība, pēc kuras jāpieņem, ka štāba augstākie vīri uz mani būs skatījušies ar zināmu labvēlību, kā uz darbinieku, kas «nelēkā pa gaisu», kā to dara gandrīz visi zvērīnātie komunisti. Jeb, varbūt, viņi gaida komunistu krišanu, tāpat kā es, un manā personā būs saskatījuši sev domu biedri? Tāds variants nav neticams aiz tā iemesla, ka vēlāk daudzus no Maskavas štābiem pieskaita «kontrrevolucionāriem». Aralovu, piemēram, nošauj, bet Muralovu izsūta trimdā. Abus apvaino kontrrevolūcijā. Kas zin, kas Maskavas štābam padomā aicinot mani palikt tajā?

Par jauniem apstākļiem informēju Briedi. Atstāstu viņam arī par štāba jauno priekšlikumu. Vaicāju, kā Briedis domā, un kāda ir viņa vēlēšanās. Prasu, vai jauno piedāvājumu man pieņemt, jeb nē.

«Nepieņemt,» skan viņa lakoniskā atbilde. «Darbību Maskavā mēs izbeidzam un mūsu spēkus sviežam uz citurieni.» Ne mazāk lakoniski man paziņo Briedis, kad izrādu savu izbrīnu, kādēļ man organizācijas labā uzsāktais darbs tik pēkšņi jāpārtrauc.

«Jums,» turpina Briedis, «tagad cits uzdevums.» Un izklājis savā priekšā Eiropas Krievijas karti, viņš aicina mani pie tās un paskaidro: «Mēs uz šejieni, bet jūs — uz turieni.» To sakot Brieža labā roka uz divām pusēm izplestiem pirkstiem novelk virzienu uz ziemeļaustrumiem.

Un atkal, jau trešo reizi, es redzu norādām tās pašas pilsētas, kādas Brieža roka skāra uz kartes jau pirmās divās reizēs, kad saņēmu direktīvas kara mantu sūtīšanai uz Volgas

augšieni un vidieni. Redzu, ka Briedis savus spēkus tagad aizsviež pa pēdām manām, resp. «vikželistu» kara mantām — uz Ribinsku, Jaroslavju un citām nākošās frontes pilsētām. Tad, lūk, kāda ir bijusi mana līdzšinējā loma. Un, lūk, kādi jaunumi ir radušies apvērsuma plānā. Maskavas variants, tā tad, izpaliek un Savinkova organizācijas nolūkos ir radušies citi nodomi.

Tuvāk par tiem uzzinu, kad Briedis apstājas pie otra virziena. Viņš rādot man to, tāpat izplestiem rokas pirkstiem, bet šoreiz ar kreiso roku, novelk pa karti uz dienvidiem.

Es skatos: viņa pirkstu gali aptver kādu lielāku Eiropas Krievijas platību. Viņa īkšķis atduras Azovas jūrā, bet vidējais pirksts Kijeivā. Starpā paliek Charkova.

Mans nākošais uzdevums esot doties uz Ukrainu. Līdzī man braukšot Staprans. Naudas jautājumu kārtosot Erdmanis. Ko es spēšot pastrādāt organizācijas labā, to labāk redzēšot tad, kad pats būšot Ukrainu sasniedzis.

«Mēs,» nobeidz Briedis, «ejam pretīm notikumiem, kas vistuvākā laikā lielniekus gāzīs un fronte ar vāciem tiks atjaunota tur, kur vismazāk to sagaida paši lielnieki un vāci.

Kapteini Reinberg, Vācijai karš ir jāzaudē — tāda mūsu savienības devīze. Pārējais lai paliek jūsu pašu zināšanā.»

Vai šie vārdi būs pēdējie, kādus no Brieža dzirdu? Vai tikšos ar viņu vēl kādu reizi?

Ka Staprnam uzdots braukt uz Ukrainu, es zinu jau pirms dzirdētā pie Brieža. Staprans tādu ceļojumu jau reiz taisījis uz Latviju. Pēc sekmīgi veiktā pirmā uzdevuma, viņu atkal sūta informācijas nolūkā uz vācu aizmuguri Ukrainā. Jāzin, kā Ukraina robežo ar krievu pretlielnieciskiem spēkiem Donā un Kubaņā. Komandējuma nolūks gūt informāciju par apstākļiem visā dienvidus Krievijā. Jāpieņem, ka šādi izlūki tiek sūtīti vairāki. Jāpieņem arī, ka sūtot uz Ukrainu mani, Briedis bez visa kā cita, būs ņēmis vērā manu agrāko dienestu pirms revolūcijas. Viņam zināms, ka savā divīzijā es neesmu bijis slikti ieredzēts. Uz to norāda divīzijas

komandiera labvēlība, kādu tas parādīja man formējot savā divīzijā triecienu bataljonu. No visiem divīzijas virsniekiem vecais ģenerālis bataljona komandiera postenim bija izvēlējis taisni mani. Tāda izcila vērtība, tik jaunam virsniekam kā man, nevarēja nenākt valodās pa visu korpusu, varbūt, pat armiju. Vismaz viņa štābos manam vārdam vajadzēja būt dzirdētam. To, liekas, būs Briedis ņēmis vērā un sūtot mani uz apgabalu, kur tagad gan ukraiņos, gan kazākos strādā liels vairums bij. Krievijas armijas virsnieku, viņš būs paredzējis man iespēju tikties ar daudziem saviem kara biedriem, kas mani pazīst un ar mani nostāsies kontaktā. Vārdu sakot, Brieža nodoms ir, lai es nāktu sakaros ar pretlielinieciskiem spēkiem, kādus savā nākošā apgabalā sastapšu. Ja tā, tad viņa izprasme parciņa. To parādīs turpmākais. Šimbrīžam man jātiekas ar Erdmani un jātiekas ar Stapranu.

Pirmo notvert nav viegli, bet ar Stapranu runāju jau tanī pašā dienā.

Izrādās, lieta jau kārtībā. Stapranam kabatā 100.000 ukraiņu karbovancu. Pēc kursa tas līdzinās 100.000 rubļiem. Naudu devis Erdmanis un viņa nosacījumi šādi: karbovancus Ukrainā apmainīt pret «kerenkām» un domes naudu t. i. pret naudas zīmēm, kādas derīgas Krievijā. Par samainīšanas operācijas izdarīšanu atļauts paturēt 25%. Ieņemtā nauda, kas pēc apmainīšanas pārsniegtu 75.000 rubļu paliek mūsu rīcībā ceļa izdevumiem. Pārējais atdodams atpakaļ Erdmanim.

Mazu gan mums ceļa naudu asinē, bet ne mūsu varā summu noteikt. Gan jau kā nebūt iztiksim.

Pēc dažām dienām mēs dodamies ceļā.

Kurskas stacija. Minūtes 30 pirms vilciena attiešanas uz dienviidiem, abi ar Stapranu esam uzgaidāmās telpās. Vēl tikai neliels laika sprīdis, un aiz mums paliks Maskava, kuru, varbūt, nekad vairs neredzēsim.

Pavadītāju mums nav, jo savu aizbraukšanu slēpjam. Par viņu zin tikai mums tuvākie cilvēki, bet arī tiem nav sacīta patiesība. Viņiem teikts, ka mūsu ceļa mērķis Pēterpils. Tas

tādēļ, ka ja kāds iedomātos mums sekot, tad lai dzen mūsu pēdas Nikolaja stacijā. Esam pārliecināti, ka Kurskas stacijas pietātnē mūs nekas netraucēs un mēs izbrauksim nepamanīti, lai sasniegtu Charkovu vai Kijevu — vācu aizmugurē.

Raizes dara vienīgi dzelzceļa biļetes. Nosacījumi aizliedz tās pārdot braucējiem, kam nav no lielinieku iestādēm speciāli izdotas komandējuma apliecības, vai īpašam nolūkam izrakstītas pavadzīmes. Mūsu kabatās gan guļ attiecīgas apliecības par to, ka tiekam komandēti uz ārzemēm. Viņās lielinieku iestādēm un karaspēka daļām uzdots mūs netraucēt robežas pāriešanā katrā Padomju republikas robežu daļā. Apliecības mums izsniedza Adams Erdmanis. Viņas parakstījis Padomju republikas ārējās izlūkošanas vadītājs Čikaļinī.

Mums nav ne jausmas, kas tas par Čikaļinī, bet stūra štamps apliecības kreisā pusē, augšā, rāda, ka Čikaļinī uzskatāms par padoto tieši Trockim. Protams, mūsu dokumenti būtu iespaidīgāki, ja viņos stāvētu paša Trocka paraksts. Tomēr jāsamierinās un jāpaliek pārliecībā, ka pārpratuma gadījumos lielinieku dienvidus frontes karaspēka rindās, kurām mums jātiek cauri, Čikaļinī paraksts nebūs svešs. Ne jau pirmo reizi šādas apliecības būs rakstītas.

Pieņemam, ka dokumenti mūsu kabatās pietiekoši iespaidīgi, lai lielinieku zemēs nerastos nepārvarami šķēršļi. To pašu domājam arī attiecībā uz dzelzceļa biļešu iegūšanu. Noteikti zinām, ka, uzrādot tādus dokumentus, katrs stacijas kasieris mums savu labvēlību neliegs, un pārdos biļetes par parasto taksi. Bet... šo ceļu iet mēs nevaram. Priekšā mums vācu aizmugure, vācu karaspēks. Un tiem vajaga tikai kaut ko padzirdēt, kaut vai pa ausu galam, par tādiem lielinieku dokumentiem, un mūsu galvas noripos pie pirmā soļa viņu iespaida zemē. Mēs ar Stapranu negribam būt neprātīgi. Nolemjam dokumentus izlietot vienīgi gadījumos, kad citas izejas neredzēsim. Mēs uzrādīsim viņus vienīgi pašā pēdējā momentā, kad robežu pārejot, varbūt, sarkanās kara daļas

mūs apcietinās un atteiksies laist tālāk. Jā, tikai tad mēs atklāsim, kādi spēki stāv mūsu aizmugurē. Līdz tam lai papīri guļ noslēpti. Un kur mums pieprasīs dokumentus, mēs uzrādīsim vecās Krievijas pasēs, pēc kurām skaitāmies — viens kā atvaļināts armijas kara invalīds, seržants, otrs kā Ventspils bēglis Amtmanis, kas no Krievijas, caur Kijevu, atgriezās savā dzimtenē. Mana pase skaitās izdota kādā Maskavas policijas iecirknī, bet Staprana apliecību izrakstījusi Baltijas bēgļu reevakuācijas komiteja.

Šie divi dokumenti ir pilnīgi nevainīgi un var noderēt katrā vietā, kur vairāk neprasa kā personas apliecinājumu. Tiesības uz biļeti viņi tomēr nedod. Bet ne jau katram pasažierim, kas brauc Krievijas vilcienos, ir speciālas apliecības.

Ceļotājs — ikdienas pilsonis — mēdz ielavīties vagonā bez atsevišķām atļaujām. To panāk vienkārši: iedod biļešu kontrolierim kādus 40 rubļus un — vajadzīgais ceļš ir atrīvots.

Turpmāk ceļošana var noritēt netraucēti, jo pastāv likums, ka bezbiļetnieki sodāmi vienīgi ar naudas sodu. Tā ka soda norma tiek aprēķināta izejot no biļešu cenas, tad sods parasti iznāk tik niecīgs, ka biļeti pirkt visam ceļa gabalam neatmaksājas. Soda naudu aprēķina pēc biļetes cenas par pēdējo stacijas posmu, kurā «zakis» pieķerts. No Maskavas līdz Kurskai, piemēram, sodīšanas gadījumi var nākt priekšā augstākais 3—4 reizes. Tik reti vilcienu pavadoni kontrolē pasažierus. Tādu informāciju mēs ar Staprana esam ievākuši.

Uz perona vairāki kontroles posteņi. Pārrunādami biļešu pirkšanas, jeb nepirkšanas jautājumu, mēs esam jau novērojuši, kuram postenim kukuļus var dot, kuram nē. Tad piepeši mūs pārsteidz paziņas M. un Z.

Kā tās mūs šeit atradušas? Tagad varam nonākt ķezā. Ja mūsu ceļa virzienu zina M. un Z., tad to neapšaubāmi zina arī citas personas.

Izprašņāt uz pavadīšanu ieradušos, mums ir neērti, bet noprotam, ka slepenība nu sargājama vairāk par visu.

Kad redzam, ka paziņām mūsu ceļa virziens atklāts, mēs ņemam palīgos mazu viltību. Neskaitāmas reizes esmu

izbraucis visas Maskavas mezgla piestātnes, dzelzceļu kustību pārzinu teicami. Katru vilcienu, kas no Maskavas atiet, katras sliedes pa kurām tas aiziet, es pārzinu ne sliktāki par pašiem dzelzceļniekiem, un tādēļ arī esmu novērojis kādu savādību, proti: ir kāds vilciens, kas no Kurskas stacijas aiziet nevis savu parasto ceļu uz dienvidiem, bet gan uz Pēterpili. Tagad, nevēlēdamies atklāt, ka esam pārsteigti, uz pirmo jautājumu par mūsu ceļa mērķi, atbildu: «Pēterpils».

Paskaidrojam, ka negribēdami, lai citi to zinātu, mēs esam uzmeklējuši vilcienu, kas atiet uz Pēterpili, nevis kā parasts no Nikolaja stacijas, bet kas pasažierus uzņem sākot ar Kurskas piestātni.

Paziņas noprot, ka tiešām braucam uz Pēterpili, tādēļ, steidzīgi atvadījušās, aiziet.

Bet mēs, ar 40 rubļiem saujā, sakām labdienu kādam postenim, kas, liekas, zem 1000 rubļiem šodien savu caurlaišanas darbību neizbeigs.

Tālāk jau vienkāršāki. Vagonos, kaut arī ļoti pārpildītos mēs katrs pa vietai atrodam.

Braucēju daudz. Pasažieru aizņemti visi trīs stāvi. Daži braucēji veiklāki, tie ieņēmuši otro stāvu. Mēs saspiežamies pirmā.

Tā ka vēl ir diena, tad augšējie par gulēšanu nedomā, bet sēd uz saviem plauktiem un viņu kājas karājas pāri malām vienā līmenī ar apakšā sēdošo galvām.

Vienas tādas kājas nokārušās arī virs Staprana galvas. Tas pats par sevi nebūtu nekas, pie tā Padomju Krievijā jāpierod. To zinām visi, to zina arī Staprans. Bet šoreiz tas tomēr mazliet savādāki. Pārkārtās kājas ir neciešami netīras. Tās smird stiprāk par eskimosu, kurš ziepes nekad nav redzējis.

Es skatos un vēroju, cik ilgi Staprans to izturēs. Mūsu interesēs ir sargāties un nedot iemeslu tapt ievērotiem. Sevišķi mums jāgriež ceļš katram, kas pieder pie proletārisko «tovarišču» šķiras. Tiem tagad tiesības celt nepatīkšanas katram, kam šādas smirdošas kājas nebūtu pa prātam. Tādu zelli, kā mūsu augšējais, labāk nekaitināt. Dot viņam kādu

aizrādījumu, nozīmē riskēt, varbūt, pat ar savu dzīvību. Šodien tak šauj bez skaita, bez jēgas, un tiesības uz šādām revolūcionārām privilēģijām pieder «tovarišciem», kāds ir arī mūsu augšējais.

Man nekas. Mani šāda augšējā pasažiera neērtība neskar. Bet kā ar to lai samierinās mans draugs Staprans? Krievu «bosīķis», kā mēs tādus saucām Ventspilī, neliekas ne zinis, un bez apstājas, bez kautrības baksta ar savām «ilksēm» Staprānam sejā.

Es pazīstu Staprānu un zinu, ka uz galvas kāpt tas sev labprāt neļauj. Esmu pārliecināts, ka viņš gatavs sadot krievam pa ausīm bez mazākās domāšanas, bet redzu arī to, ka tas ciešas. Viņš apzinās, ka mums labāk turēties tālāk no ekscesiem un skaļuma.

Bet tad nāk augšējā sēdētāja «spēciāls» pagrieziens. No tā Staprans dabū sitienu tieši pa galvu. To mans draugs, protams, vairs neiztur, un pa visu vagonu noskan viņa skaļā balss: kāpt krievam zemē, lai varētu sadot pa «ļepu».

Tik enerģisku uzstāšanos krievs savā mūžā nav dzirdējis. Pārsteigts viņš paliek kā uz mutēs sists, un paklausīgi atvelk augšā uz plaukta savas lupatās ievīstītās kājas.

No asās valodas aplust arī pārējie vagona pasažieri. Tagad nevienam nav vairs noslēpums, ka vagonā brauc latvieši. Bet ka ar latvieti, pie tam vēl aizskartu, katram krievam jāreķinājas, to zina nevien pasažieris no augšējā plaukta, nevien braucēji visā vagonā, bet zina visas Krievijas «tovarišči» gan lielākie, gan mazākie — no Baltās jūras līdz Melnai, no Baltijas līdz Klusam okeānam. Jā, mēs esam latvieši! Un šāds apstāklis var pie gadījuma atvietot visiespaidīgāko dokumentu. To piedzīvoju Archangeļskā un redzu tagad Kurskas vilcienā.

Turpmākais ceļš mums risinās netraucēti. Laimīgi nonākam līdz pirmam lielākam pieturas punktam — Kurskai.

Kurska, guberņas pilsēta, jau diezgan tālu dienvidos, maižes zemes apgabalā. Liekas te mēs pēc ilgāka laika varēsim cilvēcīgi paēst.

Domājams, ka te atradīsim Maskavā tik nerasniedzamo isto maizi. Līdz šim maizi, ļoti slikti ceptu, varējām saņemt ne vairāk kā 1/8 mārciņas dienā. Tagad ceram, ka to pieēdīsim pilnu māgu. Varbūt, pat atradīsim kaut kur arī ko labāku. Jāuzmeklē tikai kāda paēšanas vieta.

Par tādu mēs izraugāties pilsētas dārzu ar dārza paviljonu-restorānu. Krietni paēduši un stiprinājušies sākam domāt par tālāko ceļa posmu.

Līdz šim esam braukuši pa apgabalu tālu no pierobežas frontes. Turpmāk mums stāv priekšā sarkano, bet tālāk vācu pirmā līnija. Mums jātiek cauri abām joslām, kas gan savstarpēji ir tik lielā kontrastā — vienā pusē nerēgulārie, patvaļas un patvarīgām rīcībām pazīstamie sarkanie spēki, otrā — pilnīgs pretstats, stingri disciplinētie vācu okupācijas armijas pulki, kuri tomēr apdraud mūsu dzīvības ne mazākā mērā par pirmiem. Sevišķi mums jārcējinās ar to, lai nenokļūtu sarkano patvarību upuros. Pie anarchistiskās patvaļas, kāda vēl šimbrīžam pastāv robežlīnijā, var gadīties ļaudis, kuri neatteiksies iedzīvoties, pie gadījuma, kādos 100.000 rubļos. Tādu izdevību viņi var atrast pie mums, un tad... Nelīdzēs mūsu Trocka operatīvā štāba dokumenti. Šādos apstākļos viņi var izrādīties pilnīgi bezvērtīgi. Priekšā stāvošais ceļš nebūt nav tik drošs, lai mēs viņu uzsāktu neievākuši izsmelošu informāciju, kā tikt pāri sarkano joslai. Par to mums jāpadomā nopietni. Tālāk pie vāciešiem mūs glābs, ja ne cits, tad mūsu virsnieku un pretlieliniecisko cīnītāju stažs. Tas gan, saprotams, ļaunākā gadījumā, ja citas izejas vairs nebūtu. Pretējā gadījumā arī viņā pusē mēs aprobežosimies ar pasi un bēgļu reevakuācijas komitejas apliecību. Tur vismaz būs zināma kārtība, kur, ja arī kas ļaunāks gadītos, patvaļa un patvarības, bez tiesas un izmeklēšanas mūs neskārs.

Atliek tikai lielnieciskā fronte, lielnieku pašpuikas. Te jāatrod veids, kā nodrošināties pret katru varbūtību.

Cilājam un apskatam šo jautājumu no visām pusēm, līdz nonākam pie domas: kā būtu, ja mēs grieztos vietējā frontes

štābā un lūgtu kādas štāba personas padomu. Štābs taču būs sastādījis no inteliģentākiem ļaudīm un ar tiem parunājis, varbūt, tiksīm pie lielākas skaidrības. Katrā ziņā mūsu dokumenti, Trocka štāba operatīvās daļas apliecības, frontes štābam nebūs svešas, un tur pret mums izturēsies kā pret savējiem. Kā iekārtot pāriešanu pār robežu, pēc iespējas mazāk pamanītiem, neapšaubāmi, vislabāk zinās viņi.

Ilgi nedomājot, mēs atstājam pilsētas dārzu un dodamies meklēt štābu.

Bieži gadas, ka vietējās lielinieku iestādes neatzīst nekādu citu, kaut arī augstāku instanču apliecības, gadās ka dažreiz rodas komūnisti-komisāri, kas nerēķinājās ne ar ko. Bet tomēr — jācer uz labāko. Jācer, ka drošiem pieder pasaule. Bez tam mums ir piedzīvojumi, ka vissliktākos gadījumos, iespaidīgākā «apliecība» ir pāris krietnu teicienu latviešu valodā. Ar latviešiem jokot nemēdz.

Atziņa pietiekoši reāla, lai, štābu uzgājuši, mēs ar pirmo soli, kādu speram pāri durvju sliekšnim, uzņemtu tādu toni un tādu pašpārliecinātu bravūru, kāda var piemist vienīgi ļaudīm, kam rokās spēks un vara, kas lielāki par katru vispāriedomīgāko Kurskas komūnistu-komisāru.

Mūsu pārdrošība ir tik liela, ka iegājuši telpās, nelūdzam nevienam ne padomu, ne palīdzību, bet katēgoriski pieprasām padot mums šurp frontes izlūkošanas priekšnieku. Kāpēc lai mēs ietu meklēties pa komandieriem, priekšniekiem, vai komisāriem, ja savā jaunuzņemtā stilā spēlējam lomu, kāda atbilst visaugstākai varai?

Mēs pieprasām pēc cilvēka, kas mums vajadzīgs, un, acis nepamirkšķinājuši liekam saprast, ka neesam vakarējie. Tā, liekas, to arī uztver, štāba varas vīri. Palūk, nupat, nupat lauztā krievu valodā, ar latvisku izrunu, no mūsu mutēm var atskanēt skaņas, kas pat droširdīgāko komisāru var dzīvu zemē iedzīt. No mums var sagaidīt tik iespaidīgu piedraudējumu, kāds vien var būt tradicionālais «rastreļaju!» — nošaušu!

Mēs vērojam, ka Kurskas štāba ļaudis, mums uzstājoties, paliek maziņi, jo maziņi, un ir ar mieru darīt visu, kas vien

viņu spēkos, lai sekmētu mūsu ceļojumu līdz robežai un pēc tam tālāk demarkācijas līnijā un līdz vācu iespaida joslai. Viņi gan nelaimīgi, ka neesot sastopams prasītais izlūkošanas priekšnieks. Šodien nestrādājot, esot mājās, jo šodien svētdiena.

Tiešām, esam piemirsuši dienu skaitu, tik strauji viņas mums pēdējā laikā ritējušas. Bet vai tādēļ štābs drīkst nestrādāt? Par to mēs izsakām savu interesi. Tas lielinieku varas vīrus nobaida vēl vairāk. Viņi šaudās pa štāba telpām kā apdeguši, līdz beidzot sazvanīts pats vainīgais. Tas ierodas, var redzēt, skriedams no mājām līdz štābam vienos rīkšos. Cilvēks palicis pilnīgi bez elpas.

Vērojam, kāds tad īsti izskatās lielās vācu-ukraiņu frontes izlūkošanas vadītājs. Bijām domājuši ieraudzīt kādu sevišķi izcilu tipu, gados piedzīvojušu, cilvēku, kurš tiešām savā atbildīgā un grūtā postenī būtu ne pirmo reizi ar pīpi uz jumta. Bet mēs esam pārsteigti. Izlūkošanu štābā vada kāds ļoti jauns zēns, kas dienesta gaitās sper tikai pirmo soli. Pēc apģērba vērojot, viņš ir Kerenska laika izlaiduma leitnants, kas vēl nav piedzīvojis ne karu, ne arī savam dienestam atbilstošas grūtās gaitas.

Mēs viņam liekam saprast savas dibinātās šaubas, vai viņš mums spēs ko dot no tā, pēc kā esam ieradušies.

Saruna notiek straujā tempā, īsiem izteicieniem. Izlūkošanas priekšnieks nespēj attapties, kad uz viņu birst atkal jauni jautājumi viens pēc otra. Nav noslēpjams, ka zēns jūtas ne labāk kā uz karstām oglēm. Un tad vēl tā nepatīkamā apziņa, ka paskaidrojumu meklētāji ir latvieši. Jaunais cilvēks ar mieru darīt visu, ko vien mēs no viņa prasīsim.

Viņš zinot gan apstākļus pietiekoši labi, bet viņam esot cilvēki, kuri mums noderēsot vēl labāk. Nupat no vācu aizmugures Kurskā ieradušies divi viņa štāba sūtītie izlūki un pa šo izlūku svaigām pēdām mums būšot vislabākā robežas pāriešana. Viņš likšot tos atsaukt. Aprunājoties ar izlūkiem personīgi, mēs iegūšot vissvaigākās ziņas par apstākļiem un šķēršļiem, kādi mūs turpmāk sagaida.

Tāda izdevība mums patīk.

Pēc laiciņa štābā ierodas nesenie riskantā ceļa gājēji.

Mūs ievēd atsevišķā istabā, kur pie sienām piestiprinātas frontes kartes. Mērogs, divas verstis collā, pietiekoši liels, lai uz kartes saskatītu katru ceļu, katru strautiņu un purvu, ja tādi gadītos. Atvestie aģenti pēc kartes mūs iepazīstina ar savu maršrūtu, pēc kura viņi demarkācijas līniju un robežas pārstaigājuši turp un atpakaļ.

Uzstādām jautājumus, daudzus jautājumus, un informācija, kāda mums vajadzīga, kļūst vēl pilnīgāka, kā to kādreiz esam cerējuši.

«Uz priekšu gan strādājiēt arī svētdienās,» mēs pieteicām Kurskas izlūkošanas vadītājam.

«Kas zin, kā tiksīm galā pašā robežā ar jūsu puīšiem. Var gadīties, ka mums vajadzīga jūsu palīdzība un tādēļ daudz labāk, ja jūs būsiēt atrodami štābā pastāvīgi,» pamācot jauno cilvēku, mēs izsakām viņam vēl arī savu turpmāko vēlēšanos.

Protams, tikšot darīts viss, lai ceļā mūs nepazītu, lai mūsu nolūki nevienam zināmi nenāktu. Uz pirmām līnijām paziņošot, lai ar kratīšanām rīkojoties uzmanīgāki, jo starp daudziem pāri gājējiem, kuri dodas uz Ukraini pēc maizes, atradīsiēs ļaudis, kas nav aizskarami.

Tā izbeidzas mūsu «izlūku gājiens» visvarenā lielinieckās dienvidus frontes galvenā štābā.

Savā pašpaļāvībā mēs nu esam daudz spēcīgāki, un nākošais ceļa posms, no Kurskas līdz pierobežas stacijai, mūsu apziņā ir «tīrā špicka». Vilciens no pāris desmit preču vagoniem aiznes mūs uz turieni, kur iesāksies 15 klm. platā demarkācijas josla starp vāciem un lieliniekiem.

Lielinieku līnijai tiekam cauri labi.

Demarkācijas joslā arī nav sliktāk. Vietējie zemnieki noorganizējuši uz savu roku pārvadāšanu un labprāt par dažiem desmit rubļiem aizved līdz vācu līnijai katru, kas vien to vēlas.

Lielinieki gan braucējus un gājējus kontrolē, bet skaidri redzams, ka visu to dara ļoti pavirši. Iespējams, ka tas mūsu sarunu nopelns štābā.

Laimīgi nokļūstam līdz vāciešiem. Domājam, ka te nu gan bez garas runāšanas, vai pat staigāšanas pa vācu etapiem neiztiksim, bet izrādās, ka šini pusē pārnācēju bažas veltīgas. Vācieši nevienu neaiztiek. Viņu likums, lai bēg no Krievijas laukā, kas vien vēlas un kam vien tur dzīve neiespējama. Jā, apbrīnojami vācieši. Latvijā tādus neesam dzirdējuši. Vēlāk gan sapratām, ka vācu nejaukā izturēšanās Kurzemē un Vidzemē ir ne tik daudz pašu vācu vaina, kā vietējo nekaunīgo baronu-vācbaltu uzvešanās sekas. Ukrainā tādu apdauzītu varmāku nav, un tādēļ nav arī neviena, kas valsts vācus sakūditu līdz tādai neciešamai pakāpei, kā okupētā Latvijā. Trii neticami, ar kādu laipnību vācu posteņi saņem katru ieceļotāju.

No vācu tuvākās pierobežas stacijas braucam uz Belgorodu, un no turienes vēl tālāk.

Laimīgi nokļūstam Charkovā. Laimīgi, bet... nepatīkami — Charkovā nav kur apmesties. Iet pie kādiem pazīstamiem latviešiem neērti. Laiks par daudz vēls — katrs būs devies pie miera. Klaiņājam pa ielām no vienas malas uz otru, bet brīvu vietu, kur pārgulēt, nevaram atrast.

Stāvoklis diezgan slikts. Ielās vācu patruļas. Baidīties no viņām nenākas, viņi nevienu neaiztiek. Bet patīkami nebūtu, ja kāds iedomātos par mums painteresēties un atrastu 100.000 karbovancus. Un ja mēs tā klaiņosim līdz rītam, katrā ziņā vērsīsim uz sevi uzmanību.

Laipnie Ukrainas okupētāji mūs tomēr paglābj. Pienāk kāda patruļa. Viņi vērojot, ka mēs, laikam, būšot iebraucēji un nezinot kur atrast apmešanās vietu?

Atbildam, ka Charkovā mums pazīstami vairāki solidi pilsoņi, bet vēlā laika dēļ negribam viņus traucēt. Gribam pārgulēt kādā viesnīcā, bet līdz šim neesam vēl nevienu atraduši, kur mūs ielaistu.

Jā, Charkovā tāds stāvoklis esot. Lielinieku vajāti, bēgot no Krievijas ļoti daudz ļaužu, kādēļ pilsēta esot pārpildīta. Te kādā šķērsielā gan esot viesnīca, kur brīvu istabu mēs atrastu. Tai tomēr esot ļauna slava... Bet pārgulēt jau varot.

Protams, gulēsim kaut vai samazgu bedrē, ja tikai tiekam zem jumta.

Sirsnīgi pateicamies jaunās Ukrainas varas sargiem, un pēc dažām minūtēm tiešām tiekam uzņemti viesnīcā.

Ceļā esam noguruši. Maskava, Kurska, lielinieku josla, demarkācijas josla, vācu iespaida josla, ceļojums līdz Char-kovai, klaiņošana pa ielām — viss tas ir pārpuļējis mūs fiziski un garīgi. Atpūta vajadzīga. Nepieciešami pamatīgi izgulēties. Tādēļ domājam gulēt kaut vai visu nākošo dienu, lai tikai izgulētu aizkavēto miegu. Ar tādu apņemšanos noliekamies katrs savā gultā, un, nepaiet ne mirklis, ka esam aizmiguši.

Tiešām, guļam kā nosisti.

Jau veselu pusstundu pa viesnīcu ārdās bruņoti vīri, bet mēs no tā neesam dzirdējuši itin nekā. Viesnīcā notiek kratīšanas. Kādi karavīri, vēl neredzētās formās, bļautas, klaigā, kliegz pilnās rīklēs un, nezin par ko, katram, kas še apmeties, draud un draud bez gala.

Mēs pamostamies tikai tad, kad šie nepazīstamie karotāji ķeras pie mūsu istabas durvju uzlaušanas.

Staprans steidzīgi pagricž durvju atslēgu un mūsu istaba pieplūst pilna neredzētiem cilvēkiem.

Es paskatos, un pirmais, kas man iezīmējas smadzenēs, ir Gogoļa varonis, ukraiņu neatkarības cīnītājs Tarass Buļba. Taisni viņa bilde pazib man atmiņā, kad ieraugu iebrucējus ar tādām pat gludi noskūtām galvām kā Tarasa Buļbas laika haidamākiem, kad iebrucēju skūto pakaušu vidū saskatu «čubas» — nenodzītu matu šķipsnas, kādas nēsāja senie ukraiņi agrākos laikos. Man ilgi nav jādodomā, lai saprastu, ka mums darīšana ar vietējās tautas armijas karavīriem. Lūk, kā! — ukraiņiem ir sava armija, savi, kā redzams, haidamāki.

Komiska gan liekas bravūra, ar kuru vakarējie, parastie krievu armijas karavīri cenšas izcelt savas «čubas», spilgti zilos formas tērpus un tādas pat zilās bikses — «županus». Tāda, laikam, esot ukraiņu tradicionālā kara forma un to viņi sev ieturēs arī jaunajos laikos.

Viss jau būtu ļoti jauki, bet kādēļ tik liels troksnis un kādēļ neko citu nedzirdam, kā vienīgi draudus un draudus? Iebrukums mūsu istabā ne ar ko neatšķiras no lielinieku varmācībām, kādas Padomju Krievijā sastopamas uz katra soļa.

Uzkrītoši savādi. Vāci, no kuriem visdrīzāk sagaidijām rupjības, ir tik pieklājīgi, viņu izturēšanās tik inteliģenta, bet pašu zemes ļaudis brutālāki par visneiecietīgiem lieliniekiem. Šis atklājums ir negaidīts.

Iebrucēji vienmēr vēl klaigā un bļausas, kamēr nonāk tik tālu, ka nupat, nupat mūs vedīs projām.

Iebrukums mums nācis tik negaidīts un tik dziļā miegā, ka sākumā mēs tā apmulstam, ka 5 minūtes nespējam izrunāt ne vārda. Nesaprotam, ko šie haidamāki no mums vēlas. Būtu vismaz runājuši. Bet nē. Vienīgi bļausas un draud. Liekas, piedzērušies.

Attapties mums grūti, sevišķi man, jo 100.000 karbovancu atrodas zem mana spilvena. Ja atrod, tad ej nu skaidro piedzērušiem cilvēkiem, lai naudu nenolaupa, bet atstāj. Varbūt paņems un pēdu slēpšanai aizraidīs mūs abus uz viņpasauli. Revolūcijas un pilsoņu kara apstākļos to praktizē bez izņēmuma visur.

Stāvoklis vairāk kā nepatīkams. Bet tad attopas Staprans. Viņš ierunājas kliegzējiem pretim un paskaidro, ka esam bij. Krievijas armijas virsnieki un laimīgi izbēguši no lieliniekiem. Esam devušies uz šejieni, lai rastu patvērumu kādā no pretlielinieciskām armijām.

To dzirdot, iebrocēju vadonis, acīmredzot, arī bijušās Krievijas armijas virsnieks, apmierinās un ar visu savu komandu pāriet klaigāt uz citām istabām. Mūs liek mierā.

Tad tāda, izrādās, ir ukraiņu armija! Nu, dzīvosim — redzēsīm. Bet mums ar Stapranu gan liekas, ka šādi armijas vīri savu valsti nenoturēs. Kad lai to darītu? Vai vienīgi zilie «župani» un matu šķipsnas pakausi, ja īstu karavīru nav? Agrāk bijām par to lietu citos ieskatos. Gods, kam gods nākas — zilo «županu» valkātājiem vēl ilgi jāmācās no svešiniekiem, Ukrainas okupācijas korpusa (vācu) karavīriem.

Turpmāk miegs satraukts, guļam slikti. Kaut kā tomēr līdz rītam nomocāmies. Tad pieceļamies, nomazgājamies un steidzīgi dodamies sameklēt Ukrainas latvieti Charkovā — Stengrevicu.

Kādēļ tieši viņu?

Tādēļ, ka Stengrevicu pazīstu kopš viņa uzstāšanās Maskavā, kādā nacionāldemokrātu partijas sanāksmē.

Sapulce bija sasaukta, lai tanī lemtu par latviešu pašnoteikšanos. Nēma dalību redzamākie partijas darbinieki. Un starp tiem — kā Ukrainas latviešu pārstāvis — Stengrevics.

Sanāksmē norisinājās interesantas debates. Līdz šim bija parasts latviešu jautājumos pieturēties pie autonomijas principa. Vismaz tā lietu nostādīja atklāti. Slepenībā, protams, jau labi sen pastāvēja ieskats: slikti nebūtu, ja Latvija būtu pilnīgi neatkarīga un patstāvīga. To atceros no kādas mazākas apspriedītes, kurā kāds dalībnieks, vēlāk Latvijā augsta persona, teica: «Es būšu Latvijas finanču ministrs.» Kad es šaubīgi pasmaidīju, tad nākošais ministra kungs iebilda: «Tu smeijies? Ja patīk Tevi iecelsim par kara ministri.» Lai nu paliek «iecelšana», bet zīmīgi tomēr bija tas, ka latviešos Maskavā pastāvēja sapņi par patstāvīgu Latviju. Bet uz ārieni paust to vēl neuzdrošinājās. Atklātībā Latvijas patstāvības prasība iesākās ar to brīdi, kad nacionāldemokrātu partijas sanāksmē, runātāju tribīnē, kāpa Miķelis Stengrevics.

«Mēs Charkovas un citi Ukrainas latvieši nepiekrītam nekādiem kompromisiem, bet Latvijas pašnoteikšanās jautājumos neatkāpsimies no prasības pēc pilnīgi neatkarīgas, patstāvīgas Latvijas.» Šādā garā bija ieturēta visa viņa runa, un vārdi «Ukrainas latvieši» un «patstāvīgā Latvija» atskanēja no Miķeļa Stengrevica mutes vairākas reizes.

Tāda atklāta uzstāšanās bija vēl mazliet neparasta. Maskavas latvieši, resp. nacionāldemokrātu partija, arī «Dzimtenes Atbalss» ļaudis līdzīgu domu izteikšanā pieturējās mērenības rāmjos, lai Latvijas jautājumu neiznestu pārāk uz ielas un tā nevajadzīgi radītu pašai lietai traucējumus.

Stengrevics šo taktiku nepazina. Bet bija labi arī tā. Izrādījās, ka Latvijas patstāvības ideju ir iespējams propagandēt pilnīgi atklāti. Neviens šoreiz neuzmanīja.

Stengrevicam bija nācies teikt vēsturiskus vārdus mazliet vēsturiskā momentā un tā bija pietiekoši, lai es šo cilvēku ieskatītu par tādu, kas izceļas no pārējiem. Pēc sanāksmes beigām mani ar viņu iepazīstināja. Nezinu, kā tas nācās, bet mēs ar Stengrevicu šinī pašā dienā iedraudzējāmies. Viņš uzaicināja mani pie pirmā izdevīgā gadījuma paciemoties pie viņa Charkovā.

Toreiz necerēju, ka man nāksies izmantot viņa viesmīlīgo piedāvājumu, bet reiz nu esmu šinī pasaules malā, tad patīkami atcerēties, ka te ir kāds pazīstams, pie kā varētu apmesties, sevišķi vēl tādēļ, ka tagad mēs ar Stapranu esam bezizejas stāvoklī. Vienīgā viesnīcā, kurā esam atraduši patvērumu, solās mūs nosist. Mūsu vienīgais glābiņš un cerība ir dūšīgais un viesmīlīgais liepājnieks — Miķelis Stengrevics.

* * *

Stengrevics dzīvo lielā Charkovas centra namā, kas pieder apdrošināšanas sabiedrībai «Rossija». Tā pazīstama arī Kurzemē un Vidzemē. Sabiedrības skārda tāfelītes, droši vien, vēl tagad stāv pienaglotas ne vienā vien latviešu mājā gan uz laukiem, gan pilsētās. Sabiedrībai īpašumi visās lielākās Krievijas pilsētās un sevišķi tie izceļas dienvidus Krievijas metropolē Charkovā. Stengrevics, cik noprotam, ir šīs sabiedrības darbinieks, tā tad iekārtojies teicami. Domājams, ka tādām vīram nenāksies grūti mums izpalīdzēt. Viņa vietējo apstākļu pazīšana būs pietiekoši plaša, lai mēs iegūtu vajadzīgo informāciju mūsu uzdevuma veikšanai.

Neesam maldījušies. Stengrevica paspārnē tiekam uzņemti necerēti sirsnīgi. Mūsu jaunais draugs savā viesmīlībā pārspēj katru citu, kam vien kādreiz, varbūt, gadas tādus ciemiņus uzņemt, kādi esam mēs. Novārguši, neizgulējušies, neēduši, ceļā notašķījušies — kam gan šādi viesi nebūtu nasta?

Bet pie Stengrevica tas citādi. Uz galda parādās šņabis, šķiņķis, desas, sviests, baltmaize, rupjmaize un daudzi citi gardumi, par kuriem Maskavā neviens vairs neticēja, ka tādus pasaulē var atrast.

Atspirdzināties tiktāl, ka varam izstāstīt visas savas bēdas un krustus, kādus mums uzlikusi Maskava. Stengrevicam var uzticēties. Ar viņu varam runāt par visu, kas attiecas uz jautājumu par lieliniekiem un pret vāciem, šiem kopējiem nākošās Latvijas lietas bojātājiem.

Pietiek pāris vārdu, lai Stengrevics savu pretimnākšanu apsolītu visur un katrā lietā.

Ar viņa palīdzību dažu dienu laikā mūsu karbovanci kādā bankā ir apmainīti pret Maskavas naudu.

Vēl vajadzīga tikai informācija par vietējiem apstākļiem, par vietējo politisko situāciju.

Arī te mums labāko sākumu dod Charkovā ilgus gadus dzīvojušais komerciālais un sabiedriskais darbinieks, kādu Stengrevicu pazīst plašā, nevien Charkovā, bet vēl arī citu pilsētu sabiedrība.

Un tad mūsu zināšanā jau atrodas šādas lietas:

1. Dienvidus Krievijas Ukrainas daļā pastāv Ukrainas valsts ar hetmani Skoropadski priekšgalā.
2. Šī valdība balstās uz lieliem zemju īpašniekiem.
3. Plašākā zemniecība, kā arī strādniecība šādu muižnieku virskundzību neatzīst.
4. Hetmaņa vara balstās vienīgi uz vācu okupācijas karaspēku.
5. Vācu atbalstīta dibinās ukraiņu armija, kādu mēs redzējām viesnīcā, haidamāku izskatā.
6. Armijas dibināšanas priekšgalā, kā viens starp citiem, stāv mans bijušais Krievijas korpusa komandieris Volkobojs, jeb Volkobojevs.
7. Armijas formēšana ukraiņiem neveicas.
8. Ukrainas teritorijā darbojas pretvaldības-pretvācu partizāņi, no kuriem dažas nodaļas tik spēcīgas, ka baidās viņus aiztikt nevien haidamāki, bet arī vāci.

9. Ārpus Ukrainas robežām, Donā un Kubanā, darbojas Korņilova un Aļeksejeva saformētā brīvprātīgā pretlielinieciskā armija un

10. Šīs armijas pārstāvis Ukrainā skaitās mans bij. Krievijas armijas divīzijas komandieris, franču dzimtas barons Bodē.

Šādu informāciju es uzskatu par pietiekoši vērtīgu, lai nekavējoties steigtos uz Maskavu un saņemtu tālākas instrukcijas. Jādomā, ka Maskava vēlēšies vācu un viņiem draudzīgo hetmaņa valdību ārdīt. Ja nevēlēšies to lielinieki, tad pretlielinieciskā pretvācu Savinkova-Brieža organizācija nekavēsies ne minūti izmantot manu informāciju, un manus iespējamus sakarus ar tādiem svarīgiem faktoriem, kādi ir Ukrainas jaunformējamo spēku vadība un Korņilova-Aļeksejeva armijas pārstāvniecība.

Ja mans korpusa komandieris, uzņemdamies armijas formēšanu vāciskā Ukrainā, nosvēries par labu vācu orientācijai, tad Korņilova-Aļeksejeva pretlielinieciskā armija, kā domāju, noteikti strādā uz sabiedroto platformas. Mans divīzijas komandieris pretēji korpusa komandierim ir pretvācu orientācijas cilvēks, un viņa politiskā līnija atbilst mūsu Maskavas pretlielinieciskās organizācijas politiskiem uzskatiem, kādi man zināmi jau no dienas, kad Briēdis mani brīdināja Maskavas mezgla kravu sastrēguma jautājumā. Ģenerālim Bodē katrā ziņā būs pa ceļam ar Savinkovu un Briēdi.

Man jāsteidzas. Jābrauc uz Maskavu ja ne šodien, tad rīt. Ilgāk kavēties es nedomāju.

Pasaku to Stapanam un mēs norunājam, ka es braukšu, bet viņš paliks te izpētīt tuvāk vietējās sadzīves jautājumus.

* * *

6. A. Erdmanis. Čikaļinī. Barons Bodē.

... «Es atstāstu Erdmanim par manām Ukrainā uzietām, varbūtējām iespējām...

... «Kā?» viņš izbrīnā uzsāk: «Bīrzem (Erdmanim) esmu nodevis ļoti lielas naudas summas»...

... «Maksājiet savam kasierim kaut vai 50%», es saku Stengrevicam. «bet karbovanci ir jāsamaina un lieta jānoklusē»...

... «Aiziet vēl maisīgs zelta un trīs kilo sacharina...»

Belgoroda. Robeža. Demarkācijas josla. Vēlreiz robeža. Kurska — un esmu atkal Maskavā.

Steidzos pie Erdmaņa. Nododu viņam 75.000 rubļus un vaicāju, kā klājas tagad Maskavā.

Maskavā viss pārvērties. Briedis ar saviem cilvēkiem aizbraucis. Pa manas prombūtnes laiku notikuši apvērsumi Volgas pilsētās. Viņos ņem dalību Savinkova organizācija, ņem dalību sabiedrotie un čehoslovaku korpuss. Gar Volgu dibinot pretlieliniecisko pretvācu fronti. Apvērsums mēģināts arī Maskavā. Sācies tas ar grāfa Mirbacha nošaušanu. Grāfu pieveikuši kreisie sociālrevolucionāri — Blumkins un Aleksandrovičs, čekisti, Dzeržinska palīgi. Apvērsumu sarīkojuši kreisie sociālrevolucionāri, izlietojuši paša Dzeržinska iestādes sevišķiem uzdevumiem paredzēto uzticamības pulku, ar pulka komandieri Popovu priekšgalā. Maskavas mēģinājums apspiests.

Saku Erdmanim, ka man svarīgas ziņas organizācijai. Tās gribu nosūtīt Briedim.

Neesot vajadzīgs, man atbild. Visu kārtojot viņš. Briedis atstājis viņu Maskavā tieši tam nolūkam, ja te apstākļi prasītu rokas, kas spētu rīkoties.

Kāds iemesls man šaubīties? Briedis organizācijas jautājumos mani pie Erdmaņa ir noraidījis bieži vien jau agrāk. Pilnīgi loģiski, ka aizbraucot tas pilnvarojis šē parīkotiē tādu lieliem sakariem apveltītu vīru kā Erdmani.

Es atstāstu Erdmanim par varbūtējām iespējām Ukrainā.

Esot ļoti teicami, nopriecājas Erdmanis. Lieliniekiem Ukrainā, vācu aizmugurē, jau pastāvot savas dumpinieku nodaļas. Vācu jautājumos tagad kā lieliniekiem, tā pretlielinieciskām organizācijām, kas turas pie sabiedroto orientācijas, esot pilnīgi vienādas intereses un vienādi mērķi. Ir lieliniekiem padomā vācus no Ukrainas izsēdināt laukā, ir Savinkova organizācija tiecoties pēc vācu sakaušanas. Viņam, Erdmanim, skaidrs — arī bez Brieža teikšanas, — ka manas iespējamās pazīšanās vācu aizmugurē nav nevērtībai atstājamas, bet izlietojamas, lai strādātu pretvācu virzienā tur, kur tas pietams. Īsāk un noteiktāk — Erdmanis ar mani vienos prātos, ka uz Ukraini man jādodas atpakaļ tūlī. Kaut vai mani uz turieni sūtītu paši lielinieki.

Labi. Es piekrītu. Lai sūta kaut vai lielinieki.

Gar Volgu dibinās fronte. Es to zinu skaidri, bet vai par to sīkāk informēti pretlielinieciskie spēki, kurus reprezentē mans bijušais divīzijas komandieris Bodē, man nav zināms.

Bez tam, no lielinieku laikrakstiem spriežot, jaunās frontes dibinātājiem dažās vietās, liekas, neveicas.

Man jāsteidzas uz dienvidiem, jāuzņem sakari un tieši tādi, kādus man var dot brīvprātīgo armijas pārstāvis, ģenerālis-leitnants barons Bodē, vecais pretvācu cīnītājs jau sākot no Mazuru ezeriem.

Es prasu Erdmanim, kur ņemšu naudu ceļam.

Tā būšot viņa darīšana. Viņš došot man līdz 120.000 karbovancus. Tos atkal lai samainot un pāri palikušo, t. i. summu virs 90.000 rubļiem, lai paturot ceļojuma izdevumiem. Pārējo lai atsūtītu atpakaļ.

Maza gan palīdzība, bet ko lai citu iesāku? Tielēties ar Erdmani negribu. Pazīstu viņu kā cilvēku, kam miljonu netrūkst, bet kas draugiem, saviem līdzstrādniekiem, nekad vairāk par 500 rubļiem nedod. Pats esmu redzējis Erdmani noraujam no savas guļas vietas palagu un parādām zem tā gultas maisu pieblīvētu pilnu naudas. To redzēju pirms manas pirmās aizbraukšanas uz Ukrainu. Erdmanis tad stāstīja, ka

šeit redzamā nauda esot vēl tikai nieks, salīdzinot ar to, kādu viņš sagādājis organizācijas vajadzībām.»

Burtnīcā par naudas lietām Erdmanis raksta šādi:

«Autors sagādā organizācijai līdzekļus miljonus.»

Turpat, kādā citā vietā, attiecībā uz to pašu, viņš raksta:

«Man jāsaka, ka pelnot organizācijai vajadzīgos līdzekļus, es biju spiests spēlēt starpnieka lomu starp banku komisāriem un noguldījumu īpašniekiem. Par to es saņēmu prāvas procentes. Bez tam es no lieliniekiem uzpirku citas naudas un pasta zīmes, un, tās pārdodot uz ārzemēm, ieguvu vajadzīgos miljonus pabalstu izsniegšanai tiem organizācijas locekļiem, kas nebija Padomju dienestā. Tās bija summas, kas pēc aprēķina zeltā sastādīja miljonus.»

Kur palikušas visas Erdmaņa lielās naudas summas? Pašā organizācijā gan neesmu neko citu dzirdējis, kā gaušanos par sliktiem materiāliem apstākļiem. Brieža ļaudīm, piemēram, uz Jaroslavļu braucot, caur virsleitnantu Krēšliņu, apvērsuma neizdošanās gadījumā, organizācija varējusi paredzēt tikai 2000 rubļu.

Vai lielāki līdzekļi būtu rezervēti citur, citiem nolūkiem?

Redzams, ka naudas sadalīšanā Erdmanim ir savas zināšanas, uz kādām, mēs, mazākie organizācijas locekļi, pretendēt nevaram.

Arī šoreiz, kad redzu, ka manam mākošam ceļojumam var palikt pāri labākā gadījumā 20.000 rubļi, es zinu, ka man jāiztiek. Protams, lieta kā tāda patī cietīs, bet vai nu es kāds angļu Laurens, vai kāds nākošais Napoleons? Aizbraukšu, informēšu brīvprātīgo armiju par iekšējo cīņu, un lūgšu, lai spiež visas atsperes gan savās mājās, gan ārzemēs pretlielinieciskā spiediena pastiprināšanai. Būšu to paveicis — būs labi.

Norunājam ar Erdmani, ka pēcnākošā dienā saņemšu naudu un dokumentus ceļam.

Priecājos par visu priekšā stāvošo, priecājos par radušos iespēju pastrādāt, lai cīnītājiem jaunā frontē palīdzētu no ārpuses.

Pēc grūta ceļojuma patīkami atpūsties. Nākošā dienā, kā norunāts, ierodos pie Erdmaņa.

Bet ko darīsi Erdmanim? Viņam atkal sava zināšana.

Naudu dot vēl nevarot, dokumentu vēl neesot, un ar braukšanu mazliet jānogaidot. Lai paciešoties dažas dienas.

Saku, ka draugiem ārpus Maskavas — kāds enerģiskāks spiediens no brīvprātīgo armiju vai pat sabiedroto puses būtu vairāk kā nepieciešams.

Tā tas arī esot, bet man tomēr jāpaciešoties.

Gaidu. Gaidu dienu, gaidu divas, gaidu trīs. Gaidu nedēļu un nogaidu divas. Un tikai tad Erdmanis man visu sagatavojis un nosaka vakarā izbraukt.

Šo laiku esmu dzīvojis kādā Maskavas vasarnīcu rajonā — Caricinā. Janka, kā jau lielnieku spēka vīrs, uz ordera pamata šeit saņēmis lielāku vasarnīcu ar visām mēbelēm, kur tad bez viņa nācies novietoties arī man. Gadās, ka šie bieži vien apmetās viens otrs no mūsu kopējiem paziņām. Sestdienās kādreiz sabrauc cilvēku piecpadsmit.

Arī šodien sestdiena, un uz vasarnīcu, paredzams, viens otrs atbrauks. Man tomēr jādodas ceļā. Iesaiņojis savus 120.000 karbovancus, palieku līdz vilcienam Maskavas dzīvoklī, Bristoles viesnīcā. Vakarā sēdīšos vilcienā, — tas tā norunāts un nolemts.

Bet tad pienāk man kāda ziņa. Kāda savāda, kāda neparedzēta ziņa, ka nezinu ko nu darīt. Janka man pasaka, ka šovakar pie viņa vasarnīcā viesošoties kādi augstāki lielnieki un to starpā — kas? — pats Čikaļinī.

Šovakar Janka būs kopā ar cilvēku, kurš parakstījis manus dokumentus, kurš kopā ar Erdmani ir galvenie vadoņi vācu aizmugures izlūkošanā un «partizāņu» kustības atbalstīšanā vācu okupētā Ukrainā.

Cik labprāt es gribētu šo cilvēku redzēt. Viņš, no vāciem slēpjamais, savā darbā noslēpumainais Trocka štāba uzticības vīrs, mani intriģē vairāk kā izdaudzīnātie Erdmaņa miljoni. Pa galvu man griežas visdažādākās domas, un es saku sev: Erdmanis it kā strādā, naudas viņam netrūkst. Bet tikpat

labi es vēroju, ka neizprotams ir viņa skopums tur, kur nauda ir nepieciešami vajadzīga. To redzu tagad pie sevis. Volga gaida palīdzību. Es tādu, kaut nelielu, varbūt, varētu panākt, bet Erdmanis, neko tuvāk nepaskaidrodams, bez kāda man zināma motīva, notur mani Maskavā veselās divas nedēļas. Es nepielaižu varbūtību, ka viņš rīkojas kādā ļaunprātīgā nolūkā. Ja viņš to vēlētos, ja viņam būtu padomā manis nobīdīšana pie malas, tad Erdmanim priekš tā būtu daudz vienkāršāki līdzekļi. Ļaunprātības nav. To es redzu. Bet kāda kombinācija visā šinī vilcināšanā slēpjas. To es vēroju. Un kādēļ lielā skoposšanās ar naudu? Visu kopā saņemot un pārliedot, turpmāk nolemju nepaļauties Erdmaņa gudrībai vien, bet attiecībā uz strādāšanu organizācijas mērķu sekmēšanā, rīkoties pēc sava saprāta, kā to bieži esmu darījis līdz šim.

Braukšanu šovakar atlieku un dodos uz Caricinu. Gribu tikties ar Čikaļinī un gribu viņam jautāt tuvāk par darbiem vācu aizmugurē. Es nesaprotu, kā var gribēt, lai ienaidnieka aizmugurē, tik lielā platībā (gandrīz kā Francija!) cilvēks strādātu un veicinātu tik atbildīgus pasākumus ar 20.000 rubļiem. Es esmu pārliecināts, ka šinī ziņā lieta nav tīra. Vēl tālāk man rodas pārliecība, ka te sākas augstākās pakāpes avantūrisms. Mani māna. Un reiz tas tā, tad gribu uz to reaģēt. Gadījums man tagad nācis kā Dieva sūtīts. Pie Jankas, šovakar, sadabūšu lietai galus.

Caricinā iebraucu pavēlā vasaras vakarā. Jankas viesi visi sabraukuši. Viņi gan ar vasarnīcas iemītniekiem aizgājuši kopējā pastaigā. Vasarnīca tukša.

Man augšā maza istabiņa. Iešu atlikšos, atpūtīšos, kamēr viesi atgriezīsies.

Pēc laiciņa tos sagaidu. Viņu veseli četri, vai pieci. To starpā, bez Čikaļinī, kāds augstāks komisārs — Pētersons. Visi, kam liela vara, visiem tiesības par cilvēku dzīvībām.

Bet vai man pirmā reize, kad skatos lielinieku lauvās rīklē?

Es vēroju Čikaļinī. Viņš, kā sapīcis, kā draudošs, nopietns un nekustīgs, patumšu seju, neliela auguma vīrelis, sēž vasarnīcas kopējā zālē nostāk no visiem citiem.

Pārējiem radusies interese pret vasarnīcas klavierēm. Sabiedrībā ir arī sievietes, ir arī kāds, kam zināšanas klavieru spēlē. Puiši grib padejot, meitas arī. Viens spēlē klavieres, pārējie dejo.

Uz ātru roku improvizētā «ballē» nepiedalās vienīgi Čikaļiņi un... es.

Čikaļiņi sēd kā sālsstabs. Es viņu neizprotu un tādēļ palieku strupceļā, kā iesākt ar viņu sarunu. Redzu Čikaļiņi tik bargu, nepieietamu, ka sāku jau baidīties, vai tikai esmu pareizi darījis, iedomādamies ar viņu runāt. Vai «nenošaušu buku», ja došos viņam pazīstams.

Esmu lielā nezināšanā un nevaru izšķirties.

Esmu jau vairākas reizes izgājis cauri dejas zālei, un vienmēr palieku Čikaļiņi neuzrunājis. Pasveicinājis viņu arī neesmu, tāpat kā pārējos lieliniekus. Ko man viņiem rādīt niķus, domāju. Labāk turēšu sevi tādā iedomībā, ka lai saprot «mērīšanu no augšienes». Lai viņi saprot, ka neesmu nekāds mazajais. Arī es esmu «sastāvējis Aralova dienestā». Kādēļ viņiem ierādīt, ka tos uzskatu par augstākiem? Tādēļ turos tā, it kā tie man bijuši — nebijuši. Tas līdz.

Lielie vīri pienāk klāt paši un stādās priekšā. Vienīgi Čikaļiņi sēd kā sēdējis.

Vai viņam no manis bailes? — varētu jautāt kāds no sāniem. Tāda tā situācija izskatās.

Kad esmu sevi šīvakara sabiedrībā vajadzīgi ielaikojis, uzeju augšā savā istabā. Še britiņu padomāju un sakoncentrējos sevī. Tad ar ciešu apņemšanos panākt savu, droši un pārgalvīgi nonāku lejā un eju pāri zālei — tieši pie Čikaļiņi.

Pieeju viņam klāt un noteikti, varbūt pat asi, atrunāšanos nepieļaujoši, uzrunāju:

«Biedri Čikaļiņi, es vēlos ar jums runāt.»

Un tavu patīkamu pārsteigumu! — Vēl krasāk un noteiktāk man atbild uzrunātais:

«Lūdzu, esmu jūsu rīcībā.»

Neviena vārda vairāk. Nekā lieka arī no manas puses.

«Lūdzu pie manis, manā istabā, augšā,» aicinu Trocka štāba izlūkošanas vadītāju, Erdmaņa kompanjonu.

Un atkal ne vārda vairāk. Es pagriežos un dodos pāri zālei uz koridoru, no kurienes ved trepes uz istabām augšējā stāvā.

Bez kādiem iebildumiem Čikaļinī seko. Vienīgi nonākot pustumšā koridorī, viņš neuzkrītoši iebāž roku bikšu kabatā. Redzams, paņēms savu revolveri aiz spala. Viņš grib būt uzmanīgs, lai to neievestu kādās lamatās. Šis šaubas es redzu, bet neliekos par tām zinīs.

Esam istabā. Aiztaisu durvis un ar «lūdzu» parādu viņam krēslu.

Čikaļinī visam tam padodas bez ierunām. Viņš atstāj hipnotizēta cilvēka iespaidu. Baidos, kas būs tālāk. Tomēr iesāktais jāturpina.

Piesēstos pie galda blakus Čikaļinī, un tad, lēnām viņu pētoši uzskatot, velku laukā no kabatas savu kabatas grāmatiņu.

Tanī atrodas kāds dokuments.

Lēnām, savu līdzlūkotāju intriģējoši skatīdams, es ņemu laukā papīru, attaisu vaļā, nolieku uz galda, noglāstu rokām, lai izlīdzinātu, un tad pagriežu pret Čikaļinī.

«Biedri Čikaļinī, vai tas jūsu paraksts, vai nē?» pārsteidzu viņu ar negaidītu jautājumu, rādītāja pirkstu pielicis pie dokumenta.

«Jā,» viņš atbild, «paraksts mans.»

«Tādā gadījumā,» savu lomu turpinot, es nu jau viņam pa pusei brīdinoši, pa pusei pārmetoši šaku: «ko nozīmē sūtīt uz Ukrainu darbiniekus, nenovēlot tiem nekādus naudas līdzekļus.

Pagājušo reizi es braucu un naudu man iedeva tikko dzelzceļa izdevumiem. Atkal šovakar man uzdots braukt, un atkal manā rīcībā paliek ne vairāk kā 20.000 rubļu. Vai gribiet, lai es tur aizbraucis strādāju, jeb lai neko nevcicis blandos pa dzelzceļiem?»

Savā Čikaļinī eksāminēšanā esmu aizrāvies un jautājums man iznāk jau stipri neiecietīgs.

Kas zin, vai Čikaļinī vairs turpmāk ar mani runās. Vai viņam nebūs izdevīgāk tādu savā visu zināt gribēšanā neatlaidīgu «sūtni» no «posteņa» aizvākt?

Tomēr nē. Taisni otrādi.

Čikaļinī var redzēt, ir pārsteigts no mana atklājuma. Viņš ir uztraukts, nevis par manu ielaušanos viņa dienesta noslēpumos, bet gan par Erdmaņa sīkstumu.

«Kā?» viņš izbrīnā uzsāk: «Bīrzem esmu nodevis ļoti lielas naudas summas. Bet,» viņš vēl piemetina, «reiz nauda jums vajadzīga, atnāciet pie manis — es jums iedošu.»

Mūsu saruna ar to izbeidzas. Cik ātri, cik vienkārši. Tiešām, vai tik lielai lietai, kā vācu spēku ārdīšanai, lieliniekiem varētu naudas aprūkt? Reiz Trocka štābs pie tā ķēries, tad līdzekļu trūkums nav domājams. Tādēļ arī paša Čikaļinī rokām naudas lietās jābūt pilnīgi brīvām.

Mans paredzējums, ka Erdmanim padomā arvien «savas zināšanas», ir izrādījies par pareizu.

Viesi paliek Caricinā pa nakti, un, domājams, Maskavā atgriezīsies tikai rīt. Tad arī varēšu iet pie Čikaļinī.

Otra diena pienāk, bet viesi neizklīst. Čikaļinī iesāk dzert. Bet reiz kārtīgs metējs uzņem «plostu», tad normālais laiks viņa ceļam ir trīs dienas.

Čikaļinī, laikam, palaistu arī vēl vairāk, bet pārējie viņa līdzbraucēji to attur, un tas savu «plostu» «nolaiž» divās dienās.

Otrdienas rītā lielie vīri sēstas automobilī, lai dotos uz savām darba vietām.

«Beidzot» — es nodomāju un arī gatavojos uz braukšanu. Domāju doties uz staciju.

Lielinieki mani tomēr nelaiž. Lai sēžot viņu mašīnā.

Iekāpju. Mani nosēdina vidū. Pa lieliniekam katrā pusē un divi pretim.

Auto joņo īsti komisāriskā ātrumā. Gluži tāpat kā kādreiz matrožu pavadībā, kad veda mani no jātnieku divīzijas štāba uz Maskavu, pie Muralova. Tad biju gan apdraudēts tikt izsviestam no auto, bet šoreiz sēžu drošāk un ērtāk par kuru

katru pārējo. Šoreiz mašīnai ir arī virsbūve un mīkstie sēdekļi. Sēžu kā kungs un skatos, kā joņojot, mums aiz muguras, veļas putekļu mākonis. Tāds, ka cauri redzēt nevar!

Maskavā būsīm drīz.

Bēt tad iešaujas prātā — kā būs, kad notiksim galā. Uzmācas doma, kas zin, vai bija labi, ka runāju ar Čikaļiņi. Neko aizdomīgu gan neesmu novērojis, bet kas garantēs, ka kādam no lieliniekiem nav ienācis prātā manu uzticību apšaubīt. Divas dienas ir pietiekošs laiks, lai tādu, kā mani, novērotu un manī saskatītu vismaz bijušo virsnieku. Pietiek jau ar to vien, lai kādam būtu iemesls paņemt mani uz garāku «novērošanu». Kas lai zin, vai tikai Čikaļiņi divās dzeršanas dienās nebūs sarunājis ar pārējiem parīkoties ar mani citādi? Kādēļ gan viņi tik neatlaidīgi pastāvēja, lai es braucot viņiem līdz?

Bet vai neesmu uz pulvera mucas jau kopš 1914. gada? Un vai šīnī savādā, pastāvīgā baiļu stāvoklī par manas personības atklāšanu, neesmu pie lieliniekiem jau veselus sešus mēnešus? Tas ir pietiekošs laiks, lai cilvēks pieradinātos pie mucas degļa, kā pie ikdienas.

Nokratu uznākušo nervozēšanu un palieku pie savas vecās devīzes: reiz esi iejūdzies, tad velc.

Pie tā palieku arī tad, kad Maskavā iebraukušu, mani no auto izlaiž un Čikaļiņi, pretēji maniem paredzējumiem, man pasaka, ka šodien viņam neesot laika, lai nākot rīt.

Iespējami, ka viņš, varbūt, nodomājis savākt par mani kādas tuvākas ziņas. Jādomā, viņš apvaicāsies Erdmanim, jeb to, varbūt, pat ņems priekšā par sīkstumu. Tādā gadījumā Erdmanim pietiekoši daudz iespēju mani pazudināt.

Grūta man šoreiz nezināšana, un es labprāt no Čikaļiņi apmeklēšanas atteiktos, lai tikai vēl visu grieztu par labu. Bet atkal: reiz esi iejūdzies, tad velc!

Čikaļiņi adrese man pierakstīta, bet atrast māju no galvas nezinu. Paņemu ormani. Tas ceļu zin un mani aizved. Lieku viņam pagaidīt un dodos pa kāpnēm uz elegantās savrupmājas parādes durvīm. Piedauzu, bet nekādas atbildes nesaņemu.

Dauzu jau stiprāk, kamēr mani, beidzot, ielaiž. Ielaiž pats Čikaļinī. Rīta svārkos. Samiegojies. Aicina iekšā.

Ejam kamēr nonākam kādā mazākā istabā. Tai vidū rakstāmgalds un pie sienām kaut kādi skapji. Acīmredzams, kabinets. No šejienes ved durvis uz kādu citu istabu.

Esmu sekojis pa pēdām Čikaļinī līdz šejieni, un kad viņš no kabineta dodas uz nākošo istabu, es eju viņam līdzi. Domāju, viņš mani vedīs turp, kur mēs nokārtosim savas naudas lietas.

Bet tikko speru soli pāri sliekšnim, man jāatraujas atpakaļ. Nākošā istaba ļoti liela, līdzīga zālei, un viņas otrā galā, kaktā pa kreisi, Čikaļinī gulta. Tā tad istaba aiz kabineta ir guļamistaba.

Nebūtu jau nekā sevišķa atrasties guļamistabā, ja ne kāda savāda bilde.

Čikaļinī gultā es ieraugu puskaulu sievieti. Arī to varētu uzskatīt par ciešamu, bet šoreiz, lūk, vēl ir cita nepatīkama sagādīšanās — tā ir ventspilniece Milda F.

Un atkal cik nepatīkami: viņa pazīst mani un, ja vien tagad gribēs, tā pastāstīs Čikaļinī manu virsnieka stāžu un tad, kas zin, ar ko beigsies visa mana «karjēra».

Es atraujos atpakaļ un palieku kabinetā viens. Gaidu, kas notiks.

Bet ventspilniece, kaut gan lielnieka mīļākā, nav tomēr nodevēja. Atgriežas Čikaļinī un, ne vārda nerunājis, atslēdz rakstāmgalda skapīšus pa kreisi un pa labi. Uz guļamistabu, izrādās, viņš gājis pēc atslēgām.

«Cik naudas jums vajadzīgs?» Bez kādiem ievadiem un bez liekas plāpāšanas noprasa Čikaļinī.

«Jo vairāk, jo labāk,» atbildu. «Darba Ukrainā daudz un ar sikumiem eksperimentēt nav nozīmes.»

«Tad ņemiet cik vēlaties,» viņš piekrīt un, piegājis pie skapīšiem, krauj laukā uz galda naudas pakas.

Skatos — atkal tie paši karbovanci, kādus ar Stapanu saņēmām no Erdmaņa.

Nokrāvis desmit pakas, katrā pa 50.000 karbovancu, Čikaļinī noprasa: vai pietikšot?

Atbildu, lai dod man karbovancu mazāk, bet to vietā labāk kādu citu valūtu, varbūt Krievijas naudu, jo Ukrainā tāda derīga, un īstenībā vieglāk apgrozāma nekā karbovanci. Es negribu spekulēt un man nav liela patika tērēt laiku ar karbovancu mainīšanu.

Čikaļinī pret to neko neiebilst, un noprasījis, cik vajagot no šīs naudas, sāk skaitīt tā saucamo domes naudu.

Uz labu laimi saku viņam ka 40.000 pietiks.

Labi. Lai ņemot.

Rakstāmgalds-naudas skapis noslēdzas un Čikaļinī aiziet uz savu guļamistabu, atstādams uz galda 500.000 karbovancu un 40.000 domes rubļu. Liekas, viņš uzskata savu lietu ar mani par nokārtotu.

Brītiņu pagaidījis, redzu, ka tas atpakaļ nākt nedomā. Savāds cilvēks! Tādu redzu pirmoreiz.

Vislabākais tagad būtu paņemt naudu un aiziet, lai liktu viņu mierā. Bet pusmiljons karbovancu un 40.000 rubļu tā ir paka, ko pa kabatām salikt nevar. Nauda man jāsatin vismaz kādā papīrā un jāapsien ar auklu. Kā citādi lai iznesu to laukā, un kā lai aizvedu uz savu viesnīcu?

Gribu jau saukt, lai Čikaļinī panāk atpakaļ. Bet viņš, vērojot manu kavēšanos, atgriežas pats un, jautājoši manī paskatījis, saka, lai dodoties vien projām.

«Bet, biedri Čikaļinī,» es turos viņam pretim, «kā lai es aizeju, ka man nav nekā kur naudu ielikt? Dodiet man vismaz kādu vecu laikrakstu.»

«Laikrakstu?» viņš nevižīgi novelk, un, mazliet savās domās pakavējies, piemetina: «Mana laime ir laikrakstus nelasīt.»

Man tomēr liekas, ka Čikaļinī laime ir vēl lielāka. Viņš laikrakstu lasītu ar lielām grūtībām.

Veca laikraksta, ne arī kāda cita papīra Čikaļinī rezidencē nav. Ar lielām pūlēm tas sameklē man lāpāmos diegus.

Neko darīt. Kaut kā savus karbovancus sasienu un līdz ormanim tieku. Aplāti viņi nav un līdz Bristoles viesnīcai es braucu ar veselu vezumu vaļējas naudas.

Viesnīcā sakravāju to ceļa somā un nodomāju pie sevis: šādas somas Erdmaņa gultā ietilpst vismaz sešas. Tā tad zem viņa palaga vismaz trīs miljoni karbovancu.

* * *

No Maskavas aizbraucu tanī pašā dienā. Viss norit kā parasti. Ceļa apstākļus pārvaldu pilnīgi.

Laimīgi nonāku līdz demarkācijas līnijai. Līdzī man čemodāns.

Bet tikko speru soli uz zemes, kas iztaisa šo līniju, satieku Staprānu. Un tikko mēs sasveicināmies, mūs ielenc sarkanarmieši.

Staprāns visu laiku dēdējis Čarkovā un gaidījis mani atgriežamies. Gaidījis līdz apnīcis, un nu devies uz Maskavu mani meklēt. Esot paredzējis, ka ar Erdmani galā netikšot un tādēļ braucis man palīgā. Tagad, mani satīcis, labprāt griežoties atpakaļ, tikai... kam gan vajadzīgas šitādas kratīšanas?

Sarkanarmieši nikni, plosās kā negudri. Nonāk pat tik tālu, ka nupat nupat ķersies klāt manai karbovancu somai.

Tas jau par traku! Ja atradīs naudu, mums klāsies slikti. Labākā gadījumā savu divīzijas komandieri ieraudzīšu pēc kāda mēneša, bet gribētos viņu satikt jo ātrāk, jo labāk.

Sarkanarmiešu tik daudz, ka izejas neredzu. Tomēr stāvokli glābj Staprāns. Viņš, aizbraucot no Čarkovas, paņēmis līdzī mārciņas piecas saldumu, paņēmis tādas konfektes, kādu Maskavā nav. Sarkanarmieši jauni puikas un Staprāns domā, ka tādi no konfektēm neatteiksies. Un tiešām, kad viņi ierauga Staprānu dalam savu «provīziju», visi uz konfektēm sakrīt kā mušas uz medu.

Kamēr Staprāns dala saldumus, mans braucējs zemnieks jau aizbraucis ar naudas somu labā gabalā. Tas nav no vakarējiem, zina ko vajag.

Karbovanci glābti, bet sarkanarmieši mūsu draugi. Taisāms jau doties pa pēdām mūsu zirdziniekam, bet tad, kā gadījies, kā ne, — viens sarkanarmietis aizturējis un pieved pie pārējiem kādu vīru ar lielāku paku padusē.

Sarkanarmietis grib redzēt, kāds pakas saturs, bet vīrs, viņas Ipašnieks, paku rādīt atsakās.

Redzu, cilvēks nonācis ļoti riskantā stāvoklī. Jādara viss iespējama, lai robežas pārgājēju glābtu. Pēc konfliktiem sarkanarmieši tādi kā mīļgāki. Skatos un vēroju, kurš no viņiem vecākais. Tādu saskatu. Piegājis pie tā, pavedu viņu nedaudz nost un saku:

«Tas cilvēks ir «mūsējais» un vācieši to nedrīkst zināt, tādēļ gādāji, lai par viņu nezīn arī jūsu karavīri.»

Iespaidis paliekošs. Uz pārceļotāju uzkritušie jaunekļi tiek aizvākti.

Cilvēks ar paku padusē aiziet savu ceļu tālāk. Viss noritējis teicami.

Pievakarē mēs ar Stapranu jau esam drošībā, Belgorodas-Charkovas vilcienā.

Charkovā iebraucam vēlā vakarā. Gluži kā pirmo reizi. Bet nu vairs pa ielām nav jāklaiņo. Šoreiz ejam tieši uz Stengrevica dzīvokli.

Nododu karbovancus Stengrevicam, lai par zināmām procentēm viņš tos iemainītu citā valūtā.

Paši ar Stapranu visu dienu esam aizņemti pārrunās par notikumiem gan pie Volgas, gan Maskavā, gan Ukrainā vispāri, gan Charkovā atsevišķi.

Pēcpusdienā pārnāk mājās Stengrevics, priecīgs ka bankas kasieris karbovancus pieņēmis un apsollījis mums vajadzīgo naudu apmainīt. Tiktāl nu esot labi, bet esot vēl arī kas ļauns. Viņu esot sameklējis kāds nepazīstams kungs, kas arī no savas puses piedāvājis viņam apmainīšanai pret krievu naudu lielāku summu karbovancu. Stengrevics sabijies un noturējis šo priekšlikumu par provokatorisku, par lamatām. Tās viņam, droši vien, izliekot vai nu lielinieki, vai vācieši. Svešais kungs, pēc viņa domām, neesot nekas cits, kā kāds aģents-provokators.

«Laikam, mani grib pazudināt,» izsakās Stengrevics.

Jaunā ziņa mani pārsteidz. Reiz lamatas, tad tādas var gadīties, liekas, arī man. Ļoti nepatīkami.

Prasu Stengrēvicam, kur svešais cilvēks palicis.

Izrādās, viņi norunājuši rīt tikties Charkovas latviešu laikraksta «Atvase» redakcijā.

Tā jau pavisam cita lieta. Norunājam, ka Stengrēvicam līdzī ieku arī es. Gribu redzēt, kas par cilvēku, kam līdzī ukraiņu karbovanci tāpat kā man.

Norunātā stundā esmu redakcijā un tur viss noskaidrojas ļoti vienkārši.

Svešais kungs ir tas pats, kuram palīdzēju uz robežas atbrīvoties no sarkanarmiešiem. Tas pats ar lielo paku padusē. Kā gan es agrāk nevarēju iedomāties, ka šinī pakā jebūt karbovanciem tāpat kā manā ceļa somā. Šis cilvēks ir Erdmaņa brālis, tāpat Erdmanis, tikai ne Ādams, bet Mārtiņš,

Mārtiņš Erdmanis atvedis uz Ukrainu paku karbovancu. Braucu ar viņu kopā no Maskavas vienu ceļu. Lai Dievs viņam palīdz. Vai man kāda skaudība? Lai Mārtiņš Erdmanis dara savu, kāda man tur daļa. Skaidrs, ka viņam provokatorisku nolūku nav. Šoreiz Stengrēvica bailes par lamatu izlikšanu bijušas veltas.

Stengrēvicam saku, lai maina droši. (Mārtiņš Erdmanis, cik man zināms, karbovancus pāri robežai veda trīs reizes. Brauca reiz arī viņa vecākais brālis Jānis Erdmanis.)

Atstāju redakciju un dodos uz mājām. Man padomā nogaidīt līdz rītdienai un tad braukt tālāk. Braukt uz Krimu, lai tiktos ar ģenerāli Bodē.

Staprans, pēc mūsu norunas, dosies uz Maskavu aizvest Erdmanim 90.000 rubļus.

Pienāk diena, kad no bankas kasiera saņemama nauda un, ka domājams, lieta ar karbovanciem būs kārtībā. Bet lika pagaidīt!

No pilsētas pārnāk Stengrēvics pelēki zaļš no uztraukuma un bailēm, un atstāsta kādu pavisam nepatīkamu lietu.

Mani karbovanci visi esot ar defektiem. Ļoti daudz tādu, kam puse apdrukāta visa, bet otrā uzspiests zīmējums vēl tikai vienā krāsā, pārējā zīmējuma daļa, nezina kādēļ, esot izpalikusi. Esot vēl citi visdažādāka veida defekti, resp.

nepareizības. Kasieris tagad neziņā, ko viņam darīt. Vai lietu noklusēt, jeb izsaukt policiju.

Tādu cūcību nevarēju nekad iedomāties.

Stengrevics man parāda naudas spiestuves iesaiņojumu uzrakstus un zīmogus, un tiešām, tagad redzu, ka tur virsū lieliem burtiem stāv uzrakstīts «Defekti». Kā gan to nebiju izlasījis vēl Čikaļinī kabinetā būdams? Vai man, kamēr Čikaļinī aizstaigāja līdz savai «brūtei» Mildai, maz bija laika visu izlasīt kā pienākas? Bet nē. Vajadzēja man vairāk domāt par vecām avīzēm un lāpāmiem diegiem. To sev nepiedošu nekad!

«Maksājiet savam kasierim kaut vai 50%,» es saku Stengrevicam, «bet karbovanci ir jāsamaina un lieta ir jānoklusē.»

Stengrevicam nav divas reizes jāsaka. Kā bulta viņš ir lejā pa «Rossijas» mājas trepēm (no 6. stāva) un pēc stundas jau atpakaļ ar paprāvu «kerenku» un domes naudas kaudzi. Protams, liela summa ir aizgājusi vējā, bet pāri palikusē arī nav tik maza, lai ceļojumu nevarētu turpināt.

Kuršoreiz vainīgs — vai Čikaļinī ar saviem «Defektiem», vai es ar savu neuzmanību — kā lai to izšķir? Bet Adams Erdmanis nav no muļķu mājām. Viņa karbovanci atlasīti visi bez defektiem, bet pašam karbovancu saimniekam (karbovancus lielinieki ieguva Muravjova armijai ielaužoties Kijeivā, padzenot Ukrainas Centrālo Radu un aizvedot uz Maskavu kā kara trofejas arī ukraiņu iespiesto naudu) palikušās pakas, kuru uzrakstos stāv «Defekti».

Erdmanis karbovancus saņemt būs braucis pats ar saviem ietinamiem materiāliem un izlasīt uzrakstus uz 50.000 karbovancu pakām tam bijis brīva laika vairāk nekā man.

Bet lai Dieva ziņā viss tas! Esmu gan daudz pazaudējis, bet cauri esmu ticis sveikā. Nav arī man laika liekām bēdām. Jāsteidzas, kur mani sauc pienākums.

Dodos uz Sevastopoli, lai no turies ar kuģi brauktu tālāk uz Jaltu. No Jaltas pa šoseju gribu braukt uz Alupku — tur dzīvo Bodē.

Vasara karsta. Vilciņā vēl karstāk. Uz priekšu kustāties istā vēža gaitā. Ukrainā lokomotīvu un vagonu maz — tie paši stipri nolietoti. (Kur dzelzceļu inventārs lai gadītos, ja lielinieki vienis prātis ar nelieliniekiem un «vikželistiem» tos no vāciem bēdzināja uz Maskavas mezglu, vai pa blakus dzelzceļiem uz Samaru un Kazaņu.) Nav Ukrainā arī eļļas ar ko eļļot vagonu asis. Tās deg katrā posmā, kādēļ katrā stacijā pa vienam vai vairāk vagonu no sastāva jāizsviež laukā. Tas rada lielas neērtības.

Galū galā tieku cauri Perekopam, un vilciens laimīgi pietur pirmā lielākā Krimas pilsētā Simferopolē.

No piedzīvojumiem zinu, ka lielās pilsētās vilcieni stāv ilgi. Nepatīk kavēties vagonā, kādēļ eju laukā uz perona, ja ne vairāk, tad atsvaidzināties ar kādu limonādi.

Simferopole jau dienvidos, kādēļ pēc dienvidnieku parašas restorāna bufetes galdiņi novietoti stacijas ēkas ārpusē. Pie galdiņiem var piesēsties tieši uz perona. Es gan eju tālāk — šeit pārāk karsts. Dodos uz bufetes iekšējām telpām.

Bet līdz ko aiz manis aizveras bufetes durvis, palieku kā sālsstabs.

Bufetē pie galdiņa, kaktā, ģenerāļa pagonās, sēž sirmais divīzijas ģenerālis Bodē.

Man gribas vai apraudāties. Šis vīrs ir tas pats, kam bīkšu strīpas — «lampasi» 1915. gadā Polijā, zem ložmetēju un granātu krusas, mirdzēja saulē kopā ar mana pulka komandiera Pokļevskij-Kozela balto zobenu. Šis vīrs mani pazīst kopš kaujas, kura man bija pirmā. Viņš mani smagi jo smagi sašautu redzēja uz nestuvēm, kad biju ievainots pēdējo reizi.

Mani toreiz noturēja par mirušu, un kad tagad, no pārsteiguma atžilbis, es eju tālāk un, nostājies viņa priekšā, to sveicinu, redzu, sirmā ģenerāļa lielā uz divām pusēm pārsukātā bārda trīc kā cilvēkam, kam vai nu kādas lielākas bēdas, vai atkal kāds vēl lielāks pārsteigums labā nozīmē. Es esmu civilā, mans izskats pēc pēdējā ievainojuma ir mainījies, bet ģenerālis mani pazīst.

Apsēstos pie galdiņa un steidzīgi atstāstu, kas man viņam sakāms. Lieku viņam pie sirds, ka Krievijas iekšienē strādā Savinkovā organizācija, ka no iekšienes dibina Volgas fronti un lūdzu viņu sazināties ar brīvprātīgo armiju, lai informētu to par stāvokli.

Viss tikšot izdarīts. Viņa dēls esot brīvprātīgās armijas galvenā štābā pie paša virspavēlnieka, un kas vien būšot iespējams, to štābs arī darīšot.

Vecais ģenerālis asarām acīs stāsta par lielinieku zvērbām, kādas tie rīkojuši ienākot dienvidus Krievijā Muravjova armijai. Viņš sirsnīgi jūtot līdz visiem tiem, kas cīnās pret Maskavas tagadējo valdību Krievijas iekšienē. Kārtīgiem pilsoņiem neesot citas izejas, kā cīņā pret lieliniekiem mirt, vai uzvarēt. Apbrīnojami esot varoņi, kas cīnoties pie Volgas.

Un kad pastāstu viņam, ka tur pirmās rindās stāv arī latvieši, ģenerālim nobirst lieka asara un viņš aizkustināts saka:

«Es zinu, latvieši ir krietni vīri.»

Mūsu ceļi šoreiz šķiras, bet ne uz ilgu laiku. Ģenerālis mani, nosakot dienu, uzaicina pie sevis uz Alupku.

Es dodos tālāk. Līdz Sevastopolei nav tālu un no turienes līdz Jaltai arī nav mūža brauciens.

Jaltā es nepalieku, bet vietējās satiksmes kuģīti dodos uz Gurzufu, kur manā rīcībā atļauta kāda apbrīnojami patīkama vasarnīca «Juļamiš».

Bet kur man tāda radusies? Gluži vienkārši: viņa pieder Stengrevicam. Vārds «Juļamiš» sastādās no divu vārdu, no Jūles un Mišas (Miķeļa) kopsavienojuma. Viens Stengrevica sievas vārds, otrs — viņa paša. Un tā no diviem ne grieķiskiem, ne tatāriskiem (Krimas iedzīvotāji) vārdiem iznācis tāds grieķiski-tatārisks, kas nevienam neliek šaubīties par vasarnīcas īpašnieka tatāriski-grieķisko izcelšanos. Nezinātājiem tā tas liekas.

Vasarnīca pieder Stengrevicam un reiz tas tā, reiz mani uzdevums saucis uz Krimu, tad Stengrevics nekad nepieļaus,

ja viņa tautietis nepieņems piedāvāto viesmīlību, kādu tiešām var sniegt tikai tāds rūpīgi iekārtots un kopts Meļnās jūras Rivjeras paradīzes stūrītis, kāds ir Miķeļa Stengrevica Ipašums Gurzufā.

Šeit pavadu dažas dienas līdz pienāk laiks, kad mani gaida Alupkā.

Līdz Jaltai atkal kuģītī, bet no turienes ar auto. Un drīzi vien esmu pie sava bijušā divīzijas komandiera.

Sirmo ģenerāli atrodu Alupkā, kādā pansijā.

Karavīra izcilākā īpašība — spēt atrast izeju visnelabvēlīgākos apstākļos. To spilgti redzu pie vecā kauju vilka, mana divīzijas komandiera.

Frontei sabrūkot arī viņš, kā visi 400.000 vācu naidnieku-virsnieku — palicis ārpus sava parastā darba lauka. Nonācis neapskaužamos apstākļos, bet līdzsvaru nav zaudējis. Stājies sakaros ar ģenerāļiem — pretvācu frontes atjaunotājiem, lai kaut vai sirmā vecumā, tomēr ietu to ceļu, kuru uzņēmis pirms gadiem četrdesmit pieciem. Atalgojuma, protams, nav un tādēļ eksistencei ģenerālis atradis oriģinālu avotu. Viņš Alupkā saņēmis telpas kādā lielākā vasarnīcā un atvēris pansiju. Palīgos tam čakla namamāte, kas nenogurstoši un liktenim nepārmezdama ar vislielāko aizrautību vada pansijas saimniecību, pārzinot to, tirgū produktus iepērkot un virtuvē maltītes gatavojot. Pēcpusdienā ģenerālis un viņa laulātā draudzene kopīgi, atsevišķā darba istabā, atsēstas pie galda, pārbauda un saskaita rēķinus, un dienas apgrozījumu pieraksta grāmatās. Varētu teikt viņi vada savu uzņēmumu ne mazāk labi un lietpratīgi kā tādi, kas to darījuši jau kopš jaunības dienām.

Es viņu pansijā ierodos tieši stundā, kad mani draugi ķērušies pie kārtējās «galu savilkšanas» — šās dienas «debitam» un «kreditam».

Atvainojos, ka traucēju uzsākt darbu.

Bet vai tamdēļ pansija jūrā nogrimšot? Gan jau iesāktu nobeigšot vakarā.

Šobrīd es esmu viņiem patīkamākais viesis starp visiem pārējiem, kas pansijā mīt.

Ģenerālis stāda mani priekšā kundzei, un no saimniecības, bez liekām iepriekšējām mājas dzīves formalitātēm, viņi pārsviežas tieši uz politiku.

Simferopoles stacijā neesot paspējis par akūto jautājumu izrunāt ar mani līdz galam. Tagad, še, viņa mājās, esot citādi. Ģenerālis uzsāk garu stāstu.

Tiekoties ar mani Simferopolē, viņam tūliņ ienācis prātā: labi ja tagad atbrauktu dēls. Brīvprātīgās armijas štābs turot savās rokās visus pretlielinieciskās kustības grožus un saites. Domājams, ka arī Krievijas iekšienē uzsāktai kustībai jābūt saskaņotai ar brīvprātīgo armijas štāba gribu. Viņa dēļš, bez šaubām, to nezināt nevarot. Un kā par laimi, īsi pēc ģenerāļa atgriešanās mājās, Alupkā, ieradies apmeklēt savus vecākus gaidītais tēva pēdu staigātājs. Tagad tas jau aizsteidzies atpakaļ uz dienesta vietu, bet informāciju un ziņas, kas interesēšot mani no pretlielinieciskās kustības viņš atstāstīšot tūliņ ne minūti nekavējoties.

Saruna notiek Bodē kundzei klātesot. Bet ar kādu interesi un aizrautību viņa klausās mūsu tīri kareiviskos jautājumus, kādus ar viņas laulāto draugu iztirzājam. Un citāda arī nevar būt īsta karavīra sieva.

Ģenerālis stāsta:

«Pretlielinieciskā kustība pašlaik sasniegusi savu kulminācijas punktu. Operācijas pret lieliniekiem vada sabiedrotie. Pēc brīvprātīgās armijas štāba ziņām, spēcīga ārvalšķu roka pilnā kontaktā ar visiem pretlielinieciskiem spēkiem organizē ap Maskavu cietu, bruņotu riņķi, kam, arvien ciešāk savēloties, Maskavas lieliniecisms tiks nožņaugts.

Frontes paredzētas četras: tagadējās brīvprātīgās armijas fronte pirmā, saucamā dienvīdus fronte. Nākošā — ap Volgu, ap Urāliem — austrumu fronte. Trešā — nākošā, ar sabiedroto desanta palīdzību Archangeļskā — ziemeļu fronte. Un vispēdīgi vairāki nogrupējumi rietumos sākot ar Somiju līdz vācu robežām — rietumu fronte.

Visas šīs frontes būs labi apgādātas, labi bruņotas un Maskavas ieņemšana no šiem kombinētiem

pretlielinieciskiem spēkiem ir tikai tuvākās nākotnes jautājums.»

«Tagad,» turpina ģenerālis: «kad man nupat atstāstītais plāns zināms, es saprotu arī tālāko. Es tagad saprotu, ko nozīmē jūsu pretlielinieciskā organizācija Krievijas iekšienē, un ko nozīmē viņas apvērsumi Volgas pilsētās. Jūsu organizācijas uzstāšanās saskaņota ar paredzēto četru frontu izveidošanos. Mūsu frontes strādā no ārienes, bet jūs to dariet no iekšienes,» nobeidz brīvprātīgo armijas pārstāvis.

«Ģenerāļa kungs! Četras frontes no ārienes, bet mūsu iekšējā tā tad nākošā pēc skaita — piektā,» es papildīnu.

«Jā. Taisni tā, kaptein. Jūsu Savinkova un, varbūt, vēl citas viņai līdzīgas organizācijas lielinieciskā Krievijā ved cīņu piektā frontē.»

Runājam tālāk, iztīrājām karavīriem sasāpējušo jautājumu vēl un vēl, līdz pienāk vēla pievakare un es atvados, lai dotos atpakaļ uz Gurzufu.

Atvadoties saku ģenerālim, ka tūliņ došos uz Maskavu.

Man novēl laimīgu ceļu un abi mēs paliekam cerībā, ka nav tālu vairs diena, kad ar sirmo ģenerāli tiksīmies normālos apstākļos.

Nākošā dienā gan esmu vēl atpakaļ Alupkā, bet ne pie sava ģenerāļa. Esmu Alupkas pili pie kāda pulkveža, mana kara gaitu līdzbiedra. Arī viņam sakari ar brīvprātīgo armijas vadoņiem, un tādēļ gadījumu runāt par savu lietu vēl lieku reizi nevaru atstāt neizmantotu.

Ilgāk palikt Krimā man nav vairs vajadzības un es dodos atpakaļ uz Charkovu. Charkova man centra punkts. Nonācis tur, domāju vēl kādu dienu pastrādāt, lai braukšanai uz Maskavu sagatavotos pilnīgāk. Ceru sastapt arī Stapanu. Viņam būs informācija no Maskavas, man būs no dienvidiem. Abas kopā iztīrājot, zināsim ko darīt un kā rīkoties. Visu manos spēkos stāvošo attiecībā uz kontaktu nodibināšanu starp četrām un piekto fronti esmu veicis. Nepieciešami vēl par notikušo ziņot pašas piektās frontes vadībai. To, protams, izdarīšu nekavējoties, un vislabāk man tas veiksies, ja būšu vēl ticis ar Stapanu.

Charkovā nonāku vēlā vakarā. Dodos uz «Rossijas» māju un kāpju pa trepēm tieši uz Stengrevica dzīvokli. Priecājos, ka redzēšos ar Stapranu. Es tik ļoti vēlētos dzirdēt, kā klājas cīnītājiem tur, lielinieku žņaugos.

Bet ko es redzu! Un kas šie īsti notiek?

Tieši pie pašām Stengrevica durvīm kaudzē sakrauti saiņi, daži čemodāni, virsdrēbju gabali un virs tiem sēž vairāki cilvēki — pazīstami no Maskavas.

Visi esot bezizejas stāvoklī. No Maskavas bēguši, līdz šejieni nokļuvuši, bet tālāk vairs netiekot. Stengrevica neesot mājās, durvis noslēgtas un nu «Rossija» mājas augsto trepju galā viņi sēžot un gaidot, kas notikšot tālāk.

«Kur Staprans?» pirmā doma, kas man galvā iesitās. Vai cāju pēc viņa atbraukušiem maskaviešiem.

Arī Staprans esot Charkovā un tieši uz viņu tie gaidot. Staprans aizgājis sameklēt pilsētā Stengrevicu, lai paņemtu atslēgas.

Labi tā. Ar Stapranu tikšos vēl šovakar. Ar nepacietību viņu gaidīšu un ar nepacietību ilgošos dzirdēt no viņa tuvākas ziņas. Daudz ko jau noprotu no pārējiem atbraucējiem.

Piektā fronte esot cietusi neveiksmi. Atklāta Brieža organizācija. Arī mani Maskavā meklējot kā ar uguni. Meklējot tāpat visus manus pazīstamos. Tāpat tiekot vajāts Staprans un arī viņi visi.

Neticami. Neiespējami. Uz reiz visu grūti aptvert. Jāatzīst vienīgi, ka ir noticis kaut kas šausmīgs. Grūti stādīties priekšā, kā vajadzētu izskatīties tagad organizācijā, kad lielinieki to atklājuši. Vai tiešām jātīc, ka visam nu beigas?

Informācija man vēl neskaidra, bet pagaidīšu, kamēr ieradīsies Staprans.

Viņš atgriežas. Mēs sasveicināties. Bet savu veco draugu es negribu pazīt. Viņš pārvērties. Viņa izskats liecina par vissmagākiem pārdzīvojumiem un, ja ne viņa īpatnā sejas un iebūrni rudā matu krāsa, nāktos viņu labi aplūkot, lai nenoturētu par svešu cilvēku.

«Bet mīļais draugs, stāsti labi ātri, ko tas visu nozīmē?»

«Beigas,» man paziņo Staprans.

Organizācijas cīņas atdūrušās uz lielinieku pārspēku un apvērsuma pasākums Pievolgas pilsētās sabrucis. Daļa dalībnieku aizbēguši, bet vēl lielākā daļa apšauti. Par Gopperi un Savinkovu ziņu neesot, bet Briedis gan ticis sveikā un ieradies Maskavā. Bet... viņš pamet sakāmo pusceļā un pāsniedz man vēstuli.

Raksta to Bankavs:

Briedis apcietināts un viņam draud nošaušana. Maskavas latvieši stājušies sakaros ar Briedi cietumā. Pēc viņa norādījumiem organizēti sakari ar lielinieku čekistiem. Esot izredzes čekistus uzpirkt un Briedi no cietuma izglābt. Par pakalpojumiem čekisti prasot 160.000 rubļus. Naudas, protams, nevienam neesot, kādēļ sazinājušies ar bijušo domnieku Goldmani Pēterpilī. Tas apsollījis Brieža glābšanai sagādāt 100.000 rubļu. 60.000 iztrūkstot un vienīgā cerība esot es. Ja varot, lai atsūtot.

Jau otrā dienā vajadzīgā summa aiziet uz Maskavu. Aiziet vēl maisiņš zelta un trīs kilo sacharīna.

Uz Maskavu dodas pavadonis, kam Briedi, pēc izpirkšanas, nogādāt pie mums.

PRIEKŠ DIVDESMIT GADIEM

Pulkveža Brieža SOS sarkano strēlnieku divīzijai.

(Ievadam.)

Vienā 1918. g. augusta mēneša pēcpusdienā sarkano latviešu strēlnieku divīzijas štābā (Znamenska 10, Maskavā), neviena neaicināts, pēkšņi ierodas divīzijas 1. pulka saimniecības pārzinis Nungurs.

Kas par lietu?

Viņš manāmi uztraukts, uzkrītoši noslēpumains un apjucis.

Viņu sagaida štāba priekšnieks Ivans Ivanovičs, latviešu starpā Johans. Pēdējais gluži «vakarējais», liekas, nav. Reti paiet diena, kad Johans nesadūras ar pārsteigumiem. Spilgtākais piemērs vēl svaigs atmiņā: ierodas labs paziņa; lūdzu — jātiek pāri robežai — glābjiet. Johans daudz nedomā un izraksta apliecību:

«Biedru X. X. latviešu divīzija sūta uz dienvidiem pēc malkas.» Šodien gan vieni apliecības raksta, bet otri kliedz «gvalt — kontrrevolūcija». Nedrošības pārņemtie un pārbiedētie varas vīri visbiežāk tādus rakstus neatzīst. Tomēr nav pārdrošnieku, kas riskētu aizturēt personu ar latviešu daļu dokumentiem. X. X. tādēļ omulīgi un

ērti nobrauc līdz Ukrainas robežai. Tālākais grūtības nerada, un vēl pēc pāris dienām Johana draugs spirdzina miesu un visu, kas pie tā piederas, kādā lokālā hetmaņa Skoropadska valsts pilsetā Odesā.

Bet tālāk — ko nu? Pārsteigums kā tāds vēl tikai ceļā. Laimīgais pilsonis savā bezgalīgā priekā par izdošanos, ņēmis, izrādās, uzrakstījis un nosūtījis Johanam uz Maskavu pateicības vēstuli: no lieliniekiem esot izrāvēis, dzeļot drošā vietā kafiju, un lai slavēts cilvēks, kas viņam palīdzējis.

Johans bālējis un sarcis divas dienas. Splaudīties par tādu aplamu neuzmanību viņš splaudās vēl šodien. Vēstule taču varēja nonākt komisāra vai čekista rokās.

Atliek beidzot jautāt: vai Nungurs, ieradies štābā, nāk ar jaunumiem, kas paies secen gludī, bez nepatikšanām — viņa izturēšanās tik neparasta — vai Johanam būs jābālē un jāsarķst kā toreiz?

— Ko tu tāds savāds? — ievada valodu Johans, kad ne visai tā veicas štāba apmeklētājam Nunguram.

Bet atbildes vietā tas pasniedz vēstuli. Kā piedevas Johans saklausa vēl vienu šaubām pilnu nedrošu jautājumu un proti:

— Ko tagad lai darām? Jā, tiešām, ko sākt?

Bet lietas īstenība atklājas drīzi. Vēstule ārkārtīga — Johans steidzīgi izlasa. No viņa tā nokļūst pie divīzijas priekšnieka pulkveža un kad arī tam saturs jau zināms, atskan vēl lieks:

ko tagad darīt? un ... sarkanās divīzijas štābā iestājas absolūts kapa klusums.

Divīzijas augstākie priekšnieki pārvēršas mēmos sālsslabos — tiešām pēc tādiem viņi izskatās visi trīs. Pilnos augumos atspiedušies pie sienām jau piecpadsmit minūtes viņi stāv, un viņu lūpas mēmas. Tā paiet ceturtdaļstunda ... Bet arī ne vairāk.

Kaut pārsteigums neiedomājams, kaut stāvoklis ārkārtīgs, kaut trīs vīri — trīs virsnieki — bez valodas, tomēr apziņa tiem dzīva: vēstule no Brieža, viņš raida beidzamo SOS.

Pulkvedis Briedis no cietuma lūdz sarkanās divīzijas palīdzību.

Un divīzijas virsnieki plkv. Avens, Johans Lerchs un Nungurs saprot visu bez paskaidrojumiem.

Piecpadsmit minūtes sastinguma, tūkstoškārt domās un prātos atkārtots jautājums «ko nu lai darām?», un lēmuma forma iegūst savu noslēgumu. Tas noteikts un skaidrs, tikpat ātrs cik vienkāršs:

Brieža lieta jāuztic Vācietim. Jāuztic nākošajam sarkanās Krievijas virspavēlniekam, ģenerālštāba pulkvedim, bijušam strēlnieku 5. pulka komandierim, kas plecu pie pleca ar 1. pulka komandieri Briedi tik bieži turējuši par visu augstāk īstu vīru devīzi: «Viens par visiem un visi par vienu.» Jādodas kurjeram, pašu cilvēkam, pie austrumfrontes virspavēlnieka, kas Volgas apgabalā vada no Arzamasas sarkanos cīņā pret baltiem. Viņš Kremļa favorīts un pēc kreiso eseru apvērsuma apspiešanas dienas varonis. Viņš

tiešā kontaktā ar pašu Trocki, ar savnarkomu, ar
Ļeņinu. Par visu jābūt informētam Vācietim.
Noteikti — bez ierunām! Vienīgi — kur rast
krietnu vīru, kam uzticēt pārgalvīgi pārdrošās
ziņas novešanu. Bet tādi divīzijai ir, un jau pir-
mais, kuŗu sameklē uzdevumam uz Arzamasu,
bez mazākā iebilduma, brauciena grūtības uzņē-
mas uz sevi.

Bez vilcināšanās, bez atpūtas (viņš tikko ie-
radies Maskavā no Vitebskas apkārtnes, uz ku-
rieni pavadījis plkv. Vācieša ģimeni). Šis vīrs
5. pulka seržants, tagad divīzijas saimniecības
komandas priekšnieks Apsītis, apņemas novest uz
Arzamasu plkv. Vācietim Avena, Lercha un Nun-
gura sastādīto vēstuli.

Apsītis rīkojas, viņš uztraukts. Vēstule stei-
dzīga. Stundenis jau rāda Arzamasu vilciena at-
iešanu, bet sagatavošanās darbu vēl daudz. Bez
maizes arī tālu ceļu nemērosi. Tad telefona zvans
stacijas dežūrantam pavēloši vēsta: «Sarkanās
latviešu divīzijas uzdevumā aizturēt vilcienu līdz
ieradīsies kurjers», un tanī pašā pēcpusdienā Ap-
sītis Maskavu atstāj aiz sevis.

Brieža SOS sarkano divīzijai aizved uz Ar-
zamasu.

„Šausmīgi ož pēc revolūcijas“.

Ģenerālis Korņilovs (starp citu ģenerālis, kas Pasaules karā ieguva lielu populāritāti ar savām divām briesmu pilnām bēgšanām no vācu gūsta), armijas virspavēlnieks Kerenska valdīšanas laikā Krievijā, nevarēdams samierināties ar tik ienīsto kerensčīnu, 1917. gada 27. augustā iesniedz pašam Kerenskim šādu ultimātu: nodot varu pār Krieviju viņam, Korņilovam.

Seko Kerenska histerija ar pazīstamo valdības proklamāciju, kurā armiju uzaicina nepaklausīt savam virspavēlniekam, jo tas, lūk, esot valsts nodevējs.

Vēl etaps, un Korņilovs ar saviem tuvākiem līdzstrādniekiem, to starpā arī ar vēlāk tik populāro ģenerāli Deņikinu, jau ieslodzīti apcietinājumā Bichovā, bet virspavēlnieka postenī nāk ģenerālis Dučoņins.

Nāk oktobris ar savu oktobra revolūciju. Kerenskis bēg, viņa ideoloģijas atbalstītāji tāpat. Valdīt sāk galēji kreisie novirzieni. Varu un noteikšanu saņem rokās kā autoritāte Leņins, bet kā teicējs un noteicējs populārais Leiba Bronšteins — Trockis. Nodibinās lielinieku valdība.

Trockis savā grāmatā «Mana dzīve» raksta:
— Vajadzēja sastādīt valdību.

— Kā to nosaukt? — balsī spriež Ļeņins. —
Tikai ne par ministriem.

— Varētu par komisāriem, — ieteic Trockis,
— bet tikai tagad to komisāru daudz, varbūt,
virskomisāri?..

— Nē, «virs» skan slikti.

— Vai nevarētu «tautas?»

— Gandrīz būtu labi, — piekrīt Ļeņins.

— Bet valdība visā visumā — padome.

— Protams, padome. Tautas komisāru pa-
dome, — uztver Ļeņins. — Tas teicami — šaus-
mīgi ož pēc revolūcijas.

Ātri un vienkārši! Teātra nams — pasaule,
bet zeme, kur visam «jāož šausmīgi», būs skatu-
ve. Priekšspēle var sākties.

Pirmais solis — virspavēlniecība. To jāpār-
ņem «savā zināšanā» par katru cenu. Uz turieni
tad nu komandē Krievijā tik populāro nākošo
tieslietu diktatoru Kriļenko. Viņam līdzī «revo-
lūcijas lepnums» matroži à la Stebeļčuks. Viņi
«nokārtos» lietu ar Bichovas cietumniekiem, viņi
«nomainīs» pat Dučoņinu, viņi neskaitāmiem re-
volūcijas padziļināšanas lozungiem, motīviem,
jēdzieniem pievienos vēl vienu visu kopsummā
aptverošu: «otpravik f štab Dučoņina» — «no-
gādāt uz Dučoņina štābu».

Visīsākā laikā uz turieni nogādās miljonus.

Sarkanie zirgi un baltie zirgi.

Tūkstots deviņi simti septiņpadsmitā gada
astonpadsmitajā novembrī Korņilovs ar savu Te-
kinas kazaku pulku aizjāj no Bichovas, lai sa-

sniegtu Novočerkasku — Krievijas tālākos dienvidos.

Rikšos ar Tekinas kazaku pulku, Korņilovs, Duchoņina atbrīvots, devās uz tāliem dienvidiem, sitoties cauri bruņu vilcienu ugunslokiem, cenšoties naktīs pārvietoties pa maz pieejamiem, staigājamiem «Poļesjes» ceļiem.

Novočerkaskā Korņilovs un korņilovieši ierodas 1917. g. 9. (22.) decembrī.

* * *

Tūksts deviņi simti septiņpadsmitā gada astoņpadsmitajā novembrī, pārgērbies civilā, juchtādas zābakiem kājās, ģenerālis Deņikins, patvērumu atradis kādā otrās klases vagonā. Arī viņš, Bichovas cietumnieks, dodas uz Novočerkasku. Lielinieki ģenerāli Deņikinu nepazīst un notur viņu par «cienījamu kupci».

Ģenerālis Romanovskis, pārgērbies par kareivi, kareivja dokumentiem kabatā, arī novietojies vienā vilcienā. Viņš tēlo sava adjutanta ziņnesi. Viņa mērķis tas pats — sasniegt Novočerkasku. Līdzpasažieři nepazīst Romanovski tāpat kā ģenerāli Deņikinu.

Pārējie no Bichovas ieslodzījuma atbrīvotie izklīduši kur kurais.

Tanī pašā laikā «īstais vainīgais» — Bichovas cietumnieku atsvabinātājs, ģenerālis Duchoņins, pieprasa pie štāba pils pakalējā lieveņa pasaules kara pirmā posma virspavēlnieka lielkņaza Nikolaja Nikolajeviča «Rolls-Ryce». Arī Duchoņins jau pārgērbies civilā. Arī viņš sagatavojies ceļam. Tāpat kā Deņikins, tāpat kā Korņilovs ar

Tekinas kazakiem, tāpat kā Romanovskis un citi «bichovieši», arī Dučoņins dosies uz zināmiem dienvidiem — uz Novočerkasku.

«Ģenerālis Dučoņins jau uz lieveņa, jau dodas pie automobiļa, jau noliek kāju uz auto kāpšļa, bet tad negaidīti strauji apsviežas apkārt un atgriežas pili — virspavēlnieka mītnē. Savam dežūrējošam virsniekam Dučoņins paziņo, ka bēgt nevēlas, bet gaidīs ierodamies jaunās varas jauniecelto virspavēlnieku, lielinieckisko Kriļenko ar viņa matrožiem.»

Astoņpadsmit stundas vēlāk Dučoņina liķis sakropļots un nomests zem preču vagona. Astoņpadsmit gadus vecs zeņķis — matrozis Stebelčuks, — draudot ar rokas granātu, neļauj liķi novākt.

Dučoņinu nolīnčojis Kriļenkam līdzī atbraukušais pūlis. Zināmo «odēju» valodā runājot — «nogādāts uz Dučoņina štābu».

Bet pats Kriļenko?

Viņš, manāmi noguris, sēd saliekamā krēslā vienā attālākā kaktā uz stacijas perona un, galvu rokās atspiedis, raud. Esot cilvēks, kas, vēl augstskolā būdams, nav varējis ciest — liķus. Vienīgi šā iemesla dēļ pārgājis no medicīnas uz filoloģiju. Izraudājies Kriļenko saņemam, aizbrauc uz pili un nosēžas pie galda Dučoņina vietā. Viņam līdzī jauns štāba priekšnieks Michails Dimitrija dēls Bonč-Brujevičs ģenerālštāba otras pakāpes ģenerālis. Viņš brālis Ļeņina personīgajam draugam Bonč-Brujevičam, kas pārzina lielinieku ministru kabineta, savnarkoma, lietas.

Pazīstamais krievu publicists Parīzē, Vetlugins, saka:

«Priekšspēle beigusies. Priekšskars paceļas. Krievu traģēdijas cēliens iesākas. Dučoņina nāve līdzīga pašnāvībai; un kā atbilde viņai atskanēs un pārvelsies pār visu Krieviju Skalona (eksperta Brestā) un Kaļegina (prinča Hamleta un Donas kazaku atamana) šāvieni. Tādi ir to likteņi, kas šaubās un viņas. Gadu vēlāk viņiem pievienosies vēl viens ģenerālis Mistulovs, kas nobeidza ar pašnāvību tanī dienā, kad Prochladņenskas kazaki atteicās kauties.

Otra līnija — cīņa līdz galam. Ticot un neticot, nolādot un mīlot, paies gaŗām Lielās Armadas varoņi: Korņilovs ar domu par «savas tēviņas patieso dēlu», Aļeksejevs uzmanīgs, gudrs, skeptisks, pārliecināts, ka visam jābūt tā, kā ir, un «Kaŗa dievs» Markovs: — Atstājiet zinātniskos kabinetus. Jūsu laime kaujas varoņdarbos uz skaista zirga muguras (No Markova runas akadēmijā)»...

«Bet trešā līnija, kuŗu sāka Bonč-Brujeviči — krievu Moro un Pišegrī, Goši un Dimurjē. Krievu pēcnācējus iekārdināja revolūcijas zelta karjēru neaizmirstamais zvans. Viņi saspēlēja uz sarkanā zirgu.»

* * *

Cars gāzts. Cara gāzēji arī. Krievijas spēcīgā, jaunceltā kaŗa flote padota pašiznīcībai, nav vairs vāciem bistama. Arī armija visā 1500 km. gaŗajā frontē no Rīgas jūŗmalas cauri Lietuvai, Polijai, Galīcijai, Rumānijai līdz Melnai jūŗai, tālāk pāri Kaukazam, beigta. Vāci gavilē. Priecājas arī jaunie Krievijas varas nesēji lielinieki.

Ko nav panākuši Krupa lielgabali, to teicami veikusi «kerenščina» un tās turpinājums. Krievijas desmit miljonu lielā armija nolikta pie vācu kājām bez viena šāviena.

«Mērķis attaisno līdzekļus,» prot paskaidrot vainīgie.

Kas par to, ja vāci atbrīvojušies austrumos, šās frontes spēkus sviedīs uz rietumiem? Kas par to, ja pasaules cīņā uzvarēs vāci? Kāda kam daļa, ja Anglijas kara ministram lordam Milneram 1918. g. decembrī nāksies paskaidrot: «Iemesli, kāpēc uz Krieviju nosūtīja sabiedroto karaspēku ir tie, ka lielinieki, pēc kāda mērķa viņi arī necenstos, īstenībā visiem līdzekļiem palīdzēja mūsu ienaidniekam.» Tā kādreiz Milners...

Tomēr — vai tādēļ lai galva sāpētu?

— Bet vāci nāks, varbūt, uz Krieviju tālāk?

— Varbūt, tomēr nenāks? — lieliniekiem atbilde gatava.

— Bet liekas, ka viņi jau dodas uz Pēterpili.

— Lai dodas. Mēs pārcelsimies uz Maskavu, — mierina sevi jaunās varas vadoni.

— Bet ja nu vāci okupē arī Maskavu?

— Neokupēs, — domā Trockis. Dzīties tik dziļi Krievijā vāci neuzdrošināšoties. Ja nāks — pielaidīs lieliniecisma sērgu. Vāci to zina.

Arī gudrība. Ko padarīsi Trockim? Jāuzticas! Ar tādu nepatīk ķildoties. Nav ne mazākās vajadzības to darīt arī Ļeņinam.

— Nu labi, — saka Ļeņins, pēc tam, kad lieliniekiem miera sarunas ar vāciem izjukušas. — Pieņemsim, ka mēs atsakāties parakstīt mieru,

bet vācieši pēc tam pāriet uzbrukumā. Ko jūs tad darīsiet? — pratina Trocki lielniecisma ideologs Ļeņins.

— Parakstīsim mieru zem durkļiem, — atbild pareģis Trocka personā.

— Tā tad revolūcijas kara lozungu jūs neuzturiet? — vaicā tālāk Trocka neatlaidīgais oponents.

— Nekādā ziņā.

— Arī nav slikti. Jautājumu nostādot šādi, mēģinājums var būt diezgan viegls. Mēs varam pazaudēt Igauniju, Latviju, bet, — ar smīnu piehilst Ļeņins, — viena laba miera dēļ ar savu kollēgu ir vērts pazaudēt Igauniju un Latviju. (Sk. L. Trockis, «Mana dzīve».)

Skaidri teikts!

Pēc šādas vienošanās Ļeņina-Trocka valdība 3. martā paraksta ar vāciem Brest-Litovskā miera līgumu, ar ko lielus Krievijas apgabalus atdod vāciem. Atdod arī Latviju. Trockim tās nav žēl.

Tā vēsture iepazīstas ar Brestas mieru, ar miera līgumu, kuram nelielinieki piešķir īpašības vārdu «pachabnij» — neķītrs — un... atskanēja un pārvēlās pār visu pasauli Skalona (eksperta Brestā) protesta šāviens — pašnāvība...

«Mieru zem durkļiem» parakstīja ne visi.

* * *

— Es — republikānietis; ja Krievijā būs monarchija — man tur vietas nebūs.

— Armija manā vadībā, politisko daļu esmu nodevis ģenerālim Aleksejevam.

Škan jaunnodibinātās, brīvprātīgās, pretlielinieciskās armijas virspavēlnieka ģenerāļa Korņilova pirmie rīkojumi pēc viņa laimīgās nonākšanas Novočerkaskā.

Likts pamats balītai, pretlielinieciskai armijai Krievijā. Stūrakmenim nodibina pirmo apvienoto virsnieku bataljonu. Viņā ieiet arī ģenerāļi Korņilovs, Deņikins, Markovs un Romanovskis.

Pret «neķītrā» miera parakstītājiem viņi uzsāk cīņu ieročiem rokās.

Otra līnija! Spēle uz baltiem zirgiem — cīņa līdz galam!

17. maija rezolūcija.

Zinātāji par latviešu sarkaniem strēlniekiem atstāsta:

«Revolūcijai izceloties latvju strēlnieki Krievijā, savā nospiedošā vairākumā, kreisajai aģitācijai nepadevās. Gluži otrādi: dedzīgākos sludinātājus strēlnieki bieži vien nerroja, izsmēja, pat izpēra.

Atmiņā palikuši šādi piemēri:

Uz 5. pulku nosūtīto aģentu, vēlāk populāro Talsu sarkano partizānu, Kretuļa palīgu Gricmani, strēlnieki novilka uz skujām un nopēra pēc visiem eksekūcijas likumiem.

Ļoti pazīstamais, vēlākais kreiso politiķis Latvijā, K., kad tas aicināja strēlniekus pagriezt vāciem muguru, piedzīvoja, ka strēlnieki-frontenicki uzbāza tam galvā putras katlu.

Pat Daniševski, no katorgas pārnākušo devēto «lepnumu», strēlnieki nomētāja akmeņiem. Vienīgi tikai savu veiklo kāju dēļ tas izbēga no lielāka pēriena un, ielēcis kādā pajūgā, kas brauc garām, pieplacis labi cieši ratu dibenam, izglābās no smagākām sekām.

Strēlnieki nepadevās musināšanai. Kreisās rezolūcijas nevienā balsošanā pārsvaru neguva.

Šāds stāvoklis nebija patīkams ne tiem, kas vairījās frontes (bet kurš gan no «zvērīnātiem aizmugurniekiem» nebija «līdz nāvei» cītīgs agitators), ne arī kreisās strāvas Pēterpils pārstāvjiem, kaut arī starp viņiem gadijās frontinieki.

Pienāk 17. maijs — lielā strēlnieku sanāksme. Uz šo dienu kreisie gatavojušies ilgi un nopietni. Viņu apņemšanās: sasniegt šinī sanāksmē savu par katru cenu. Panākumu nodrošināšanai viņi nolemj: strēlniekus piegriezt lieliniekiem ja ne darbojoties atklāti, tad ar viltu.

Un tā aģenti, kaut tie sanāksmē piedalās jau no paša sākuma, izturas tomēr atturīgi, klusi un nemanīti. Tas ietilpst viņu vienkāršajā, bet viltīgajā trikā panākt sev vajadzīgās rezolūcijas pieņemšanu. Viņi nekāpj tribīnē kā pirmie, bet sūta uz turieni citus, kuņi pamazām un neuzkrītoši «tausta» un «gatavo» noskaņojumu. Vienīgi pēc tam varētu nākt tālākais.

17. maija sapulcē viltīgās kreisās taktikas izvedējs ir Daniševskis. Sākumā viņu redz tribīnē tikai ar apsveikuma runu. Tā velkas veselās pusotras stundas, tomēr Daniševskis nekādus priekšlikumus neuzstāda, nekādas nobalsošanas neprasa. Noteikti jau redzams, ka arī viņa no-

lūks ir vienīgi «taustīt» un «gatavot». Daudzi aplaudē.

Pēc viņa runā vēl kādi. Dažiem aplaudē vairāk, dažiem mazāk. Tomēr labu laiku ne Daņiševskis, ne viņa aģenti saviem nolūkiem nekā pārliecinoša nesaskata. Gan strēlnieki it kā nosvērušies pa kreisi, bet ne izšķīpošā vairumā.

Tad nāk runātāju tribīnē augstākie virsnieki. Runā plkv. Goppers, ģen. Radko-Dimitrijevs, kapt. Dardzāns, un daži jaunākie virsnieki.

Radko-Dimitrijeva runa īpata. Viņš aizrāda, ka tas no Bulgārijas izraidīts, viņam tur piespriests pat nāves sods par piesliešanos krievu armijai, kas cīnās pret vāciem. Viņam esot skumji noskatīties, ka latvieši savā starpā šķeļas. Atsevišķi par latviešu tautību kā tādu, kurai tiesības uz pašnoteikšanos, Radko-Dimitrijevs nemin ne vārda.

Dardzāns, turpretim, noteikti jau uzstājas par latviešu nacionālo politiku. Savas runas pamatos viņš ņem senos latviešu grūtos gadus.

— Tagad, — sāka Dardzāns, — mums ir ieroči un spēks. Ir pienācis izdevīgs laiks atbrīvoties no svešiniekiem. Mums, latviešiem, jābūt neatkarīgiem un patstāvīgiem savā zemē.

Tādā garā Dardzāns runā labu laiku, un strēlnieki uzņem viņa runu skaļiem aplausiem. Bet attīstot savu domu tālāk, viņš pāriet uz jautājumu par karošanu ar vāciem. Viņš ieteic strēlniekiem būt gataviem cīnīties. Tas strēlniekiem vairs nepatīk.

Neskaitāmas reizes viņi esot gājuši uzbrukumos, vāciešus no pozīcijām izsītuši, bet paligus

no krievu daļām nekad neesot varējuši sagaidīt. Katrā uzbrukumā latvieši cietuši lielus zaudējumus. Reiz neveiksmes esot bijušas jau tad, kad krievu armijā bija zināma disciplīna un kārtība, ko gan sagaidīt un uz kādiem panākumiem cerēt tagad, kad krievu spēki visi sabrukuši. Latvieši vien vācus sakaut nevarēšot — nevietā upurus nest neiešot.

Gan virsnieki (atsevišķi jāmin ģen. Goppera vārds) aizstāv pretējus ieskatus, bet strēlnieki paliek pie sava. Vēl vairāk — viņi iekarst un atskan jau saucieni, kas kūda strēlniekus pret virsniekiem.

Tā pamazām pienācis īstais laiks aģitātoriem. Uztājas jau runātāji «speciālisti». Pētersons, Bārda, nav vienīgie, kas zina, ko viņiem teikt, lai strēlnieki aplaudētu. Kārtis tagad sadalītas un labākās visas viņu rokās. Nāk galdā viens kreisās politikas trumpis pēc otra, līdz saka savu vārdu pa otram lāgam pats dūzis — Daņiševiskis.

Tagad viņš runā atklāti — viņa kvieši zel. Bet kad Daņiševiska uzticības vīri pačukst strēlniekiem savu vēsturisko: «Iesim pie lieliniekiem — tie vājāki, — no viņiem mēs vairāk iegūsim,» tad, jau Pēterpilī sastādīto un Daņiševiska kabatā uzsildīto lieliniekiem labvēlīgo rezolūciju strēlnieki pieņem bez iebildumiem. Pieņem, starp citu, arī to viņas daļu, kur rakstīts melns uz balta: «jāturpina brāļošanās ar vāciem».

Turpmākais risinājās jau veicīgāk. Latviešu nacionālistu vajāšana visā visumā un strēlnieku

pulku virsnieku nelielinieku apcietināšanas atsevišķi ir lietas, kas parādās arvien biežāk.

Pa kreisi, pie lieliniekiem, aiziet lielais vairums strēlnieku, pa labi — pie pretlieliniekiem — aiziet lielais vairums virsnieku.

Terrorists Boriss Savinkovs.

Savinkovs piedzimst Čaņkovā 1879. gadā. Viņa tēvs miertiesnesis Varšavā. Pēc Varšavas ģimnazijas beigšanas Savinkovs uzsāk studijas Pēterpils universitātē. Jau pirmā kursā viņu arestē par kādu politisku lietu. Viņu tomēr atsvabina. Nedaudz vēlāk Savinkovu arestē atkal un izsūta uz Vologdu. No turienes viņš bēg un piesienas sociālrevolucionāru kaujas organizācijai. (Savinkova vārdiem runājot, «Sociālrevolucionāru — eseru — partija «piedzima» 1901. gadā Ženēvā, «piedzima» Goltca kabinetā Breško-Breškovskas kundzes klātbūtnē». Vēlāk pievienojās Balmaševs, Sazonovs, Kaļajevs, Šveicers. Lozungi: «Savas tiesības tu iegūsi cīņā!», «Zeme un brīvība!»).

Ar Savinkova līdzdalību veica veselu rindu terroristisku aktu. 1904. gada 15. jūlijā, kopā ar Sazonovu, viņš noorganizē ministra melnsimtnieka Plēves nogalināšanu. No sprādziena vietas viņam izdodas aiziet neaizkārtam. Žandarmerija gan Savinkovu cītīgi meklē, bet viņš nav notverams. Tikai 1906. gadā viņu apcietina Sevastopolē pēc tam, kad pazīstamais provokātors Azefs to žandarmiem nodeva. Savinkovu nodod lauku kara tiesai un notiesā uz nāvi pakāpot. Tomēr da-

žas dienas priekš nāves soda izpildīšanas sardzes priekšnieks seržants Suļatickis noorganizē viņam bēgšanu. Savinkovs nonāk Rumānijā un tālāk Parīzē, bet pēc kāda laika atgriežas Krievijā atkal un turpina savu terorista darbību līdz 1911. gadam. No viņa rokas starp citu krīt arī lielkņazs Sergejs.

Pēc 1911. gada viņš dzīvo atkal ārzemēs emigrācijā, sāk darboties literātūrā un saraksta vairākas grāmatas, kurās attīsta domu par brīvību. Eseru partijā ieņem izcilu stāvokli.

Sākot ar pagājušā gadu simteņa beigām, starp sociālistiem attīstās internacionālas tieksmes. Pret tām noteikti sacelšas Savinkovs, sakarā ar ko viņam rodas jau ienaidnieki. Lielu nemieru sociālistiskās aprindās sacelš Savinkova romāni: «Bālais zirgs» un «Tas, kas nenotika». Pēdējā viņš spilgtās krāsās tēlo visus pagrīdes darbības netīrumus un zaņķus. Pēc Savinkova ieskatiem, pagrīdes darbība atrauta no tautas, tāla tautas vajadzību un uzdevumu izprašanai.

Līdztekus tam, Savinkovā rodas pašpārliecība un zināma patmīlība, un rodas ticība savai it kā augstajai misijai.

Kaņam sākoties, Savinkovs publicē franču laikrakstos vēstuli, kas rada troksni. Tajā viņš prasa kaņa laikā netiekties pēc revolūcijas, bet gan visiem apvienoties ārējo briesmu atsišanai.

Šī vestule rada lielu sašutumu sociālistos poražencos, t. i. eseros, kas savu mērķu sasniegšanai ilgojas Krievijas sakaušanu.

Revolūcijai izceļoties, Savinkovs atgriežas Krievijā un īsā laikā ir Pagaidu valdības komi-

sārs, sākumā 7. armijā, bet tad dienvidrietumu frontē. Šinī postenī viņš strauji izceļas un nokļūst tuvākos Korņilova paligos. Korņilova ultimāta laikā Savinkovs ir jau kara ministrs.

Pēc lielinieku apvērsuma, Savinkovs dodas uz Donu, kur Korņilovs un Aleksejevs sākuši brīvprātīgās pretlielinieciskās armijas formēšanu.

Neparasti un raibi ir Savinkova ceļi līdz šim, bet jo neparastāki kļūst tie turpmāk.

Savinkovs ir viens no Kerenska laukmeta izcilākajiem «kerenščinas» darbiniekiem. Daudziem viņš ir ne mazāks «kerenščinas» ideologs par pašu Kerenski, bet daudziem atkal komisārs, kas it kā stāvējis par disciplīnas atjaunošanu, par armijas restaurēšanu.

Ieskatu dažādība Savinkova ienaidniekus tikai pavairo. Karavīros — ģenerāļos — antagonisms pret Kerenska draugu Savinkovu sevišķi liels. Gan demokrātiskākie, piemēram, Korņilovs, necel iebildumus kopējas valodas rašanai ar Savinkovu, bet vairums domā citādi.

Tā visu pēc kārtas. Lai tagad Savinkova biografijai pievienojas vēl viss turpmākais.

«1917. gada 25. oktobrī,» raksta Savinkovs savā grāmatā «Cīņa ar lieliniekiem», «agrā rītā mani pamodināja stiprs zvans. Mans draugs, Pavlovas kara skolas junkers, Flegons Klepikovs atvēra durvis un ielaida man nepazīstamu virsnieku. Virsnieks bija stipri uztraukts.

— Pilsētā apvērsums. Izgājuši lielinieki. Esmu atnācis pie jums Apgabala štāba virsnieku uzdevumā.

— Ar ko varu pakalpot?

— Mēs nolēmām Pagaidu valdību neaizstāvēt.

— Kādēļ?

— Tādēļ, ka mēs nevēlamies aizstāvēt Kerenski.

Nebiju paspējis vēl viņam atbildēt, kad atkal atskanēja zvans un istabā ienāca man pazīstams pulkvedis N.

— Esmu atnācis pie jums daudzu Pēterpils garnizona virsnieku vārdā.

— Kas par lietu?

— Lielinieki izgājuši uz ielām, bet mēs, virsnieki, pret viņiem necīnīsimies.

— Kādēļ?

— Tādēļ, ka mēs nevēlamies aizstāvēt Kerenski.

Es uzlūkoju sākumā vienu virsnieku, pēc tam otru. Vai viņi joko? Vai viņi saprot, ko runā? Bet atcerējos, kas notika vēl pagājušā naktī Kazaku Spēku Savienības padomē, kur kā loceklis ietilpu arī es. Visu to trīs kazaku pulku, kas atradās Pēterpilī, pārstāvji (1., 4. un 14.) paziņoja, ka viņi pret lieliniekiem necīnīsies. Savu atteikšanos viņi izskaidroja ar to, ka reiz jau, jūlijā, lielinieku apvērsumu apspieda, bet ka ministru prezidents un virspavēlnieks Kerenskis «prot tikai liet kazaku asinis, bet cīnīties pret lieliniekiem neprot», un ka tādēļ viņi Kerenski aizstāvēt nevēlas.

— Bet, kungi, ja neviens necīnīsies, tad vara pāries lieliniekiem.

— Protams.

Es vēl mēģināju pierādīt abiem virsniekiem, lai kāda arī būtu Pagaidu valdība, tā taču nesalīdzināmi labāka par iespējamo nākošo. Uz višiem maniem pārliecinājumiem viņi tomēr atbildēja vienu:

— Kerenski mēs neaizstāvēsim.

Rezultāts zināms

* * *

Savinkovam ierodoties Novočerkaskā, tur priekšā jau bija ģenerāļi Aleksejevs, Kaļeģins un Korņilovs.

«Brīvprātīgā armija,» raksta tālāk Savinkovs. «nodibinājās tikai ar lielām pūlēm. To nācās radīt īpaši nelabvēlīgos apstākļos. Tomēr armiju nodibināja.

Donas Civīlā padomē 1917. gada decembra mēnesī bija Kaļeģins (Donas kazaku atamans), Aleksejevs, Korņilovs, Kaļeģina palīgs Bogajevskis, bij. tirdzniecības un rūpniecības ministrs Fjodorovs un «kadeti» Paramonovs, Stepanovs, Strūve u. c.

Savā programmā Donas Civīlā padome proponēja tautas suverēnitātes principus, t. i. Satversmes Sapulci. Saprotams, ka padome bija uzticīga sabiedrotiem un Brest-Litovskas mieru neatzina.

«Norobežošanās no demokrātijas,» raksta Savinkovs, «bija politiska kļūda (Donas Civīlās padomes sastāvu Savinkovs par demokrātisku neuzskata. I. R.). Ar to deva iemeslu apvainot Donas Civīlo padomi maskētā reakcionārisma. Pat Kazaku Spēku Savienības padome bija neapmie-

rināta ar Aleksejeva, Kaļēģina un Korņilova politiku.»

«Sarunās ar viņiem,» turpina Savinkovs, «es centos tiem iegalvot, ka Donas Civilo padomi nepieciešami papildināt ar demokratiskiem elementiem. Pēc ilgām pārrunām ģenerāļi Aleksejevs, Korņilovs un Kaļēģins man piekrita. Lielāko pretimnākšanu es atradu pie Korņilova.

Decembra beigās Donas Civilo padomi papildināja ar četriem sociālistiem un demokrātiem: ar Donas kazaku sociālistu Agejevu, zemnieku savienības priekšsēdi Mazurenko, 8. armijas komisāru Vendzegoļski un mani.

Sastādīja arī deklarāciju, kuŗa atkārtoti aplicināja Satversmes Sapulces sasaukšanas nepieciešamību un tautas tiesības uz zemi.

Novočerkaskā politiskās kaislības bija asas. No vienas puses gatavojās lielinieku revolūcija, no otras — dažās Brīvprātīgās armijas aprindās iezīmējās monarchistiskā kustība. Katru vakaru pilsētā atskanēja šāvieni. Katru dienu notika aresti. Līdz kādai pakāpei politiskā atmosfēra bija sasprindzināta, pierāda šādi piemēri.

Mans draugs Vendzegoļskis vienu dienu plkst. 6 vakarā atgriezās mājā, ejot pa galveno Novočerkaskas ielu. Nepazīstams cilvēks civīlā pannača viņu ormanī, apstājās un izšāva uz viņu trīs reizes ar revolveru.

Es atceros arī, ka Ziemassvētku naktī ģenerāļi Aleksejevs un Korņilovs, viņu adjutanti un es pēc vienas sēdes iznācām no atamana pils. Tiklīdz mēs nonācām pie pilsētas dārza, aiz sētas atskanēja šāvieni. Kāds šāva no tuvāka attālu-

ma, jo nedzirdējām lodes, bet gan dažus soļus no mums cilvēka auguma augstumā redzējām zilganus šāvienu uzliesmojumus.

Es atceros vēl gadījumu, kas notika ar mani.

Dzīvoju kopā ar Flegontu Klepikovu un Vendzegoļski.

Vienu rītu Klepikovs man pateica, ka ar mani vēlas runāt kāds nepazīstams virsnieks artilerists. Palūdzu ienākt. Ienāca jauns cilvēks, ļoti bāls, apkārts ieročiem.

Viņš neievēroja manu piedāvājumu, neapsēdās, bet ļoti uztraukts nostājās man cieši klāt.

Vēlāk Klepikovs atzinās, ka mūsu sarunas laikā tas stāvējis aiz pusatvērtām durvīm ar revolveru rokā.

— Ar ko varu pakalpot?

Virsnieks ilgi nevarēja izrunāt ne vārda.

Es atkārtāju:

— Kas par lietu?

— Jūs nogalinās.

— To nav tik viegli izdarīt.

Virsnieks vienu soli atkāpās. Es redzēju, ka viņam trūkst uzņēmības.

— Bet es, piemēram, es varu jūs nogalināt...

— Pamēģināt.

— Esmu apbruņots, bet jūs nē...

— Es arī esmu apbruņots. Tad, ja arī jums izdotos mani nogalināt, jūs dzīvs no šā dzīvokļa neaizietu. Un beidzot, ko viss tas nozīmē?

Virsnieks apsēdās un, nolaidis acis, teica:

— Ir monarchistu grupa, kuŗa nolēmusi jūs nogalināt. Es atnācu jūs brīdināt...

Dažas dienas vēlāk es aizbraucu uz Pēterpili, bet no turienes uz Maskavu.»

Tā nobeidz stāstu Savinkovs par saviem zīmīgajiem piedzīvojumiem pirms ierašanās lielinieciskā Maskavā 1918. g. sākumā.

* * *

Pulkvedis A. Bragins, kas 1917. g. augustā bija virspavēlnieka štābā Mogiļevā, štāba tipografijas pārzinis, tika arestēts un ievietots Bičovas cietumā kopā ar Korņilovu un citiem. Vēlāk viņš strādāja Brīvprātīgo un Donas armijās. Viņš savā «Dienvīdus frontē» («Baltā lieta», Berlīnē, III sējums) raksta:

«Korņilovs ne vienu vien reizi manā klātlūtnē izteica savus ieskatus par Savinkovu. Viņš uzskatīja to par spējīgu bandītu. (lasi: teroristu. revolūcionāru. I. R.), kuŗu vajag un kuŗu var izmantot. (Sic! I. R.) Bet vienīgi paturot viņu pastāvīgā un neatlaidīgā kontrolē. Bez tam Korņilovam kā īstam virsniekam rieba civilā Savinkova slimīgā cenšanās jaukties armijas lietās, kuŗās viņš absolūti neko nesaprata. Korņilovam nepatika Savinkova cenšanās iztapt kareivjiem uz priekšniecības rēķina.

Dažreiz Savinkova izlēieni radīja mūsu sabiedrībā homeriskus smieklus, bet visbiežāk mūs pārņēma sašutums, kas līdzinājās Korņilova sašutumam. Savinkova «varonību un augstību». par kuŗu tā mīlēja tarkšķēt kreisie laikraksti, mēs neredzējām, bet Savinkova bandītiskās īpašības mēs nenoliedzām.

Kad Savinkovs ieradās Novočerkaskā, vispirms viņš stājās sakaros ar Korņilovu. Tani laikā šinī pilsētā pastāvēja trīs viens no otra neatkarīgi štābi: Aleksējeva (Donas Civilā padome. I. R.), Korņilova (Brīvprātīgās armijas štābs. I. R.) un Kaļēgina (Donas kazaku štābs. I. R.). Pirmie divi atradās tādā kā savstarpējā antigonismā, bet trešais sadzīvoja ar pārējiem tā pa pusei. Katram no tiem bija sava pretizlūkošanas nodaļa. Ar savu darbību nodaļas viena citrai jauca, ar ko traucēja arī kopējo lietu.

Bez tam daži kaņavīri, noskaņoti stipri pa labi, bija nodibinājuši kādu organizāciju ar nosaukumu: teroristiskā. Organizācijas locekļi, īpaši jaunekļi, slēpa sevī stipri avantūristiskas pazīmes. 1917. g. novembra-decembra mēnešos šī organizācija «likvidēja», pareizāk, — nogalināja vairākus virsniekus ar demokratiskākiem uzskatiem.

Savinkovam ierodoties, sakustējās visas pretizlūkošanas nodaļas un teroristiskā organizācija.

Korņilovs Savinkovam satikšanos bija nolīcis viesnīcā «Zelta Enkurs». To uzzinājuši teroristiskā organizācija nolēma sarunu nepieļaut. Organizācija saprata, ka ģenerāli ar Savinkovu pie kādas nebūt vienošanās nonāks. Organizācijas dalībnieki domāja par nepieļaujamu Savinkovam piedalīties cīņās pret sarkaniem.

Tomēr viens virsnieks, terorists, šo noslēpumu bija izplāpājis. Tas nāca zināms Aleksejeva pretizlūkošanas daļai. Tās vadītājs advokāts

štāba kapteinis K. teroristus pievāca un Savinkovu no izrēķināšanās paglāba.

Tieši plkst. 7 vakarā «Zelta Enkurā» ieradās ģenerālis Korņilovs un šeit viņi ar Savinkovu vienojās kopīgajam darbam.

Savu uzvešanos Korņilova augusta dienās Savinkovs iztulkoja kā pārpratumu. (Bija pārlicība, ka Korņilova gājienā uz Pēterpili Savinkovs it kā esot Korņilovu nodevis. I. R.). Sarunās ar Korņilovu Savinkovs izteica savus iesakus, projektus un plānus, ar kuriem, pēc viņa domām, būtu gāžami lielinieki. Savinkovs runāja daudz, bet tad to krasi pārtrauca Korņilovs:

— Labi, — teica Korņilovs, — jūs mani pazīstat!

Savinkovs apstipriņoši pameta ar galvu.

— Jaunā nodevības gadījumā jūs sagaida...

— Nāve! — nobeidza Savinkovs — Es zinu.

— Jā, — apstiprināja Korņilovs, — Es jūs pakāršu.»

Tā baltās armijas galva dod savu svētību Savinkova pasākumam, kādu tas paredz radīt Krievijas iekšienē.

Pret lieliniekiem!

Pagājis 17. maijs, garām jau komunistu neveiksmēm bagātais jūlijs, bet projām ir arī oktobris, kas tomēr deva lieliniekiem uzvaru. 17. maija rezolūcijas pieņēmēji, strēlnieki, savā nopiedošajā vairākumā cītīgi un neatlaidīgi pilda Daņiševska rezolūcijas saturu burtu pa burtam. No barjēras pa kreisi!

Otrā pusē pozīcijās latviešu strēlnieku pulku
120 virsnieki ar pulkvedi D. priekšgalā.

No barjēras pa labi!

Sacensība var sākties, viņai arēna — Pēterpils.

17. maija rezolūcijas sekotāji cīnās, lai Satversmes Sapulci iznīcinātu, bet 120 virsnieki meklē ceļus, kā to aizstāvēt. Spēku samērs nevienāds — pārsvars kreisajiem. Viņu daudz un tiem palīgos stāv kaujas gatavībā Baltijas flotes «revolūcionāri». Matroža Žeļezņaka vadībā, viņi iebrūk Taurijas pilī un ieročiem rokās sēžu laikā Satversmes Sapulces dalībniekus padzen.

120 latviešu virsnieki gan taujā Pēterpili pēc kaņaspēka daļām, kuņas vest pret Žeļezņaka aizmuguri, bet tādu daļu nav. Krievi savu Satversmes Sapulci aizstāvēt nevēlas. Bet pulkvedim D., vēlākajam Latvijas armijas ģenerālim, vēl pēc 20 gadiem pagājušo atceroties, nekad neizpaliek sašutuma pilns izteiciens: «Ar krievu emigrantiem es pat pazīties nevēlos: tie glēvie, bez pienākuma apziņas, kur viņi bija, kad mēs, latvieši, aicinājām tos palīgos sargāt neko citu, kā viņu pašu zemes Satversmes Sapulci?»

Simts divdesmit vīru pasākums sabrucis, un tie līdzīgi bichoviešiem, izklīst kur kuņais.

Kamēr bichovieši, krievi, ar Korņilovu priekšgalā, novietojušies Krievijas dienvidos, Novočerkaskā, vairums Pēterpils grupas latviešu aizbrauc uz Krievijas centru Maskavu.

* * *

17. maija virsnieku aicinājums palicis bez atbalss; 120 vīru izlase Pēterpili izrādījusies

Lezspēcīga. (Stabi ierakti, bet pašas sētas nav.) Vāci nāk vīrsū kā lietuvēns. Viņi ieņēmuši nevien Kurzemi, bet okupē jau Vidzemi. Pretspēka nav — lielinieki pat slēdz mieru un paraksta noteikumus, kādus vien vācu ģenerālstābs izdomā. atdod tiem Latviju. Krievijā chaoss, «masas» pagriež muguru vāciem.

Tie ir apstākļi, tas ir stāvoklis, kas vienlīdz zināms gan kreisiem, gan labiem.

Arī pulkvedim Briedim. Viņš piedzīvojis kaņavīrs, kas savus spēkus, prātu un dvēseli ziedojis kaņam ar latviešu nelabvēļiem vāciem, tagad, redzēdams pretvācu cīņu sabrukam. vai viņš lai paliktu novērotāja lomā? Viņš, kas tik daudz pūlējies kopējai lietai, lai uzticamie viņa strēlnieki vērtētu latvieti ne zemāk par krievu, par vācieti, viņš savu kareivju lielais audzinātājs, necieš mācību un mācības pasniedzējus, kas strēlniekus aizved pa ceļiem, kuŗi šodien visvairāk izdevīgi tiem pašiem nesen vēl nīstajiem ienaidniekiem. Konkrēti — pulkvedis Briedis jau kopš 17. maija noslejas pret rezolūcijas pieņēmējiem, lai kas viņi arī būtu un kā sevi attaisnotu.

Pret lieliniekiem! Tas nolemts jau agrāk, to pārlemj savā sirdī Briedis vēl oktobrī, bet 1918. gada janvārī Briedis, iekārtojis štābu Ļianozova kundzes dzīvoklī, vāc jau šim nolūkam vajadzīgos spēkus.

Pulkvedis Briedis seko devīzei: «Cīņa līdz galam.»

Attiecībā uz «zirgiem» viņš spēlēs uz baltiem.

Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienība.

«... Maskavas apspriežu dienas.

«Ermitaža» kabinets. Boriss Savinkovs, A., pulkvedis S., nelaiķis atamans Dutovs, jaunietis Haritonenko, Boriss Suvorins (Pēterpils «Vakara laika» — Večerņeje Vremņe — redaktors. I. R.) un Reilijs (Anglis, pilnīgi Krievijas apstākļos aklimatizējies, pēc citām ziņām otrādi: Odesas pilsonis, kas aklimatizējies Anglijas apstākļos. Pazīstams ar saviem memuāriem «Angļu spiega piedzīvojumi» un ar savu Kutjopovam un Milleram līdzīgo likteni. Pazīstams latviešiem ar savu pārgalvīgo plānu. Saskaņā ar to, viņš 1918. g., stājoties sakaros ar latviešu strēlniekiem un pēdējo pārstāvi Bērziņu, gribēja sagrābt Ļeņinu un Tröcki un gāzt lielinieku valdību. Šo plānu it kā izjaucis franču žurnālists Renē Maršans. I. R.)

Reilijs ierodas kopā ar Savinkovu, kuŗa tuvumā arī pastāvīgi turas. Runā par Korņilovu un viņa uzstāšanos apspriedē, — par Viktoru Černovu (Kerenščinas laika zemkopības ministru), kas uzkāpis Lielā teātra estrādē galošām kājās un lietussargu rokā — par Kerenski, kas runas laikā aprāvis armijas pārstāvjus un nav devis vārdu ģenerālim Aleksejevam...»

«... Savinkovs cenšas kaut ko dedzīgi pierādīt Korņilovam (vairs ne kabinetā, bet apspriežu telpās kur redzami vēl ģenerāļi Aleksejevs un Kaleģins). Tad atiet no viņa nost un drūms ieraujas kaktā. Rodas iespaids, ka viņš no Kerenska atrāvies, bet Korņilovam nav pieslēģies.

Runā Reilijs un A. Abi lamā Kerenski.

— Nodevība, — klieudz A., — vai tiešām jūs neredzat, ka visur nodevība, ka nodod fronti un Kerenskis to neredz!..

A. vārdu apstiprināšanai Reilijs sāk atstāstīt Ļeņina ceļošanas vēsturi uz Krieviju un dod padomu iet ar Kerenski šķirti.

Paliek atmiņā «Jānītis» (Vaņečka) Haritoņenko. Nezin kādēļ visi viņu sauc ne pēc vārda un tēva vārda, bet «Jānītis». Viņš vairāk klusē un tikai laiku pa laikam pielec kājās un uztraukts prasa:

— Sakiet, kam jādod nauda un es došu.

Neviens tomēr tādu adresi Haritoņenkam nedod. Savinkovs, no kuŗa gaida kādus tur ievērojamus vārdus, atdarina Kerenski un Černovu un stāsta par virspavēlnieka mītni. (Vai gatavo Duchoņinam zināmo likteni? I. R.) Bet kad Reilijs nostāda viņu neatvairāma jautājuma priekšā:

— Ar ko jūs kopā ejiet un iesiet?, Savinkovs drūmi atbild:

— Mēs esam pieraduši strādāt pagrīdē un, acīmredzot, pārāk spilgtajā saulē esam apstulbuši... Gaidīsim, kad vēsture mūs iedzīs pagrīdē no jauna...» («Krievs Argentīnā» 1931. g. Buenos-Airesā.)

Turpmākais to piepilda un 1920. gadā Boriss Savinkovs jau zinās rakstīt:

«1918. g. marta sākumā Krievijā, atskaitot nelielu brīvprātīgo armiju, nebija organizētu spēku, kas cīnītos pret lieliniekiem. Satversmes Sapulce bija padzīta. Mēģinājums to aizstāvēt leidzās nesekmīgi. Čehoslovaki vēl klusēja.

Pēterpilī un Maskavā valdīja nospiestība un bads. Likās, ka zeme pakļāvusies lieliniekiem ar visiem Brest-Litovskas miera pazemojumiem.

Kaut ko pilsētās tomēr darīja. Maskavā es atradu slepenu monarchistu organizāciju, kas apvienoja sevī ap 800 virsnieku. Tās priekšgalā bija daži redzami sabiedriski darbinieki. Organizācijas mērķis — sagatavot galvas pilsētā bruņotu sacelšanos. Maskavas organizācija noteikti norobežojās no dēmonkratijas un sapņoja par konstitucionālo monarchiju. Daži no viņas vadītājiem, vēlāk apzīlbināti no varbūtējām vācu sēkmēm Francijā, kļuva sabiedrotiem neuzticīgi un sāka pierādīt nepieciešamību vienoties ar vācu sūtni Maskavā grāfu Mirbachu.

Par godu krievu virsniecībai jāsaka, ka šāda koķetēšana ar ienaidnieku, organizāciju nesašķēla, jo starp reģistrētiem 800 virsniekiem atradās tikko 60 cilvēku, kas bija ar mieru sekot germanofiliem.

Iepazīnies ar minētās organizācijas programmu un mērķiem, es nolēmu cīņai pret lieliniekiem likt pamatu pēc Donas Civilās padomes programmas. Viņā ietilpa 4 punkti: tēvija, uzticība sabiedrotiem, Satversmes Šapulce, zeme tautai.

Es atradu artilērijas pulkveža Perchurova personā neatvietojamu palīgu. Iesākām mēs ar to, ka sameklējām Maskavā un apvienojām visus virsniekus un kara skolu audzēkņus, kas bija ieradušies no Donas, bet tagad no Brīvprātīgās armijas atgriezti (Vācu Ukrainas okupācijas sekas. I. R.).

Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienība vēlāk arī nodibinājās tieši no šī pirmā nelielā kodola. Šinī savienībā mēs uzņēmām visus, kas piekrita mūsu programmai un kas deva soliņumu ieročiem rokās cīnīties pret lieliniekiem. Pie kādas partijas, kuŗš piederēja, mēs nešķīrījām. Ciktāl savienībā apvienojās dažādu partiju un virzienu ļaudis, var spriest pēc mūsu štāba sastāva.

Savienību pārzināju es — neatkarīgais sociālists; bruņoto spēku priekšgalā bija ģenerālleitnants Ričkovs — konstitucionālais monarchists. Štāba priekšnieks pulkvedis Perchurovs — konstitucionālais monarchists; operatīvās daļas priekšnieks pulkvedis U. — republikānietis; mobilizācijas daļas priekšnieks štābrotmistrs M. — Plechanova grupas sociāldemokrats; izlūkošanas un pretizlūkošanas priekšnieks, tagad nošautais pulkvedis Briedis, republikānietis (svītrojums mans. I. R.); sakaru nodaļas priekšnieks ar sabiedrotiem, bij. franču dienesta seržants (brijgadier) Dikgofs Derentals — sociālists-revolucionārs; aģitācijas daļas priekšnieks bij. deputāts H. H. — sociāldemokrats mazinieks; teroristu nodaļas priekšnieks X. — sociālists-revolucionārs; citpilsētu nodaļu priekšnieks, tagad nogalinātais kara ārsts Grigorjevs—Plechanova grupas sociāldemokrats; konspirācijas nodaļas priekšnieks N. — sociāldemokrats mazinieks; štāba apgādes nodaļas priekšnieks kapteinis R. — republikānietis; sekretārs Flegonts Klepikovs — neatkarīgais sociālists.

Ar pilnām tiesībām mēs varējām teikt, ka mums nav nedz labo, nedz kreiso. Tāpat mēs drikstējām apgalvot, ka neesam novērsušie arī no Donas Civilās padomes programmas.

Kad aprīlī Brīvprātīgo armija ieņēma Jekaterinodaru, es nosūtīju pie ģenerāļa Aleksejeva virsnieku ar ziņojumu, ka Maskavā nodibinājies Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienība. Es lūdzu arī pēc norādījumiem.

Ģenerālis Aleksejevs atbildēja, ka manu darbu viņš atzīst.

Tad pat aprīļa mēnesī savienība pirmo reizi saņēma naudas atbalstu. Tas nāca no čehoslovakiem. Radās iespēja ķerties pie organizēšanās uz plašākiem pamatiem.

Maija beigās mēs apvienojām Maskavā un 34 Krievijas provinces pilsētās jau 5500 (? I. R.) savienības cilvēku — kājnieku, artileristu, kavaleristu un sapieņu.

Tanī pašā laikā mūsu pretizlūkošana (lasi: plkv. Brieža, I. R.) apkalpoja vācu sūtniecību, Tautas Komisāru padomi, Ārkārtējo komisiju cīņai ar kontrrevolūciju, lielinieku štābu un citas līdzīgas iestādes. (Skat. grāmatu «Piektā fronte». I. R.) Katru dienu mēs ieguvām pārskatu par vācu un lielinieku kaņaspēku kustībām un Trocka, Leņina un Co. nolūkiem un darbiem. Bez tam mums bija savi aģenti Ukrainā, t. i. vācu kaņaspēku ieņemtos apgabalos.

Pēterpilī savienības locekļi strādāja flotē, lai vācu ieņākšanas gadījumā Pēterpilī sabojātu kuģus. Ķijevā viņi organizēja vācu aizmugurē partizāņu cīņu. (Ukrainas vācu okupācijas spēku

virspavēlnieka Eichhorna nogalināšana, pēc atentāta izvedēja Donska liecības arī Savinkova organizācijas darbs. I. R.). Maskavā sav. locekļi gatavojās bruņotam apvērsumam.

Saprotams, daudzi no mums dzīvoja ar vilto tiem dokumentiem. Satikties nācās konspirātīvos dzīvokļos, jo katrs neuzmanīgs solis varēja novest pie nošaušanas.»

Tālāk Savinkovs atstāsta, ka pretlieliniecis-ko kustību Krievijas iekšienē koncentrēja plašākā centrā ar nosaukumu: «Nacionālais Centrs» un ka «Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienības» bruņotos spēkus nodeva šī centra rīcībā.

«Uz Nacionālā Centra lēmuma pamata uzsākām bruņotu apvērsumu. Tas nenotika Maskavā (Lielinieku gāšanas gadījumā vāci piedraudēja ieņemt Maskavu), bet gan Ribinskā, Jaroslavļā un Muromā. To sāka vienīgi Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienības locekļi,» nobeidz šo nodaļu Savinkovs.

Zem konspirācijas segas.

Zem šāda virsraksta Savinkovs turpina:

«Strādāt slepenā organizācijā vienmēr grūti. Strādāt, kad pēc jums meklē, vēl grūtāk. Strādāt, kad jūs par mērķi uzstādiet bruņotu sacelšanos, nozīmē katru dienu riskēt ar savu dzīvību.

Tādēļ es nevaru nepieminēt tos manus draugus, kurus 1918. g. vasarā Maskavā lielinieki arestēja un nošāva.

Ipaši es gribētu, lai krievu ļaudis saglabātu atmiņā divus lielinieciskā terrora upuņus — drošsirdīgo 1. latviešu strēlnieku pulka komandieri Juņa ordeņa kavalieri plkv. Briedi. Ar viņa pūlēm mēs un sabiedrotie arvien bijām informēti par to, kas notiek pie lieliniekiem un pie vāciem. Tāpat gribu pieminēt varonīgo Sumskas huzāru pulka kornetu arī Juņa ordeņa kavalieri, Viļenkīnu.

Aresti sākās maija beigās. Līdz tam laikam mēs dzīvojām mierīgi un lielinieciskā policija savienības attīstību netraucēja.

Vēlāk Trockis, personīgi pratīnot vienu arestēto savienības locekli kapteini Pinku, izteica izbrīnu, ka Maskavā varējusi nodibināties slepena organizācija un ka viņam 4 mēnešu ilgā laikā par to nekas nav bijis zināms. Šī Trocka nezināšana pierāda lielinieciskās čekas nepilnību. (Tikai iesākumā. I. R.), bet arī to, ka savienības locekļu vidū nebija nedz nodevēju, nedz ziņotāju...

...Īstās briesmas sākās ar vācu sūtņa grāfa Mirbaha iebraukšanu Maskavā. Viņam ierodoties sākās aresti.

Jau maija vidū plkv. Briedis brīdināja mani, ka par savienību un īpaši par mani vācu sūtniecībā stipri interesējas. Viņš pastāstīja, ka pēc grāfa Mirbaha ziņām, es šīs dienas vakarā būšot Naudas šķērsielā (Džeņežnij pereulok) savienības sēdē un tāpēc šo šķērsielu aplenkšot.

Grāfa Mirbaha ziņas bija nepareizas. Šī vakarā nekāda sēde man paredzama nebija un Naudas šķērsielā es neesmu nekad dzīvojis un

neesmu pat tur bijis. Katram gadījumam es no-
sūtīju virsnieku pārbaudīt plkv. Brieža ziņas.

Virsnieku tiešām aizardēja postenis. Kad
lielinieki to izkratīja, viņš ievēroja, ka kratītāji
savā starpā sarunājās vāciski. Viņš tad arī vienu
no tiem uzrunājis vāciski. Vecākais no viņiem,
seržants, sadzirdējis vācu valodu, izstiepās taisns
un teica:

— Zum Befehl, Herr Leitenant.

Nebija vairs šaubu, kas strādā kopā ar lieli-
niekiem.

Savienības štābs atradās Piena šķērsielā (Mo-
ločnij pereulok). Pareizāk, tas bija štāba konspi-
rātīvais dzīvoklis. Uz vispārējām sēdēm mēs sa-
nācām citās vietās un bez visa tā, satikšanās va-
jadzībām katram no mums bija atsevišķs konspi-
rātīvs dzīvoklis. Piena šķērsielā tomēr bija īstais
savienības centrs. Doktors Grigorjevs zem pie-
ņemta vārda atvēra medicīnas kabinetu. Tur
gāja īstie slimnieki un to apmeklēja visi, kam
bija štābā kāda vajadzība. Pastāvīgi kabinetā
dežūrēja viens nodaļas priekšnieks. Turpat pa-
stāvīgi atradās plkv. Perchurovs un bieži vien
es. Steidzīgas lietas izšķīra Piena šķērsielā. Tur
izmaksāja algas un no turienes deva visas tek-
šās dienas pavēles. Sagrabt medicīnas kabinetu
Piena šķērsielā nozīmēja paralizēt visu savieni-
bas darbību.

30. maija rītā mani izsauca pie tālruņa.

— Kas runā?

— Sara.

Sarunās mēs lietojām pieņemtu valodu. Sara
nozīmēja plkv. Perchurovu.

-- Kas par lietu?

-- Slimnīcā tifa epidēmija.

-- Vai ir nāves gadījumi?

-- Miruši visi slimie.

-- Vai dakteris arī saslimis?

-- Nē, dakters lūdza jūs brīdināt sargāt sevi.

-- Pateicos jums.

Es uzkāru klausuli. Flegonts Klepikovs man vaicāja:

-- Apcietināti?

-- Jā.

Tā bija liela nelaime. Es negribēju samierināties ar domu, ka 3 mēnešu pūles gājušas zudumā bez kāda labuma un ka lielinieki savienību sagrāvuši. Katrā ziņā no Maskavas aizbraukt es negribēju.

Līdz vakaram noskaidrojās, ka Piena šķērsielā un citās vietās pilsētā apcietināti tuvu pie simts savienības locekļi.

Noskaidrojās arī, ka nodaļu priekšnieki nav arestēti. Plkv. Perchurovs, Dikgofs Derentals, Dr. Grigorjevs, plkv. Briedis un citi bija veseli un neskārti. Tas deva pilnu iespēju darbu turpināt...

...Jūnijā izstrādāja galīgu bruņota apvērsuma plānu.

Bija nodoms nogalināt Ļeņinu un Trocki. Šim nolūkam viņus izsekoja. Brīžiem tas deva spīdošus rezultātus. Kādu laiku ar trešās personas palīdzību, kas mēdza pie viņa būt, es vedu sarunas ar Ļeņinu. Šai trešai personai Ļeņins vaicāja par savienību un par mani, es viņam atbildēju un izprašāju par viņa plāniem.

Vienlaicīgi ar Ļeņina un Trocka iznīcināšanu paredzēja sacelšanos Ribinskā un Jaroslavlā, lai atgrieztu Maskavu no Archangeļskas. Šeit vajadzēja izcelties sabiedroto desantam.

Saskaņā ar šo plānu sabiedrotie, izsēdušies Archangeļskā, būtu varējuši bez pūlēm ieņemt Vologdu. (Vologdā, lielinieku apdraudēti, sēdēja sabiedroto sūtņi. I. R.) un balstoties uz mūsu ieņemto Jaroslavlū, apdraudēt Maskavu. Bez Ribinskas un Jaroslavljas paredzēja iegūt kādas lielinieku galvenākās mītnes atrašanās vietu Muromu, tad Vladimiru, austrumos no Maskavas, un Kalugu Maskavai dienvidos. Bija nodomāta sacelšanās arī Kazaņā. Tādējādi bija paredzēts, izdarot apvērsumus pilsētās ap Maskavu, aplenkt galvas pilsētu un, izmantojot sabiedroto atbalstu ziemeļos, kā arī čehoslovakus, kas nupat kā bija ieņēmuši Samaru uz Volgas, nostādīt lieliniekus grūtā stāvoklī.

Šis plāns izdevās tikai daļai. Atentāts uz Trocki neizdevās. Atentāts uz Ļeņinu izdevās pa pusei: Dora Kaplan Ļeņinu ievainoja, bet nenogalināja. Kalugā apvērsums nenotika, Vladimīrā tāpat. Ribinskā tas beidzās ar neizdošanos. Muromu ieņēma, Kazaņu tāpat, lai gan to izdarīja čehoslovaki un, kas ļoti svarīgi, Jaroslavlū savienība nevien ieņēma, bet arī noturēja 17 dienas. Laika bija vairāk kā vajaga, lai sabiedrotie piesteigtos no Archangeļskas palīgā. Sabiedrotie tomēr nenāca.»

Šinī sakarībā Savinkovs vēl raksta:

«Naktī uz 6. jūliju plkv. Perchurovs sāka apvērsumu Jaroslavlā. 7. mēs uzzinājām, ka pil-

sēta viņa rokās. (Šinī apvērsumā galvenā loma latviešiem no plkv. Brieža organizācijas ar plkv. Gopperu priekšgalā. I. R.). Naktī uz 8. es pavēlēju uzsākt Ribinskā. Mūsu štābs atradās pilsētas nomalē, kāda maza tirgotāja dzīvokli. Dzīvoju es pie viena cita tirgotāja Volgas krastos pie pašām lielinieku kazarmām.

Naktī mēs salasījāmies štābā un tieši plkst. 1-os atskanēja pirmais šāviens. Bet jau plkst. 2-os mans adjutants man ziņoja, ka īstenībā kauja zaudēta. Mūs nodeva. (Šo apvērsumu vadīja plkv. Briedis. I. R.). Lielinieki zināja mūsu saņāksmes punktus, un lielinieku jātnieku patruļas jau atradās uz visiem ceļiem, kas veda uz artilērijas noliktavām. Tomēr artilērijas noliktavas ieņēma, bet kad mūsu organizācijas locekļi apbruņojušies devās uz Ribinsku, viņus sagaidīja iepriekš sagatavoti ložmetēji. Viņiem nācās atkāpties. No rīta pēc lieliem zaudējumiem viņi izgāja aiz pilsētas un ierakās dažus kilometrus no Ribinskas...

... Ribinskā kauja bija pazaudēta uz visiem laikiem, bet Jaroslava turējās.

Es nosūtīju virsnieku uz Jaroslavu, lai paziņo Perchurovam par neizdošanos Ribinskā. Virsnieks līdz pulkvedim netika: lielinieki viņu nošāva.

Man bija skaidrs, ka bez artilērijas Jaroslava ilgi neturēsies. Tomēr arī es cerēju uz sabiedroto palīdzību — uz angļu-franču Archangeļskas desantu... (Svītrojums mans. I. R.)

... Trockis, izprazdams notikumu lielo nopietnību, pielika visas pūles, lai ar Maskavas garnizona palīdzību atgūtu Jaroslavlū. Viņš to panāca tikai tad, kad artilērijas uguns jau pilsētu galīgi iznīcināja. (Lielinieku artilērija. I. R.)

Tanī pašā laikā 8. jūlijā mūsu Muromas organizācija izdarīja apvērsumu Muromā un ieņēma lielinieku mitekli. Izpildījuši šo uzdevumu, Muromās nodaļa Dr. Grigorjeva un plkv. Sacharova vadībā pilsētu atstāja un devās uz Kazaņu.

Kazaņu ieņēma 8. augustā čehoslovaki.

Tā beidzās Dzimtenes un Brīvības Aizsardzības savienības organizētais apvērsums Ribinskā, Jaroslavlā un Muromā. Tas nebija izdevies.

Čeči un slovakī.

Līdz 1621. g. čehu tauta bija patstāvīga savā Čehijas valstī. Pēc tam viņi nonāk zem Austrijas. Ar to Austrija iegūst 7 miljonus pavalstnieku čehu, kas apdzīvo Čehiju, Morāviju un Sileziju. Čehiem radniecīgā tauta 4 miljoni slovaku (2 miljoni čehoslovaku dzīvo Amerikā un 300.000 Krievijā) arī ietilpst Austrijas pavalstniekos un apdzīvo Ungārijas daļu.

Austriešiem lickas, ka 300 gadi ir pietiekoši liels laika sprādis, lai ir čehus, ir slovakus uzskatītu par pavalstniekiem, kam uzticība nav lie dzama. Īstenība tomēr izrādās pretēja. Pasaules kaņam sākoties, čehoslovaki atceras savu agrāko patstāvību. Austrieši viņiem tādu nav novēlējuši un nenovēlēs arī uz priekšu. Čehoslovaki tādēļ nolemj Austriju neaizstāvēt. Ar to viņi

cer atgūt 1621. g. zaudēto patstāvību. Sava mērķa sasniegšanai tie stājas sakaros ar Austrijas ienaidniekiem un gūst no tiem lielāko pretimnākšanu. Čehoslovaki tā tad pāriet uz taktiku, kādu pielietā sociālrevolūcionāri «poraženci» Krievijā.

Seko čechu un slovaku padošanās krievu gūstā, ne pa vienam, bet tūkstošiem. Austriju viņi neaizstāv, bet, gūstā nonākuši, viņi izsaka gan vēlēšanos cīnīties kopā ar viņas pretiniekiem. Čehoslovaki prasa sastādīt no viņiem vienības un sūtīt tās uz Vācijas fronti, vienalga, vai austrumos vai rietumos.

Sākumā krievu virspavēlniecība tādas formēšanas nepielaiž, bet uz ģenerāļa Brusilova neatlaidīgu prasību piekāpjas un čechus organizēti apvieno dražinās.

Revolūcijai sākoties, čehoslovaku Krievijā ir jau vairākas divīzijas. Apvienots vecās Čehijas brīvības atgūšanas idejā, nesamierināmi naidīgs pret ģermāņiem, čechu karaspēks atkārtoti prasa cīņas turpināšanu. Krievijā tas liekas jau neiespējami, tādēļ sabiedrotie nolemj pārvest 3 čechu divīzijas uz rietumu fronti, uz Franciju.

Šim nolūkam paredz divīzijas sakoncentrēt Vladivostokā. Sākumā viņu virzīšanās uz austrumiem nesastop gandrīz nekādas grūtības. Kaut gan katrā pilsētā nākas vest sarunas ar vietējiem sovdepiem, tomēr čechu ešeloni uz priekšu virzās un garās lentas galva jau sasniedz Vladivostoku.

Bet tad nāk trieciens.

Iejaucas vācu sūtnis Mirbachs un, kad čechi izstiepti pa visu plašo Sibīrijas maģistrāli, viņš

panāk pie lieliniekiem čechu divīziju virzīšanās apturēšanu.

Šinī brīdī stāvoklis šāds:

Daļa čehoslovaku jau Sibīrijas tālos austrumos, otra daļa Sibīrijas rietumos ap Urāliem. Tas tādēļ, ka paredzēts bez austrumceļa gar Japānu daļu no sastāva pārvest uz Franciju caur ziemeļiem, caur Archangeļsku. Uz šejieni ērtāk padot transporta līdzekļus.

Ešelonus rietumos no Novoņikolajevskas pilsētas komandē Čečeks, ešelonus starp Novoņikolajevsku un Baikala ezeru komandē Gaida, bet tālāk uz austrumiem — ģen. Diterichs. Tāda ešelonu izmētātība nostāda čechus ļoti grūtā stāvoklī. Lielinieku uzbrukuma gadījumā viņiem nāktos vai nu ar negodu atbrūņoties vai ar spēku izsisties cauri 7.000 klm. lielai platībai.

Pārbaudījums nāk, kad lielinieki pieprasa nodot ieročus. Čechi izaicinājumu pieņem un atbildei Gaida 27. maijā aplenc Novoņikolajevskas Sovdepu un to pilnā sastāvā apcietina. Jau 14. maijā čehoslovaki novietojušies Čelabinskā, 31. maijā viņi ieņem staciju Taiga un Tomsku, 1. jūnijā — Samaru, 15. — Omsku, 16. — Barnaulu, 19. — Krasnojarsku, 26. — Buzuluku un 29. — čehoslovaki gāž padomju varu jau Vladivostokā. Seko tālākais: 30. jūnijā vara Sibīrijā pāriet Sibīrijas Pagaidu valdībai, bet 4. jūlijā deklarē Sibīrijas neatkarību. Čehoslovaki ieņem Ufu un 11. jūlijā Irkutsku. Ar to lielinieku vara Sibīrijā gāzta.

Rodas jautājums, vai čehoslovaku pretlielinieciskā akcija izdarīta vienīgi ceļa atbrīvošanai

uz dzimteni vai pamatos tam koordinēta rīcība ar pretlieliniecisko kustību Krievijā vispāri. Vieni apgalvo: «čechu uzstāšanās notika negaidīti, kā viņiem pašiem, tā visiem lieliniecisma ienaidniekiem.» Citi avoti tomēr runā pretējo. B. Solodovņikovs, krievu revolūcionārs, savās Prāgā publicētās piezīmēs raksta:

«... Čehoslovaku iejaukšanās faktā Krievijas lietās 1918. g. maijā nekādas nejaušības nebija. Maskavā, advokāta Viļenkina dzīvoklī, ģenerālštāba pulkvedim H. Poragēlovam klātesot, es satikos reiz ar populāro pulkvedi eseru V. Lebedjevu un sapratu, ka, gatavojot apvērsumu, sociālrevolūcionāri lika cerības uz čehoslovakiem... (Lebedjevs vēlāk komandēja tās krievu kaņaspēka daļas, kas 7. augustā kopā ar čehoslovakiem ieņēma Kazanū. I. R.)

... Kā vienmēr, tā arī šinī gadījumā sociālrevolūcionāri bija ieroči ārzemju diplomātu rokās.»

Uz to, ka čehoslovaku sacelšanās pret lieliniekiem nav nejaušība, norāda vēl šāds apstāklis:

Kā zināms, aktīvākie no visiem politiskiem darbiniekiem Krievijā pirms lielinieku valdīšanas brīža bija sociālrevolūcionāri. Īpaši tas bija vērojams apgabalos, kur viņiem vājāk sekoja. Konkrētā gadījumā: sociālrevolūcionāri bija pārņēmuši plašajā Sibīrijā visu kooperāciju (Kreditun patērētāju kooperācijas). Čehoslovakiem uzturoties Sibīrijā, jau organizētā veidā šo vienību apgādi izdarīja Sibīrijas vadošie kooperācijas centri un, protams, ar sociālrevolūcionāriem priekšgalā. Dabīgi, ka ar to radās sakari starp

čehoslovaku vadību un noteicošām sociālrevolūcionāru aprindām. Kad lieliniekiem pie varas nākot, publicēja dekreta projektu par kooperācijas reorganizēšanu uz nacionālizēšanas pamatiem, sociālrevolūcionāri Sibīrijā nostājās lieliniekiem opozīcijā. Vajadzēja vēl vācu pārstāvim Maskavā grāfam Mirbacham nākt ar savu prasību atbrūņot čehu divīzijas un kopēja valoda kopējai pretlielinieciskai akcijai starp sociālrevolūcionāriem un čehoslovaku vadību bija atrasta.

Čehoslovaku apvērsums nodeva sociālrevolūcionāru rokās vēl arī Volgas vidieni un Urālus.

Grāfs Mirbachs un kreiso eseru apvērsums.

Pēc Brestļitovskas miera līguma ratificēšanas Vācija nosūtīja uz Krieviju savu pārstāvi grāfu Mirbachu. Viņš ierodas Maskavā 24. aprīlī.

Ar kādu aplombu un varenības izjūtu vācu sūtnis dodas uz zemi, kuŗa vēl tik nesen gatavoja Vācijai sakaušanu, redzams jau pašā pirmā solī, kad no lieliniekiem pieprasa štāba telpām veselas 40 istabas. Un cik savādi: Vācijas pārstāvniecībai visas 40 istabas iepatikas tieši tur, tanī pašā viesnīcā un tanī pašā stāvā, kur mitinās angļu pārstāvniecība. Gan rodas protesti, gan angļu konsuls Lokkarts «vēl nepiedzīvotu dusmu pārņemts» brīdina lielinieku ārlietu ministru Čičerinu nepielaist attiecībā pret viņu tik nedelikātu soli — viss velti. Pats Čičerins lauza rokas un

meklē izeju, bet nevar tādu atrast. Vāciešu prasības Krievijā liekas līdzinās jau likumam.

Tad Lokkarts, izmisuma pilns, ziņo Trockim, ka nepieļaus sevi tik lielā mērā apvainot un ja rekvizētās 40 istabas neatbrīvos, viņš nekavējoties «ar visu savu dzīvi un iedzīvi» pārcelsies uz staciju un tur novietosies nometnē, kamēr nepados viņam vilcienu. Tās līdz, un Trockis novieto uz dažām dienām vācus kādā II šķiras viesnīcā.

Pēc tam lielinieki Mirbacha štābam ierāda lepnu savrup māju Naudas šķērsielā (Ģenežnij pereulok).

Grāfs Mirbachs savus akreditēšanās dokumentus iesniedz 26. aprīlī. Viņu nepieņem Ļeņins, bet Centrālā Izpildkoma priekšnieks Sverdlovs.

Sverdlovs viņu uzrunā:

— Mēs apsveicam jūs kā tās zemes pārstāvi, ar kuŗu mēs noslēdzām Brestļitovskas miera līgumu.

Vācu sūtniecības štābs sastāv vienīgi no Krievijas pazinējiem. Lielinieku gada svētkos 1. maijā Trockis sarīko parādi, kuŗu pieņem visam diplomātiskam korpusam klātesot. Skatu no sava automobiļa vēro arī Mirbachs.

* * *

Kreisos eserus domā par lielinieku radītās jaunās iekārtas piekritējiem un padomju valdībā tie sēd ar lieliniekiem pie viena galda. Kreisie eseri ieņem dažus augstākus komisāru posteņus un ieiet augstākā valdības organā Centrālā Izpildu Komitejā. Savā naidā pret pilsonību kreisie

sociālrevolūcionāri ir ne mazāk galēji kā lielinieki. Viņiem gan citi uzskati agrārjautājumā, bet Padomju konstitūciju viņi atzīst un pilsoņu kara lieliniekus atbalsta.

Tomēr kreisie eseri ne par ko nesaprotas ar lieliniekiem kara un miera jautājumos. Ļoti asi viņi nostājas pret Brestļitovskas līgumu. Šinī ziņā viņi lieliniekus nokrista par Mirbacha suļaiņiem.

Kreisiem eseriem daudz piekritēju Ukrainā, jo tur vācu atbalstīta radusies valdība, kuŗa restaurē savās agrākās tiesībās visus lielos zemes īpašniekus.

Domstarpības pamātbazē rodams apstākļis, ka pēc kreiso eseru ieskatiem galvenās briesmas revolūcijai draud no Vācijas, bet Ļeņins bīstas vairāk sabiedroto iejaukšanos nekā vācu uzstāšanos. Lielinieki stāv par Brestļitovskas miera līguma pildīšanu, kamēr kreisie eseri prasa miera līguma iznīcināšanu resp. kara atjaunošanu pret Vāciju. Kara spēka daļās netrūkst piekritēju vieniem un otriem. Valsts vara, protams, piekrit lieliniekiem. Kreisie eseri iet līdzī laipodami, bet līdz ar to nepiemirst vākt sev spēkus.

Kreisie eseri jūlija sākumā ievēl Maskavā sev labvēlīgi noskaņotas kara spēka daļas. Viņi uzņem sakarus ar vietējām savām nodaļām un ierīko Morozova savrūpmājā savu štābu. Viņi izved pulkos aģitāciju pret lieliniekiem un tā savas nodaļas paplašina. Lieliniekiem uzticamās kara spēka daļas kreisie eseri neuzkrītoši, visādiem līdzekļiem cenšas no Maskavas aizvākt. Pa

daļai viņi to panāk un jūlija sākumā Maskavā lieliniekiem uzticamu spēku pavisam maz.

Pašās pirmās jūlija dienās lielinieki gan apķeras, bet par vēlu. 6. jūlijā kreisie eseri tos pārsteidz ar bruņotu sacelšanos. Kreiso eseru nodoms atjaunot karu ar Vāciju vienalga kādiem līdzekļiem. Viņi pārliecināti, ka labākais līdzeklis nostādīt krievu tautu un vācus vienu pret otru, aizdodot pēdējiem dusmas un izprovocējot tos uz kara darbību pret Krieviju. Ja vāci iebruks valstī dziļāk, tad, pēc kreiso eseru domām, krievu tautu tiem uzkūdīt nenāksies grūti. Tā nolemj un tā paliek. Par sakūdīšanas upuri izrauga Vācijas sūtni grāfu Mirbachu.

Kreisie eseri 6. jūlijā sarīko pret Mirbachu atentatu un to nogalina.

Tanī pašā laikā eseru pulki saceļas pret lielnieku valdību. Dumpinieku starpā redzamu vietu ieņem kara kollēģijas loceklis Prošjans (Kā pasta un telegrafa komisārs pieļauj dumpiniekiem šo iestādi ieņemt) un paša Dzeržinska personīgais draugs un viņa kā čekas priekšnieka biedrs Aleksandrovičs.

Mirbachu nošauj kreisais esers Blumkins. Pirmā vietā dumpiniekos stāv Popova nodaļa, kurā ir 2.000 durkļu, 64 ložmetēji, 1 smagā baterija un 8 bruņu mašīnas. Viņiem pievienojas vēl viens krievu pulks.

Kā zināms, lielinieki Popovu un viņam padoto nodaļu arvien ir uzskatījuši par sev uzticamāko karaspēka daļu. Kā tāda viņa tikusi padota tieši Dzeržinskim. Līdz ar to viņai dots apzīmējums «čekas nodaļa».

Pārvēršoties dumpiniekos, Popova nodaļa apcietina daudzus augstus lieliniekus. Pašu Dzeržinski aiztur tad, kad tas, ieradies pie popoviešiem ar revolveru rokā, mēģina atsvabināt savus arestētos biedrus. Viņa apcietināšana notiek ar kreiso eseru partijas redzamāko darbinieku Aļeksandroviča, Kareļina, Kamkova, Spiridonova, Čerepanova u. c. tiešu līdzdalību. Dzeržinskim no rokām izrauj revolveru Spiridonova kopā ar Prošjanu.

Pēc Dzeržinska apcietina pat Maskavas strādnieku un sarkanarmiešu padomes priekšsēdi Smidoviču. Vēl starp apcietinātiem redzam Dzeržinska biedru čekas locekli Lāci, kā arī veselu rindu Dzeržinska tuvāko līdzstrādnieku.

Viens no čekas locekļiem Zakss gan paliek brīvībā. Pēdējais, to izmantodams, steidzīgi paziņo par notikušo Trockim.

Tomēr divas dienas vēlāk lielinieku austrumfrontes virspavēlnieks Muravjevs, arī esers, dod pavēli savam kaŗaspēkam pagriezt fronti uz otru pusi un piesaka kaŗu Vācijai.

Ar to lielinieku stāvoklis paliek vēl neapskaužamāks. Viņus glābj tikai dumpinieku turpmākā neuzņēmība.

Apvērsuma norises acu liecinieks (arī līdzzinātājs. I. R.) angļu konsuls Lokkarts savos Anglijā iespiestos memuāros «Krievija kaŗā un revolūcijā», tēlojot 1918. gada notikumus Krievijā, raksta:

«Lielinieku un kreiso eseru partiju pretrunām nenovēršami agrāk vai vēlāk vajadzēja izpausties uz āru. Kreisie sociālrevolūcionāri bū-

vēja fantastiskus plānus par lielinieku gāšanu un jaunu karu ar Vāciju. Kad 4. jūlijā atklājās 5. Viskrievijas Padomju sanāksme, stāvoklis tik ass, ka vērotāji sagaida sprādzienu.

Neskatoties uz lielinieku kombinējumiem vēlēšanās, kreisiem eseriem no 800 delegātiem izdodas izvest cauri uz sanāksmi ap 250. Ar to lielinieki kopš 1917. gada novembra sastop savā tik centīgi sijātā parlamentā ievērojami iespaidīgu opozīciju.

Sanāksme notiek Maskavas Lielā teātra ēkā. Parterā, kur savā laikā sēdēja dedzīgi baletomāni un Maskavas plutokratijas dāmas, tagad novietojušies delegāti — pa labi no skatuves lielinieciskais vairākums, galvenām kārtām haki krāsas kara kamzoļos, bet pa kreisi opozīcija, starp tiem ne mazums raksturīgu figūru zemnieku paltrākos, tā sakot, ļaudis tieši no zemes.

Uz skatuves, kur kādreiz Šalāpins rādīja savu Borisu Godunovu, sēž Centrālās Izpildu komitejas locekļi — pusotra simta inteliģentu. Aiz gara galda, līdztekus rampai, sēž prezidijs, un viņa centrā Sverdlovs, kas ar savu melno bārd un spīdīgām melnām acīm līdzīgs 20. gadu simteņa spāņu inkvizītoram. Pa kreiso roku Izpildu komitejas sekretārs Afanasjevs, neievērojams, mazs cilvēciņš ar nervozi blisinošām acīm, un «Izvestijas» galvenais redaktors Nachamkes, vairāk pazīstams zem vārda Stjeklovs. Blakus pēdējam Pēterpils Padomju priekšsēdis Zinovjevs, bezbārdains, ar augstu pieri. Viņā izpaužas inteliģence, ar kuru viņš pēc vispārējiem ieska-
tiem atšķiras. Pa labi no Sverdlova novietoti

kreisie sociāļrevolūcionāri: skūti, labi apgērbti un, acīm redzot, pie izglītotiem slāpiem piederoši. Kamkovs un Karelins, tad Čerepanovs un pašā galā 32 gadus vecā partijas vadone Marija Spiridonova, neuzkrītoši apgērbta, gludi atpakaļ sasukātiem matiem ar degunkniebi, ar kuņu viņa nepārtraukti spēlējas — dzīva Čaikovska «Trīs māsu» skolotājas Olgas portreja. Viņas slava uzauza 1906. gadā, kad tā vēl pilnīgi jauna meitene nogalināja Tambovas vicegubernātoru Luženovski...

... Aiz prezidija galda ciešās rindās sēd pārējā Izpildu komitejas vadība. Ievērojamākie tautas komisāri, sākot ar Trocki un beidzot ar drūmo, nervozi raustošos publisko sūdzību uzturētāju Kriļenko. Iztrūkst tikai Dzeržinskis un Peterss, drūmie lielniecisma «taisnās tiesas» matadori, kas, acīm redzami, nav vēlējušies zaudēt laiku ar piedalīšanos sanāksmē. Leņins pēc paraduma arī novēlo, bet viņš parādās laikā bez trokšņa un nemanīts ieņems savu vietu, kad tas būs vajadzīgs...

... Cara ložā valdības preses pārstāvji. Virsmums — par laimi ne vis à vis — vācu, turku un bulgāru pārstāvji.

Gaisā jūtama sasprindzinātība. Kreisie sociāļrevolūcionāri koncentrē savus uzbrukumus Brestļitovskas līgumam, lauku nabagu komitejām un nāves sodiem. Savos uzbrukumos miera līgumam viņi atsaucas uz ziņojumiem par vācu karaspēka neciešamiem ekscesiem Ukrainā. Lieļinieki aizstāvas. Pirmā dienā uzstājas tā sakot otrās šķiras delegāti.

Izšķīrošā kauja sākas otrā dienā, kad abas puses laiž darbā smagos lielgabalus. Sākumā Sverdlovs elastīgi no pretinieku uzbrukumiem izvairās. Viņš vācu okupācijas šausmas neapstrīd. Viņš pasvītro vienīgi apstākli, ka Krievija par daudz vāja, lai karotu. Mazāk padodas viņam nabagu komiteju aizstāvēšana. Jautājumā par nāves sodiem panākumi gan viņa pusē. Kreisie sociālrevolucionāri tiešām pret admirāļa Ščastnija notiesāšanu uz nāvi protestēja, bet čekā viņi strādā ciešā sadarbībā ar lieliniekiem. Viens no viņu pārstāvjiem Maskavas čekā, kā priekšnieka vietnieks, ne mazums izpildījis nāves sodus bez tiesas.

— Kā tad to saprast? — jautā Sverdlovs, — kreisie sociālrevolucionāri neatzīst nāves sodus, kurus piespiež tiesas, bet nepretojas nāves sodiem, kurus izved bez tiesas.»

Lielinieku smieklī un aplausi.

Tad prasa vārdu Spiridonova. Tas nav parastais kongress, šodien šeit šķiras abu koalīcijas partiju ceļi. Runātāja nervozē, viņas valoda vienušķīga, bet pakāpeniski pašas runas saturs to aizrauj. Spiridonova paliek arvien kaislīgāka, nonāk gandrīz līdz histerijai, tomēr ne par ļaunu radītam iespaidam. Viņa izrēķinās ar nabagu komitejām. Ar lepnumu viņa atsauca uz savu darbu visu mūžu par labu zemniecībai. Ritmiski paceļot un nolaižot labo roku, viņa griežas pie Ļeņina ar vārdiem:

— Es jūs apsūdzu par to, ka jūs nododiet zemniekus un izmantojiet viņus savas partijas

vajadzībām, kaut gan jūsu pienākums viņu interesēm kalpot.

Ar aizrautu elpu viņa cenšas atsist no Ļeņina viņa piekritējus:

— Ļeņina acīs jūs esiet tikai mēslojums.

Viņa paliek nesavaldāma un kliedz uz lieliniekiem:

— Visām mūsu pārējām domstarpībām ir pārejošs raksturs, bet zemniecības jautājumā mēs cieši esam nolēmuši cīnīties. Ja zemniekus, lielinieciskos zemniekus, sociālrevolūcionāros zemniekus, bezpartejiskos zemniekus arī turpmāk pazemos, apspiedīs, iznīcinās, novedīs līdz galīgai pazušanaī kā zemniekus, jūs tad ieraudzīsiet manā rokā to pašu revolveru, to pašu bumbu, ar kuŗu es kādreiz uzstājos par...

Šā teikuma beigās nomāc ovāciju vētra. Saņemšanas nepieredzēts skandāls. Zemnieki pielēc kājās un draud lieliniekiem ar dūrēm. Grib runāt Trockis, bet viņam neļauj. Viņa seja bāla no āusmām. Velti vicina zvaniņu Sverdlovs, velti draud iztīrīt zāli.

Tad mierīgi parādās uz skatuves Ļeņins. Ejot gaŗām Sverdlovam, viņš skar tā plecu un piespiež nolikt zvaniņu uz galda. Turot roku aiz žaketes atloka, smīnošs, ar neapprakstāmu pašpārliecību stāv viņš trakojošā pūļa priekšā. Uz viņu birst irōniski saucieni un svilpieni, bet viņš labirdīgi smejas. Tad viņš paceļ roku un troksnis pamazām aprimst. Ar aukstu loģiku viņš atspēko savu pretinieku uzbrukumus punktu pa punktam...

...Runa beidzas zem vētrainām ovācijām, kuŗas sarīko nē lielinieki vien.

Pēc Ļeņina runā spīdošs orātors Kamkovs, kas nonāk līdz ārprātīgai kaislibai. Es brīnos par viņa brašo aicinājumu, vieglprātīgo pārdrošību. Viņš nežēlo neviena. Viņa runas noslēguma vārdu drāmatiskais iespaids rada satricinošu iespaidu.

— Mūsu diktātūra, — pagriezies pret vācu diplomātu ložu, — viņš kliez, — pārvērtusies Mirbacha diktātūrā. Mūsu brīdinājumi Ļeņina politiku nav grozījuši. Mēs neesam vairs neatkarīga suverēna valsts. Mēs to vācu kalpi, kam drosme rādīties šeit mūsu priekšā.

Kā viens cilvēks uzlēc no vietām sociālrevolūcionāri un kratot dūres kliez uz vāciem. Zāle dreb no mežonīgām skaņām:

— Nost Mirbachu!

— Laukā vācu miesniekus!

— Nost apkaunojošo Brestas cilpu!

Sverdlovs izmisumā vicina savu zvaniņu un slēdz sēdi. Drudžaini uzbudinātais pūlis atstāj zāli.

Tik drāmatiski beigušās 5. jūlija sēdes turpinājums pieņem ne to raksturu, kādu varēja sagaidīt.

Nākošā dienā sanāksmes locekļi gan salasās, bet lielinieku vadoņi iztrūkst. Vēlēšanu cīņa pārnesusies no Lielā teātra skatuves uz ielu...

...Plkst. 7-os mums paskaidro Radeks, kas noticis. Kreisie sociālrevolūcionāri nošāvuši Mirbachu, lai provocētu Vāciju uz karu. Kopā ar Sablinu un čekas priekšnieka vietnieku Aleksan-

droviču viņiem bijis nodoms sēžu laikā arestēt galvenos lieliniekus, bet iekrituši lamatās, kurās paši izlikuši.»

Savu stāstu turpinot, Lokkarts vēl raksta:

«Es gribu dažos vārdos aprakstīt šo kreiso sociālrevolūcionāru apvērsumu, kas neizdevās.

Sestdien, $\frac{3}{4}$ uz 4 dienā pie vācu sūtniecības Naudas šķērsielā piebrauca automobilis ar diviem pasažieriem. Māju apsargāja lielinieku karaspēks, bet atbraukušie cilvēki iekļuva iekšā bez šķēršļiem, jo uzrādīja caurlaides no čekas ar Aleksandroviča parakstiem. Galveno lomu visā šinī traģēdijā spēlēja kāds Blumkins, kas jau vairākus mēnešus dzīvoja man kaimiņos tanī pašā viesnīcā.

Viņš kalpoja čekā, tāpēc vācu sūtniecības padomnieks Ritcers nekavējoties viņu pieņēma. Viņš paskaidroja, ka viņam nepieciešami runāt ar Mirbachu personīgi. Čeka esot uzgājusi uz atentāta pēdām, kuŗu gatavo sabiedrotie uz Vācijas sūtni. Blumkina stāvoklis un viņa paziņojuma nopietnība pamudināja Ritcheru ievest to pie Mirbacha. Uz sūtņa jautājumu, kā projektējamo atentātu domāts izvest. Blumkins izrāvis no kabatas brauniņu uzkliedza:

— Lūk, tā! — un izšāva uz savu upuri. Pēc tam viņš izlēca caur atvērto logu, drošības pēc iemeta aiz sevis rokas granātu un pazuda. Tanī pat laikā kreisie sociālrevolūcionāri Pokrovas kazar-mās savāca 2000 savu piekritēju ar čekas aģentu Popovu priekšgalā. Viņi apcietināja Dzeržinski un ieņēma galveno telegrafu. Bet ar to viņu fanta-

zija bija izsmelta. Viņiem neienāca prātā nekas vairāk, kā izsūtīt uz visām pusēm telegrammas.

Toties Trockis rikojās ārkārtīgi enerģiski. Jau pēc dažām stundām sociālrevolūcionāru kaŗaspēks nolika ieročus. Daži galvenie paspēja nozūst, bet Aļeksandroviču noķēra Kurskas stacijā un turpat nošāva.

Teātrī atrodošies krēiso eseru partijas delegāti atļāva sevi apcietināt bez viena pretošanās mēģinājuma.

Revolūcija bija sacerēta teātrī un teātrī viņa arī izbeidzās. Provincē šis apvērsums neieguva gandrīz nekādu atbalsi.

Dažas dienas vēlāk Padomju kaŗaspēka virspavēlnieks ap Volgu, Muravjevs, izdarīja uzbrukuma mēģinājumu Maskavai, bet viņu arestēja viņa paša kareivji. Viņš izdarīja pašnāvību nošaujoties Simbirskas pilsētas padomes acu priekšā. Spiridonova un Čerepanovs tika sagrābti un novesti uz Kremli. Kremlī novietoja tikai nāvei nolemtos politiskos noziedzniekus. Dzīvs no turienes nav iznācis vēl neviens. (Izņemot ģenerāli Brusilovu un pašu Lokkartu. I. R.). Mirbacha nogalinātājam Blumkinam izdevās aizbēgt. Galvenā sazvērnieku masa, lai glābtu savu ādu, atteicās no vadoņiem, nosodīja notikušo un valdības apžēlota pārgāja lielnieku lēģerī.»

Muravjeva vietā par austrumfrontes virspavēlnieku ieceļ latvieti plkv. Vācieti. (Tuvāk par Muravjevu skat. grāmatā «Pīktā fronte».)

Vācietis par šo apvērsumu raksta:

«Kreiso eseru uzstādītais lozungs: kaŗš pret Vāciju! pievilka lielu daudzumu Krievijas iedzī-

votāju simpatijas. Masa toreiz nesaprata, ka vācu stratēģija bija pietiekoši tālredzīga, lai padarītu Krieviju nespējīgu no jauna iesākt starptautisku karu. (Kāds secinājums? I. R.)

.... Dumpi apspiest Maskavā vajadzēja visdrīzākā laikā, tādēļ ka pilsētā bija liela daļa elementu, kuŗi gaidīja uz ciņas iznākumu, lai pievienotos uzvarētājiem.

Arī priekš lielnieku partijas būtu bijis slikti, ja dumpis būtu vilcies vairākas dienas, kā piemēram, Jaroslavļā. Tādā gadījumā Jaroslavļas lielākas vai mazākas būtu radušās nezināmā skaitā citās Krievijas daļās un diezin, kas tad būtu noticis ar pašu Maskavu. Dumpinieku pusē iniciatīva bija Popova rokās. Uz ielām bija izraktas tranšejas ar drāšu aizžogojumiem, uz jumtiem un balkoniem izlikti ložmetēji. Vispār Popova pozīcijas bija ļoti stipras. Pietikt klāt viņām vajadzēja pa šaurām ielām. Krievu kara spēks atteicās cīnīties valdības labā. Pastāvēja ieskats, ka ar Vācijas sūtņa Mirbacha nogalināšanu, karš ar Vāciju neizbēgams. Padomju valdība bija paralizēta. Spriedumu vajadzēja iznest ieročiem.

No sākuma tas skan, varbūt, savādi, ka maza kreiso eseru saujiņa spēja ieņemt tik impozantu draudošu stāvokli.

Faktiski tas tomēr tā bija. Lieliniekiem piekaitīja badu, vācu ienākšanu Ukrainā un Dienvidkrievijā, Brestļitovskas mieru un razbainiecko kontribuciju. Valdība nebija no sākuma pienācīgi sapratusi stāvokļa nopietnību un tāpēc domāja dumpi likvidēt sarunu ceļā. Tikai ap

vakaru izrādījās, ka stāvoklis nopietns, jo Popovs, nostiprinājies savu pozīciju centrā, sāka ieņemt blakus kvartālus...»

Turpmāk Vācietis raksta, ka lielinieki notur apspriedi Aleksandra kaņaskolas telpās, ka lielinieki stāvokli atrod par sevišķi sarežģītu, ka uzticamākie pulki, latviešu pulki izklīduši pa Maskavas apkārtni un svētī Jāņus (vecā stila Jāņus), ka nav Maskavā spēku ko stādīt pretim kreisiem eseriem un ka vajadzīgos uzticamos spēkus Vācietim vākt neuztic, jo kaņa komisāri Podvoiskis un Muralovs neliek viņam priekšā uzņemties operācijas vadību. To redzēdams, Vācietis paziņo, ka kaņaspēka vadību viņš uzņemas pats un ka atbildību par kaujas iznākumu uzņem uz sevi. Tiek vestas tālruna sarunas ar Kremli, līdz panāk piekrišanu visu kaņaspēka vadību nodot Vācieša rokās. Viņam blakus noliek abus komisārus — Podvoiski un Muralovu. Plkst. 24 Vācietis jau Kremli pie Ļeņina, kur pārbijies lieliniecisma galva vaicā:

—Vai mēs izturēsim līdz rītam?

Kādēļ gan ne?

17 lielgabalu šāvienu pietiek lai bravūrīgie eseri tanī pašā iednā plkst. 12 padotos. Eseru līderi bēg ar visu štābu. Paniskās bailēs tie dodās gan uz Kazāņas stacijas pusi, gan uz Sokoļņikiem.

«Dumpis ar to bija beigts,» nobeidz aprakstu Vācietis. Eseriem neesot bijis laba komandiera un komandējoša sastāva.

Pretējā gadījumā lielinieku vara šīs dienās būtu gāzta.

Finis la comedia arī attiecībā uz jo stiprākām pozīcijām.

Konsuls Lokkarts, komunisti un intervencija.

Kas pazīst P. Lokkartu un viņa darbību Krievijā, īpaši pilsoņu kara laikmetā Maskavā, tas neapšaubāmi piekritīs ieskatam, ka diplomātiskā izveicība, kāda izpaužas Lokkarta gaitās, jāpieskaita tiem izņēmumiem kādi rodas, varbūt, vienīgi pa vienam gadu simtenī. Bjukenena, Paleologa, Nulansa, Sazonova karjēras ilggadību un briedumu Lokkartam nerasniegt, bet 1918. gada revolūcijas un pilsoņu kara jūklī, kad visas pasaules, visu valšņu skati un uzmanība pievērsās Maskavas 160 miljonu lielai, līdz chaosam nonākušai valstij, Lokkarts bija un palika slavenais, daudzziņošais, visa pratējs Lokkarts un pie Maskavas diplomātijas debesīm ar seviem panākumiem uzliesmoja tik spilgti, ka bieži vien nobīdīja pie malas ne vienu vien vecāku un piedzi-vojušāku diplomātijas dienesta veterānu.

1917. g. vasarā gan nāk likteņa pārbaudījuma brīdis — Lokkartu no posteņa aizsauc. Viņam radies romāns ar kādu Maskavas žīdieti, bet Anglijas diplomātiskā dienesta tradīcija katru sava pārstāvja pavieglāku soli grib aizkavēt.

Tomēr Lokkarta izveicīgā dienesta prasme dara savu. Tā nāk zināma pašam Loid-Džordžam, un Anglijas lielais Musolini, Krievijas ok-

tōbra revolūcijai atskanot, izsauc neseno Maskavas konsulu pie sevis Dauningielā.

Loid-Džordžs spiež Lokkarta roku 1917. g. 21. decembrī.

— Tad šis ir Lokkarta kungs?

Izbrīnā izsaucas Anglijas ministru prezidents, pēc tam kad roku paspiesis, viņš savu izredzēto vēl uzsvērti aplūkojis, atkāpjas soli atpakaļ. Tad skaidri un atšķirti, tā, lai visi istabā klātesošie dzirdētu, Loid-Džordžs pasvītro:

— Jūsu ziņojumos tāda gatavība, ka es sagaidīju ieraudzīt cienīgu kungu ar sirmu bārdu.

Saruna norisinās Anglijas ministru kabineta sēdes starpbrīdī. Kad sēdi atjauno, to vada pats Loid-Džordžs un tajā piedalās arī Anglijas ministru prezidenta apbrīnotais jaunais diplomāts, Maskavas konsuls. Rezultātā lēmums: tādām cilvēkiem kā Lokkartam nav vietas Londonā, bet Krievijā.

Nākot pie varas lielniekiem, Londonas un Parīzes diplomātiem ārkārtīgi lielas galvas sāpes rada formula, ar kuŗu visprecīzāk izteikt jauno stāvokli Krievijā. Viss lielais diplomātu vairums domā, ka lielnieki noturēsies pie varas augstākais dažas nedēļas, pēc tam nodibināsies vai nu cara valdība, vai kaŗa diktatūra. Lielais vairums ieteic nestāties nekādos sakaros ar lielniekiem. Tādu taktiku ieteic it visi veci piedzīvojuši diplomāti lietpratēji, Krievijas apstākļu «pazinēji» un autoritātes. Bet runā visjaunākais no viņiem, vēl tikai 30 gadus vecais Lokkarts un saka:

— Es sen jau ticu lielnieciskās revolūcijas nenovēršamībai. Es nevaru piekrist Londonas

speciālistu ieskatiem Krievijas jautājumā, ka Ļeņins paliks pie varas tikai dažas nedēļas. Vismazāk es ticu, ka krievu zemnieku izdosies no jauna iedzīt ierakumos.

Lokkarts pārliecināts, ka angļi nedrīkst pārtraukt sakarus ar tagadējās Krievijas varu. To Lokkarts pateicis arī Loid-Džordžam zināmā kabineta sēdē. Atgadījies vēl, ka Amerikas Sarkanā Krusta pulkvedis Tompsons, kas tikko ieradies no Krievijas, vienā sarunā ar Lond-Džordžu, asi pārmetis sabiedrotiem viņu pasīvo izturēšanos pret lieliniekiem.

Loid-Džordžs nav pārcilvēks, arī viņš vajadzīgo formulu nav vēl atradis. Briest gan kāda nojauta, rodas neskaidras kontūras, bet izšķirties par taktiku Krievijas lietās vēl grūti. Lokkarts pauž jaunu līniju, amerikānis Tompsons to atbalsta un ... kad pienāk janvāris, ar kuŗu izbeidzas Lokkarta atvaļinājums, Anglijas ministru prezidents nākošai Lokkarta darbībai Maskavā jau «motto» sagatavojis.

— Uz Krieviju jādodas ārkārtējai delegācijai ar Lokkartu priekšgalā. Tās uzdevums: oficiāli sakari ar lieliniekiem.

Lokkarts raksta:

«Manas instrukcijas bija ārkārtīgi miglainas un nenoteiktas. Atbildība par sekmīgu sakaru nodibināšanu ar lieliniekiem uzlikta man. Nekādu speciālu pilnvaru līdzī nedeva. Ja lielinieki piešķiršot man privilēģijas, kādas parasti piešķir sūtņiem, tad Anglija attiecīgi izturēšoties pret Litvinovu, kuŗu lielinieki jau nozīmējuši par

sūtni Londonā. Man uzliktais uzdevums bija ne-parasti grūts, bet es to pieņēmu bez iebildumiem.»

Lokkarts braucienam sagatavojas ar apbrinojamu diplomātisku virtuozitāti, un kad 12. janvārī uzkāpj uz kreiseņa, lai dotos caur Edinburgu un Kinferi uz Pēterpili, viņam kabatā pat tāda karjēras atslēga kā Lītvinova ieteikšanas vēstule Trockim. Viņa skan:

«Pilsonim Trockim. Ārlietu Tautas komisāriātā.

Šīs vēstules uzrādītājs, Lokkarta kungs, dodas uz Maskavu ar oficiālu uzdevumu, par kuŗu es tuvāk nezinu. Pie mūsu personīgās iepazīšanās es pārliecinājos, ka viņš visādā ziņā kārtīgs cilvēks, kas saprot mūsu stāvokli un mums labvēlīgs. Esmu tanīs ieskatos, ka no mūsu viedokļa viņa uzturēšanās Krievijā ir vēlama.»

Lokkarta vārdiem runājot: «Lielā avantūra sākas».

29. janvārī Lokkarts jau Pēterpilī. Nākošajā dienā viņš ved sarunas ar Čičerinu, jaunās Krievijas ārlietu komisāra vietnieku (Pats tautas komisārs, Krievijas ārlietu ministrs Trockis, atrodas Brestlitovskā un ved sarunas ar vāciem par mieru). Sarunā piedalās vēl kāds Petrovs. Zīmīgi, ka Čičerins un Petrovs abi ieradušies Krievijā tieši no Anglijas cietumiem.

Vēl dažas dienas, un Lokkarts jau stājas sakaros ar pašu Trocki. Viņi runā 2 stundas, un viņu sarunu temats angļu-lielinieku sadarbošanās.

Interesanti Lokkarts raksturo Trocki:

«Tagad viņš savā lepnumā jūtas aizkarts un pilns kareiviska naida pret vāciem par Brestas

pazemojumu. Redzams, Trockis gatavs krist par Krieviju ieročiem rokās, ja vien šim skatam rastos pietiekoši liels publikas daudzums. Trockis uz vāciem sirdīgs. Par nožēlošanu viņš sašutis arī par Angliju. Mēs esam apgājušies ar viņu ne tā kā vajadzēja. Kad uzliesmoja februāra revolūcija, viņš atradās Amerikā. Viņš nebija tad ne maziņš, ne lielnieks, bet pēc Leņina izteicieniem trockists, t. i., cilvēks ar saviem ieskatiem un gatavs pielaiķoties apstākļiem. 1917. g. pavasarī Kerenskis lūdza Anglijas valdību netraucēt Trocka atgriešanos Krievijā. Daudz kas runāja par labu tam, lai viņu neizlaistu, jo viņš varēja kaitēt sabiedroto lietai, bet daudz kas runāja par labu arī tam, lai viņam atļautu atgriezties Krievijā. Mēs tomēr, kā arvien to esam darījuši krievu lietās, likāmies uz nožēlojamiem puslīdzekļiem. Sākumā ar Trocki apgājāmies kā ar noziedznieku, apcietinājām un četras nedēļas noturējām kopā ar vācu kara gūstekņiem Amherstas nometnē. Mēs noņēmām no viņa pirkstiem nospiedumus un kad bijām to pietiekošā mērā nokaitinājuši, atļāvām viņam atgriezties Krievijā. Līdz ko Trockis nonāca dzimtenē, viņš pieslējās lieliniekiem un savam naidam pret mums deva izpausmi naidīgā pamfletā «Angļu gūsteknis».

«Cilvēks ar saviem ieskatiem», «ne maziņš, ne lielnieks», «gatavs piemēroties apstākļiem — trockists». Vai jābrīnās, ka Trockis spējīgs slēgt līgumus ar katru valsti, ja vien ar to rodas cerība kļūt pie varas. Pirmo reizi ar citas valsts palīdzību īsti cariskus augstumus sasnie-

dza, kādēļ gan paņēmienu neatkārtot, ja iegūtā vara kādreiz no rokām izslidēs?

Lokkarta jaunais uzdevums nav no vieglajiem. Krievijā radušies īpatnēji apstākļi — lieliniekiem ar miera sarunām Brestā neveicas. Viņi saņem 23. februārī vācu priekšlikumus. Territoriālā ziņā vācu uzstādītie noteikumi «ar savu cietsirdību pārspēj pat Versaļas līgumu». Lielinieku starpā ap šo jautājumu atkārtojās šķelšanās. 24. februārī partijas Izpildu komiteja vācu noteikumus pieņem ar 112 balsīm pret 86. Gadas vēl, ka sabiedrotie atrod vācu ģenerālštāba dokumentus-priekšrakstus Trockim transportēt 2 vācu zemūdenes no Berlīnes uz Vladivostoku. (Lokkarts apgalvo, ka šie dokumenti bijuši viltoti). Vēl sagadas notikumi, piemēram: sabiedroto separāts kontakts ar ukraiņiem, Anglijas solī, lai Sibīrijā ienāktu japāņi, jo nopietns pārbaudījums lieliniekiem Ukrainas okupācija no vāciem. Tādos apstākļos visi lielinieki uztraukti, nervozi un katrā nelieliniekā, vēl jo vairāk ārzemniekā, gatavi saskatīt sev nelabvēli.

Lokkartam gan Ļitvinova vēstule, bet Trockis, saniknots uz visiem ārzemniekiem, neizslēdzot arī Lokkartu.

Tomēr Lokkarta spējas zem pūra nepaliek. Visnelabvēlīgākos apstākļos viņš panāk vismaz Trocka solījumu turēt Lokkartu lietas kursā attiecībā uz sarunām Brestļitovskā. Polītiskais stāvoklis tāds, ka sabiedroto sūtniecības jau atstāj Pēterpili, bet Lokkarts nenoskumst. Kā zivs ūdenī viņš šaudās pa lieliniecisma nejēdzību labirintiem, bet nav gadījuma, kur Lokkartam nāktos

ciest fiasko. Kaut vai tās pašas diplomātisko pārstāvju aizbraukšanas lietas. Lielinieku Ārlietu komisāriāta ierēdnis «nesimpatiskais jurists Luckis, pasu nodaļas pārzinis» izlamā itaļu lietvedi, vēlāko sūtni Londonā un Musolini ārlietu ministru marķīzu Toretto. Zīmējoties uz itaļiem, pēdējiem jādzird tādi vārdi kā «bandīti», «krāpnieki», «cūkas», pie kam tie nav vēl no sliktākiem. Visbeidzot Luckis izkļiedz savu noslēguma frazi:

— Neviena italis ārā netiks! (Lucki vēlāk apcietina kā kukuļņēmēju.)

Arī frančiem iet grūti. Bet angļi, kam visas gādā Lokkarts, «laimīgi pārbrauc robežu».

«Man izdevās,» raksta Lokkarts, «40 vai 50 angļus paglābt no tiem šķiru cīņas pazemojumiem un apvainojumiem, kādus pārcieta franču un itaļu kollēgas.»

28. februārī angļu sūtniecība no Krievijas aizbrauc, bet 1. martā Lokkarts iepazīstas ar Ļeņinu. Ar Ļeņinu viņam notiek gaŗa un īsti draudzīga saruna. Ko īsti vēl nesaprot Lokkarts, to viņam pamāca Ļeņins. Daudz ko izsaka Ļeņina vārdi uz Lokkartu:

— Es visādi atvieglošu jūsu darbu un cik manas spēkos stāvēs, es rūpēšos par jūsu personīgo drošību.

Bet attiecībā uz sastrādāšanos ar sabiedrotiem vācu uzbrukuma gadījumā Ļeņins turpina:

— Es domāju, ka jūsu valdība nepiekritīs mūsu ieskatam.

Lokkarts nodibina draudzību ar Trocki, viņš nodibina attiecības ar Ļeņinu. Ar pēdējo gan

tīri lietišķas, bet ar Trocki īsti familjāras. Kad lielnieku valdība pārceļas uz Maskavu, Trockim nākas palikt vēl nedēļu Pēterpilī. Viņš aicina Lokkartu palikt pie viņa un saka, ka viņš priecātos, ja Lokkarts ar savu aizbraukšanu uz Maskavu uzkavētos.

«Es vienmēr ar labpatiku atcerēšos šo Pēterpilī pavadīto pēdējo nedēļu. Ar Trocki es satīkos katru dienu...» piebilst Lokkarts, rakstot par viņa pārceļšanos uz Maskavu.

Uz Maskavu Lokkarts aizbrauc ar Trocki kopā vienā vilcienā, pavadīti no «700 jaunizceptā sarkanā Napoleona pretoriāņiem» (Trockis tikko iecelts par Kaŗa Lietu Tautas komisāru). Vilcienā Trocka un Lokkarta draudzība nostiprinās vēl vairāk. Viņi ēd pie viena galda un Lokkarts sajūsmināts tiktāl, ka saka: «Šīs vakariņas es atcerēšos visu mūžu,» jo Trockis, lūk, bijis teicami labi noskaņots un spīdoši spēlējis viesmīlīga saimnieka lomu. Nonākot Maskavā, Trockis nodod Lokkarta rīcībā savus 2 automobiļus, lai novestu anġlus uz viesnīcu. Pats viņš paliek stacijā un gaida automobiļu atgrieŗanos...

Lokkarts atkal Maskavā, pilsētā, kur viņam «tuvs katrs ielas bruŗa akmens», kur viņš «jūtas kā mājās», kur «dzīvojis ilgāk nekā citā kādā pilsētā uz zemes lodes». Maskava nav gan vairs tā, kas agrāk. Trūkst daudzu viņa draugu. Vieni aizbēguŗi uz dienvidiem, citi kaut kur slēpjas, lagātās tirgotāju savrupmājās dzīvo anarchistu bandas. Pilsētā valda neticama izlaidība. Pilsoņi ar nepacietību gaida gan vācus, gan citus, kas viņus no lieliniekiem atsvabinās. Jau 24 stundas

pēc atbraukšanas Lokkarts visu notikumu bie-zoknī. Vispirms viņš stājas sakaros ar pārējiem sabiedroto aģentiem, atašejiem u. t. t. Maskavā. Uz viņa ierosmi un itaļu kara delegācijas vadītāja ģenerāļa Romei priekšlikumu, sabiedroto pārstāvji nolemj ierasties pie Lokkarta viesnīcā viņa istabā katru dienu uz sanāksmi. Šādam so-lim jāpieraksta ievērojama vēsturiska nozīme. Šajās sanāksmēs, kā Lokkarts saka, esot uzstādīts par uzdevumu «uzstāties Krievijā vienīgi ar lieli-nieku piekrišanu» (Lasi: nepiekrīst gatavojamai pretvācu-pretlielinieku intervencijai).

Sanāksmē bez Lokkarta un Romei piedalās lielākas militārgrupas vadītājs arī franču kara atašejs Lavernjs, amerikāņu militārpārstāvis ma-jors Riggs un Ļeņina labi ieredzētais amerikāņu konsuls Robins. Nolemts arī, ka japāņu mēģinā-jums Sibīrijā uzskatāms par veltīgu. (Japāņu desants Vladivostokā.) Esot sabiedroto Maskavas pārstāvjos izdevies panākt «pilnīgu saprašanos» un «apbrīnojami draudzīgu sastrādāšanu». Iesā-kas pārstāvju separāta, savu valdību ieskatiem neatbilstoša politika.

Valširdīgi Lokkarts atzīstas:

«Pilnīgi saprotot mūsu (sabiedroto, I. R.) val-dību naidu pret lieliniekiem, mēs tomēr viņu po-litiku par pareizu neuzskatījām.»

Sūtņi, kas Krievijā vēl uzturas, apmetušies Vologdā. Viņi ar lieliniekiem nebrāļojas, pietu-ras pie savu valdību vairākuma ieskatiem, pēc kuņiem lieliniecisms nav vien sadzīves sērga. Let arī viņu ienaidnieku vācu atbalsts. Maskavas

Lokkarta grupa, kā redzams, sūtītu taktiku neatbalsta. Viņu pamatmotto: kopā ar lieliniekiem. Seko intrigas, vecāku diplomātu nonievāšana un aprunāšana un to ignorēšana jau tik pārgalvīga, ka vajaga tikai pāriet kādam no diplomātijas darbiniekiem lielnieku dienestā (nevozvraščencos) un vaiņa tiek uzvelta tāda priekšnickam, kas neesot, lūk, piekritis pārgājēja ieskatam strādāt kopā ar lieliniekiem.

Grupas separātisms nonāk tik tālu, ka ar Lokkarta starpniecību Trockim dod padomu pieņemt lielnieku dienestā sabiedroto virsniekus, kas noorganizētu un sastādītu sarkano armiju. Šinī brīdī Maskavā ierodas no Rumānijas liela franču militāra delegācija ar ģenerāli Bertelo priekšgalā. Lokkarts ieteic Trockim tieši šos virsniekus. Bertelo jau dod savu piekrišanu, šķēršļus neliek arī Lavernjs, kādēļ Trockis nozīmē konsultācijas padomi no sabiedroto virsniekiem. Jaunam iestādījumam jādod padoms, kā nostiprināties sarkanam kara vadonim, jāsastāda lieliniekiem labvēlīga sabiedroto virsnieku izlase. Lokkarta grupa jau iedomājas, ka sasniegusi taktisku uzvaru pār tiem, kas sabiedroto politiku ved pretējā virzienā. Bet pēc divām dienām pārgalvīgais plāns sabrūk.

Iejaucas franču sūtnis Nulanss, izbar Lavernju un pavēl Bertelo atgriezties Francijā ar visu štābu. Trockis paliek pie sasistas siles. (Kā zināms, noskumis Trockis ilgi nebija, jo radās Bonč-Brujeviči, kas deva viņam akadēmiķus no pašu krievu vidus spēlei uz sarkanā zirga.)

* * *

Pēc neveiksmēm ar Bertelo lietu, Lokkartam rodas nopietna opozīcija pašā Londonā. Viņa sīva telegrafē:

«Esmu informēta. Nerikojies neapdomāti. Baidos par tavu nākotni...»

Lokkarts saprot, ka pareizāk no spēles atteikties un atgriezties mājās, bet viņš sakož zobus un savas dusmas apslāpē. Raksturīgs Lokkarta izteiciens:

«Līdztekus pretrunām nopietnos politiskos jautājumos pie mums notika nepārtraukts kaņķniepatatām. Mums bija nodaļas visās Krievijas daļās un katra no tām veda savu atsevišķu politiku.»

Visus pārspēj tomēr Lokkarts. Sevišķi izdevīgi izveidojas viņa darbs ar vienu Ārlietu komisāriāta pārvaldnieku Karahanu, kuŗu Lokkarts raksturo kā armeni, komūnistu partijas Adonisu, arī labu lietpratēju cigāros un visai pieklājīgu, kas nelieto rupjus vārdus, kā citi. Lokkarta grupas favorītos ieskaitāms arī nākošais Ārlietu komisāriāta pārvaldnieks Radeks. Viņu spilgti raksturo Lokkarts:

«Ārēji šis zemīts, kuŗa īstais uzvārds ir Sobelsons, bija ļoti kuriōza figūra. Mazs cilvēciņš, ārkārtīgi lielu pieri, uz āru izspiestām acīm, gludi skuvies (tanī laikā viņš uz zoda vēl nenēsāja to mazo šķipsnu, ar kuŗu tagad atvieto bārdus), brillēs, lielu muti un dzelteniem appīpētiem zobiem, kuŗos nepārtraukti rēgojās iekārta pīpe vai cigārs.

Mēs iepazināmies ar viņu caur «Mančester Guardian» korespondentu Rensoma, ar kuŗu viņš

bija ļoti draudzīgs. Gandrīz katru dienu viņš nāca pie manis ar braši uz galvas uzspraustu angļu kasketi, liesmojot visiem spēkiem ar savu pīpi, ar grāmatu un brošūru saini padusē un lielu revolveru pie jostas — pusprofesors, pusbandīts...

...Viņš bija viens no Brestļitovskas sarunu dalībniekiem un lielāko prieku viņam sagādāja laist no savas, ar kaut kādu šaubīgu augu piebāztās, pīpes ģenerāļa Hoffmaņa sejā dūmus...

Kad noslēdza mieru, viņš gandrīz asarām acīs izsaucies:

— Ak, kungs! Ja šinī cīņā aiz mums stāvētu cita tauta, bet ne krievu, mēs varētu izcelt no eņģēm visu pasauli.

Ir ļaudis, kas par Radeku zina pastāstīt vēl šādu amizantu. Lokkarta novērojumam atbilstošu raksturīgu epizodi:

K. Radeks — Sobelsona pieņemtais vārds sastādīts no ukrainiskā «kradeks», kas nozīmē «zaglis». Kādreiz Ukrainā Sobelsonam nācies bēgt no cara policijas. Viņam izpalīdzot, viens revolūcionārs pagrīdnieks paslēpis to pie sevis mājās. Sobelsons pie partijas līdzbiedra nodzīvojis, kamēr briesmas bijušas gaŗām. Tad pēkšņi pazudis, nepateicis pat ne ardievas. Ar to vien Sobelsonam nepieticis. Izrādās, pirms aiziešanas tas savu biedru krietni vien apzadzis un... kā pateicības apliecinājumu atstājis gultā lietas, ko mēdz atstāt citur.

Netīram blēdim partijas biedri piešķīruši pēc tam palamu «Kradeks», kuŗu tas nes vēl šodien. Visaugstākās pakāpes bezkaunības piemērs! Lie-

kas, ka tieši šī īpašība būs tā, kas «vecai gvardei» «aizejot» palīdzēs Sobelsonam «palikt».

Par Čičerīnu un Karahanu Lokkarts augstos ieskatos nav. Pirmo viņš apzīmē par «vecu bābu», bet otro par «klasiskā skaistuma ēzeli».

Lokkarta sakaru uzņemšana ar lielinieku augstākām personām virzās uz priekšu strauji. Pieņemšanu viņš panāk pie katra komisāra un bez pūlēm. Viņam piešķir izņēmuma privilēģijas. Lokkarts piedalās pat augstākās lielinieku sēdēs. Viņš klāt, kad notiek debātes par jaunās armijas organizēšanu. Sēdēs viņš iepazīstas ar Lunačarski, ar Bucharīnu, kas «vienīgais uzdrošinās krustot debātu špagu ar pašu Leņīnu», iepazīstas ar vēsturnieku Pokrovski, ar nākošo virsprokuroru Kriļenko un uzņem sakarus pat ar visbīstamāko cilvēku Krievijā čekas priekšnieku Dzeržinski. Neizpaliek Lokkarta iepazīšanās arī ar Staļīnu.

«Pēc tam,» saka Lokkarts, «nepiegrīžot vēribu, es spiedu roku kādam cilvēkam spēcīgu miesas būvi, bālu seju, melnām ūsām, biežām uzacīm un uz augšu sasukātiem matiem. Tas bija kaukazietis Dugašvili, tagad pazīstams visai pasaulei ar vārdu Staļins — tērauda cilvēks.

Tanī laikā, t. i. 1918. g. pavasarī lielinieki likvidē anarchistus. Viņi vienlaicīgi uzbrūk 26 anarchistu ligzdām. Rodas pretestība, bet anarchistus sakauj, atņem viņiem ložmetējus, šautenes, visu municiju un salaupītās mantas. Krit kaujā vairāk kā 100 anarchistu, bet 500 sagūsta.

Arī šeit saredzams Lokkarta izcilais stāvoklis pie lieliniekiem. Dzeržinskis atļauj vienīgi

viņam (ja neskaita tuvāko līdzstrādnieku Robin-su) apskatīt notikušās kaujas vietu. Viņu rīcībā nodod automobili un bruņotu sardzi un kā pavadoni Dzeržinska palīgu čekistu Petersu.

Šo kauju lauku Lokkarts tēlo šādi:

«Anarchisti savām mītnēm bija izvēlējušies elegantākās Maskavas mājas. Mēs apskatījām tādas vairākas Pavāru ielā (Povarskaja), kur agrāk dzīvoja bagātie tirgoņi. Šīs mājas bija neticami nolaistā stāvoklī. Uz grīdām mētājās pudeles, griestos bija redzamas ložu pēdas, dārgie paklāji bija vīna un visādu netīrumu aptraipīti. Retas gleznas bija saplosītas gabalos. Nogalinātie vēl vaļājās tur, kur viņus bija pārsteigusi nāve. Starp viņiem bija gvardijas pulku virsnieki, jauni bezūsaini studenti, bet bija arī laudis, kas neapšaubāmi piederēja pie noziedznieku pasaules, kas no cietumiem bija izkluvuši tikai vienīgi revolūcijas dēļ.

Elegantā Gračevska mājas salonā anarchisti bija pārsteigti tad, kad viņu orgija bija sasniegusi augstāko pakāpi. Garais uzklātais galds bija apgāzts, sadauzīti trauki un stikli mētājās asins un izlietā vīna pelkēs. Ar seju uz grīdas gulēja kāda sieviete. Peterss to apgriezta — viņas mati bija izspūruši un aptraipīti asins recekļiem. Viņa bija dabūjusi lodi pakausi. Peterss paraus-tīja plecus:

— Uzdzīvotāja. Varbūt tā vislabākā izeja.

Šādus skatus rāda vienīgi Lokkartam. Viņš savējs un lielinieki priecātos, ja tādi būtu visi angļi, visa Londona. Nevar neuzkrist lielinieku titulējums «Lielbritānijas diplomātiskais pārstā-

vis», kamēr angļu Ārlietu ministrija Lokkartu apzīmē tikai ar «Anglijas aģents Maskavā». Lie-
liniekiem imponē katrs sabiedroto «diplomātis-
kais pārstāvis», kas noskaņots pret intervenciju.
Lokkarts pie tādiem pieder, viņu atbalsta arī vēl
citi.

Bet netrūkst «sabiedroto aģentu Maskavā»,
kas strādā pretējā virzienā (par intervenciju).
Rezultātā nepiedzīvota šķelšanās.

«Katra no mūsu daudzajām misijām,» saka
Lokkarts, «darbojās pēc saviem atsevišķiem ie-
skatiem. Neviena nekoordinēja un neapvienoja
to darbību. Tā kā 7 dažādas vienlaicīgi izvestas
polītiskas metodes nekādā ziņā nevar tikt no-
sauktas par politiku, tad jāsaka, ka tanī laikā
Krievijā īstenībā nekādas angļu politikas nebi-
ja...» Tā apgaismo intervencijas jautājumu
Lokkarts.

To vēro nevien viņš, un kad kādreiz Lok-
karts prasa Trockim:

— Ja sabiedrotie attiecībā uz palīdzību lieli-
niekiem vienosies, vai varēsim mēs tad uz pus-
stundu apsēsties kopēja sadarbības plāna izstrā-
dāšanai?

Atbilde esot bijusi neparasti raksturīga:

— Ja sabiedrotiem izdosies vienam ar otru
saprasties, tad es došu jūsu rīcībā nevien pus-
stundu, bet kaut vai visu dienu.

Kopējās valodas rašanos sabiedrotos ne-
gaida.

Viens franču sūtniecības darbinieks reiz ame-
rikāņu sūtņa Frensisa klātbūtnē diplomātiski
jautā:

— Ko īstenībā uzskata par Amerikas sūtni: Frensisu vai Robinsu, — viņu politika tik dažāda, visbiežāk tieši pretēja?

Pēc tāda jautājuma miklainos apstākļos nomirst Amerikas konsuls Sommers, noteikts lielinieku pretinieks — pretlielinieciskās intervencijas atbalstītājs. Sakarā ar viņa nāvi min Robinsa vārdu. Pēdējais jūt, ka viņa lieliniekiem labvēlīgā politika Vašingtonā nav pieņemama. Turklāt vēl aizdomas, un Robinss no Maskavas aizbrauc. Robinss dodas pie Vilsona, jo nav lielinieku drauga dabā kapitulēt. Viņš brauc, lai noskaņotu Vilsonu par labu politikai, kuŗu balsta viņš un Lokkarts.

Īstenībā Amerikas prezidents Vilsons lielinieku jautājumā agresīvas politikas piekritējs nav. Franči turpretim piekrit lielinieku ienaidnieku atbalstīšanai. Angļu Ārlietu ministrija piekrit militārai pretvācu operācijai Krievijā, sastrādājot kopā ar lieliniekiem. Angļu Kara ministrija, acīm redzami, pie pretējas politikas. Noteiktu lēmumu šinī jautājumā tomēr nerada. Lokkarts stāvokli nosauc par *starpvaldību*. Viņš domā — atbalstāma ir tikai viņa politika un Lokkartam jābrīnas par tiem sabiedroto pilnvarotiem, kas viņa lielinieku valdības labvēlīgajiem ieskatiem nesimpatizē. Lokkarts pārliecināts, ka uzvarēs viņa taktika. Bet nāk maija beigas, kad kārtis sāk atklāties.

Lokkarts piedzīvo, ka Trockis savas durvis viņam noslēdz. 25. maijā pienāk ziņa, ka vēl tanī pašā vakarā Archangelskā ieradīsies ģenerālis Puļs. Tad pat ģen. Lavernijs uzaicina Lok-

kartu ierasties Vologdā, lai kopā ar amerikāņiem un frančiem izstrādātu kopējas politikas līniju — Puļs dodas uz Ziemeļkrieviju ar desanta spēkiem.

Lokkarts aicinājumu pieņem ne labprāt. Ieradies Vologdā, viņš apmeklē, vispirms, franču sūtni Nulansu. No turienes abi divi dodas pie amerikāņu sūtņa. Pie Frensisa Lokkarts sastopas ar japāņu lietvedi, Brazīlijas sūtni un vēl vienmēr uztraukto Toretto.

Pirmā vakarā krievu jautājumu necilā. Dzird, ka japāņu intervencijai noteikti pretojas prezidents Vilsons.

Otrā dienā Lokkartam notiek saruna ar Nulansu. Viņu aicina piekāpties un grozīt ieskatu par labu intervencijai — sabiedroto desanta izcelšanai — lai virzītu to pret vāciem Maskavū, pret vāciem austrumfrontē, pret lieliniekiem, kas pretvācu fronti sagravuši. Lokkarts tādām solim nepiekrīt, bet pastāv uz savu: paredzamo desanta operāciju izvest, bet vienīgi kopīgi ar lieliniekiem. Nulanss atsaucas uz kritisko stāvokli rietumfrontē un citē Lokkartam franču ģenerālštāba telegrammas.

— Kaŗš izšķirsies rietumfrontē, — paskaidro Lokkartam Nulanss. — Lai noturētu vācu kaŗaspēku Krievijā, franču ģenerālštābs uzskata par nepieciešamu uzsākt diversiju austrumos.»

Nulanss uzsver, ka Lokkartam ar viņiem jādarbojas solidāri. Domstarpības starp sabiedrotiem ir galvenais iemesls kādēļ kaŗā vēl nav uzvarēts. Viņš gatavs iet pretim Lokkartam un

piekrist viņa politikai, bet viņam jāpieņem arī Nulansa nosacījums.

Lokkarts vēro, ka Lavernjs, kas arī piedalās sarunā, pārgājis «pretējā lēģerī». Lokkarta domu biedra Romeija nav. Tas zem itaļu virspavēlniecības spiediena no saviem ieskatiem atteicies. Robinss aizbraucis. Franču Robinss Saduls «sasaistīts»: Nulanss noliedzis tam tiešo sazināšanos ar Albertu Tomā.

Lokkarts saka:

«Neviena nav vairs manā pusē.» Viņš apskata jautājumu. Vai ir izredzes sūtņu organizētā pasākuma sekmēm kopā ar Trocki? Vai Nulanss nav paredzīgāks un vai nespriež pareizāk par viņu? Ja Lokkarts neies ar Nulansu, tas bez šaubām, rīkosies uz savu atbildību un risku. Itāli, japāņi un pat Frensis, kas pēc Lokkarta izteicieniem nekad nav spējīgs atšķirt kreiso sociālrevolucionāru no kartupeļa, ies viņam līdzi.

«Ja es viņam pievienošos, tad neatradīšos vismaz ietiepīga vieninieka stāvoklī. Es devu savu piekrišanu,» apliecina Lokkarts. Jaunais diplomāts glābj karjēru. (Vai pārmainot spalvu, daba būs cita?)

Seko tūliņ sūtņu apspriede. Sēdi vadīt uzņemas amerikāņu sūtnis Frensis, bet faktiski to vada franču sūtnis Nulanss. Viņš noteikti izšķīries par intervenciju un jaunas austrumfrontes dibināšanu.

Pēc Lokkarta ieskata desanta kaņaspēkam jābūt iespējami prāvākam. Tam pievienojas visi pārējie apspriedes dalībnieki. Nav domstarpību arī jautājumā par Krievijas iekšējo pretlielinie-

cisko spēku izmantošanu. Vienbalsīgi piekrit apvērsumiem pa Volgas līniju un Maskavā. Paceļas vēl jautājums, kā izlietot čehoslovaku korpusu, kas novietojies vairākos punktos pa Sibīrijas lielo maģistrāli. Šinī jautājumā domas dalās. Vieni paredz čehoslovakus kā galvenos apvērsuma izvedējus, citi paliek pie ieskata, ka tos jāsūta uz dzimteni.

Dienu vēlāk domstarpība tomēr zūd, jo korpus ar lieliniekiem uzsāk bruņotu cīņu. Viņu nemiera žestam seko Jaroslavlā, Ribinska un Muroma, seko Blumkins, Popovs un Muravjevs.

Lokkartu atdarinot jāsaka: lielā avantūra turpinās.

Čeka un čekisti.

1917. gada novembrī. Pēterpils Kara Revolucionārā komiteja savu lomu izbeigusi — apvērsums veikts un varu lielinieki saņēmuši savās rokās. Komitejas likvidēšanu uzdod kādam F. Drugovam. Pēc darba pabeigšanas F. Drugovs Dzeržinska aicināts aiziet uz tikko nodibināto «čeku» (Ārkārtējā komisija — Črezvičainaja komisija — Č. K.) par kollēģijas locekli. Nostrādājis tur līdz 1930. gadam, Drugovs no Krievijas aizbēg un nonāk Vakareuropā. Šeit, un proti, Parīzē viņš nāk klajā ar saviem memuāriem zem virsraksta «Čekista grēku nožēlošana».

Drugovs raksta:

«Tanī laikā (pēc Kara Revolucionārās komitejas likvidēšanas. I. R.) Viskrievijas Ārkārtējā komisija atradās bijušā pilsētas priekšnieka mājā

Zirņu ielā Nr. 2 (Goročovaja). Man iestājoties, tās sastāvs bija šāds: kolleģijas priekšsēdis — Dzeržinskis, sekretārs — Ksenofontovs, locekļi — Fomins, Ščukins, Peterss un es. Kas attiecas uz «personālu», tad tas aprobežojās tanī laikā ar kancelejas pārzini Gukalo un izlūku Okkeru. Taisnību sakot, tad vēl nezinājām kā viņu nosaukt: tas bija aģents slepenai novērošanai. Revolūcionārā žargonā «špiks». Bez tam atklāti to atzīt neļāva mums zināma kautrība un tādēļ slepenos aģentus sākumā dēvējām par «izlūkiem».

Kādā formā izveidosies čekas darbība, neviens īstenībā nezināja. Atceros, mēs ilgi debatējām par to, kas tad īstenībā mēs esam. Savos sirds dziļumos jutām, ka esam aicināti nodibināt kaut ko līdzīgu vecai ochrankai — un no tādas domas mums bija kauns. Skaidrs bija tas, ka mums uzdotā darba raksturs padara nenovēršamu izsekošanas un slepenas ziņošanas sistēmas lietošanu. (Slepenu ziņojumu — «donos»u — starp citu, jau tad pie mums sakrājās ne mazums.)

Kas īstenībā izpildīs «špiku» pienākumus? No vienas puses revolūcionāriem tāda doma rieba, bet no otras — līdzīgu darbu varēja uzticēt tikai cilvēkiem, kas padevīgi kalpos revolūcijai. Kā būt?

Šīs šaubas izplēnēja pašas no sevis. Dzeržinskis pirmais no visiem ķērās pie praktiskā «darba»: viņš organizēja arestus, kratīšanas un rekvizīcijas.

Čekas telpās galdi sāka lūzt no zelta, kuŗu atņēma kratīšanās. Drīzi vien nācās parūpēties

par atsevišķu depo, kur novietot vērtslietas. Saformēja «izlūku» nodaļu; viņa attīstīja tik karstu darbību, ka arestētie sāka pienākt mums veselīgiem blāķiem: viņiem ierādījām telpas, nodibinājām atsevišķu sardzi.

Dažiem kollēģijas locekļiem šis darbs likās nemorālisks, bet citi turpretim apgalvoja, ka tas ir goda uzdevums un kautrība šinī gadījumā ir nevietā. Dzeržinskis šo domu uztvēra ar prieku un noslēdza ar atziņu: «čekas darbības ideoloģiskam pamatam jābūt lozungam — mērķis attaisno līdzekļus.» Tad pat savai darbībai par pamatu čeka oficiāli pieņēma: agrākās ochrankas principus.

Pirmos čekas pārņēmus vērta pret ierēdņiem, bet īpaši pret banku kalpotājiem. Turpināja sistematisku zelta «izņemšanu». Mūsu glabātuvē zeltu stieņos krāvām kā malku...

... 1917. gada decembrī čekas sastāvs bija jau galīgi izkristalizējies un tās darbība aizgājusi pa ceļu, kas vēlāk izpelnīja tik skaļu un bēdīgu populāritāti.

1918. g. sākumā pretlieliniecisko organizāciju un grupu darbs sāka stipri uztraukt Ļeņinu un no čekas viņš prasīja enerģisku darbu. Uzturot ar Dzeržinski pastāvīgu kontaktu, viņš personīgi šo darbu virzīja, vēl vairāk, izvedot viņam vienam zināmu slepeno plānu, viņš izlietoja čeku ne tikai cīņai ar lieliniecisma ienaidniekiem, bet izmantoja to arī kā aparātu, ar kuŗu padarīt nekaitīgus savus daudzus ienaidniekus...

... Ar Dzeržinski es satikos daudz un bieži. Šim cilvēkam, kuŗu revolūcija atsvabināja no ka-

torgas, personīgas dzīves nebija nekādas. Nepārtraukti viņš rakņājās papīros, pētīja atsevišķas lietas un ar sevišķu labpatiku nodarbojās ar areslēto personīgu pratināšanu. Visbiežāk viņš to darīja naktīs: laikam Dzeržinskis no ilgās cietumnieka prakses bija nācis pie slēdziena, ka cilvēka psīche naktī nav tā, kas dienā. Individa pretošanās spējas nakts tumsas apstākļos nepārprotami pazeminās: no cilvēka, kas dienā stingrs un necaurredzams, var izraut atzīšanos naktī. Dzeržinskis parakstīja nepiedzīvoti lielu skaitu nāves spriedumu, nejūtot pie tam ne mazākās žēlastības un neizrādot ne mazāko svārstīšanos.»

Lai Dzeržinska «bezžēlastību» un «nesvārstību» labāk izprastu, Drugovs turpat min arī piemēru.

«Vienā 1917. g. decembra vakarā,» atstāta viņš, «es sēdēju Dzeržinska kabinetā un kopā ar viņu šķiroju papīrus. Bija pusnakts. Visa čekas māja bija tumša un vientulīga; vienīgi kādā telpā blakus korpusā bija redzama gaisma. Tur dežūrēja operatīvās izlūkošanas daļas darbinieki. Šoferi sēdēja trauksmes stāvoklī un gatavībā izbraukt pēc pirmā signāla.

Piepeši pie kabineta durvīm kāds piekļauvē. Ienāk iekšējās sardzes kareivis un ziņo, ka jelaucies viens piedzēries subjekts un trokšņojot uz trepēm, kliec, ka atnācis rekvizēt šīs telpas, pie kam draud visus apšaut. Saskatījies ar Dzeržinski, es lūdzu trokšņotāju ievest kabinetā. Kareivis aiziet un atgriežas kāda gadus trīsdesmit piecus veca, izspūruša un lodzīga cilvēka pavaldībā. Šis subjekts metas uz mani ar kliedzienu:

— Tu, kas tāds būsi?
— Es čekas komandants...
— Ā-ā-ā, čeka! Zinu, zinu, (seko izmeklēti lamu vārdi). Laukā no šejienes, es jūs tādus un tādus! Paziņoju šīs telpas par rekvizētām!

Subjekts lien ar roku bikšu pakaļējā kabatā, bet kareivis paspēj žestu aizkavēt un atņem viņam brauniņu. Dzeržinskis trokšņotājam stingri uoprasa:

— Kas jūs tāds esiet?

— Es? Tu gribi zināt, kas es esmu? Bet es jūs visus sadauzišu drumstalās!

— Parādiet dokumentu! Ātri!

Tas rakņājas kabatās un izvelk mandātu, kuŗu izdevusi... «Žūpības un pogromu apkarošanas komiteja» Smoļnā, Leņina rezidencē. No dokumenta redzams, ka pats uzrādītājs ir šīs komitejas prezidija loceklis, ar tiesībām piedzērušos un pogromu rīkotājus nošaut uz vietas.

— Ak, tā... Tu prezidija loceklis?... Nu, tad uzpūt man elpu!

Apjucis no pavēlošā toņa, subjekts pūš elpu Dzeržinskim tieši degunā.

— Tu piedzēries, kā zeķe, draņķis! — nošņac Dzeržinskis un, pagriezies pret kareivi, pamet:

— Nošaut viņu tūliņ!

Piedzērušais nevar uz reizi aptvert šo vārdu liktenīgo nozīmi. Naivā nesaprašanā apkārt skatīdamies viņš atkārti:

— Es, j-j-jūs visus rekvizēju...

Kareivis paņem viņu pie rokas.

— Pilsoni, nāciet mums līdz!

Padevīgu soli «pilsonis» seko kareivim un murmina kaut kādus nesaprotamus vārdus. Trīs kāju pāri, iztraucot nakts nāves klusumu, attālinās pa koridoru.

Tad Dzeržinskis pieiet pie tālruna aparāta un izsauc Smoļņu.

— Kas runā? Žūpības un pogromu apkaņošanas komitejas dežūrants? Jauki... Pie tālruna Dzeržinskis. Pie manis tikko bija jūsu prezidija loceklis X. — piedzēries kā zeķe. Viņš sarīkoja traci, un es pavēlēju viņu nošaut.

No rupora atskanēja aizsmakusi cilvēka balss, kas ātri kaut ko runāja. Dzeržinskis, kustinot galvu, ironiski klausījās.

Sētā atskanēja šāviens.

Tanī pašā brīdī es sadzirdēju Dzeržinska balsi:

— Par vēlu, biedri... Viss beidzies... Rīt es izskaidrošos ar Ļeņinu personīgi.

Nošautais izrādījās vecs komūnists, pagrīdnieks, kuŗu Ļeņins allaž apveltījis ar savu labvēlību.» («Illūstrētā Krievija» 1931. g. Parīzē).

* * *

Dzeržinskis sabija katorgā 12 gadus. Šī laika lielāko daļu viņš bija sakalts un strādāja pie ķeraras, pārvelkot akmeņus, kas bija domāti nezināmiem, nekad nebruģētiem ceļiem.

12 gados pie katorgas pieron, kā pie vienas kājas trūkuma, kā pie proteza, kā pie dzīves trimdā. Nodibinās sīki apmierinājumi — baumas par amnestiju; ikdienas prieki — pieklāvīgāks uzraugs, prokurora atbraukšana, vaŗu noņemša-

na...: nabadzīgi trūcīgas ērtības: personīga ka-
rote, personīga krūzīte, tīra guļas vieta, uzlabots
ēdiens.

Nekas tāds nenotika ar Dzeržinski: 12 gadus
Dzeržinskis, kas zin, vai vairāk par divpadsmit
reizēm runāja. Svešs un draudīgs biedriem,
priekšniecības neieredzēts, no partijas aizmirsts,
zaudējis piederīgos, no darba pārpalikušo dienas
daļu un bezgalīgo ziemeļu nakti viņš sēdēja vienā
un tanī pašā pozā, neatbildēja uz jautājumiem,
un otrā gadā pie viņa jau pierada kā pie bijušas
celtnes drūmā stāva. Pārstāja viņu izvaicāt, pār-
stāja skaitīt par dzīvu cilvēku. Pa retam, kad
viņam gribējās dzert, viņš uzšāvās no kojas, klusi
un bargi tvēra pirmo pagādījušos krūzīti... pa
retam, kad viņu pēkšņi pārņēma ēstgriba — viņš
varēja badoties nedēļām ilgi — viņš apēda uz gal-
da gulošo maizi, neredzot īpašnieka neapmierinā-
tību.

Reiz, tikko pienācis, jauns esers pamēģināja
protestēt. Dzeržinskis uz viņu nepaskatījies pa-
cēla smagu solu, bet mirkli vēlāk, pirms paspēja
mesties pie viņa biedri, viņš nolika to jau savā
vietā un, pievelkot stīvo kāju, devās uz koju.
Jaunpienākušais nevarēja aizmigt visu nākošo
nakti. Otrā dienā viņš palūdza pārvest sevi uz
kriminālnoziedznieku kameru.

Nāca svinīgās gada dienas; cars svētīja vār-
da dienas sev un saviem bērniem, Romanovi svē-
tīja 300 gadu jubileju, Maskava un Krievija pie-
minēja atbrīvošanu no poļu jūga. Nāca slavenu
uzvaru un brīnumu pilnu atbrīvošanu priekšva-
kari, domes pieprasījumi, bet priekš Dzeržinska

amnestijas nebija. Viņš bija smags valsts noziedznieks, viņš bija nepatikams, neciešams cilvēks un viņam režīmu nemīkstināja. Viņam nopēma važas vēlāk par citiem; viņam deva vissmagākos darbus un no viņa visvairāk prasīja. Savus divpadsmit reizes 12 mēnešus Dzeržinskis iztukšoja līdz pēdējai pilei. Klusējošā atmiņā viņš ierakstīja trīskārtēju miesas sodu un daudzkārtēju karceri.

Par ko viņš šinī bezizejas vientulībā, tumsā un netīru, smirdošu būru aukstumā domāja?..

1917. g. 7. decembrī Viskrievijas Ārkārtējās komisijas apstiprināšanas dienā, Dzeržinska katorgas biedri, kas zināja par viņa 12 gadiem, saprata, par ko ir sapņojis Dzeržinskis.

«Mūsu cīņa» — rakstīja viņš savā «slavenajā» credo — «ar lielu skaidrību pierādīja, ka nav vairs atsevišķu kontrrevolucionāru personu, bet ir veselas kontrrevolucionāras šķiras» (domāti arī zemnieki. I. R.).

Īsi — visu runāt un kustēties spējīgo Krieviju Dzeržinskis ierakstīja «kontrrevolucionāros».

Ko ar tiem darīt? Tiesāt? — pagalam nē: viņi vienmēr varēs attaisnoties. Un tādā pašā maniaka tonī, kas atteicies no visa personīgā, iekšķīgā savaldošā, Dzeržinskis rakstīja:

«Ārkārtējā komisija ir mūsu orgāns, kas ne tiesā, ne žēlo, bet pārvērš pelnos katru, kas nav ar mums»...

Kopš tā laika, kad cilvēce iemācījās runāt, neviena formula nav izpildīta tik precīzi, tik nepielūdzami, kā to darījis Dzeržinskis...

Advokātu Aleksandru Abrāma dēlu Viļenkinu, ziemeļrietumu frontes armijas komitejas priekšsēdi, pārliecinātu tautībnieku, sagrāba par to, ka viņš piederēja to ļaužu kategorijai, kas lemti pārvēršanai pelnos.

Viļenkinu arestēja uz čekas ordera pamata un viņu ieskaitīja Dzeržinska rīcībā. Par viņu rūpējās visa Maskava, sākot ar piederīgiem un beidzot ar Kriļenko un Bonč-Brujeviču. Sešas reizes viņu veda uz nošaušanu Petrova parkā. Sešas reizes uz Leņina un Sverdlova pavēli viņu veda atpakaļ. Viļenkina lieta palika Dzeržinskim par prestiža jautājumu. Viņš uzsver: «Ja sakari pasargā šā naidīgā lēģera pārstāvja dzīvību, tad čeka nav visspēcīga.» Un atkal — šoreiz gan dziļā noslēpumā — Dzeržinskis un Peterss aizved Viļenkinu uz to pašu Petrova parku. Vadu komandē Viļenkina bijušais pulka kara biedrs.

— Piedodi man, Saša, — griežas viņš pie nāvei nolemtā, — ja mani ļaudis nenogalinās tevi uz reizi: viņiem nākas nogalināt pirmo reizi!..

— Piedod arī tu man, — mierīgi atbild Viļenkins, — ja es nekritīšu uz reizi, man mirt nākas pirmo reizi...

Dzeržinskis procedūrā piedalījās līdz galam. Pēc atgriešanās, atrodot uz galda savā kabinetā Sverdlova pavēli par Viļenkina apžēlošanu, viņš noskumis piezīmēja:

— Šie Kremļa ļaudis negrib saprast, ka mums nav vajadzīgas četras sienas — mēs iztiekam ar vienu...

Viļenkina nošaušana bija tuvojošās asins nakts pirmais signāls. Šāvieni uz Volodarski, Uricki, Ņeņinu, apvērsums pie Volgas, kazaku kustība, un Maskavā sākās pānīka; vara pār pilsētu vairāk un vairāk pārgāja Dzeržinska rokās. Un ar tādu pašu mieru, ar tādu pašu nesatricināmu pārliecību par sava darba pareizību, ar kādu viņš sagrāva anarchistu klubu 1918. g. augusta dienās, čekas priekšsēdis pārvērš pelnos tūkstošiem ķīlnieku.»

(Vetlugins «Pilsonu kara avantūristi», Parīzē, 1921. g.)

* * *

Trešā dienā pēc manas (Lokkarta I. R.) apcietināšanas manā istabā ieveda brašu, gadus divdesmit piecus vecu jaunekli. Es biju kluss pratināšanas liecinieks. Sākumā apcietinātais smaidot apgalvoja savu nevainību. Sirsnīgāka Padomju varas piekritēja par viņu Krievijā neesot, u. t. t. u. t. t. Viņš rādījās ļoti pašpalāvīgs, tomēr komisārs viņa vārdiem nepiegriezta nekādu vēribu, bet neatlaidīgi atkārtoja vienu un to pašu jautājumu:

— Kur tu biji naktī uz 27. augustu (1918. gadā, I. R.)?

Apcietinātais sāka stomīties, apjukt, muldēt, bet kad ievēroja, ka viņa meli nerada vēlamo iespaidu, sāka raudāt un lūgties žēlasības. Komisārs iesmējās un uzskrāpēja uz papīra dažus vārdus. Tanī laikā, kad nelaimīgais, stāvot pie galda, turpināja vēl šņukstēt, komisārs pabīdīja

zīmīti vienam no sargiem. Tie sagrāba upuri aiz pleciem, un te viņš nu pārvērtās. Līdz ko saprata, ka viņa dziesma nobeigta, tas pielēca kājās, atsvieda vienu no sargiem pie sienas un metās uz durvīm. Viens no lieliniekiem aizlika viņam priekšā kāju, un tas nogāzās visā augumā uz grīdas. Viņu sagrāba un, kaut arī viņš, apberot savas bendes mežonīgiem lāstiem, stipri gaiņājās, viņu ar varu aizvilka uz nošaušanu. — — —

Mūsu (Petersa un Lokkarta I. R.) sarunas laikā sētā iebrauca liels furgons, no kuŗa izlīda kaŗavīru komanda ar šautenēm un patronsomām un sastājās pie tā divās rindās. Pēc tam zem mūsu logiem atvērās durvis un no turienes, galvas zemu nodūruši, iznāca trīs cilvēki un devās pie furgona. Es viņus tūliņ pazinu, tie bija trīs agrākie cara ministri — Ščeglovitovs, Hvastovs un Beleckis, kas bija apcietināti vēl revolūcijas pašā sākumā. Pēc kāda brīža atskanēja šausmīgs kliedziens un furgonā pa pusei ievilka, pa pusei ienesa kādu garīdznieku. Viņa izmisums plēsa manu dvēseli, viņš izplūda asarās, viņa ceļi trīsēja. Viņš nogāzās uz grīdas kā smags maiss. Šausmās es aizgriezoz.

— Uz kurieni? vaicāju es.

— Uz otru pasauli, — sausi atbildēja Peterss.

Tas bija pazīstamais protojerejs Vostorgovs.»

(P. Lokkarts «Krievija kaŗā un revolūcijā», 1932. g. Londonā.)

«Lūk «čeka» un «čekisti» 1918. gadā!

Apcietināšana.

Sabrūk Jaroslavļa, sabrūk Ribinska. Sabrūk viss, kas tik cītīgi un neatlaidīgi veidots un celts. 17 dienas jaroslavieši cīnās kā lauvas (sk. ģen. Goppera «Četri sabrukumi»), un kā lai tas būtu citādi? Galvenie apvērsumu izvedēji un ieņemto pozīciju turētāji visi latvieši, virsnieki, pilni naida pret Latvijas okupantiem vāciem, pilni naida pret Brestas miera parakstītājiem lieliniekiem. Viņi ar lielu pārliecību cer sagaidīt no Arhangeļskas palīgos vecos sabiedrotos angļus un frančus. Tie gaida 17 dienas, bet kad lielinieku daļas, pieaugot ar katru dienu, rada jau absolūtu pārspēku, jaroslaviešiem jākapitulē un jāatzīstās savā neveiksmē.

Sabiedrotie neatnāca. Pēdējais pretlielinieciskā apvērsuma punkts līdz ar to sagrauts. Sākas asins dzīres. Aizbēgt izdodas mazākai daļai. Lielais vairums krīt ienaidnieka nežēlastībā. Ribinskā aiztur arī Briedi. Stāvoklis šausmīgs.

Viss norāda uz to, ka vienu no varonīgākajiem strēlnieku vadoniem nošaus uz vietas. Bet rodas pārsteigums. Briedis uzrāda sarkaniem dokumentu, kas apliecina, ka tā īpašnieku sauc Fabbī un viņu ir komandējusi Trocka Maskavas štāba operatīvās daļas izlūkošanas nodaļa uz austrumiem kā aģentu, uzticības vīru, izsekot kontrrevolucionārus. Aizturētāji gan nemēdz ar dokumentiem daudz rēķināties, bet šinī gadījumā tiem rokas paliek nevarīgas, kad ierauga uz papīra paša Trocka štāba zīmogu.

Briedi nenošauj, bet aizturētāji pieprasa no Maskavas, no Trocka štāba paskaidrojumu.

(Štāba vadītājs Aralovs, vēlākais sūtnis Latvijā, Trocka izsūtīšanas laikā nošauts.) Tāds solis atkal Briedim nesola nekā laba. Tomēr nāk laimes gadījums.

Štābā tikko ieradies lielnieku dienestā sastāvošs Brieža līdzzinātājs. Izdzirdējis par pieprasījumu, arī viņš jūtas ne mazāk apdraudēts par visiem pārējiem apvērsumu dalībniekiem. Brieža uzrādīto dokumentu taču pagādājis un Briedim nodevis neviens cits kā viņš, Brieža līdzsīrādnieks. Tādēļ steigšus tas dodas uz Maskavas Jaroslavas staciju un pa dzelzceļa vadu, it kā štāba uzdevumā, dod rīkojumu stacijas komandantam Jaroslavļā (šeit Briedis novietots), nekavējoties atbrīvot katru arestēto, kas uzrāda zināmas izlūkošanas daļas dokumentu ar Nr. 0,01, Nr. 0,02 u. t. t. Visaugstākās varas vārdā, tas piedraud nošaut uz vietas katru, kas viņa norādījumu nepildīs.

Apjūk stacijas komandants un apjūk sarkanie Brieža aizturētāji. Briedi atbrīvo, un viņš bezbēdīgi sēžas vilcienā un brauc uz Maskavu.

Ir ziņas, kas norāda, ka Briedim ar to no čekas nagiem laimējies izklūt it kā jau otru reizi. Jau pazīstamie sarkanās divīzijas bijušie virsnieki zin atstāstīt gadījumu, kur Briedis jau kādreiz agrāk aizturēts čekas tuvumā Maskavā un novests pie Dzeržinska. Briedis paredzējis ilgas mokas, līdz no Lubjankas mājas atkal tiks laukā. Bet iznācis citādi. Dzeržinskis bijis necerēti iecietīgs. Viņš, runājot par viņa pretlielniecisko noskaņojumu, ieteicis Briedim «netiro lietu atnest».

— Brostjē grjaznoje ģelo, — esot teicis Dzeržinskis pēdējos vārdus, un Briedis bijis atkal uz brīvām kājām.

Tā palaimējies Briedim agrāk, un laimes bērns viņš izrādījies atkal tagad pēc nesekmīgā mēģinājuma celt pret lieliņiekiem fronti cauri Jaroslavļai, cauri Ribinskai.

Bet tad saceļas visa Maskavas čeka. Likvidējot apvērsumus, lielinieku rokās nonākuši visi pavedieni, kas noved pie Savinkova organizācijas pilnīgas atklāšanas. Dalībnieki saklaušināti un pēc tiem uzdod meklēt. Neizpaliek, protams, arī Brieža vārds.

Apķeras vēl pats Izlūkošanas daļas priekšnieks Čikalīnī. Jākož viņam tagad pirkstos, ne vienā vien, bet visos desmit, jo — tas taču par traku — viņš pats financējis «kontrrevolucionārus». (Skat. «Piektā frontē».)

Nāk rīkojums Izpolkomam Maskavas vasarnīcu rajonā Caricinā apcietināt Sergeju Staprānu, kas iebraucis no Ukrainas un uzturas tur sava drauga, lieliniekiem uzticamā, Jāņa P. dzīvoklī. Nevienš par tādu rīkojumu nezina, un nav arī kas Staprānu brīdinātu. Paglābj viņu šoreiz vienīgi laime.

Miliči, ieradušies vasarnīcā, Staprānu nesa-stop mājās. Vienīgi Staprāna drauga Reinberga, kas aizbraucis uz Ukrainu, dzīvoklī miliči sastop Reinberga māsu H. R. Vietējās varas kārtības sargi izrādās pieklājīgi, godīgi un tālu stāv no rūdītiem čekas čekistiem. Staprānu neatraduši, viņi iesāk sarunas ar vienīgo vasarnīcā palikušo dzīvo dvēseli H. R., un kad pēdējā apvaicājas pēc

iemesliem, kādēļ Stapranu vajā, miliči paskaidrot neprot daudz, bet zinot gan vienu, ka apcietināšot daudzus «kontrrevolūcionārus», kas sastādījuši veselu organizāciju. Noteikti min starp tiem Brieža vārdu. Vēl kādi maznozīmīgi prātojumi, un miliči aiziet.

Bet to vien visvairāk, protams, gaidījusi H. R. Nekavējoties viņa dodas uz staciju un, novietojusies kādā aizejoša vilciena preču vagonā, aizbrauc uz Maskavu.

Nokļuvusi tur, viņa dodas uz «Bristoles» viesnīcu, kur domā sastapt un brīdināt Stapranu. («Bristoles» viesnīcā, Jāņa P. aizsardzībā, Staprans bieži vien uzturējās kā savā pilsētas dzīves vietā.) Staprana nav.

H. R. tomēr grib būt neatlaidīga, kādēļ viesnīcas apakšstāvā nosēžas pie loga un cieši uzmana gaŗāmgājējus, cerot tādējādi ieraudzīt Stapranu, mājās pārnākot, vēl pirms viņa ienākšanas viesnīcā. Jo kas gan garantēs, ka čekas aģenti nav izlikuši Stapranam savus tīklus arī šinī vietā. H. R. Stapranu tiešām uz ielas ierauga. Izdodas viņiem abiem saskatīties un no galvas mājiena Staprans saprot, viesnīcai netuvoties. Viņš aiziet pa Tveŗas ielu tālāk, un viņam seko H. R. Nogriezušies šķērsielā, viņi sastopas, un minūti vēlāk Stapranam jau zināms viss, kas noticis Caricinā.

Protams, Staprans būs uzmanīgs un lieliniekiem pirkstos nelaidīsies. Bet kā būs ar Briedi?

Ilgi nedomājuši, abi steidzas uz Brieža dzīvokli, lai pēdējo brīdinātu. Tas notiek vakarā,

tādēļ Briedi sastop bez gaidīšanas, bez meklēšanas.

Briedi nekavējoties informē par visu, kas zināms. Viņu aicina sevi saudzēt. Savam vecam priekšniekam (Staprans I strēlnieku pulka virnieks) Staprans norāda uz ceļiem, kas ved uz Ukraini. Briedim liek priekšā bēgt. Viņam ieteic izmantot jau pārbaudītu virzienu, kādu staigājuši uz dienvidiem Staprans un Reinbergs.

Bet Brieža atbilde pārsteidzoša:

— Nekur es nebēgšu. Strēlnieki mani aizstāvēs, un nekas ar mani nenotiks. Esmu arī ārvalsts pavalstnieks (franču? I. R.) un apcietināt mani nevienam nav brīv. Nav pret mani nekādu pierādījumu, kas dotu iemeslu mani vajāt. Bez tam Dievs mani no nāves ir glābis visās kaujās un ja būs lemts, glābs arī šoreiz.

Ar to Briedis no bēgšanas atsakās.

Stapranam acīs parādās asaras un, iznācis uz ielas, viņš sūdzas H. R.

— Es nevaru Briedim līdzēt, viņš mani neklausa.

Notikumi ris savu ceļu.

Briedi apcietina jau otrā dienā. Staprans aizbēg pār robežu. H. R. pēc trim dienām atgriežas savā dzīves vietā Caricinā.

Viņa valsts ierēdne Pārtikas komisāriātā un kā tāda nepielaiž domu, ka viņu čeka vajās. Bet lika pagaidīt. Nepaspējusi vēl lāga apgriezties, kad atkal ierodas vecie paziņas — Caricinas mīļi. Šoreiz nākot tieši pēc viņas. Esot jāapcietina un jānogādā uz Maskavu.

Tādu iznākumu H. R. nav gaidījusi, un viņai pirmā pārsteigumā stāvoklis liekas bez izejas. Rodas tomēr apķēriba. H. R. atceras, ka brālis atstājis viņai pārvestās no Ukraines 3 vācu simtmarku naudas zīmes. Kā būtu? — viņai iekrīt prātā, ja vienu simtnieku parādītu miličiem. Maskavā nauda staigā pa rokām visāda, bet kāda gan tai vērtība, ja tagadējā «valūta» sastāv no mazvērtīgām kerenkām vai domes naudas. Vācu markas — tas jau kas cits. Tām vērtība liela kā ārzemju valūtai vien, bet vēl lielāka kā naudai ar augstu kursu.

— Lūk, jums manta, kam vērtība, — saka H. R. miličiem un sniedz tiem banknoti kā domāts, — pasakiet priekšniecībai, ka neesmu sastopama. Apcietināšanas pavēle ir pārpratums un lietu nokārtošu Maskavā es pati.

Vēl jautājums miličiem, vai pietikšot, bet tie, apmierinošu žestu pametuši, atbild:

— Pat vairāk kā vajaga.

Miliči dod H. R. trīs dienas laika, ar brīdinājumu:

— Mēs meklēsim jūs trīs dienas. Ja līdz tam savu lietu nenokārtosiet, jūs apcietinās citi.

Tikdaudz piedzīvojusi un tikdaudz dzirdējusi, H. R. neredz vairs citas izejas, kā to pašu bēgšanu pār robežu. Čekistu varā krist būtu pašnāvība.

H. R. dodas uz Pēterpili, kur pazīstami cilvēki izraksta viņai apliecību ar tiesībām braukt līdz Ukrainas robežai. Iedomātais uzdevums: «noskaidrot pārtikas iepirkšanas iespējamības Pēterpilij».

Apliecība izrādās pietiekoši iespaidīga un H. R. bez traucējumiem tiek cauri visai lielinieku piefrontes joslai. Vēl vairāk — divi lielinieku vajāti virsnieki latvieši — Millers un Pauls Zaķis nospēlē lielinieku priekšā kurjēru lomu, kas pavadā H. R. un zem Pēterpils apliecības segas laimīgi tāpat noļūst līdz robežai.

Otrā pusē H. R. trūkst noderīgu dokumentu, bet paglābušies virsnieki tagad jau savā drošā paspārnē noved līdzgaitnieci līdz Charkovai, kur tā sastop savu brāli. Briesmas ar to paliek aizmugurē.

Paglābušies pieci cilvēki un paglābsies vēl vairāk, bet Briedis no Lianozova kundzes dzīvokļa seko līdzī laudīm, kas nav miliči, bet... čekisti.

Septiņi Brieža atsvabināšanas mēģinājumi un nogalināšana.

Briedi novieto Butirkas cietumā.

Lielinieki saniknoti līdz ārprātam. Viņi atriebjas par Jaroslavļu, par Ribinsku, par Muromu, par Maskavas avantūru, par Mirbachu. Viņi nepiemirst stāvokli, kad 6. jūlijā Kremļa iemītniekiem, Leņinam un citiem, somiņām rokās nācās būt gatavībā doties uz Hodinku pie avio mašīnām. Dzeržinska «credo» strauji iegūst tās neapstrīdamās pilntiesības, par kurām tik neatlaidīgi sapņoja cilvēks, kas «12 reizes 12 mēnešus iztukšoja līdz galam». Furgoni čekas sētā, smagie auto uz Petrova parku, uz Hodinku, šauteņu zalves uz «pelnos pārvēršamiem» «cietumā

no vienas sienas» un katram Maskavas pilsonim dzīvība paliek mata galā.

Sākas terrrors.

Nogalina cara ģimeni (17. jūlijā), apšauj tūkstošiem citu, bet Dzeržinska ļaudīm vēl nav gana. Reiz revolūcionāru «labais tonis» prasa «šausmīgas smaržas», tad Lubjankas iestāde uz sevi gaidīt neliek. Viss «ož» kā pieņemts — «uz Duchoņina štābu!» rīko cilvēkus kā prasīts.

Krievijas pilsonis nejūtas drošs ne šodien, ne rītdien. Visi apdraudēti — vienlīdz — arī... latvieši nekomunisti.

Visdziļāk tomēr stāvokļa nopietnību pārdzīvo nelaimīgie aiz cietuma sienām. Viņu starpā nu smok ne viens vien «savinkovietis». Tur nāvi kaļ liktenis arī latvietim pulkvedim Briedim. Gan mierīgs viņš, gan rodas ticība, ka lielnieki neko tam nepierādīs.

Bet vai nepazīst kāds vīrus, kuŗu acīs iznīcināms bez maz katrs, kas katorgā nav bijis? Briedis noprot, ka viņa dzīvība apdraudēta. To redzēt nav grūti, jo... nepaiet nakts, kad koridoros neskanētu aizvesto soļi «uz neatgriešanos». Tā apzīmē nāvei nolemtu pēdējo gājieni.

Briedis atceras savus draugus, savas paziņas, atceras visus, kas, jādōmā, vēl ārpus cietuma un savā ticšām ārkārtīgi neapskaužamā stāvoklī nolemj rokas klēpī neturēt. Sava likteņa labvēlībai viņš vairs netic — tas palicis netaisns un tikpat ļauns kā ienaidnieks aiz dzeloņstiepulēm ierakumos, vēl tik nesenā Rīgas kara frontes pagātnē. Brieža liktenis slēdz draudzību ar pretiniekiem. Apsver savu stāvokli pulkvedis un, kad

viņam izdodas panākt slepenu sazināšanos ar ār-
pasauli, tas sāk par jaunu ar ienaidnieku cīņu.
• Notiek tas:

Butirkā Briedis iepazīstas ar kādu armeni,
kas arī ierindojies «pelnos pārvēršamo kātēgo-
rijā». Tas, sadzirdējis par briesmām, kādas
draud viņa cietuma līdzgaitniekam, nāk ar
priekšlikumu noorganizēt bēgšanu. Savai tautībai
atbilstošā veiclībā armenis jau paspējis nodibināt
ar administrāciju tuvas attiecības un, kā to vēro
citi ieslodzītie, viņš cietumā rīkojas bez maz kā
«pašu cilvēks». Pat vairāk — tas panāk sev at-
svabināšanas lēmumu. Tiešām, cietuma vārti at-
veras un armenis nokļūst brīvībā. Bet līdz vi-
ņam iet... pulkveža Brieža uzdevums un, proti,
vēstule Nadježdai Pavlovnai Man-
čester. Viņa Lianozova kundzes māsa un Brie-
ža tuva paziņa. Nadježda Pavlovna pat nesen to
iecerējusi kā savu izredzēto.

Vēstuli saņēmusi, viņa noprot, ka mīļajam
cilvēkam draud vislielākās briesmas. N. P. ne-
šaubās ne mirkli, bet steidzas darīt visu, iet kur
vajadzīgs, riksē un nežēlo neko, arī sevi nē, lai
vien Briedim palīdzētu.

Ar lielām pūlēm viņa nokļūst labās attiecī-
bās ar dažiem Butirkas cietuma kancelejas kal-
potājiem, un tie noorganizē tai ar ieslodzīto dro-
šu sazināšanos, pat satikšanos. Daudz viņai pa-
lidz divi nezināmi cietumsargi, kas Briedim viņa
stāvoklī tiešām jūt līdz.

N. P. pieķeršanās Briedim tik liela un siltas
sirsnības pilna, ka kādam no latviešiem viņa
saka:

— Man Brieža dēļ nav žēl nekā. Esmu ar mieru darīt visu, ko vien kāds vēlas, ja tikai ar to rastu iespēju Briedim palīdzēt.

Pulkveža Brieža glābšanas lietā N. P. nostājas zināmā centrā, pat priekšplānā. Izejot no viņas rodas dažādi virzieni un centieni, kas kopā ar pārējo, saplūstot vienā darbības gultnē, rada to stāvokli, ko dēvē par Brieža atsvabināšanas mēģinājumu.

* * *

Brieža atsvabināšanas mēģinājums izpaužas septiņos dažādos virzienos. Pirmais virziens, dēvētais izpirkšanas mēģinājums, sākas ar to, ka rodas daži čekas vīri, kas pret zināmu atlīdzību apņemas Briedi no cietuma atbrīvot. Šos sakarus uzņem armenis un tas nāk zināms pašam Briedim, kā arī viņa uzticības personai N. P.

Armeņa apgalvojums liek ticēt, ka tāds atsvabināšanas ceļš ir pieņemams, un kad par to jāizšķiras galīgi, viņu akceptē pats Briedis.

Čekistu pieprasītā summa gan ļoti liela. Tādas nav ne N. P., ne viņas mātai. Bet Briedim rodas cerība, ka vajadzīgo naudu draugi sagādās.

Brieža pamudināta, N. P. griežas pie ārpusē vēl esošiem latviešiem. Gan naudas nav neviēnam, taču visi pūlas un līdzekļi rodas. Liekas, «izpirkšanas akcijai» traucējumu un šķēršļu nav.

Iznāk tomēr citādi:

Noskaidrojas, ka čekistos, ar kuņģiem uzņemti sakari, nav neviena, kam piederētu vara Briedi atsvabināt patstāvīgi un neatkarīgi no augstākas vadības. Ar izpirkšanu neveicas, un visā visumā

variants šinī virzienā cieš galīgu neveiksmi. Tā vietā rodas priekšlikums atbrīvot viņu pēc cita plāna.

* * *

Jāsaka, ka Briedis, kaut ievietots Butirkas cietumā, īstenībā skaitās čekas rīcībā. Konkrētā gadījumā — Briedi nopratināšanai ved vienīgi uz Lubjankas iestādi. Viņu ved vairākas reizes, bet, zīmīgi, arvien to atved uz Butirkiem atpakaļ.

Visbiežāk gan pratināšanai aizvestie vairs neatgriežas. Parasti viņus nogalina vai iesloga čekas pagrabos, kur tie nonāk dēvētā «melnā kabinetā» rokās. (Sastāv no 7 sevišķi «izcilām» personām.)

Ar Briedi notiek citādi. Kaut neticami, tomēr patiesība, ka gadās čekā viens izmeklēšanas komisārs, kas no pārējiem atšķiras. Šā ierēdņa izturēšanās un uzvešanās neparasti korrekta. Pazinēji spiesti viņu pieskaitīt to ļaužu grupai, kam prasība pēc revolūcijas «smaržām» bijusi nebijusi. Runājot par Briedi, izrādās, ka viņa lieta nonākusi izmeklēšanai tieši šim cilvēkam. Gan čekisti apsūdzību pieskaita īpaši svarīgām, gan līdzīgos gadījumos ar apcietinātiem izrēķināšanās notiek ātri, tomēr Briedis piedzīvo izņēmumu.

Ik reizes, kad pulkvedi aizved uz Lubjanku, to pratina tieši viņš, pieklājīgais čekists. Zīmīgi vēl, ka Briedi no Lubjankas atved Butirkos arvien veselu un neskārtu. Apstākļi rāda, ka Lubjankas izmeklēšanas komisārs savu pratināmo saudzē. Briedi viņš noklaušina godīgi, bez «palīglīdzekļiem». No «melnā kabineta» viņu vēl pasargā.

Runājot par jauno priekšlikumu atsvabināšanas lietā, jāmin atkal tieši šī lojālā persona.

Kad noskaidrojās pirmā varianta grūtības, armenis, ar N. P. starpniecību, nāk pie saviem atbalstītājiem un palīgiem Brieža labvēļiem ar šādu valodu:

Izmeklēšanas komisārs esot ar mieru (gan pret atlīdzību) pieprasīt Briedi nopratināšanai no Butirkiem pie sevis noteiktā un Brieža draugiem zināmā dienā un stundā.

— Mana darīšana, — paskaidrojis komisārs, — uzrakstīt izsaukšanas orderi, bet par tālāko atbildīgs nebūšu vairs es.

Tas nozīmē: pratinātājs apsola Brieža bēgšanu veicināt. Stājas nekavējoties pie lietas kārtotāšanas.

Vispirms norunā, ka Brieža ļaudīm jāgādā par pavadoniem no «pašu cilvēkiem». Nav taču noslēpums, ka vairāki Butirkas cietumsargi noskaņoti Briedim labvēlīgi. Ievērojot to, otrs viņa atsvabināšanas variants liekas izvedams.

Vienīgais, kas rada šaubas, ir armeņa apgalvojums par izmeklēšanas komisāra labvēlīgu līdzdalību. Bet izgaist arī tās — armenis kādu dienu nodod N. P. un tā savukārt parāda Brieža draugiem minētā izmeklēšanas ierēdņa apsoltā izsaukšanas orderi ar parakstiem, štampu un čekas zīmogu kā pienākas. Neticēt un neuzticēties iemeslu nav, un ārpus cietuma esošie nacionālisti militārie un civilie rīkojas tālāk.

N. P. vienojas ar cietumsargiem, kam Briedi pavadīt, bet pārējie organizē viņa pārķeršanu un paslēpšanu kā norunāts pēc plāna. Organizē

bēgšanas iespējamību arī labvēļiem cietumsargiem. Pēc Brieža atsvabināšanas, viņi atpakaļ atgriezties nedrīkstēs. Beidzot viss veikts.

Noliktā laikā, noteiktā stundā, ārpus cietuma viss nokārtots un saģažavots kā vajaga. Tomēr velti. Briedi ar pavadoņiem nesagaida.

Kas par lietu — nav zināms. Pārsteigums liels. Kas noticis? Noskaidrojas vēlāk.

Nākošajā rītā N. P. Butirkas cietumā uzzina, ka Briedis uz Lubjanku aizvests pirms noliktā laika, un, proti, jau nakti iepriekš. N. P. noskaidro, ka viņš aizvests ne uz ordera pamata. Izrādās, čekisti sarīkojuši Butirku cietumā pēkšņu kratīšanu un Briedim zābakā zem pēdas uzgājuši revolveri. Tāds atradums radījis īpašas aizdomas un viņš aizvests ārpusē esošiem nezinot, aizvests «pratināšanai» uz Lubjankas «melnā kabinetā» pagrabiem.

Neveiksmīgi izbeidzās arī mēģinājums, dibināts uz cilvēka līdzdalību, kas prata būt cilvēcis, kaut arī čekas dienestā.

* * *

Vai tiešām vainīgs revolveris? Mēdz domāt — jā. Bet zinātāji saka — nē,

Lietas apstākļu pazinēji salīdzina Brieža stāvokli ar Viļenkina. Ja ne Dzeržinskis — Viļenkis būtu glābts. Ar Briedi gluži tas pats. Kamēr čekas galva dzīvo atvaļinājumā, viņu vadā no cietuma uz nopratināšanu bez kādām pārestībām. Bet ierodas «credo» autors darbā atpakaļ un «šaubas izplēn pašas no sevis», Dzeržinskis «ķeras pie praktiskā darba». Šoreiz gan čekas

galdi zem zelta svara nelūzt, Brieža dēļ par atsevišķu vērtslietu depo nenākas rūpēties, bet «karstu darbību» gan jūt Maskava, tāpat kā Pēterpils vēl Drugova aprakstītā čekisma sākumā. Revolvera atrašana lietas noslēgumu tikai pasteidzina.

Brieža liktenis ir Viļenkina liktenis.

* * *

Vēl pirms izmeklēšanas komisāra ordera, vēl pirms sarunām ar armeni par Brieža bēgšanas organizēšanu pa ceļam uz Lubjanku, vēl dienu, vai divas pirms tam, Briedis izsūta no cietuma zīmīti, kurā viņš paziņo draugiem, ka zināmā vakarā starp plkst. 9—12, viņu vedīs uz nošaušanu. Lai organizējot pa ceļam uz nogalināšanas vietu uzbrukumu un mēģinot viņu glābt. Lai iesūtot revolveri un lodes — viņš ceļā palīdzēsot un uzbrukšot čekistiem-pavadoņiem arī no savas puses.

— Ar trim, četriem tikšu es galā pats, — viņš raksta zīmītē.

Daudz draugu križuši, vēl vairāk apšautu, bet daži tomēr ir vēl starp dzīvajiem. Tie, uztvēruši Brieža saucienu, ķeras pie lietas kā prasīts.

Revolveri un lodes Briedim ienes N. P. Nozīmē posteņus, noorganizē pārējo. Noteiktā laikā Briedi gaida Butirku vārtu tuvumā paslēpušies cilvēki revolveriem kabatās. Gaida, bet nesagaida. Briedi uz nošaušanu tonakt vēl neved.

Pasākumam nav panākumu un Briedis paliēk ieslodzījumā kā līdz šim.

* * *

Ceturtais mēģinājums — nacionāldemokrātu partijas raksts un lūgums lielnieku varas iestādēm.

— Lai nacionāldemokrāti palīdz, — raksta Briedis savā zīmītē, ko tas izsūta no cietuma 24. augustā.

25. augustā sastāda un nodod lielniecisma instancēm: sarkano strēlnieku Iskolastrēlam. Viskrievijas čekai un Iekšlietu Komisāriāta latviešu nacionālo lietu komisāram šādu šeit publicētu iesniegumu latviešu un krievu valodā:

LATIŠSKAJA
NACION.-DEMOKRATIČESKAJA
PARTIJA.

Centrālēj. Komitet.

25. avgusta, 1918. g.

Nr. 482, 483, 484.

Petrograd.

Pēdējās dienās dažos Padomju Valdības laikrakstos parādījušies ziņojumi par bijušo 1. Daugavgrīvas Latviešu Strēlnieku pulka komandieri pulkvedi Fridrichu Andreja d. Briedi, pie kam «Večernaja Krasnaja Gazeta» 23. augusta numurā atzīmējusi, ka Briedis nošauts, bet «Izvestjija Centr. Kom.» 24. augusta numurā un «Pravda» 25. augusta numurā ziņo par Brieža arestēšanu.

Tā kā Brieža arestēšana faktiski notikusi jau nedēļas četras atpakaļ, tad neskaidrie

ziņojumi liek saprast, ka Ārkārtējā komisija izdevusi rīkojumu par Brieža nošaušanu.

Ievērojot sacīto, Latviešu Nacionāldemokratiskās Partijas Centrālā Komiteja griežas pie Jums ar lūgumu nekavējoties spert soļus, lai Briedi nenōšautu bez izmeklēšanas un tiesas. Centrālā Komiteja ir dziļi pārliecināta, ka apvainojums, kas vērsts pret Briedi, it kā viņš būtu bijis loceklis kontrrevolucionārā «Sojuz spaseņija, rođini i svobodī», nav pamatots. Briedis ir Nāc.-Dēm. partijas biedrs no partijas dibināšanas dienas un kā šīs partijas kandidāts ievēlēts pirmā demokratiskajā Rīgas pilsētas domē. Kā savā darbībā, tā satiksmē ar Centrālās Komitejas locekļiem Br. vienmēr pastrīpojis, ka viņš stāv par brīvu, neatkarīgu Latviju un personīgi neatzīst par iespējamu iejaukties svešu tautu politiskos strīdos. No tādiem motīviem viņš likās vadīties arī tad, pag. gada rudenī, kad bija notikusi Latvijas okupācija un noslēgts Brestas miers, — izstājās no latviešu strēlnieku vidus un nodevās savu reliģiski-filozofisko jautājumu studiju turpināšanai.

Pretēji tam, kas notika ar daudziem citiem virsniekiem, kuŗi revolūcijas laikā tika no pulkiem padzīti, Fr. Brieža aiziešanu nožēloja viss viņa pulks līdz pēdējam kareivim. Tas notika tādēļ, ka Briedis jau carisma laikā bija guvis visu strēlnieku uzticību un mīlestību nevien kā apdāvināts pulka komandieris un labs stratēģis, kas izvedis lielas ci-

ņas ar maziem zaudējumiem, bet arī kā veikis biedrs-izlūks, kas izlūkošanas darbos visur gāja kopā ar strēlniekiem.

Kā strēlniekam-komandierim Fr. Briedim pie Latvijas brīvības un patstāvības aizstāvēšanas ir ārkārtīgi lieli nopelni. Plecu pie pleca ar strēlniekiem viņš ir izcīnījis Rīgas frontē septiņas lielas kaujas un četras reizes grūti ievainots. Viņa pēdējais nopelns ir 1. pulka mākslīgā zvadišana no ielenkšanas pie Rīgas krišanas, kad šis pulks visvairāk padarīja un vismazāk cieta zaudējumus.

L. N. D. partijas Centrālā Komiteja, pārliecināta, ka Briedis būdams partijas biedrs, nav darījis nekā tāda, kas būtu vērsti kaut kādā ziņā pret Krievijas Zemnieku un Strādnieku Valdību, vēlreiz izsaka lūgumu un cerību, ka Jūs, neskatoties uz ieskatu dažādību, šai gadījumā spersiet steidzīgus soļus, lai aizkavētu Brieža nošaušanu bez tiesas un izmeklēšanas. Katra mīpūte dārga, jo var būt par vēlu.

— Centr. Komitejas loceklis: (paraksts).

Sekretārs: (paraksts).

Rakstu iestādēm iesniedz personīgi nacionāldemokratu pārstāvis. Viņš par savu gājieni atstāsta:

«Komisārs Roziņš, vīrs ar lielu bārdu, bija ļoti labvēlīgs. Bet zīmējoties uz Briedi, atbildei pateica:

— Ja Briedis čekas rokās, ko tad es varu darīt?

Pie Roziņa tāds iegāju, tāds iznācu. Sapratu vienīgi, ka lielākais darītājs šinī lietā varētu būt Daniševskis vai Peterss.

Gāju tādēļ uz Iskolastrelu. Tur sastapu tā pārstāvi Oto Kārkliņu. Nodevu viņam rakstu. Kārkliņš no izlasīšanas neatteicās, bet kad to bija darījis, sāka ņirgāties. No visa, ko viņš teica, atceros šādus vārdus:

— Jums laikam galvā salmi, ja nākat ar tādu prasību. Mēs taču pūlamies, lai to kontrrevolūcionāru dabūtu pie malas. Mēs viņa lojālītāti zinām.

Kad Iskolastrēlā neko nepanācu, gāju pie paša Petersa.

Mani tur pieņēma dežūrējošais čekists, pēc tautības ne latvietis, ne krievs. Pateicu viņam savu ierašanās iemeslu un pasniedzu čekai adresēto partijas rakstu. Kad izlasīja, tūliņ vaicāja, kas rakstu parakstījuši. Solījās arī tos nošaut. Atceros vēl šādu dežūrējošā čekista izteicienu, zīmējoties uz Briedi:

— Streļajut kavo nado — šauj ko vajaga.

Tad lūdzu atļauju runāt ar Petersu. Čekists man to neliedza. Risku un briesmas uzņēmos uz sevi lielu, bet citas izejas nebija. Kaut kas taču bija jādara.

Peterss mani saņēma diezgan flegmatiski. Protams, pirmais viņa rokās nokļuva atnestais raksts. Viņš ņēmās to lasīt. Redzēju, ka tas lasot smīn. Vēl tālāk un viņš sāka zoboties:

— Arī atraduši motīvu — cīnītājs, latvietis, nacionālists!

— Kontrrevolucionārs! — iebrēcās Peterss. Sekoja vēl kādi daudz stiprāki izteicieni.

Tad lasīt beidzis, skatu nenovērsis, it kā lie-
tišķi un uzsvērti un zīmējoties uz mani, noteica:

— Ja jūs nebūtu tik naīvs, es pieliktu pie sienas.

Atvadījos un kāpos atpakaļ uz durvju pusi. Kad gāju laukā, vēl saņēmos un prasīju:

— Vai tiešām nav nekādu cerību?

— Nē, — atbildēja Peterss.

Prasīju vēl, ko man teikt nacionāldemokrātu partijai. Uz to Peters ar īstu noziedznieka izsmieklu izmeta:

— Pēc iespējas drīzāk nošaus.

Kā zināms, ar nošaušanu Peterss tiešām nav kavējies. Mēģinājums palīdzēt Briedim, varētu sacīt, diplomātiskā ceļā jo sevišķi nesekmīgs.

* * *

Briedis sūta ziņu vēl... sarkano latviešu divīzijai. Viņam izdodas atkal izsūtīt vēstuli, un tā nonāk divīzijas virsnieka Nungura rokās.

Briedis izsaka vēlēšanos griezties pēc palīdzības pie pulkveža Vācieša.

Katram zināms, ka nepiepildās arī šī cerība.

Gan Nungurs, Lerchs, Avens un Apsītis lietu veic un Vācietis ziņu saņem laikā, bet rokas tomēr ir un paliek par īsām.

Pats vēstules vedējs Apsītis par šo gadījumu stāsta:

«Laimīgi nonācu Arzamasā. Vācieša štābā nebija. Dzīvoklī viņu arī nesastapu. Paliku gaidām. kamēr frontes virspavēlnieku sameklē. Pēc

divi stundām Vācietis ieradās un priecīgs par manu atbraukšanu lika atnest degvīnu. Viņam šeit frontē, noslēgtam no pasaules, ļoti gribējās dzirdēt, kas jauns Maskavā, kas dzirdams divizijā, kādi pūš vēji.

Viens labs šņabis pēc nemierīgas dienas (kā jau frontē) arvien ir bijis vietā Jukumam (tā sauc Vācieti viņa tuvākie līdzgaitnieki. I. R.). Piedāvā degvīnu viņš arī man. Esmu gan atturīgs, bet iztukšot lieku glāzīti kopā ar augstāko priekšnieku neatsakos.

Paiet minūtes desmit, paiet divdesmit, bet, kā redzu, Vācietis atvesto vēstuli vēl neatveņ. Es domāju: labāk nerādīšu, ka vēstules saturs man zināms. Par vēstules esamību es atgādinu Vācietim atturīgi, bez steigas. Kā nejauši, kā nevērīgi, izdevīgākā sarunu vietā es iemetu:

— To vēstuli sūta jums Avens.

Bet Vācietis uz to vēl nevērīgāk atteic:

— Nekas. Avens droši vien prasa apstiprināt kādu naudas pieprasījumu.

Pēc tam izdzērām vēl kādu glāzi, bet Vācietis joprojām vēstuli neievēro. Tad lieku saprast, ka pēc manām domām vēstule steidzoša.

Šoreiz Vācietis mani paklausa un vēstuli izlasa. Tad negaidītā pārsteigumā, atkrītot sēdus uz dīvāna, samulsis izdveš:

— Tā!

Un tikai pēc brīža Brieža bijušais kaņabiedrs, bet arī Trocka labā roka visu apvērsumu apspiešanā, atgūst valodu:

— Es jau teicu, — atkal uzsāk Vācietis, — Cik reizes neesmu brīdinājis: jauneklī, nezaudē-

jiet galvas! Būtu labāk nācis pie mums, pie strēlniekiem. Bet nē. Arvien paši gudri. Un tagad, kad nu ievārījuši tik lielu putru, ka nevienam neizstrēbt — «vecais» (Vācietis, I. R.) lai nu glābj.

Un, pielēcis kājās, Vācietis atstāj savu dzīvokli, pieprasa savu auto un dodas uz štābu. Līdzī viņš ņem arī Apsīti.

Arzamasa nav liela pilsēta, štābs no dzīvokļa nav tālu.

— Dodiet man tiešo vadu — daiķe mņe prjamoj provod — ar Kremli, — pēc dažām minūtēm nonācis štāba telegrafa istabā, pavēl Vācietis.

Paiet minūtes, un Kremlis atbild. Pie aparāta Sverdlovs. Vācietis vaicā pēc Trocka, bet viņa Kremlī nav. Sarunu tādēļ ved ar Sverdlovu. Vācietis saka:

— Man ienākušas ziņas, ka čeka gatavojas nošaut Briedi. Man ir ziņas tālāk. Sarkanās latviešu divīzijas daļas Maskavā var Brieža nošaušanu uzņemt nelabvēlīgi. Ja tas notiks Maskavā, tad nemiera noskaņojums var iespaidot latviešu daļas šeit frontē.

— Es nevaru atbildēt par sekām, kādas pēc tam notiks. Lai izbēgtu pārsteigumiem un strēlnieki nomierinātos, es lūdzu Briedi nešaut bez tiesas. Es lieku priekšā atsūtīt viņu pie mums un nodot tiesāšanai pašiem strēlniekiem šeit frontē.

Sverdlovs izvairās noteiktas atbildes, bet apsola Vācietim paziņot galīgo lēmumu divu stundu laikā.

Nav zināms, vai Vācietim izdevies sazināties ar Trocku, bet konstatēts ir šāds fakts:

Otrā dienā pēc Vācieša sarunas ar Sverdlovu, Trocki jau bijis lietas kursā un, pametis fronti, steidzīgi izbraucis uz Maskavu. Viņa salonvilciens nesies kā pats nelabais un vēlu vakarā tas iedrāzies galvas pilsētā. Bez atpūtas, bez pārdomāšanas Trocki izaicinājis pie sevis divīzijas komandieri pulkvedi Avenu un pavēlējis tam nekavējoties aizvākt no Maskavas 1. pulku uz fronti pie Vācieša.

Bet kādēļ tieši 1. pulku? — Tādēļ, ka runājot par varbūtēju nemieru strēlniekos, visvairāk baidās 1. pulka iniciatīvu.

Divu stundu laikā un, proti, plkst. 2-os naktī, pulks jau bija vagonos un pēc Trocka, arī zināmā «credo» autora pārliecības neviens ne ar ko neriskēja, ja Briedi nošauj bez tiesas.

* * *

Sabrukuši pieci mēģinājumi.

Nevar neminēt vēl kādu, kas dibināts uz tiešām sarunām ar pašu Petersu. Izrādās, personīgi, uz savu iniciatīvu, vairākas reizes pie Petersa ir gājis Nungurs, atsevišķi un neatkarīgi no višiem. Nungurs gājis, lai runātu ar Petersu kā ar savu labu paziņu. Viņa priekšā Peterss savu nacionāldemokrātu partijas pārstāvim rādīto bravūru nav demonstrējis. Licies, ka viņš tiešām Briedi nogalināt nevēlas, jo solījies Nungura lūgumu ievērot.

Un atkal redzam — nav līdzējis arī šāds mēģinājums.

kavā izdarīja apvērsuma mēģinājumu eseri. Gadījums kļūst liktenīgs Kosmatovam. Apvērsumam sākoties, viņš, taktiķis un stratēģis, nevēlas nostāties ne vienā, ne otrā pusē, tādēļ līdzīgi 1917. g. atgadījumam nozūd, lai pieslietos «taktikai», kas jau labi pazīstama un ko Maskavā dēvē par «ne našim i ne vašim». Par šo «ne mūsējiem, un ne jūsējiem» Kosmatovu drīz pēc tam pārceļ atpakaļ uz Turkestanu. Šeit viņš organizē kādu kara nodaļu. Viņa aiziešana, liekas, lieliniekiem iesit robu; kad 1918./19. gadā lielāko daļu Latvijas ieņem lielinieki, Kosmatovs jau spēlē atkal jo izcilu lomu. Viņš piedalās Rīgas un Jelgavas ieņemšanā kā sarkanās «latviešu armijas» štāba priekšnieks un kā padomdevējs kara komisāram Pētersenam. Pēc Rīgas ieņemšanas nodibina sarkano virsnieku kursus un ir šo kursu priekšnieks.

Zem varonīgās Latvijas nacionālās armijas spiediena Kosmatova «uzvaras» gājiens sabrūk, un viņam atkal jādodas uz Turkestanu.

Tad, jau 1921. gadā, Kosmatovs redzams Lietuvā kā lielinieku kara atašejs. Redzēts arī Latvijai caurbraucot, Rēzeknē. Tur, garāmejojot pazīstamam latvietim, teicis: «Mi vam latišam ješčo pokažem». — «Mēs jums latviešiem vēl parādīsim»... «Parādīt» neko neparādīja, bet gan kādā Maskavas prāvā vēlākajos gados viņu pieskaita «kaitētājiem».

Tāds īsumā būtu viena pulkveža akadēmiķa, Bonč-Brujeviča sarkano zirgu dzinēja apraksts. Irunājot atsevišķi par Brieža glābšanas mēģinā-

jumiem, izrādās, pulkveža Kosmatova personā šeit piedalījušies arī Bonč-Brujeviča ļaudis.

Kāds zināmu notikumu labs pazinējs, izsakties par Brieža glābšanas iespējamībām, kādreiz izteicās:

— Briedi glābt varēja, varbūt, vienīgi monarchisti.

Acīm redzot ar to domāti augstāko dienesta pakāpju virsnieki, kas iestājās kalpībā pie Trocka. Runājot par notikumiem, kas saistīti ar Kosmatova personu, jāpiekrīt, ka šāds, kaut arī savdabīgs, secinājums tomēr nepamatots nav. Dēvētie «monarchisti» bieži vien līdzīgos gadījumos no palīdzīgas rokas pasniegšanas nav atsacījušies. Ja Viļenkinu no nošaušanas vietas nācies atpakaļ vest sešas reizes, tad arī tas ir Bonč-Brujeviča «monarchistu» nopelns. Septītajā reizē gan Viļenkinu nošauj. Bet ko lai dara? Arvien uz leju nosveras smagākais svaru kauss. Šinī gadījumā par smagāko izrādās čekas iestāde. Čekistu priekšā monarchisti gan pēdiņās, gan bez pēdiņām ir pilnīgi bezspēcīgi. To redzam gadījumā ar Viļenkinu, to pašu nākas piedzīvot gadījumā ar Briedi. «Monarchisti», Kosmatova personā, Briedim palīdzēt nav spējuši.

Par šo it īpaši interesanto gadījumu līdz šim vēl nedzirdētus apstākļus pastāsta mūsu tik ļoti iecienītā Rīgas ārste Magda Kilblok. Tie skan šādi:

«Kara laikā kādreiz man nācās atvietot 12. armijas zobu ārstu Kārli Jannau. Ar to manos pacientos bija daudzas 12. armijas augstākas personas. Starp tiem visilgāk nodarbojos ar

pulkvedi Kosmatovu. Viņš pasūtīja visu kroni mākslīgo zobu un tā, kamēr to pastrādāju, es iepazinos ar savu pacientu Kosmatovu jo tuvu.

Pagāja dienas, pagāja mēneši, gāja notikumi un nāca pārvērtības. Sabruka 12. armija, sabruka Rīgas fronte; mani 12. armijas paziņas izklīda kur kuņš un, Rīgai krītot, arī es aizstaigāju bēgļu gaitās. Sākumā nokļuvu Valkā, bet no turienes Maskavā.

Kuņš gan mēs nepazinām pulkvedi Briedi! Par viņu toreiz bijām sajūsmināti visi. Strēlnieki toreiz bija visas tautas favorīti. Pulkvedi Briedi saskatījām izcilu strēlnieku kaņavīru. Personīgi es apbrīnoju viņa kaņavīrisko iznesību un raksturu, kam cauri visur spīdēja noteikts, nelokāms gribas spēks. Vārdu sakot, pulkveža Brieža īpašības cilvēkus valdzināja.

Nonākot Maskavā, bez šaubām, nācās sastapties vispirms ar veciem paziņām no Rīgas frontes laikiem.

Tikos arī ar Briedi. Viņš šeit norobežojies no lieliniekiem strādāja un cīnījās pret tiem. Īpaši sāpīgi pulkvedis Briedis izjuta strēlnieku piesliešanos komunistiem. Es pilnīgi viņa ieskatiem piekritu un, tiešām, ja vien kas manos spēkos bija, es labprāt Brieža nolūkus atbalstīju. Lieliniecisma jautājumos mūsu ieskati bija vienādi.

Briedis savā uzvarā pār lieliniekiem bija pārliecināts, un nekas viņam šo pārliecību nebūtu spējis mazināt. Tā tas turpinājās vairākus mēnešus.

Bet tad pēkšņi viss kļuva citādi. Pretlielinieciskie pasākumi cieta neveiksmes, un Briedi lielinieki apcietināja.

Arī man tas bija liels trieciens. Mēs taču visi toreiz Briedi tik ļoti cienījām. Kad uzzināju par notikušo, nolēmu tūlīt kaut ko darīt, lai Briedim palīdzētu. Es atcerējos visus savus paziņas, kas nu še Maskavā bija izmētāti daudzos un dažādos politiskajos lēģeros. Viņu bija daudz pie baltajiem, netrūka to arī starp sarkanajiem. Sāku visu pārlikt un tad kā gaisma man atausa vārds Kosmatovs.

Pulkvedis Kosmatovs, vecais 12. armijas štāba paziņa tagad sēdēja Kremli lielā postenī. Es nešaubījos ne brīdi, ka Kosmatova stāvoklis ir pietiekoši augsts, lai Briedi glābtu.

Devos uz Kremli, uzmeklēju Kosmatovu un sāku rīkoties. Zināju Kosmatovu labi un ticēju, ka viņš mani lieliniekiem nenodos. Tiešām pie viņa es panācu solījumu Briedim palīdzēt.

Tūlīt tas arī pierādījās ar to, ka Kosmatovs par Brieža stāvokli pie lieliniekiem mani pastāvīgi informēja. (Ir pierādījies, ka Kosmatova attiecības ar «Iskolostrelu» un Daniševski bijušas vairāk kā labas. J. R.) Sākumā viss likās ne sevišķi nopietns, bet tad piepeši stāvoklis mainījās un kļuva Briedim draudošs. Kosmatovs stāstīja par slepeniem lēmumiem Briedi nošaut. Viņš minēja pat nakti, kad Briedi vedīs uz nošaušanu. To izdevās man paziņot arī Briedim.

Līdz ar to es katēgoriski uzstājos un prasīju un lūdzu Kosmatovu par katru cenu panākt nošaušanas atlikšanu. Viņš man to apsolīja.

Gāju pie viņa uz divīzijas štābu vai katru dienu.

Kad aizgāju atkal nākošā dienā, Kosmatovs jau priecīgs man stāstīja, ka Brieža nošaušana iepriekšējā, nosacītajā naktī nav notikusi un man par apmierinājumu viņš parādīja kādu telegrammu. Aiz prieka man sāka birt asaras, Es pazinu šo cilvēku, kas telegrammu bija sūtījis. Zināju, ka telegrammas parakstītājs ieņem ļoti augstu stāvokli lielnieciskajā Krievijā, viņš šodien bija spēks un ar viņu ļoti rēķinājās Ļeņins un Trockis. Šis cilvēks drošu roku bija telegrafējis katēgorisku prasību:

— Atlikt Brieža nošaušanu uz trijām dienām. Visu nokārtot ieradīšos pats.

Viņa vārdu zināmu iemeslu dēļ neminēšu.

Kā jau teicu, uz divīzijas štābu gāju gandrīz katru dienu. Pēdējo reizi no turienes atgriezos prieka asaras izraudājusi, bet vēl priecīgāka gāju uz turieni, kad pienāca nākošā reize. Es biju pārliccināta, ka telegramma nu visu ir izšķīrusi.

Bet kāda gan vilšanās.

Prasītās trīs dienas lielnieki nebija gaidījuši. Kosmatovs man pateica:

— Briedis vakarnakt nošauts.

Es neatceros visu tik labi, kas ar mani pēc tam notika. Zinu vienīgi, ka mani pārņēma ārkārtīgas dusmas un riebums pret visiem lielniekiem un pret visiem citiem, kas atradās viņu pusē. Es visu vainu uzvēlu Kosmatovam un savā tiešām nepārvaramā uzbudinājumā pakēru no galda pilnu tintnīcu un metu to Kosmatovam

krūtīs. Es absolūti nerēķinājos ar sekām un biju ar mieru Kosmatovu saplosīt kaut gabalos.

Kosmatovs pēc sviediena saslējās taisns un sastinga bāls kā krīts.

— Tā apieties jūs varat tikai ar mani. — Tak pastupaķ vi možeķe toļko so mnoju. — viņš negaidīta pārsteiguma pārņemts izdvesa un izskrēja pa durvīm no kabineta laukā.»

Ar to bez panākumiem ir palikusi arī šī jo sirsnīgi domātā palīdzības sniegšana pašizliedzīgās Magdas Kilblok personā.

Ir konstatēts sekošs fakts: Pēc Brieža nošaušanas, pie telegrammas sūtītāja dienesta lietā ierodas kara komisārs Aralovs. Pie pusdienas galda notiek nama tēva un viesu saruna.

Pirmais otram vaicā:

— Kādēļ mani neklausīja, bet Briedi nošāva un kādēļ uz manu telegrammu neviens nav atradis par vajadzīgu atbildēt?

Aralovs uz to atbild:

— Starp citu, man lika jūs brīdināt neiejaukties citu darīšanās — prosiļi peredaķ vam ne vmešivatsja ne v svoji djela. — — — —

Par Magdas Kilblok personīgās dzīves upurēšanu tuvāku labā būtu jārunā daudz. Bet īsta neviltota līdzcietēja sirds, vai tā lai ilgotos pēc cildināšanas?

Atstājot visu tuvāk neskārtu, lai atļauts pieņemt tomēr vienu raksturīgu notikumu.

Strēlnieku pulkiem nodibinoties, pulku karavīri ilgāku laiku, izrādās, dzīvo bez sava zobu ārsta.

To icvērojusi, Magda Kilblok nāk pie zināmām instancēm un aizrāda uz nepieciešamību ierīkot zobārstniecības kabinetu strēlniekiem. Ierosinājumu gan uzklausā, bet rodas pretnieki un lieta uz priekšu nevirzās. Ko darīt? Ilgi Magda Kilblok nedomā. Vai kādam noslēpums, ka visgrūtāk ceļami tieši labākie nodomi? Projekta ierosinātāja tādēļ pirmo soli sper pati un, nepiegriežot vērību upurim, ar kādiem tas saistīts, paziņo, ka zobu ārstēšanu strēlnieku pulku karavīriem uzņemas viņa pati, pie kam pilnīgi par brīvu!

Magdu Kilblok atceras ļoti daudz strēlnieku. Arī Johans Lerchs.

Viņam jo labi vēl atmiņā viņas gājieni uz sarkano Kremli pie Kosmatova.

— Tik pašreizdzīgu un uzpurēties spējīgu sievieti, kā Magdu Kilblok, — saka viņš, — vēl nebiju redzējis.

Izrādās, uz Kremli viņa gājusi ne pulkveža Brieža lietā vien, bet savos apmeklējumos, ik uz soļa un ik brīdī, kur tikai radusies izdevība, mudinājusi sarkanos strēlniekus atgriezties:

— Beidziet kalpot sarkanajiem. Ejat uz mājām — droši un bailes nepazīstot, sludinājusi šī apbrīnojamā sieviete, pulkveža Brieža nodomu dalībniece.

Tintnīca sarkanā pulkveža Kosmatova krūtīs, tintes aplieti papīri un melniem traipiem klāts galds sarkanās divīzijas štāba priekšnieka kabinetā tam vislabākā liecība.

— Neredzēju, — saka Lerchs, — kā viss tas notika, jo nebiju klāt kabinetā. (viņš šinī brīdī

pārņēma priekšnieka pienākumus. Kosmaovam jau sagatavots jaunais postenis). Atceros gan, ka Kosmatovs līdzīgi plīstošai bumbai izmetās laukā pa durvīm. Viņš bija uztraukts un aizvainots. Atceros vēl, kā cītīgi vien pēc tam tīrījām tintes traipus. Magdu Kilblok neviens neaiztika un mēs bijām priecīgi, ka viņai izdevās aiziet netraucētai.

* * *

«Krasnaja Večernaja Gazeta» 23. augustā publicē Brieža vārdu nošauto sarakstā.

Publicējums izrādās priekšlaicīgs, jo 23. augustā Briedis vēl Butirku cietumā dzīvs un neskārts (Kā zināms, Briedi nogalināja 27. augustā).

Ar ko tas izskaidrojams?

Ir doma, ka lielinieki priekšlaicīgo publicējumu izdarījuši apzināti, lai tādā ceļā pārbaudītu sarkano strēlnieku noskaņojumu attiecībā uz apcietināto. Ja strēlniekos pēc tam rastos nemiers, tad paziņojot tiem, ka Briedis dzīvs, atkāpšanās ceļš būtu brīvs. Pretējā gadījumā, t. i., ja strēlnieki par nošaušanu nereaģēs, čeka var rīkoties netraucēti.

Tiesām apstākļi norāda šīs versijas tulkojuma pareizību.

Tomēr ir ļaudis, kas priekšlaicīgo publicējumu izskaidro citādi. Pēc viņu apgalvojumiem, rīkojums nošaut Briedi ir nācis visā nopietnībā kopā ar rīkojumu par pārējiem sarakstā publicētiem. Uz nošaušanu parasti veda lielās partijās. Šinī publicējumā minētos veduši strēlnieki. Starp tiem gadījušies kādi, kas Briedi nogalināt

nav gribējuši. Atmetuši ar roku — sak, ko nu to Briedi — lai paliek, ja vajadzēs, tad citai reizei.

Neiespējama nav arī šāda versija.

Lai kā, tomēr vēl 23. augustā Briedis dzīvs.

Publicējums gan liek noprast, ka par viņu kauliņi mesti. Tas nepaliek apslēpts arī pašam Briedim. Cietumā nonāk laikraksta numurs un savu nāves ziņu viņš izlasa pats.

Daudzi domā, ka Briedim pēc tam vajadzējis palikt klusam un nelikt par sevi nevienam zināt. Varēja gadīties, ka nu atbrīvošana no cietuma būtu iespējamāka.

Briedis pats tomēr tā nav domājis un, izlasījis ziņu, nekavējoties raksta vēstuli-pieprasījumu čekistam Petersam.

Viņš vaicā, ko nozīmējot viņa vārds nošauto sarakstā, ja īstenībā viņš vēl atrodoties cietumā dzīvs. Briedis prasa čekistam paskaidrojumus.

— Ja vēl nošauts nav, tad nošaut, — tāda esot Petersa atbilde uz Brieža iesniegumu.

24. augustā Briedis pieprasa revolveru.

Viņam to paslēpt neizdodas, un čekisti atrod ieroci.

25. augustā Petersu «šturme» nacionāldemokrāti. Bet tad pat to dara arī sarkanās divīzijas vadība. Nāk vēl tēlegramma.

Izpirkšanas un citi atbrīvošanas mēģinājumi, liekas, arī čekistiem ir zināmi, jo nav gandrīz Maskavā latvieša, kas par tiem nebūtu dzirdējis.

Ap Briedi rodas jau zināmā mērā troksnis, kas viņa lietu piekar pie lielā zvana.

Trockis, Dzeržinskis un čeka visā visumā, nekad, ne zem kādiem apstākļiem nevienam spiedienam nav padevušies. Taisni otrādi. Tādos gadījumos tie parāda savu varu cik vien varēdami krasi.

Lieta pie lielā zvana komunistu varas vīrus, protams, sanikno. Brieža lieta jau pārvēršas čekistiem prestiža lietā.

Brieža pieprasījums Petersam, bez šaubām, ir liela pārgalvība. Kurinātais naids čekistos uzliesmo jo lielāks un vajadzētu nākt neticamam brīnumam, lai čekisti pēc Jaroslavļas, pēc visa, kas noticis Maskavā, ļautu kādam Briedi no nāves pirkstiem izraut.

Viļenkina piemērs, lai tam vislabākā liecība.

Briedi aizved uz nošaušanu ārkārtīgi tumšā naktī no 27. uz 28. augustu. Viņu neved kopā lielā pulkā, bet gan vienu, vai divus. Noteikti ne vairāk. Aizved četras čekas augstākās uzticamības personas. Viņu starpā «melnā kabineta» locekle, kāda ciniska, izvirtusi sieviete M. J., ar mazu brauniņu un bezložu patronām. (Vēlāk Igaunijā notverta kā spiedze un nošauta.) Briedi uz nošaušanu aizved pusdzīvu.

Galīgi viņu nobeidz čekista lode pakausī pie iepriekš sagatavotas bedres.

Nogalināšanai un aprakšanai čekisti izraudzījuši vietu aiz Hodinkas laukuma, pa kreisi no zināmās pareizticīgo baznīcas, iešķērsām pāri ceļam, brāļu kapu virzienā, apmēram ½ klm. no baznīcas...

Tuvumā 300 soļus no baznīcas, arī pa kreisi, tieši pāri ceļam, kāds lielāks kaps. kuņģā 18. sep-

tembrī gulda 68 čekas upurus, bijušās Krievijas ministrus, augstākus kaņavīrus, garīdzņikus u. t. t.

*
*
*

«Generālis Dučoņins jau uz lieveņa, jau do-
das pie auto, jau noliek kāju uz auto kāpšļa, bet
tad negaidīti strauji apsviežas apkārt un atgrie-
žas virspavēlnieka mītnē.

Astonpadsmit stundas vēlāk, Dučoņina līķis
jau sakropļots, un nomests zem preču vagona
u. t. t.»

Pulkvedis Briedis jau Ribinskā no čekistiem
paglābies, jau viņš vilcienā, jau laimīgi nonāk
Maskavā, bet tad negaidīti no tālākas bēgšanas
atsakās un paliek savā vietā, Ļianozova kundzes
dzīvoklī.

Duchoņins neseko savējiem uz Novočerkas-
ku. Briedis rīkojas tāpat — viņš atsakās no ceļa
pār robežu.

Duchoņina līķis sakropļots nomests zem va-
gona. Brieža — iemests bedrē ārpus Maskavas,
pie Hodinkas.

«Dučoņina nāve līdzinās pašnāvībai.» no-
beidz savu šausmu stāstu Vetlugins. Par Briedi
jāsaka tas pats.

Tādi ir to likteņi, kas vilas. Viņu zirgi līdz
galam neaizjono. Distanci neveic arī Brieža
Ialtais.

Kas vainojams?

Vienādi domā visi. Ir Aleksejevs, Korņilovs
dienvidos, ir Savinkovs. Briedis Krievijas iekšie-
nē. Mērķis viens un tas pats: gāzt lielnieku va-

ru un atjaunot cīņas fronti pret vāciem. Kā panākt to? Protams, atklātu krūti, ieročiem rokās un... ar varu. Kā jau līnija dēvēta otrā.

— Visu nelaimju un nekrietnību iemesls un cēlonis tikai Ļeņina-Trocka lielnieki, — apgalvo baltie.

Jaunā vara tik vāja un bezspēcīga! Komunistus «boļševikus» nevērtē augstāk par parasto «sbrod»u — salašņām. Nebūtu taču ļauni «saukt pie kārtības» «neķītrā» miera parakstītājus.

— Viens sitiens no ārpuses, to pašu no iekšpuses un lielniecisma balstiem savam sodam neizbēgt, — spriež pretinieki pa labi.

Domstarpību tādēļ nav un «cīņā līdz galam» pret lielniekiem iet daudzi.

Rodas lozungs: «Uz Maskavu!»

— Uz Maskavu! — skan Donā un Kubaņā, dienvidos.

— Uz Maskavu! — dzird balsis jau arī austrumos.

No ziemeļiem, no rietumiem sāk atskanēt tas pats.

Bet Krievijas iekšienē? Arī Savinkovs, Briedis pievienojas pagriezianam — Uz Maskavu!

Un sākas un turpinās.

1918. g. 6. jūlijā jau pats Ļeņins ar visu «Sovnarkomu», somiņām rokās stāv Kremļa laukumā, gatavi bēgt vienai uz kurieni.

Bet notiek pretējais. Pierādās tas, kam nav ticējis un ko nav redzējis pat komunistu galva.

Bravūrai un balto pārgalvīgai pašpārlicībai ienaidniekos rodas spēlmaņi uz «sarkaniem».

— Ģenerāļu kungi! Es pieņemu jūs lielnieku dienestā... (Pie lielniekiem pāriet ap 500 cara armijas ģenerāļu un augstāku virsnieku.) — Trockis 1918. g. aprīļa mēnesī sāk nedzirdētu runu. — Es negarantēju jums neaizskaramību, ja paceltos jauns tautas sašutuma vilnis. Bet katēgoriski es nodrošinu jums nesauzīgu izrēķināšanos, ja gadījumā jūs paši pamēģināsīt tautas sašutumu izsaukt. Pie darba, kungil!.. — nobeidz jaunradies «Napoleons» Ļeņina palīga personā.

Ģenerāļu kungiem divas reizes nav jāsaka. Izrādās, tie zina daudz un prot ne mazāk. Viņi mierā un aukstasinībā pasmīn savu vēsturisko izaicinājumu:

— Palūkosim, kurš kurū. Vai Lavra (Korņilova) baltie, vai mūsu «sarkanās vīzes».

Sarkano ģenerāļu lietpratība 6. jūlijā parādās visā spožumā.

— Palūkosim, kādi ir Antona Deņikina talanti. — pašapmierināti saka sarkano Sitjins, Deņikina «vienas pušas strēbējs» vēl no akadēmijas.

— Nekas, nekas, pievilks mūs, bet arī nekaunām (tauta, kas izgājusi no paklausības, I. R.) tagad sadosim kā pienākas. Pierunāšanas (disciplīna armijā, kam pamatos nepaklausība, I. R.) vairs nebūs. — nolemj sarkanie ģenerāļi Parskis un Potapovs, pēc sēdes Percova mājā, kur derības ar lielniekiem noslēdz «spēlmaņi uz sarkaniem».

Uz to tiem laimes novēl pats Trockis, jo... kam gan vairāk dara galvas sāpes «nekaunas», ja ne

pašam pierunāšanas sistēmas radītājam. Kerenščina un chaoss bija nepieciešami, kamēr sagrauba varu. Pēc tam jānāk pretējam. Un Trockis pieprasa disciplīnu, kas «pilna Arakčejeva atraugām».

— Ar saviem ģenerāļiem esmu apmierināts — apliecina viņš jau 1920. g. janvārī.

— Sarkanās armijas vadītāju piemērā mēs varējām pārliccināties speciālistu pieaicināšanas derīgumā, — papildina Leņins pēc tam, kad sarkanie uzvar gan frontēs uz āru, gan iekšienē.

Gan nezinātāji iebildīs:

— Nav nekā sevišķa! Baltie, liekas, kāvās slikti.

Zinātāji tam nepiekrīt:

Donas baseins, Tereks, Znamenka, Jaroslavlja u. t. t. ir vietas, ko balto zaudējumu dēļ salīdzina gandrīz vai ar Marnu. Cīņās daudz zaudē kritušos baltie ir sarkanie. Būtu netaisni pierakstīt baltajiem glēvumu.

Bet... kādēļ gan visas neveiksmes? Kur tām atslēga? Kas vainojams lielajā balto traģēdijā. Arī tiem, kā zināms, netrūka speciālistu.

Un jāsaka šoreiz: šis jautājums cilāts jo bieži agrāk, bet pienācīgi atklāta atbilde tam nav nākusī vēl šodien. Un tomēr, katra lādīte, kā to pasaka krievu paruna, atveras viegli.

— U nas «napoleončikov» ne buget — mums «napoleoniņu» nebūs, — pārliccinoši, ar piedraudējuma piegaršu, pašā pirmā brīdī, pirmā dienā pēc grožu saņemšanas savās rokās, nodeklarē «lielnapoleončiks» Trockis, visu pilsoņu kara frontu sarkano pavēlnieks.

— Nebūs! — brēc Trockis un — vai tam, kas uzdrošinātos citādi kaut pasapņot! Sarkanā kara vadonis grib būt vadonis viens.

Viņš riko, viņš pavēl, viņš atbild, viņš... iet roku rokā ar valsts galvu Ļeņinu un... viņam palīdz Antona Denikina «vienas putras strēbēji» no agrākajiem laikiem.

Bet morāle?

Morāle tāda, ka sarkanā spēkus ceļ vien-
gabalainība.

Vēl otra: baltie neredz akadēmiķu simtus, kas lietpratīgu roku ar jo labām sekmēm rada sarkan-
kaniem armiju.

Ceļus uz Maskavu baltiem slēdz.

* * *

Korņilovs domā vadonis būs viņš. Tomēr armija vēl formēšanas stadijā, bet štābi — veseli trīs. Un kādi vēl! Visi savā starpā naidīgi. Korņilovs izšķiras par sastrādāšanu ar Savinkovu, bet pārējie «baltā zirga» ceļa gājēji viņa soli ignorē. Tie meklē pat Savinkovu nogalināt. Savinkova darbību Maskavā atzīst arī Aļeksejevs, bet citi saka:

— Uzvaras laurus mēs ar Savinkovu dalīt negribam.

Balto armiju augstmaņi Savinkova panākumus nevēlas. Meklē nu pēc tam ceļus, kā nodibināt Volgas pretlieliniecisko-pretvācu fronti.

Savinkovs-Briedis pirms 6. jūlija sūta ziņu uz dienvidiem. Viņi cer uz brīvprātīgās armijas zināmu atbalstu. Bet kādu palīdzību gan gaidīt pie apstākļiem, kas valda trīs štābu armijā, kur

tik daudzi mocās greizsirdībā un nenovīdībā katram Savinkova nodomam?

Varbūt, doniešiem taisnība? Savinkovs taču Kerenska cilvēks, pret viņu naidis kā pret tādu. Bet ko redzam vēl citur?

Deņikina dienvidus fronte jau sniedzas pēc Maskavas, viņa karaspēks jau pie Tulas, bet... tālāk ne soli. Vrangels ar labo spārnu gar Kaspijas jūru arī atbrīvojis ceļu Maskavas virzienā. Tomēr atkal tas pats: arī viņš paliek uz vietas. Vrangela memuāri sastāda 2 biezus sējumus un iespiesti serijā «Baltā lieta» — «Beloe ģelo». Atliek tos pāršķirstīt un atklājas viss.

Pēc Korņilova nāves vadonis paliek Deņikins. Vrangels tam nepretojas: nebūt tā nav teikts, bet divi biezi sējumi, no sākuma līdz galam, pauž vienu un to pašu: Deņikins tas mulkais, bet gudrais — viņš, Vrangels. Strīdas par kārtību, kam pirmam iet Maskavā. Pēc Vrangela domām, pirmtiesība pienākas viņam un ne Deņikinam. Tieši tā domā jaunradies «napoleoniņš». Kazaku atamani, kaut katrs par sevi, tomēr visi spēlē «Napoleonu». Jeb vai Maimontovs un Ulagajs arī nesapņo to pašu?

Stingrās Trocka līnijas balto armijā nav. «Balto zirgu» spēlmaņus saēd neskaitāmie «Napoleoniņi», kas aug pēc katras kaujas, kā sēnes pēc lietus. Stīvēšanās komandieru starpā pakāpeniski pastiprinās, līdz beidzot armijas galva neiztur.

Deņikins «Napoleonu» priekšā spiests piekāpties un asarām acīs savu posteni atstāj. Viņš emigrē uz Turciju. Viņa vietu aizņem sen uz to pretendējošais Vrangels. Nu, jādomā, «visgudrā-

kais» piepildīs savu iedomāto liela vēriena misiju. Bet velti. Ne katrs, kas sapņo «napoleoniņus», var noderēt lietai. Ja darbu nav varējis celt Deņikins, tad vadonis nebūs tomēr arī Vrangels.

— Es sen jau sapņoju nospēlēt skaistu kavalerijas kauju, — priecājās Vrangelis jau kā kavalerists, pie kam jāsaka, labs savas ieroču šķiras pārstāvis.

Tomēr labs jātnieks vēl nav vadonis. Ja būtu tāds kaut mazliet, tad vajadzēja zināt, ka pirmās šķiras remontieris pulkvedis Dalmatovs, pie sarkaniem, populārā Budjonija aizsegā, jau sen radījis Vrangelam pretiniekos «labāko kavaleriju pasaulē».

Pie pirmā mēģinājuma «razigraķ krasivij boj» — saspēlēt skaistu kauju — baltie piedzīvo vairāk kā neveiksmi.

Tādos gadījumos Vrangels rāda citus skatus iz «skaistu kauju» serijas. Viņš atskaita no gūstekņiem partijas un nodod kazakiem «na rasķerzanie» — saplosīšanai. (Sk. Vrangela memuārus.) Ar to arī izbeidzas balto «vadoņa» napoleoniskā māka.

— Mums «napoleoniņū» nebūs, — nolemj Trockis.

Baltiem viņu bez skaita. Tomēr vadoņa nav neviena. Vismazāk tāda loma der Vrangelam.

— Korņilovam lauvas sirds, bet galva nav kārtībā, — raksturo savu pasaules kara cīņu biedru ģenerālis Brusilvos. (Taču autoritāte.)

Kā ir ar šīm ķermeņa daļām «Napoleoniem» un «napoleoniņiem»?

Taču «nekārtībā» ir viena, ir otra.

Ar Korņilovu, Vrangelu u. t. t. nav izsmelti visi. Nesaskaņas dienvidos nav tas ļaunākais. Rodas pārsteigumi vēl lielāki. Ja dienvidos ķildas un nenovīdība rada nesaprašanos un strīdus, tad citā kādā vēl lielākā frontē — austrumfrontē — tās pašas īpašības pretlielinieciskās cīņas organizāciju pārvērš absolūtā chaosā.

Nav jāmeklē tālu: palasot ģenerāļa K. Goppera «Četrus sabrukumus», neticamais Sibīrijas kaleidoskopā parādās vēl spilgtāk. Kādas gan pānorāmas un skatus tur nesastopam!

Tautas valdība, tautas armija, pagaidu valdība, direktorija, Sibīrijas valdība, Sibīrijas kara aprindas; «krievu atpakaļrāpuļu politiskās partijas» zem «tirdzniecības un rūpniecības grupu» karoga; monarchisti, demokrāti, revolūcionāri, komūnisti, semjonovieši, kolčakieši, čeči, latvieši, kanadieši, angļi, franči, amerikāņi; orientācijas — japāņu, vācu, sabiedroto; «napoleoniņi» — Siromjatņikovi, Kiseļevi, Šližikovi, Ļeonovi, Demerti, Volkovi, Katanajevi, Krasilņikovi, Stepanovi, Bjelovi (Vittekopfs) un Rozanovi (Baltijas bar. Rozens) un tā bez gala, bez jēgas, bez skaita. Īsta Bābele, tūkstots valodās.

Kādēļ nav bijis neviena, kas šos cīņas spara apveltītos politiskos burbuļus ievadītu vienkopības un lietderības gultnē?

Franču ģenerālis Žanens kādreiz teicis:

— Nometnē (Kolčaka štābs. I. R.) ikviens praporščiks taisa savu politiku.

Ikviens štābā cenšas pārspēt pārējos. «Napoleoniņu» daudz, bet trūkst paša «Napoleona». Nav spējīga vadītāja.

Un vai tam, kas, vadonības zizli celdams, nepadomās par savām spējām!

Ģenerālis Goppers apstākļus raksturo šādi:

«Direktorija (Viskrievijas pagaidu valdība, nodibināta politisko partiju sanāksmē «Ufas apspriedē», Ufā. I. R.) izdarīja acīm redzamu kļūdu: viņa par augstu bija novērtējusi savu morālo iespaidu. Izbraucot uz Omsku (Ufā jaundibinātās pagaidu valdības jaunizraudzītā rezidence, I. R.), direktorijas rīcībā nebija reāla spēka.

Vilcienus nometnes pārvešanai no Ufas uz Omsku deva (acīm redzami — varēja arī nedot. I. R.) ģenerālis Dutovs. Samaras valdība (no padzītās Satversmes Sapulces locekļiem sastādīta eseru valdība, dibināta uz zināmiem «pierunāšanas» principiem. I. R.) nevarēja dot vagonus, jo viņai pašai bija jāevakuējas, bet Sibīrijas valdība (autonoma valdība Tomskā, I. R.) kaut gan tās rīcībā bija daudz brīvu vagonu, atteicās tos dot...»

Niecīgs sākums, bet ļoti raksturīgs. Valdības valdību galā, bet autoritātes, kas vadītu, nav.

Ar laiku rodas apstākļi, kas, no ārienes vērojot, trūkumus it kā novērš. Rodas aprindas, kas visā klusībā gatavo apvērsumu un to izved (1918. g. 18. novembrī), izbīdot par visas Sibīrijas diktatoru direktorijas kara ministru administrāli Kolčaku.

Jaunam notikumam piešķir lielu nozīmi. Daudzi cer, ka beidzot būs persona, kas visas varas, visus «napoleoniņus» apvienos vienā kopībā

un vienai saskaņotai cīņai ar kopējo ienaidnieku — Maskavas sarkanajiem.

Tiešām, pazīmes rāda, ka ar Kolčaku plašās Sibīrijas pretlielinieciskā fronte ieguvusi tik nepieciešamo vienvaldību.

Viss tomēr velti. Vecie intriganti un divkosīgie aizkulišu varoņi nepadodas. Nav Kolčaks vīrs, kas «napoleoniņus» apvaldītu. Viss iet kā agrāk. Bābele tā pati un tūkstots valodas kā agrāk. Rezultātā vēl lielāks chaoss.

Jaunais štābs, Kolčaka nometne, piekrīt visam, bet lai pasargā Dievs, ja kāds pirmā vietā iedomātos fronti un armiju.

Tūkstošiem visdažādāko aizmugurnieku, sākot no neskaitāmiem «adjutantiem» un beidzot ar Andogska akadēmijas kadru, domā un dara citādi. Siltas vietas aizmugurē, jaunekļi ģenerāļu pakāpēm atbilstošos posteņos. Puikas un puiciskums ik uz katra soļa, «kontrrazvedkas», kas drīzāk pakalpo pretiniekiem (savinkoviešu slepkavošana), frontinieku ignorēšana līdz pašpuicīsimam, un pasākums, kam veltījuši vislielākās cerības pretlielinieki, pretkomūnistu, noiet purvā.

Ko dara Kolčaks? Taču kaņavīrs, kam no devēja īpašību nav. Lieliniekus tas necietīs, to zina visi. Bet vai intriganti un postītāji to nebūtu paredzējuši?

Viņi ņem vērā arī to. Lai brīvāka būtu rīcība, tie Kolčaku, viegli runājot, izolē. Viss, kas notiek zemē un visu, ko pārdzīvo armija, no Kolčaka noslēpj. Štābs lietas patiesos apstākļus Kolčakam nerāda.

Goppers atkal raksta:

«Kādu citu reizi, abraukājot fronti, Kolčaks dabūjis zināt patiesību par baškīru pulkiem (Uz intrigantu apmelojuma pamata, pats bija pavēlējis tos izformēt. I. R.), plēsis sev matus no galvas.»

Vēl tālāk:

«Pieklūt pie Kolčaka bija gandrīz neiespējami...»

«Bija gadījumi, kas liecināja, ka admirālis pavisam nepazīst komandējošo personālu un vispār jūtas kā mežā, kurā tišu prātu citi viņu maldināja...»

Un atkal:

«Armija līdz pat decembra beigām nesaņēma apģērbu un papildinājumus par spīti briesmīgam ziemas salam un aukstumam. Nometne par fronti nemaz neinteresējās, jo tā nodarbojās ar citām lietām...»

«... Pulkvedis Perchurovs (Jau pazīstamais Savinkova tuvākais palīgs, Jaroslavas apvērsuma virskomandieris, noteikts pretlielinieks, cīņās pret tiem bagāts nopelniem. I. R.) beidzot ieradās pats Omskā, lai personīgi ziņotu par frontes stāvokli. Tas bija priekš pašiem Ziemassvētkiem. Bet velti. Katru dienu viņš ieradās nometnē, dežūrēja vairāk stundas no vietas, gaidīdams noteikto pieņemšanas brīdi, bet vienmēr viņu lūdza atnākt rītdien! Beidzot viņš izkaulēja pieņemšanu «tikai uz vienu minūti», skatoties pulkstenī. Kad Perchurovs ienāca štāba priekšnieka kabinetā, tas izņēma pulksteni, nolika to uz galda un vēlreiz aizrādīja, lai ilgāk par vienu minūti viņu neuzkavējot.

Perchurovs uz to viņam paziņoja, ka pietikšot arī ar pusminūti. Viņš izņēma divus lielus ziņojumus, uzlika tos uz galda un teica:

— Še jums mani ziņojumi. Ja pēc divām dienām es nesaņemšu apmierinošu atbildi, es atnākšu šē, jūsu kabinetā, un nošaušos jūsu acu priekšā.

Pārlicinājies, ka noteiktā pusminūte pagājusi, Perchurovs apgriezās un gāja uz durvīm. Tad ģenerālis Lebedjevs viņu aizturējis, lūdzis apsēsties, un kā par brīnumu, uzklausijs Perchurovu veselu pusstundu.

Līdzīgi gadījumi nometnē bija ikdienišķīga parādība un par līdzīgām audiencēm es dzirdēju nostāstus no dažādām pusēm...»

Visbeidzot:

«... Man attēloja patieso stāvokli šādi:

Kolčaks pavisam esot pazaudējis galvu. Nometnē nodibinājušās naidīgas partijas, kuņas, cīnīdamās pašas savā starpā, bieži vien dabūjušas arī Kolčaku savā pusē; viena vienu brīdi, otra — otru. Esot daudzi gadījumi, kur Kolčaks par vienu un to pašu lietu vairākas reizes no vietas mainījis savus rīkojumus. Visu, kas noticis frontē un aizmugurē, viņš nekad nav zinājis, tāpēc, ka viņš bijis un palicis nepieejams!

Vienu dienu pie Kolčaka ar varu ielauzies ārsts, kas atbraucis no frontes. Divas dienas no vietas viņš lūdzis audienci, bet nav pieņemts. Beidzot viņš izlietojis visu personīgo veiklību un spēku.

Kad viņš pastāstījis Kolčakam par visiem tiem briesmīgiem apstākļiem, kādos frontē atrodies

slimie un ievainotie, tāpat arī par bezizejas stāvokli slimnīcās un sanitāros vilcienos, Kolčaks saķēris galvu rokās un sācis skraidīt pa savu kabinetu, kliegdam, ka viņu tiešām visi krāpjot un mānot, un ka viņš vairs absolūti nevienam nevarot uzticēties... (Kādēļ jāva vaļu — kādēļ «napoleoniņus» neapsauca? I. R.)

... Visi šie īsie un diezgan nepilnīgi apgaismotie fakti par galīgu augstākās varas apjukumu, visi viņi bija uzlūkojami kā tā lielā kracha simptomi, kas tuvojās.

Un tiešām, šis galīgais krachs jau iestājās tuvākās dienās un pārvērtās par neapprakstāmu traģēdiju.»

Tā apgaismo balto stāvokli austrumos zinātnājs, bet pār visām lietām, aktīvs cīņas un kustības līdzdalībnieks no Jaroslavas līdz tālākajiem apgabaliem Sibīrijā. (Gopera apcerējumam līdzīgu darbu netrūkst arī pašu krievu literātūrā.)

Traģēdija tiešām neapprakstāma. Vislabākie frontes cīnītāji, sava augstākā štāba vajāti un nodoti, spiesti riskēt ar dzīvībām un palauties ie-
naidnieka žēlastībai. Kāda tā ir — nav noslēpums. «Credo» attiecas uz apgabalu līdz Vladivostokai. Šo patiesību piedzīvo pat Kolčaks pats.

1920. g. maijā, cilvēks, kam vēsture uzlika vadoņa lomu, neizturēja.

Gluži kā dienvidos, gluži kā arvien.

Un atkal liķis, šoreiz Kolčaka, gluži kā Duchoņina, tāpat kādā stacijā.

«Cīņa līdz galam» austrumos nav izņēmums starp citām.

«Duchojina nāve līdzinās pašnāvībai!» Arī Kolčaka tāpat.

Kas vainojasm?

No skatuves jānoiet visiem, kam vadītāja spējas nav dotas. Lauvu sirdis bez labām galvām to panāk bez izņēmuma. Vispārējā bojā eja savu svētību saņem jau ar pirmiem Korņilova vārdiem:

— Es republikānietis u. t. t.

— Armija manā vadībā u. t. j. pr.

Ne tieši šiem izteicieniem pierakstāma doma, bet kādam vēl trešam, kas divus pirmos papildina:

— ... jo vairāk terrora, jo drīzāka uzvara — (Kāda gan slimas galvas histerija!) skan jaun dibināmās baltās armijas vadītāja trešais rīkojums «pēc viņa laimīgās nonākšanas Novočerkaskāļ.» (Sk. «Baltā lieta» III sējums.)

Gūstekņus atdod saplosīšanai ne Vrangels vien. To dara katrs, kam galvā iešēdies «napoleoniņš».

Arī viens latviešu pulks gūstā apkauts līdz pēdējam. Paglābies, cik zināms, viens.

Nekrietnības un nemākulība roku rokā, kā nāve ar mēri.

Lauvu sirdis ar tukšām galvām! Tiešām nav labāka apzīmējuma, kas izteiktu balto vadoņu tik pārlicinoši sliktās spējas un īpašības.

Vadonim jābūt vadonim, visu apvienojošam, bet ne aklam ierocim vēl aklāku «napoleoniņu» rokās, zinātājam, redzētājam, vadīt pratējam.

Baltiņiem viņu nebija. Bez tādiem bojā eja ne novēršama vislabākiem spēkiem. Lūk atbilde!

Bet vēlreiz par Trocki.

Vai viņam pierakstīt absolūtas vadonības īpašības? Pavisam taču nē. Arī viņš reiz paklupa. Varbūt, tās pašas histērijas dēļ, varbūt, savas cietirdības dēļ — «credo» un Trockis nav dalāmi. Arī viņam, vadonim, «lauvas sirds» sarkano «bruņniekam» no skatuves galu galā bija jānoiet kā nemākulim valsts vadībā.

* * *

— Jaunekļi, nezaudējat galvas!

Kaut saka to sarkano pavēlnieks, tas domāts šoreiz tomēr baltajiem. To saka Vācietis Briedim, to attiecina uz latviešiem, kas piesienas sarkano ienaidniekiem. (Padoms tikpat labs arī sarkaniem.)

Nezaudējat galvas!

Vai jārūnā daudz? Savinkovs — terrorists, Savinkovs — pagrīdnieks, Savinkovs — labs atsevišķu terrora aktu izpildītājs, bet... arī ne vairāk.

Un nāk nu mēnesis, un pienāk dienas, kad čekoslovaki gāž lielniekus visā Sibīrijā, līdz Uraliem, gandrīz līdz Volgai.

— Nu rauši cepsies atkal manās mājās, — uzteņ jauno situāciju Savinkovs.

Ģenerāļiem dienvidos atliks vienīgi lūgt piedošanu. «Pārestības» izbeigsies arī partijā.

Steidzīgi nāk rīkojums, nāk pavēle, bet... nāk arī turpmākais.

Ja Jaroslavļā turas 16 dienas, tad vienīgi tādēļ, ka apvērsumu izved latvieši. Krievu, kas ietu līdzī, tik negaidīti maz! Gan cerē uz strādniekiem, gan zemniekiem — viss velti. Svērts nepareizi.

Goppers par šo apstākli raksta:

«Būdams Jaroslavā (Pirms apvērsuma. I. R.), Savinkovs visu laiku sarunājās ar galveniem trādniecības priekšstāvjiem, kuņi, beidzot, viņam bija garantējuši, protams, — tikai vārdiem — savu palīdzību.»

Tik naīva vientiesība var sakāpt galvā vienīgi aklību sistam. Strādnieki viscītīgākie vecās varas gāzēji un tagad — palīdzība baltajiem!

Kādi māņi un kāda lētticība!

Šodien jau zināms, ka pavirši slēptā sarunu vešana gan palīdzējusi lieliniekiem.

Nāksot palīgā sabiedroto karaspēks. Bet vai Savinkovs ir padomājis, cik lielam tam jābūt? Vai franči, angļi, kam pašu dzīvības sen matu galos, vai viņi lai rezerves izmētātu pa pasaules malām bez prāta un apdoma?

Lielais pagrīdnieks, «saulē apžilbis», ēnas vairs neredz.

Nezaudējat galvas!

Kādēļ gan jaunekļi to nedzirdēja? Jau Maskavā iekrīt ap simts cilvēku. Visi gandrīz jauni, brašākos jaunības spēka gados. Tad Kazanā savinkoviešu slepenajā virsnieku sanāksmē iekļūst čekists un apcietina ap divdesmit. Visus pēc tam nošauj. Apvērsumos krīt gūstā vēl vairāk. Seko nāve, iznīcība un gals.

Bet kādēļ ne citādi?

Un atkal atbilde viena un tā pati: nepareizi novērtēti apstākļi, slikti saskatīts spēku samērs, stāvokļa neizprašana, karstgalvīgi lēmumi, paviršības un viss, kas pieder pie sliktas vadības īpašībām. Galvas nu zaudētas daudzas.

Grūti apgalvot: Lokkarts lielinieku aģents, viņš nodevējs, viņš lielinieku līdzstrādnieks pret spēkiem, ko atbalsta sabiedrotie. Nav pamata pierakstīt angļu lielinieciskās orientācijas konsulam tik kailu pārmetumu. Pēc vienošanās Vologdā, Lokkarts no tiesas sāk strādāt pret lieliniekiem. Varbūt iemesls tam vairāk Trocka atrašanās no «vecā» drauga, varbūt arī Nulansam dotais solījums.

Grūti pateikt, kā Lokkartu, kas tik nesen vēl lielinieku atbalstam organizē sabiedroto Maskavas pārstāvju pulciņu, savienot ar to pašu tagad visu «kontrrevolūcionāru» financētāju un atbalstītāju. Pēc Vologdas viņš dzīvo līdz lielinieku ienaidniekiem. (Pretlielinieciskos spēkus visus financē Lokkarts.) Viņa darbs šinī virzienā noiet tik tālu, ka lielinieki to apcietina. Tas notiek pēc atentāta uz Ļeņinu.

Lokkarts nonāk kļūmīgā stāvoklī. Viņam pat jāsadurās ar skatiem iz čekas dzīves. Rodas iespaids, ka Lokkarta dienas skaitītas. Beidzot stāvoklis tomēr uzlabojas. Ar viņu ved tiešas sarunas pats Peterss un viņam šis «credo» vīrs izrāda jau līdzjūtību. Galu galā no nošaušanas Lokkartu pasargā.

Angļi apcietina lielinieku pārstāvi Londonā Ļitvinovu un Lokkartu pret to apmaina. Angļu pārstāvis paliek dzīvs un neskārts.

Par kādu cenu tas pirkts, nav zināms. Bet vai kādam to vajaga? Ir taču daudz cita, ko Lokkarts pateicis skaidri un ļoti atklāti:

— Mums bija nodaļas visās Krievijas daļās un katra no tām veda savu atsevišķu politiku ... — melnu uz balta taču uzrakstījis apbrīnojami atklātais Lokkarts.

Atliek vaļsirdību papildināt ar vēl pārējām tādām un atkal «lādīte atveņas viegli». Pārstāvji un «pārstāvji» taču visi zināja sabiedroto sakarus ar dēvētiem «kontrevolucionāriem». Ko zināja Lokkarts, to nevarēja nezināt viņa draugi no pārstāvju pulciņa, par pārējiem jau nemaz neminot. Bet cik no šiem «visās Krievijas daļās esošām nodaļām» cieta klusu un cik «strādāja», uzminēt nav grūti. Kāds Saduls un Paskals pat pārgāja pie lieliniekiem kā «ņevozvraščenci».

Kad krita Jaroslavļa, kad atdeva atpakaļ Kažu, kad pazaudēja baltie ir dienvidos, i austrumos, i citur, Lokkarta dēvētā «lielā avantūra» varēja beigties.

Finis — beigas un gals!

Slikti vadoņi un maldīga uzticēšanās noved nāvē ne tūkstošiem ļaužu vien. Zaudē galvas ne mazums arī latviešu. Vai brīnums, ja iekrīt Briedis un to pašu panāk viņa līdzgājēji?

Ar lauvas sirdīm vien par maz.

Uz mājām — uz Latviju!

1914. gads... Kara sauciens... Voļeju gosudarja imperatora sevodnja objavļena voina — pieteikts karš Vācijai. Visi pie ieročiem! — aicina Pēterpils, aicina cars. To uzklausā ikkatrs no Somu līča līdz Vladivostokai, Arhangeļskai, Odesai, Varšavai, līdz — Rīgai. Tas zīmējas uz krieviem un cittautiešiem, tas zīmējas īpaši uz latviešiem. Vēl neredzētā vienprātībā kā viens vīrs nostājas ienaidniekam pretīm miljoni un miljoni.

Uz «prūšu robežām» aiziet bez ierunām arī latvieši.

Sākas kaujas. Cīnās sekmīgi. Krievijas armija dodas uz Berlīni. Armija jau Prūsijā, jau Karaļauči, bet tad — cik gan savādi — brašie sekretāji Pēterpils aicinājumam piedzīvo vilšanos. Izrādās nav ieroču un, vēl vairāk, — nav īstas vadības. Krievu armija zaudē.

— Kā būt? — dzird jautājam ne bez iemesla.

Bet latvieši vēl cerē.

Kara laime mainīga. Šodien viņi, rīt mēs. Jāsaņemas, jāsapurinās, gan uzvara nāks. Krievija liela, spēka daudz. Jātic un jāuzticas. Neveiksmes latviešus nebiedē.

Tad atkal — bēda liela, īstenība — drausmīga. Pēterpils aicina vēl un no jauna.

Vāciem uzbrūkot, latviešiem pavēl atstāt savu zemi, pamest sētas un atkāpties. To jādara civiliem. Vai drausmīgāks vēl kas iedomājams? Atstāt sējumus pilnā briedumā (1915. g. vasarā), pamest dzīvi un aiziet nezināmā svešumā — cik grūti gan to saprast tiem, kas šo gaitu nav stāigājuši.

Bet pa spēkam var būt neiespējamais, ja vien aicina vadība un ja tauta tai paļaujas. Pēterpils uzticību vēl nav zaudējusi, — un bēgļu plūdi aiziet savās nelaimīgajās bēgļu gaitās bez ierunām kā kaņavīri uz fronti. (Naidis pret vāciem taču nav mazs.)

Gan prātos krīt šaubu sēkla, gan uz mēles dzimst jautājums:

— Vai pareizi darīts?

Tomēr nē! Latvieši aicinājumam seko, un Kurzeme paliek tukša.

Ienaidnieks pie Daugavas. Viņš sniedzas jau pēc Rīgas. Bet ko dara atkal latvietis? Vai skumst? Nē!

Uz pirmo mājienu latvieši paceļ pret iebrucējiem durkļu mežu tik spēcīgu un asu, ka vāciem, lai izlauztos cauri, jāapstājas un jāpādomā.

Latviešu strēlnieku pulki stāv aiz Daugavas, paļāvībā un uzticībā vadībai kā klints, kas nav gāžama, bet vienīgi, varbūt, drupināma.

Latvieši nes upurus, kādus vien prasa. Viņi tic un paļaujas vēl Pēterpilij līdz beidzamam, līdz Ziemassvētku kaujām, līdz pat revolūcijai.

Bet tad viss pārvēršas.

— Līdz šejieni un ne tālāk — pēkšņi pasaka daudz.

Kas noticis? Ar 1917. gadu latviešos iestājas lūzums.

— Ticējām caram, — saka viņi, — paklausījām aicinātājiem, gājām un kaņķojām, mūsu galvas šķīda. Ienaidnieku turējām. Bet vai panākts kas labs?

Viņi turpina:

— Vissmagākā cīņa — Ziemassvētku kaujas, arī tās veltas. (Pastāv gan vēl arī citāds ieskats.)

Tālāk bēgli — desmitiem tūkstošiem bēgļu. Kā klājas viņiem? Arī tie — ticēja caram, klausīja aicinājumam; cēlās no mājām un gāja.

Bet kas notika? Drīz vien viņiem gaitas jānožēlo. (Kā bēglis zemnieks atgūs pamestās mājas, ja iekarotus apgabalus vāciem izdotos paturēt?)

Seko arī tālākais: nāk 17. maija rezolūcija, nāk nemiers un neticība. Daudz dažādu etapu un posmu līdz latvieši Krievijā pasaka skarbi:

— Mēs neticam vairs nevienam.

Kreisuma pārņemtie ar mieru uzticēties kaut Nachimsonam, bet nekad vairs tiem, kam uzticību dāvājuši līdz šim. (Nachimsons uzmetās par strēlnieku pārstāvi armijā, lai gan nelatvietis un pats nekad strēlniekos nav dienējis. Jaroslavļas apvērsumā viņu sagūsta un nošauj.)

Glūži tāpat latvieši pa labi. Arī viņi nonāk strupceļā. Arī tiem agrāko sajūsmu un pašāvību nomaina tukšums un bezmērķība. Konkrēti —

latviešus piemeklējusi smaga krīze — uzticības krīze.

Cars, visu cerība karā sākoties, savu lietu novedis līdz bezdībenam, pat visu jau nogremdējis. Pie vāciem ko meklēt nav. Ar lieliniekiem vienu ceļu nevar iet visi.

Gan pamirdz cerības dzirkstelīte: Krievijas Satversmes Sapulce, bet ne ilgi. Stāvoklis negrozās. Pēterpils bij. valsts domnieki latvieši nejūtas labāk par pārējiem.

Uzticības krīzi papildina vadonības krīze. Nav vadoņa kam sekot. Nav vadītāja, kas aizvestu pa ceļu, kādu meklē latvieša gars, prāts un vajadzības.

Ko darīt? Atbild daudzi darbinieki. Viņi nodibina iestādījumus zem nacionālisma karoga. Rodas latviešu Nacionālo Kareivju Savienība, rodas latviešu Tautas Padome ar mērķi apvienot latviešus atsevišķā patstāvīgā kopībā.

Latvieši pa kreisi savu piepildījumu mēģina saskatīt sarkanā Kremli.

Latviešiem pa labi uzticības un vadonības krīzi aizpilda latviešu tautas pašnoteikšanas ideja.

— Par latviešiem, par nacionālistiem sauc vieni, tie, kas pa labi.

— Pret viņiem — atbild politiķi, kas pa kreisi.

Pretešķība ieskatos liela. Redzams, ka nebūs jāgaida ilgi, līdz iedegsies cīņa.

Kuŗš kuŗu?

Nu, protams — no skatuves jānoiet latviešiem pa labi. Sarkanā Krievijā tik daudz, tik ārkārtīgi daudz.

Bet tālāk? Vai izsamist? Vai zaudēt cerību? Taču vēl nē! Vēl cīnīsies kā vieni, tā otri.

Ja latvieši pa kreisi iet roku rokā ar Kremļa spēkiem, latvieši pa labi meklē pretspēku citur. To nolemj jau sākot ar 120 vīru pirmiem soļiem Pēterpilī, to pastiprina cīnītāji Savinkova organizācijā. Ne mazums latviešu piesienas pārējām pretlielinieciskām frontēm. Krīze un tukšums aizpildās ar jaunu mērķi, aicinājumu: gāzt lielinieku vāru!

Dienvidus fronte, austrumu fronte, čehoslovaku korpuss, Savinkovs — visi sauc vienā balsī: cīņu ar lieliniekiem līdz galam. Sabiedroto labākie pārstāvji tam piebalso un mērķis pēc kā dzīties, ir radies no jauna. (Sarkaniem tāds jau ir no barjēras pa kreisi.)

Tā liekas un tā rādās visiem pašā sākumā.

Bet vēlāk, kad «sabiedrotie nenāk», kad zaudē, kad iekrīt, viss sākas no gala.

Atkal tukšums un bezcerība, atkal krīze gan uzticībā, gan vadonībā.

Viss izrādās māns un veltīga cerība.

Latvieši pa labi nonāk tādā sēklī, no kuņa glābiņa vairs neatrast.

Bet sarkanie?

Nav noslēpums — arī tiem netrūkst konfliktu gan ar Ļeņinu, gan ar Trocku. Vesela pulka demonstratīva aiziešana no parādes lauka vēl priekš parādes pieņemēja Trocka ierašanos, sarkano strēlnieku bruņots iebrukums čekas cietumā (atbrīvo vairāk kā 20 apcietinātos), Ļeņinam un Trockim pagatavotu pusdienu apēšana u. t. t.

nav vienīgie nākošās uzticības krīzes simptomi, jau arī pie kreisajiem.

Zaudē uzticību vadoņi pa labi, zaudē lēnām, bet neatlaidīgi to pašu vadoņi pa kreisi.

Uzticības krīze un vadonības krīze atkārtojas no jauna.

Kurp doties? Kā glābties?

Visapkārt sabrukums un necaurredzama tumsa. Krievijā bads un tīfs, nāve un iznīcība. Latvijā melnie, bet ja nav, tad sarkanie.

Godīgi runājot, latviešiem draud iznīcība. Tā draud vienlīdz visiem, bez izņēmuma.

Atkal jautājumi. Kāda un kur izeja? Kas sauks, kas aicinās — kas prātīs glābt glābjamo?

Un pienāk brīdis, kad uz tādu vairs necer.

Bet tad kā zvaigzne Betlēmē, naktī un bezcerībā iemirdzas viena tāda pati tepat, pie mums, pie vecās Baltijas jūras, Latvijā.

Kas tā un kā radusies?

Krievijā «Izvestijas» staigā no rokas rokā. Tur rakstīts: Baltijā, lūk, nodibina Latvijas valsti.

Atskan vārds: Kārlis Ulmanis.

— Vai zini, kas ir viņš? — vaicā latvieši sarkanie viens otram sarkanarmijā. (Meklē gaisu, jo tomēr Kremlis smacē.)

— Vai zini par viņu ko tuvāk? — interesējās arī «baltais», kad izlasa drauga pasniegto «Izvestijas» numuru.

— Taču agronoms — tiem atbild un paskaidro.

Arī «Izvestijas» tā raksta.

— Agronomi? — domīgi nosaka pie sevis kā viens, tā otrs. Tādi vīri gan dzirdēti ļoti reti. Tas liek jau padomāt.

— Ja vien nu dalītu zemi — krata galvas bezzemnieki.

Kaut drīzāk varētu nokļūt mājās — ilgojas bēglis saimnieks.

Cik zīmīgi — pēkšņi latviešiem rodas kopēja valoda un vienāds mērķis: uz mājām! Uz Latviju!

Tad kādā numurā, atkal «Izvestijās» 1919. g. aprīļa mēnesī, latvieši Krievijā lasa par Latviju: Agronomam Kārlim Ulmanim klājoties grūti. Vācieši sarīkojuši puču un Ulmaņa vietā iecēlušī kādu Vedru.

Un atkal jautājumi un vaicāšana. Kas gan tāds Vedra? Vārds nedzirdēts un svešs. Tomēr klātpieliktais apzīmējums mācītājs ļauj atrisināt mīklu ātri:

Vismaz Orlas stacijā, kāds, kas taisnā ceļā dodas, lai sasniegtu latviešus jaunajā Latvijā, prot paskaidrot:

Reiz mācītājs tad vienīgi Niedra. Vedra ir drukas kļūda.

— Niedra gan nav īstais — atmet ar roku latvietis kareivja drēbēs Orlā.

Nav grūti noprast — viņš jūt līdzī Kārlim Ulmanim. Iedegas ticības dzirkstelīte pret agronomu, kas taču Niedras pretinieks, nebūs cilvēks no muižniekiem. Kā lielnieku pretinieks viņš, katrā ziņā ir pilsonis (un ne komūnists). Tāda

vadība ikvienam latvietim liekas vērtā, lai par to domātu no sirds.

Un sākās un piepildās.

Latvieši, izkrustojusi Krieviju simtām reižu no viena gala līdz otram, gan sarkanā Mamaja kalpībā, gan viņu pretinieku lēģeros, maldījusies un klīduši no viena aicinājuma otrā, izmet pēdējo reizi krietnu, īsti krievisku, īsti tautisku «spēka» vārdu un nospļaujas kā reti kad.

— Diezgan — viņi saka.

— Kā gribat, — nosaka ir baltais, ir sarkanais, — Krievijas jukas mums apnikušas jau sen. Latvijā dibina Latviju, mēs ejam uz turieni.

Vai Niedra, vai Ulmanis — izšķirties nenāksies grūti.

Un beidzot cits agrāk, cits vēlāk, kā kuņam izdodas un laimējas, latvieši kā gāju putni pirmā pavasaļa vēju vēsmā salido savā zemē. Kā sarkanie, tā baltie.

Protams, nav vieglas dienas Latvijai piedzimstot, vēl grūtāk tai klājas dzīvības pirmajos gados. Tausta pēc viņas zirnekļi sarkani no austrumiem un melni kā darva no rietumiem. Bet vajaga tikai pajautāt latvietim, kas nu atradis sev īsto latvieša ceļu, atbilde būs viena:

— Lai tausta, kas vēl nezina. Mēs esam atkal klīns un mūsu durkļi tikpat spoži, asi, kā toreiz.

Latvietis atguvis mērķi un... ticību aicinājumam Latvijā.

Un tiešām viņi nemaldās. Dzīves nedienas un svešzemju mokas beidzas.

Radies cilvēks, īsts vīrs, liela Latvijas tapšanas darba darītājs.

Drošu skatu un gaišu prātu Kārlis Ulmanis aizved tautu pretim neatkarībai un patstāvībai. Drūmā vakardiena aiziet pagātnē, izbeidzas krīzes kā uzticības, tā vadonības.

Svešu ceļu gājēji atgūst sētas un tīrumus un, kad beidzot cīņas palikušas aizmugurē, kad piepildās pravieša Vadoņa pareģojums — patstāvīga Latvijas valsts, — nobirst pār vaigu prieka asara ne vienam vien latvietim.

Lūk, latviešiem turpmākais Vadonis **Kārlis Ulmanis!**

Bet blakus tam valsts atbrīvošanas kara cīņu virspavēlnieks ģenerālis **Jānis Balodis!**

Vai jaukāks vēl iedomājams lielā darba svētvakars?

Viss veikts, viss padarīts.

Bez asumiem, bez pārpratumiem, un bez viena pārspilējuma tie abi roku rokā novadījuši Latvijas atbrīvošanas gaitas visīstākā latviešiem tik sen nepieciešamā gudrā un saprātīgā saskaņotībā.

Kur paliek trūkumi, ko redzam pie vadoņiem Krievijā? Kur Savinkova nepārdomātā pašpalāvēība, kur lētticība un paviršība? Kur Kolčaka nespēks redzēt un dzirdēt? Kur paliek neskaitāmās patvarības? Kur «lauvu sirdis» u. t. t.?

Kur «misijas», kam «katrai savi ieskati»? Kur sarkano histerija, kur «Napoleoni», kur viss tas, kas liek krist tik daudziem vadīt gribētājiem, sākot ar caru, Kerenski, Korņilovu un beidzo ar Milleru, Judeņiču un citiem, pat Trocki neizslēdzot?

Kādēļ šo trūkumu nav Latvijā?

Atbilde tikai viena:

Latvijai radies vīrs, īsts sava tīruma taisnas
vagas dzinējs, priekšzīmīgs saimnieks, latviešu
zemes apzinīgs un taisns Valdnieks.

Bez ķildām! Bez austrumu tumsas! Bez pil-
soņu kara varas gribētāju neprāta un nemākuli-
bas!

Lūk Vadonis, lūk Latvija, latviešu cerība
un piepildījums.

Lai cieņa un pateicība Valsts Prezidentam
Kārlim Ulmanim, lai gods viņa krietnajam palī-
gam lielu kara cīņu virspavēlniekam **Jānim Ba-
lodim**, lai slava Latvijas labākiem dēliem.

Latviešiem nu sava valsts, latviešiem beidzot
patvērums.

Nolieksim galvas godbijībā.

Svešie ceļi, maldu ceļi lai paliek atmiņā kā
mācība un brīdinājums.

Lai vienojamies lūgšanā:

Dievs svēti Latviju'

(Beigas.)

Savinkova gals.

(Papildinājums.)

— Lauvu sirdis reti kad mirst dabīgā nāvē. Vēl retāk tādi vīri kā Savinkovs. Nelokāms revolūcionārs, nepārtraukta nemiera pilns pārgalvis. visneskaitāmāku apvērsumu plānu būvētājs, Boriss Savinkovs pēc Jaroslavas-Ribinskas-Muromas neveiksmēm vēl nesamierinās.

Visu zaudējis, neatlaidīgais cīnītājs nonāk Kazaņā (šeit lielinieki padzīti un valda eseri čehoslovaku aizsardzībā). Kaut Savinkovs ir pret lieliniekiem, Kazaņa viņu saņem vēsi. Viņu ar nenovīdību vēro eseri. Savinkovu aplenc spiegi un izsekotāji, dēvētie «fileri».

— Kazaņā atkārtojas tas pats, kas pie Krenska — raksturo stāvokli Savinkovs.

Visur skan bravūrīgas runas, bet lielinieki netraucēti tai laikā grauj Kazaņas priekšpilsētas. Viss redzētais Savinkovam pretīgs. Viņš paņem šauteni, sēžas zirgam mugurā un dodas kā brīvprātīgais lielinieku aizmugurē. Atgriezies no tuienes, redz, ka nekas nav labojies. Gluži otrādi — lielinieki jau apšauda Kazaņas centru.

Plkst. 6 vakarā runu turētāji lielās cīnīties līdz pēdējai iespējamībai, bet plkst. 8 vakarā jau sākas evakuācija.

Savinkovs dodas uz Ufu, kur Avkseņtjevs dibina Sibīrijas valdību — direktoriju. Nonācis Ufā, Savinkovs redz, ka viņa klātbūtne vietējiem tikpat nepatīkama kā Kazaņā.

— Reiz tā, — nolemj viņš, — braukšu uz ārzemēm.

Vietējā vara Savinkova nodomu uzņem ar prieku. Pat vairāk — Avkseņtjeva valdība uztic viņam īpašus uzdevumus Parīzē un Londonā. (Savinkovs kā bijušais emigrants Eiropu labi pazīst.)

Sibīriju Savinkovs atstāj vēl direktorijas laikā. Nāk pie varas Kolčaks. Pēdējais pret Savinkova misiju iebildumus neceļ un Avkseņtjeva izsniegtās pilnvaras apstiprina. Savinkova uzdevumi paplašinās vēl ar Deņikina pilnvarām, pēc tam, kad Dienvidus armija pakļaujas Sibīrijā radītai Kolčaka vienvadībai. Savinkova uzdevums: gādāt ārzemēs Kolčakam un Deņikinam apbruojumu, municiju un naudu.

Ieradies Parīzē, Savinkovs sāk darboties. Te viņš Parīzē, te Londonā. Viņš ved sarunas ar Loid-Džordžu, Čerčilu, Birkenhedu u. c. Savinkovs sastopas ar angļu, franču, itāļu, japāņu u. t. t. ministriem un pārstāvjiem. Viņš prasa zābakus, drēbes, liелgabalus.

Sākumā viss liekas labi, bet kad Čerčils kādreiz pieved Savinkovu pie Dienvidkrievijas karotes un, parādījis tur saspraustos karodziņus, kas apzīmē Deņikina armijas daļas, pasaka: lūk, mana armija, Savinkovs noprot, ka viņa svešu durvju vārstīšana šeit Eiropā ir pilnīgi lieka. Un Čerčila izteiciens — «mana armija» — Savinko-

vam liek domāt, ka ārzemnieki ar krieviem daudz nerēķinās. Tas Kolčaka un Deņikina pilnvarnieku ārkārtīgi apbēdina un sarūgtina. To pastiprina vēl nesaskaņas, kas rodas starp Savinkovu un krievu ārzemju delegāciju, kurā ietilpst kņazs Lvovs, Čaikovskis, Maklakovs un vecais ārlietu ministrs Sazonovs.

Savinkovs saka:

— Iekšējās pretrunas šinī darbā bija ārkārtīgas. Es un Čaikovskis vedam ļoti kreisu politiku, kamēr Sazonovs bija un palika tikai bij. cara ministrs.

Savinkovs piedzīvo, ka viņa misijai taustāmāki panākumi nerodas.

Parīzē atbrauc no dienvidiem ģenerālis Dragomirovs un pasaka:

— Lai tikai Savinkovs atbrauc pie mums, mēs viņu nošausim.

Savinkovs nepatīk ne krieviem, ne ārzemniekiem.

Tad pienāk 1921. gads. Lielinieki kaņo ar Poliju. Kāds draugs Savinkovu aicina uz tūrieni. Viņš seko un ierodas Varšavā.

Polijem laiki grūti, un tie atļauj Savinkovam formēt krievu daļas cīņai pret lieliniekiem.

— Tagad, — Savinkovs domā, — kļūšu patstāvīgs un nebūšu saistīts ne ar Kolčaku, ne ar Deņikinu, ne delegācijām.

Bet tad, līdz ko daļas saformētas, Savinkovam jāpiedzīvo atkal vilšanās. Viņam liek strādāt kopā ar Bulach-Bulachoviču, Glazenapu, Boboško, Machrovu, Peremikinu un Jakovļevu.

Kaš ar lieliniekiem radījis krievu spēkos Polijā sešus «Napoleoniņus», kas Savinkovu neatzīst. Arī savā starpā tie viens otru ignorē. Atkārtojas jau piedzīvotais. Savinkova panākumi Polijā kļūst nenozīmīgi.

Pienāk laiks, kad poļi «Napoleoniņus» ierobežo un viņu krievu daļas internē (20.000 cilvēkus).

Savinkovam tā liekas pārestība un viņu pārņem rūgtums arī pret poļiem. Viņš labprāt aizbrauktu kur citur, bet darīt to, tai laikā, kad 20.000 viņa ļaužu vēl nometināti aiz stiepulēm, tam liekas neērti.

Palīdz Savinkovam gadījums.

1921. g. oktobrī, slēdzot mieru ar poļiem, lielinieki pieprasa Varšavas valdībai Savinkovu no Polijas izraidīt.

Ar to Savinkovs iegūst savām ilgām attaisnojumu un dodas atkal uz Parīzi.

Miera tomēr viņam nav. Viņš metas pie fašistiem. Viņu noraida — nekādu palīdzību Savinkovam nedod. Iestājas, kā Savinkovs saka, dvēseles šaubas un ticības trūkums pretlielnieciskajam darbam.

Ar 1923. gadu šis noskaņojums jau nobriest tik tālu, ka Savinkovs saka:

— Es domāju cik daudz gan asiņu un asaru! Un par ko? Un priekš kā? Un kādēļ? Un kur mana vaina? Un kas ir mana vaina?

Savinkovs atskatās savā pagātnē un pamazām tuvojas domai, ko izsaka vārdi — viss velti. Bet te atkal jautājums — kādēļ?

Un Savinkovā briest pārlicība, ka viņa neveiksmēm un kļūdām pamatos Krievijas īsto apstākļu nepārzināšana.

Savinkovam neatlaidīgi uz mācas vēlēšanās redzēt, kas īsti notiek Krievijā un kāda tā izskatās. Un viņš saka sev:

— Es braukšu uz Krieviju, lai notiek kas notikdams. Lai mani nošauj, vienalga. Es savām acīm redzēšu, es pats lemšu, pats uzzināšu, kas man darāms, lai kalpotu savai tautai.

1924. gadā Boriss Savinkovs ar viltotiem dokumentiem uz Stepanova vārda pāriet Krievijas robežu.

* * *

Ievērojamais krievu revolūcionārs, Azefa un citu provokatoru atklājējs, V. L. Burcevs, kādā savā darbā, kas publicēts «Illūstrētā Krievijā», Farīzē, raksta:

1924. g. jūlija beigās pie manis ieradās Savinkovs un teica:

— Es braucu uz Krieviju un atnācu pie jums atvieglot sirdi. Lūdzu no jums tikai vienu: uzklausiet mani līdz galam.

Savinkovs man stāstīja, ka Krievijā pastāv revolūcionāra organizācija, kas pilnīgi atzīst viņa, Savinkova, vadību un gatava sekot viņam visur. Tā ir stipra un katrā brīdī, kad vien vajadzīgs, spēj izvest apvērsumu. Pašlaik to organizācija vēl neuzdrošinās, jo baidās, ka nespēs varu savās rokās noturēt. Tuvākā nākotnē tai stāv priekšā pieņemt ļoti svarīgus politiskus lēmumus — un lūk, tādēļ tā izsauc viņu pie sevis

uz Krieviju. Tā pilnīgi pārliecināta, ka viņam izdosies laimīgi nokļūt apspriedē.

Uzklausījis Savinkovu, es viņam vaļsirdīgi teicu, ka uz viņa organizācijas plāniem skatos noteikti negatīvi un ka viņi man liekas fantastiski.

Savus iebildumus Savinkovam es beidzu ar piezīmi, ka viņš gan spējīgs sajūsmināt un vadīt atsevišķus cilvēkus (arī Briedi. I. R.), bet nekad tam nav izdevies un arī neizdosies neviena komplikētāka sazyvērestība. Šinī gadījumā Krievijā viņu sagaida grandioza iekrišana.

Es teicu viņam, ka viņa organizācija nenoliedzami provokāciju saēsta un ja lielinieki viņu nav likvidējuši vēl līdz šim, tad tikai tādēļ, ka tas nav GPU plānos.

Es mēģināju pārliecināt Savinkovu atnest domu braukt uz Krieviju.

Uz to Savinkovs man krasi atbildēja:

— Mans brauciens uz Krieviju nolemts. Man jābrauc! Es nevaru nebraukt! Es braucu uz Krieviju, lai cīņā ar lieliniekiem nomirtu.

Dažas dienas vēlāk, vēlreiz Savinkovs atnāca pie manis, lai galīgi atvadītos.

Maz bija cerību ar viņu vēl kādreiz tikties. Man likās, ka tikai gadījums var viņu paglābt no aresta un nošaušanas.

Par viņa aizbraukšanas apstākļiem un pārklūšanu pār robežu mēs runājām maz. Bet drīz nāca zināms, ka viņa Parīzes atstāšana notikusi daudz sarežģītākos apstākļos, nekā to varēja domāt no mūsu sarunām.»

Kā Burcevs tālāk apgaismo notikumus, tad Savinkovs, izrādās, uz Krieviju aizvilināts nolūkā viņu sagūstīt. To veikuši viņa vecie cīņu biedri, kas strādājuši kopā ar lieliniekiem. Viņu starpā arī Dikgofs Derentāls. Pēdējais pazīstams kā revolūcionārs, kas 1906. g. pašrocīgi pakāra mācītāju Caponu par to, ka tas esot bijis «ochrankas» aģents. Aizvilinātāji pratuši iestāstīt Savinkovam šādu pasaku:

Lielinieki saprotot, ka visi viņu mēģinājumi Krievijā cietuši pilnīgu krachu. Nekāda komūnisma Krievijā neesot un nav cerību, ka daudz maz tuvākā nākotnē tādu varētu radīt. Komunistiem esot jākrīt. Bet no otras puses, ja monarhistiem izdotos nākt viņu vietā, tad tie pakārsot ir lieliniekus, ir pārējos kreisos, to starpā arī Savinkovu un Krievijā valdīšot reakcija. Lai no tā izbēgtu, nepieciešami jau tagad Krievijas pārvaldībā pievilkt tādus elementus kā Savinkovu. To visu lielinieki pilnīgi saprotot, bet cīņu ar baltiem nostādīt šādi traucē doktrineri un nelieši kā Zinovjevs un Trockis. Lielinieki cenšoties tos nobīdīt pie malas. Pieaicinot šinī darbā Savinkovu, lielinieki gribot to no monarhistu izrēķināšanās pasargāt un paglābt no nošaušanas.

Lielinieki uzaicina Savinkovu braukt uz Maskavu, stāties tiesas priekšā un atklātībā atzīt lieliniekus. Pēdējie par to viņam garantē amnestiju un darbu kopējai cīņai ar Zinovjevu un Trocki.»

Vēl Burcevs papildina:

«Grūti teikt vai Savinkovs tam ticēja. Ne-

noliedzami gan liekas, ka viņš būs iedomājies šo gadījumu izlietot saviem nolūkiem. Viņš vienmēr ticēja iespējamībai izvest savus plānus, cīnoties starp lieliniekiem iekšienē. Savinkovs šinī gadījumā būs cerējis, balstoties uz vieniem lieliniekiem, cīnīties ar otriem.»

Savinkovs ir ticējis, ka viņa draugi Krievijā prātīs izmantot lielinieku iekšējo, savstarpējo cīņu. Uz to viņš ir būvējis savus plānus. Divkosīgā spēlē Savinkovs gribēja panākt to, kas nebija panākts cīņā krūti pret krūti.

— Ar bezprātīgu ticību saviem spēkiem, viņš ielaidās uz sarunām ar lieliniekiem, — dod slēdzienu Burcevs.

Pēc robežas pāriešanas Savinkovu lielinieki apcietina, novēd uz Maskavu un nekavējoties nodod tiesai.

Viņu tiesā 1924. gada 27., 28. un naktī uz 29. augustu.

Tiesā lielinieki savu solījumu pilda — viņi nāves sodu gan Savinkovam piespriež, bet amnestē un pārvērš sodu ieslodzīšanā, apcietinājumā uz 10 gadiem. Tā ir kompensācija par Savinkova lielinieku atzīšanu atklātā tiesas sēdē, ārzemju žurnālistiem klātesot.

Savinkovu ievieto cietumā, kur viņam dod īpašu stāvokli starp pārējiem. Viņam atļauj sarakstīties ar draugiem ārzemēs un atļauj ērtības, kādas nemēdz piešķirt politiskiem.

Tā pavada Savinkovs sava ieslodzījuma pirmos 8—9 mēnešus. Viņš visu laiku cer uz turp-

māko amnestiju, t. i., uz pilnīgu brīvību. 9 mē-
nešos tādu viņš nesagaida.

Burcevs savu apcerējumu par Savinkova ārkārtīgo iekrišanu nobeidz šādi:

«Pazaudējis katru cerību izlabot savu pēdējo kļūdu (Pastrīpojums mans. I. R.), Savinkovs nolēma savu dzīvību izbeigt un pie pirmās iespējas viņš izmetās pa logu no 5. stāva.»

Neizbēgams liktenis tiem, kas viļas!..

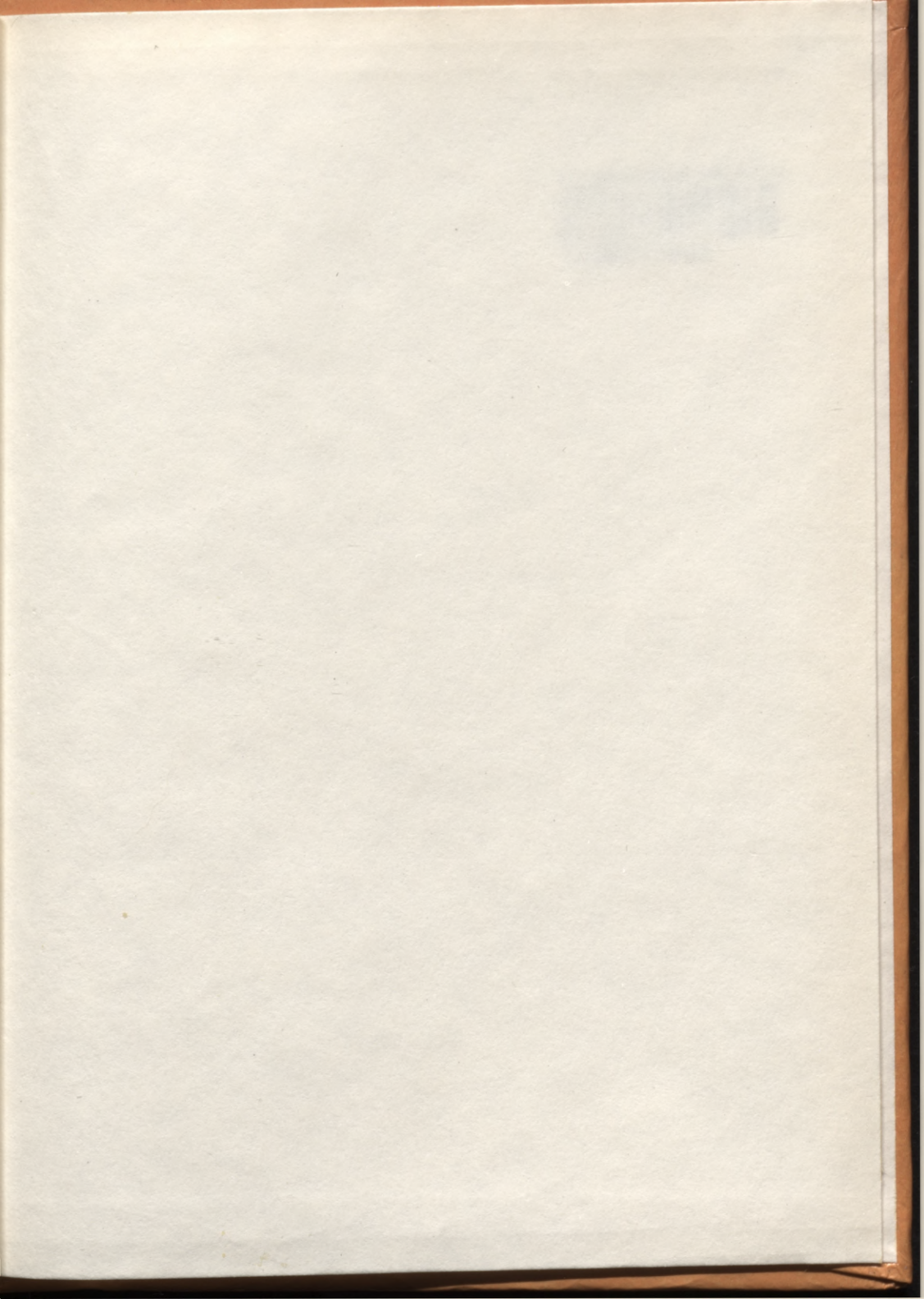

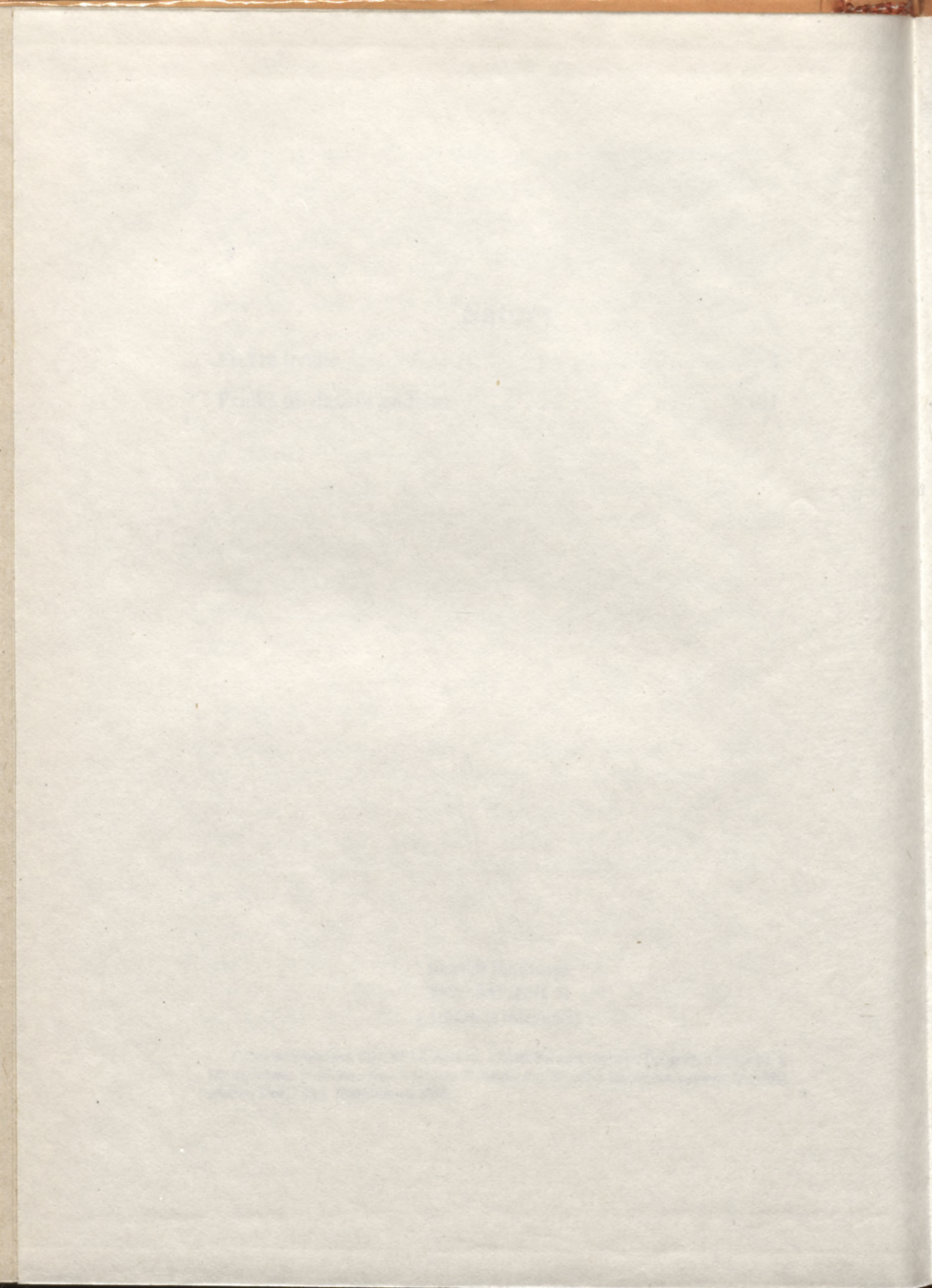
Saturs

Pīktā fronte	3
Prīkš divdesmit gadiem	101

Indriķis Reinbergs
TRĪS ŠĀVIENI II
(Atkārtots izdevums)

Parakstīts iespiešanai 02.03.92. Licences Nr. 000180. Formāts 60x84/16. Tipogrāfijas papīrs Nr. 1.
Ofsetspeidums. 14,88 uzsk. iespiēdl. Metiens 30.000 ēks. Pas. Nr. 260-5. Līgumcēna. Iespiēsts tipogrāfijā
«Rota», 226011 Rīgā, Blaumapa ielā 38/40.

50-

Kontroleksemplars

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306042992

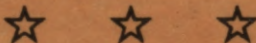
TRĪS SĀVIENI...

93-3
L 40 II

AUTORS - INDRIKIS REINBERGS,
LATVIJAS ARMIJAS KAPTEINIS, DZIMIS 1894. GADĀ,
PIEDALĪJIES I PASAULES KARĀ.
KOPĀ AR PULKVEDI BRIEDI ČINĪJIES PRET LIELINIEKIEM.
LATVIJAS ATBRĪVOŠANĀS KARA DALĪBNIKS,
TRĪS REIZES IEVAINOTS,
APBALVOTS AR LĀČPLĒŠA KARA ORDENI.
APCIETINĀTS BAIGAJĀ GADĀ,
PAR TURPMĀKO LIKTENI ZIŅU TRŪKST...

TRĪS SĀVIENI... 2.GRĀMATA

Pulkvedis Briedis, B. Savinkovs, V. Ļepins un Ļ. Trockis,
strēlnieki, lielinieki, monarhisti, vācieši,
varonība un nodevība, drosme un zemiskums, virsnieka gods,
pašaizliedzība un demagoģija, revolūcijas un pilsonkara konvulsijas,
cilvēki kā nezināmā un neizprotamā Likteņa raustītas marionetes...

Vēsture mīl paradoksus.

Ir sabrukusi impērija Austrumos, atdzimusi Latvijas valsts.

Barikāžu ugunsuru blāzmā no jauna skan varoņdziesmas
un senas leģendas.

Augšāmceļas aizmirstas un noklusētas personības.